

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»**

ВІСНИК

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ВІННИЦЬКОГО ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНОГО
КОЛЕДЖУ**

ВИПУСК № 2 (43)

**СПЕЦВИПУСК
ДО ТИЖНЯ НАУКИ**

Вінниця – 2023

ВІСНИК НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу
ВИПУСК № 2 (43)

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
Серія ВЦ № 1065-423-ПР від 24 грудня 2019 року
Журнал
(науково-виробничий, навчальний, довідковий)

Журнал присвячений висвітленню широкого спектру теоретичних та прикладних проблем педагогіки, психології, окремих методик та філології, підтримує традиції інтеграції вишівської науки з практикою, сприяє поширенню досвіду наукової, науково-педагогічної та виробничої діяльності, становленню кадрів вищої кваліфікації; розрахований на спеціальну категорію читачів, зокрема педагогічних та науково-педагогічних працівників закладів вищої, середньої та дошкільної освіти, здобувачів освіти та молодих науковців.

Вісник заснований у січні 2012 року, виходить 3 рази на рік
Мова видання: українська, англійська, німецька

Тематичні напрями Вісника:

- ❖ Інтеграція науки та практики як механізм ефективного розвитку
- ❖ Педагогічні та лінгвістичні аспекти викладання
- ❖ Германістика та славістика у сучасному науковому просторі
- ❖ Психолого-педагогічні умови формування та розвитку особистості вихованця
- ❖ Лабораторія педагогічної майстерності та професійного саморозвитку педагога
- ❖ Challenges in Education
- ❖ Відомі імена року
- ❖ Конкурси
- ❖ Рецензії

Номер затверджено на засіданні Вченої ради
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»
Протокол № 10 від 18 травня 2023 року

Головний редактор: директор КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Войцехівський К.Ф.;
відповідальний редактор: методист коледжу, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, Руда Т.В., **медіа-редактор:** к.пед.н., доц. Марценюк О.Г.

Редакційна колегія: д.пед.н., проф. Мисліцька Н.А., д.філ.н. Войцехівська Н.К., к.філ.н., доц. Січкач С.А. (Уманський державний педагогічний університет ім. П. Тичини), спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Когутюк О.В.

Відповідальність за зміст статей несуть автори
Матеріали видаються в авторській редакції

В 53 Вісник науково-методичних досліджень Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу : Випуск 2(43) /за заг. ред. К.Ф. Войцехівського. Вінниця : Твори, 2023. 194с.

ЗМІСТ

СЛОВО РЕДАКТОРА

Шершун Галина, Екологічні реформи України на шляху до ЄС.....5

НАУКОВА ЛАБОРАТОРІЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Артемчук Валерія, Освітній проект «Еко-халабуди» шляхи реалізації освіти для сталого розвитку в практику роботи закладу дошкільної освіти..... 6

Кротюк Марія, Фізичне виховання в закладі дошкільної освіти як основа формування здоров'я дітей дошкільного віку 12

Пероожик Зоряна, Моральне виховання дітей дошкільного віку за допомогою гри..... 15

Рудь Яна, Підготовка дітей дошкільного віку до школи за допомогою НМК «Буду вправним першачком»..... 17

Балаба Яна, Історичний вектор розвитку морального виховання дітей дошкільного віку 23

Вознюк Віталіна, Роль родини у формуванні особистості дітей раннього та передшкільного віку 27

Гвоздинська Альона, Предметний світ дітей дошкільного віку через призму інноваційних педагогічних технологій..... 29

Титаренко Катерина, Творчі ігри як засіб соціалізації дітей старшого дошкільного віку 33

Гуменюк Ольга, Розвиток мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку шляхом вивчення англійської мови.....36

Заїкіна Наталія, Особливості ігрової діяльності дітей раннього дошкільного віку 39

Камінська Ангеліна, Токар Любов, Особливості виховання патріотизму у дошкільників в світлі сучасності 42

Ключківська Карина, Розвиток дошкільної освіти у педагогічному просторі України 46

Козинець Олена, Зарубіжний досвід дошкільного виховання..... 49

Крисько Оксана, Впровадження засобів казкотерапії з метою розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку 52

Кузнєцова Аліна, Організаційно-педагогічні умови формування у дітей дошкільного віку навичок здорового способу життя 54

Кузьменко Тетяна, Токар Любов, Українська народна іграшка як засіб морального виховання дітей дошкільного віку 56

Купрата Лілія, Розвиток морального виховання дітей дошкільного віку через призму педагогіки Марії Монтесорі..... 59

Любченко Анна, Особливості спілкування дітей раннього та передшкільного віку у різновікових групах закладів дошкільної освіти..... 61

Мальченко Марія, Моральне виховання дітей раннього перед шкільного віку засобами казки 64

Михальчук Ольга, Становлення і розвиток дошкільної освіти у другій половині XX–початку XXI століття.....67

Ольхович Тетяна, Розвиток морального виховання в умовах сучасної дошкільної освіти 70

Погойдаш Вероніка, Сучасні підходи взаємодії дошкільного закладу з родиною 73

Пугаченко Олена, Історичний розвиток гармонійного виховання дітей дошкільного віку 75

Рекута Тетяна, Використання інноваційних педагогічних технологій у логопедичній практиці з дітьми дошкільного віку 79

Скалецька Діана, Засоби масової інформації як фактор впливу на особистість дитини дошкільного віку..... 81

Чеканцова Зоя, STREAM – освіта дітей дошкільного віку як вектор інтегрованого навчання і виховання 84

Тимошенко Альона, Розвиток естетичного виховання дітей дошкільного віку..... 87

Мокра Оксана, Адаптація дітей дошкільного віку до навчання в школі шляхом співпраці батьків та закладу дошкільної освіти 89

Федоришин Оксана, Основи економічного виховання дітей дошкільного віку 92

Щербатюк Катерина, Ознайомлення з рідним містом як засіб патріотичного виховання дітей дошкільного віку 94

ПСИХОЛО-ПЕДАГОГІЧНА ЛАБОРАТОРІЯ

Беспечна Анастасія, Національно-патріотичне виховання учнів в системі роботи класного керівника..... 97

<i>Дякова Вікторія</i> , Характеристика провідних напрямів формування здорового способу життя школярів у освітньому процесі	100
<i>Зінченко Сніжана</i> , Організація партнерської взаємодії закладів освіти та сім'ї	104
<i>Михальчук Олеся, Мінова Єлизавета</i> , Використання інформаційно-комунікаційних технологій для організації самостійної роботи учнів основної школи в умовах дистанційного навчання	108
<i>Пономаренко Марія, Надкернична Любов</i> , Формування ключових компетентностей молодших школярів в умовах сучасної інноваційної освіти	111
<i>Вацак Крістіна</i> , Криптичне мислення сучасного педагога як складова його професійної компетентності	114
<i>Клименченко Наталія</i> , Комунікативний портрет вчителя	117
<u>НАУКОВО-МЕТОДИЧНА ЛАБОРАТОРІЯ З ІНОЗЕМНИХ МОВ</u>	
<i>Головська Ірина</i> , Використання техніки колажування у підготовці майбутніх вчителів до інтерактивної взаємодії з учнями на уроці іноземної мови	120
<i>Андрусенко Софія</i> , Тестування як ефективний засіб організації контролю вивчення англійської мови	123
<i>Гуркало Владислава</i> , Україномовні еквіваленти англійських фразеологізмів зо онімів	126
<i>Кушнір Аліна, Вовк Анастасія</i> , The Beatles: Liverpool Accent	130
<i>Поліщук Інна</i> , Ігри як засіб розвитку фонетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку ..	132
<i>Синчук Діана</i> , Робота з пісенним матеріалом на уроках іноземної мови як засіб формуванні граматичної компетентності учнів основної школи	137
<i>Хоменко Юлія</i> , Проблематика перекладу політичних текстів	141
<u>НАУКОВО-МЕТОДИЧНА ЛАБОРАТОРІЯ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ, ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ</u>	
<i>Василевич Інна, Багрій Тетяна</i> , Розвиток професійної компетентності та практична діяльність вчителя української мови та літератури	145
<i>Козяр Міла</i> , Функціональне навантаження назв тварин в українських народних піснях	148
<i>Собчук Вікторія</i> , Особливості проведення уроків зарубіжної літератури з використанням інтерактивних технологій навчання	151
<i>Сілко Діана</i> , Фольклоризм української літератури як дескриптивний код	154
<i>Яковенко Тетяна, Форостяна Катерина</i> , Фольклорні образи та мотиви у творчості Тараса Шевченка	157
<i>Яременко Ярослава</i> , Образний світ поеми Максима Рильського «Мандрівка в молодість»	161
<u>НАУКОВО-МЕТОДИЧНА ЛАБОРАТОРІЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА</u>	
<i>Любчик Катерина</i> , Феномен і культурологічна місія проекту «musica sacra ukraine: партесний вимір»	163
<i>Гончар Тетяна, Чорна Наталія</i> , Організація театралізованої діяльності на уроках музичного мистецтва в ЗЗСО: вітчизняний та зарубіжний досвід	165
<i>Вилко Дарія</i> , Моделювання проблемних ситуацій як ефективний засіб розвитку пізнавальної активності учнів на уроках музичного мистецтва	169
<i>Чеховська Дарина</i> , Педагогічні засади розвитку мотиваційної сфери особистості музично-обдарованих учнів	172
<u>НАУКОВА ЛАБОРАТОРІЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ</u>	
<i>Кальніченко Наталія</i> , Особливості викладання методики трудового навчання у студентів педагогічного коледжу з урахуванням вимог НУШ	174
<i>Валевська Ольга</i> , Підходи та стратегії навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти зрівняння методик вітчизняних та зарубіжних дослідників	176
<i>Юртин Вікторія</i> , Підготовка майбутніх вихователів до роботи в умовах інклюзивної освіти	180
<u>ВІДОМІ ІМЕНА</u>	
<i>Козлова Олена</i> , Тема: «Богдан Хмельницький, як політик і людина», <i>практичне заняття</i>	182
<i>Яковенко Тетяна, Форостяна Катерина</i> , Михайло Драї-Хмара як представник українського неокласицизму	186
<i>Цимбал Тетяна</i> , Педагогічна система М. Монтесорі	189
<i>Вимоги до підготовки науково-методичних статей збірника «вісник науково-методичних досліджень»</i> Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу	193

ЕКОЛОГІЧНІ РЕФОРМИ УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ДО ЄС

УДК 502|504 (477) – 043.2

ШЕРШУН ГАЛИНА

викладач природничих дисциплін Комунального закладу вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Постановка проблеми. Життя українського народу поділено: до 24 лютого і після. Екологічний стан в Україні викликав занепокоєння і до війни, а наразі, війна глобально вплинула на стан довкілля нашої держави.

Наслідком війни є: замінування великої кількості територій, погіршення стану природних екосистем, хімічне та промислове забруднення, шкода для біорізноманіття. Такі проблеми потребують негайного вирішення, чекати «завтра» - не можна! Будучи в статусі кандидата в ЄС, а в майбутньому і членом ЄС ми не можемо дозволити собі бути найбільш відсталою країною в екологічному плані.

Відновлення України після війни має відбуватись на засадах Європейського «зеленого» курсу з використанням передових екологічних інструментів. Масштабна післявоєнна відбудова потребуватиме використання різних сфер: транспортної, будівельної, промислової, видобувної, що супроводжується не аби яким негативним впливом на довкілля.

Актуальність останніх досліджень. У Швейцарії пройшла Конференція з питань відновлення України - Ukraine Recovery Conference. Серед учасників - Президент України Володимир Зеленський (онлайн), Прем'єр-міністр України Денис Шмигаль, представники Офісу Президента, Уряду України, Парламенту, бізнесу, громадянського суспільства - загалом представники понад 50 країн та 20 міжнародних організацій. Довкіллеву складову Плану відновлення України презентував міжнародній спільноті Міністр захисту довкілля та природних ресурсів України Руслан Стрілець.

“Над розробкою відповідного розділу “Екологічна безпека” працювало більше 200 експертів. Як результат маємо 76 природоохоронних проєктів, на реалізацію яких нам потрібно 25,5 млрд євро. І ми вже дбаємо про залучення інвестицій. В рамках програми LIFE, до якої нещодавно приєдналася Україна, зможемо реалізовувати низку проєктів ще до того, як станемо членом Євросоюзу”, - зазначив Міністр.

За словами міністра, стратегічна ціль повоєнного відновлення - чисте та безпечне

довкілля, подальший рух європейським “зеленим курсом” та відбудова економіки за принципами сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Отож, Україні потрібно реалізувати 9 нагальних реформ: у сфері управління відходами, державного екологічного контролю, регулювання промислового забруднення, комплексного моніторингу довкілля, управління природоохоронними територіями тощо.

Практичні результати, до яких прагнутимуть, буде створення:

- понад 100 сучасних об'єктів управління відходами;
- 10 зразкових національних парків відповідно до стандартів ЄС;
- 10 реабілітаційних центрів для диких тварин;
- 15 біопереходів на шляху міграції тварин;
- 9 лісонасінневих центрів з вирощування саджанців дерев;
- також, використання сучасних технологій для відбудови промисловості та зменшення викидів парникових газів у 10 разі

Європа дуже активно веде боротьбу зі зміною клімату, оскільки Україна є кандидатом до ступу в ЄС, то здійснення реформування енергетичної сфери, розвиток сонячної, вітрової та водної електроенергії є обов'язковими для виконання зобов'язань за Паризькою кліматичною угодою.

20 червня Верховна Рада ухвалила Закон (проект № 2207-1-д) «Про управління відходами». Закон встановлює порядок збирання, вивезення та оброблення муніципальних відходів, забезпечує впровадження їх роздільного збирання та рециклінгу, передбачає вимоги до якісного надання послуги з управління відходами та нарахування плати за таку послугу.

Він дозволить:

- впровадити європейську ієрархію поводження із відходами;

- організувати планування системи управління відходами на національному, регіональному та місцевому рівнях;

- закрити старі сміттєзвалища, а ті, що залишаться, привести до європейських норм;

- створити умови для побудови в Україні сучасної сміттепереробної інфраструктури за європейськими правилами і відкрити кордони для інвесторів;

- встановити принцип «забруднювач платить»;

впровадити розширену відповідальність виробника продукції.

Вирішення питання з відходами є не тільки реформою на шляху до євроінтеграції, а особливо актуальне, коли їх кількість з кожним днем зростає через військові дії. Післявоєнна відбудова потребуватиме розбору завалів, відновлення житлових комплексів та підприємств, що тягне за собою величезні масштаби будівельного сміття.

18 липня Верховною Радою ухвалено урядовий законопроект №6477, за яким в Україні буде створено національний реєстр викидів та перенесення забруднювачів. Даний крок є важливим для того, щоб зменшувати викиди шкідливих речовин.

Висновки. Реформа державного екологічного контролю є фундаментально для майбутніх змін. Корупція має бути повністю усунена, щоб підвищити ефективність даних реформ, ключовим також важливим питанням є – посилення адміністративної та кримінальної відповідальності, за нанесення школи довіллю та недотримання законодавства.

Прямуючи у світле майбутнє, не тільки уряд, а і кожен українець, має працювати на перемогу у війні, відновлення та покращення умов життя, що відповідатимуть міжнародним стандартам.

*Стаття надійшла до редакції
19 лютого 2023*

**ОСВІТНІЙ ПРОЕКТ «ЕКО-ХАЛАБУДИ»
ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО
РОЗВИТКУ В ПРАКТИКУ РОБОТИ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

УДК 373.22.015.311

АРТЕМЧУК ВАЛЕРІЯ

вихователь-методист Комунального закладу

«Дошкільний навчальний заклад № 71 Вінницької міської ради»

Які найяскравіші моменти з свого дитинства ви пам'ятаєте? Як приносили гілочку з морозу додому, ставила її в воду і вона проросла? Як плели вінок з кульбаб? Або як розмальовували фломастерами коробку з-під холодильника, щоб вона стала схожа на будиночок?

Халабуда ... і обличчя попливло в усмішці, на душі стало тепліше, а в спогадах пронеслися бабусин двір, і друзі дитинства, яких запрошували в «свій особистий будинок» ...

Пам'ятайте, як в дитинстві будували «халабуди»? З ковдр і подушок, з гілок, на деревах ... ми будували їх всюди і це було тільки нашим місцем, а зараз це одні з найяскравіших спогадів дитинства.

Ви не зможете не погодитися, що ось такі прості речі особливо гріють душу і серце в дорослому житті. Тепер ми дорослі, і в наших силах забезпечити свого малюка такими ж приємними спогадами. Крім цього наповнити освітній простір закладу, зробити перебування дітей в садочку більш комфортним і цікавим. А головне реалізувати завдання освіти для сталого розвитку. На це і спрямований освітній проект «Еко-халабуди».

Аналіз дослідження. В 2015 році колектив приєднався до міжнародного руху «Освіта для сталого розвитку» і розпочав роботу над впровадження програми

«Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку». За цей час було проведено різні форми роботи з педагогами: семінари, педагогічні практикуми, консультації, тренінги тощо. Ми розробили календарне планування, створили власні книжки, виготовили дидактичні ігри, узагальнили збірки художніх творів та мультфільмів.

Наші напрацювання були представлені на обласній виставці, що проходила в рамках Всеукраїнського семінару «Екологія дитинства в режимі інноваційного розвитку» на базі ВАНО в 2015 році. На міжнародній виставці «Сучасні заклади освіти – 2016» представили посібник «Пошуково-дослідницькі підходи у реалізації освіти для сталого розвитку в дошкільньому навчальному закладі та здобули золоту медаль. В цьому ж році педагоги закладу взяли участь у Всеукраїнському конкурсі для педагогів «Сталий розвиток – наш вибір» та представили розробки виховних заходів та розваг.

Над реалізацією програм щороку працюють профільні групи. Однак, щоб залучити весь заклад до руху сталого розвитку проводимо екологічні акції, до яких залучаємо і батьків, як-от: «Здай макулатуру - збережи ліс», «Примножуємо красу на Землі», «Старим речам – нове життя», (створення дизайну на території закладу). Провели серед батьків челендж «Новорічна іграшка власними руками». Вже традиційними стали тематичні дні: «Міжнародний День без паперу», «Міжнародний день «Дякую»», «Міжнародний день води», «Всесвітній день здоров'я», «Всесвітній День Землі». Весело, цікаво і захоплює пройшов флеш-моб «Краса рідної природи» - малювання спільного плакату різними нетрадиційними техніками на аркушах ватману, що були розміщені на стіні будівлі закладу.

Для реалізації завдань освіти для сталого розвитку впровадили в роботу квест-технологію і на території закладу провели захоплюючі екологічні квести: «Подарунки природи», «Археологічні розкопки – в пошуках втраченого», «Юні екологи», «Бережи рослини – рослини збережуть тебе», «Грунт – багатство нашої Землі». А в двох квестах «Врятуємо нашу Землю», «Екологічний туризм» взяли участь батьки. Під час квестів педагоги активізували знання дітей про об'єкти природи, про проблему засмічення планети, виникнення екологічних катастроф та хто в цьому винен, вторинне використання предметів та речей, формували вміння розв'язувати екологічні задачі, сортувати сміття, знаходити альтернативу шкідливим речам тощо.

Освітня робота за програмою курсу «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку» є постійною, системною і безперервною, і націлена на досягнення практичних результатів, що відповідають принципам сталого розвитку заради майбутнього. Тому ми не зупиняємося на місці. Щороку шукаємо і запроваджуємо нові форми, методи та засоби роботи з даного напрямку. Не винятком став 2020-2021 навчальний рік.

Протягом 2020 року на сторінках фахового журналу «Методична скарбничка вихователя» був представлений напрочуд цікавий закордонний досвід формування в дошкільників навичок, орієнтованих на сталий розвиток, Німеччини, Франції, Італії, Норвегії, Білорусії, Данії, Польщі, Чехії, Швеції, Словаччини, Греції, Хорватії. В рамках реалізації одного з річних завдань за матеріалами даних публікацій з педагогами був проведений усний журнал на тему: «Закордонний досвід впровадження освіти для сталого розвитку в практику роботи закладів дошкільної освіти». Досвід закордонних колег викликав у наших педагогів неабиякий інтерес та захват. Звичайно, виникло бажання реалізувати і в нашому закладі деякі ідеї. Одноголосно педагоги підтримали досвід з Чехії, в якому мова йшла про «халабуду».

Теоретичне обґрунтування визначеної проблеми, орієнтовний список науково-методичних джерел.

Проблема виживання й подальшого існування людства гостро постала вже у другій половині ХХ ст. Вона обумовлена багатьма чинниками. Зокрема, швидким вичерпанням природних ресурсів; екологічною кризою; несприятливою демографічною ситуацією; злиднями і голодом у багатьох регіонах світу; постійними конфліктами в суспільстві; війнами

з використанням зброї масового знищення; небезпекою міжнародного тероризму тощо. Загостренням глобальної екологічної кризи у ХХ столітті призвело до пошуку нових шляхів для її розв'язання. Стало очевидним, що існування людства залежить від впровадження якісно нових підходів і принципів у функціонування нашого суспільства, поведінка і стиль повсякденного життя якого повинні бути спрямовані

на раціональне ставлення до природних ресурсів та їх збереження. Необхідний гармонічний розвиток людини поряд із природою.

На перехресті проблем виникла концепція сталого розвитку суспільства. Це одна з концепцій, яка розкриває оптимальні шляхи розвитку людства. Вона набула сьогодні значного поширення як одна з провідних глобальних ідей, що має міждисциплінарний характер і розглядається в багатьох аспектах і ракурсах. Ця концепція ставить фундаментальне завдання – поєднати динамічний економічний розвиток з наданням рівних можливостей кожному члену суспільства шляхом підвищення ефективності використання ресурсів та ліквідації залежності між економічним зростанням та забрудненням довкілля.

Освіта є передумовою та водночас пріоритетним засобом досягнення сталого розвитку. Міжнародне співтовариство наполегливо закликає до переорієнтації всіх сфер освіти на мету сталого розвитку.

Освіта для сталого розвитку передбачає, що в майбутньому на людину чекають різні несподіванки: і відкриття, і проблеми. Тому, мета ОСР – визначення кожною людиною власного місця в житті і побудові індивідуального і колективного майбутнього, наповнення енергією для зміни своєї поведінки, звичок, стилю життя, надання підтримки іншим людям в їх удосконаленні, особистісному зростанні.

Про сформованість у дітей навичок, орієнтованих на сталий розвиток, свідчить їх готовність і бажання обирати й виконувати дії, характерні для екологічно, економічно і соціально доцільної поведінки та стилю життя.

Ці дії полягають у покращенні стосунків між людьми; підтримці морального і психологічного клімату у групі; розумному споживанні енергії та води; зменшенні марних витрат сировини; зменшенні кількості відходів; зміцненні власного здоров'я тощо. Їх виконання сприяє розвитку у дітей ставлення до проблем сталого розвитку як до особисто важливих, пов'язаних із власною системою цінностей, формуючи здатність і бажання діяти у цьому напрямі. Регулярне повторення цих дій дає змогу сформувати в дітей сталу звичку – модель поведінки, яка потім стає складовою їх повсякденного способу життя.

Тому головне завдання педагога – створити оптимальні умови для саморозвитку дітей, підтримуючи атмосферу безпеки і креативності. І одним із засобів формування у дітей навичок, орієнтованих на сталий розвиток є побудова «халабуди».

«На півдні халабудою називається маленький будиночок, розміром із сарайчик. У педагогіці – це будиночок, створений з ковдр, відкритих парасольок, столів, завісок; будиночок, створений дитиною за своїм розміром і подібністю, дитиною, що шукає затишку і захищеності» (за ред. Т.В. Бабушкіна)

Типи халабуди:

- Будиночок на дереві;
- Картонний будиночок;
- Палатка;
- Шатер;
- Вігвам тощо.

Сфери застосування:

• Емоційно-забарвлене освітнє середовище групи чи майданчика;

- Відпочинок;
- Гра;
- Усамітнення;
- Трудова, конструктивна діяльності тощо.

Дітям подобається будувати! Здавалося б, а де ж тут сталий розвиток? Усе просто: будуючи на ігровому майданчику «халабуди», діти здобувають досвід командної взаємодії, навчаються домовлятися, планувати спільну діяльність, розподіляти обов'язки, висловлювати й обстоювати свою думку. Це є соціальною складовою сталого розвитку.

Створені власноруч будинки-«халабуди

» стають чи не найулюбленішим для дітей місцем в дитячому садку. Так, спільними зусиллями діти і дорослі не лише створюють спільний дім, а й постійно дбають про нього: наповнюють меблями, прибирають, зміцнюють, декорують, оздоблюють тощо. Завдяки цьому дошкільники мають змогу переконатися, що затишно й приємно перебувати в тому місці, про яке дбають, а дім буде міцним, якщо за ним доглядати.

В «халабуді» все має бути по справжньому: і штори, і скатертину, і навіть килимок.

Для «господарства» підійдуть речі домашнього вжитку, які вже не використовують. Такі речі віддають дітям дорослі: щось знайшлося у садочку, щось принесли батьки, педагоги. Діти засвоюють правило: старим речам можна надати друге життя. І це також є сталий розвиток.

Отже, формування навичок, орієнтованих сталий розвиток, потребує не прямого навчання у звичній, традиційній освітній моделі, а стимулювання дітей до виконання дій, надихання їх на систематичне виконання і повторення обраних дій, а також пошук нових продуктивних моделей поведінки.

Аналіз наявного стану матеріально-технічного, правового забезпечення для майбутньої реалізації освітнього проєкту. Для реалізації освітнього проєкту «Еко-халабуди» ми визначили, що перш за все потрібно мати матеріали з яких їх будувати. Проаналізувавши матеріально-технічне забезпечення закладу, дійшли висновку, що можна використати штори, килими, тюлі, які вийшли з ладу і підлягають списанню або вже списані. Крім цього кожен вияв бажання провести «ревізію» в себе вдома, а також залучити батьків.

Було проведено обговорення про місце розташування халабуд на території майданчиків. Одноголосно вирішили збудувати халабуди в альтанках, адже це потребує менше матеріальних та фізичних затрат: є готовий дах і частини стін, за допомогою мотузок і опірних труб

добудується решта. А інтер'єр халабуд буде наповнений старими меблями з ігрових осередків, які в нас залишилися на майданчиках.

Актуальність. «Якщо наші діти навчаться цього сьогодні, наша країна матиме гідне та щасливе завтра». Благодійна організація «Вчителі за демократію та партнерство». У березні 2005 року Україна стала однією з 55 країн, які підписали документ ООН «Стратегія освіти для сталого розвитку». Ідучи в ногу зі світовим співтовариством, наша держава задекларувала свою орієнтацію на стратегію сталого розвитку. В Україні протягом 2005-2015рр. в рамках міжнародного проекту «Освіта для сталого розвитку в дії» української організації «Вчителі за демократію та партнерство» і шведської організації «Глобальний план дій» у партнерстві з Інститутом педагогіки НАПН України було розроблено зміст і методику та запроваджено освітню програму «Уроки для сталого розвитку» для початкової та основної школи. В кінці 2014 року вийшла програма «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку» для старшого дошкільного віку, в 2016 році вийшла програма для молодшої групи «Маленькі діти великого світу», а в 2017 році - для середньої групи - «Діємо разом».

У новій редакції Базового компоненту дошкільної освіти (2021р.) в освітньому напрямі «Дитина в природному довкіллі» вперше наголошено на такому надзвичайно важливому аспекті життя сучасного суспільства, як освіта для сталого розвитку. Її результатом мають стати сформовані навички, орієнтовані на сталий розвиток, що виявляються у сформованості початкових уявлень про сталі дії та поведінку, усвідомленні дошкільниками необхідності збереження ресурсів планети й особистої причетності до цього; розвиненості у дітей ефективних звичок соціальної поведінки, доцільного поводження з природними ресурсами та збереження природи.

Наші діти, так само, як і кожен з нас, - громадяни України і світу, які власним життям творять їх історію. А ще вони – майбутні батьки, які згодом стануть вихователями для своїх дітей. Діти від народження є повноцінними членами суспільства. Ми прагнемо виховати покоління, здатне будувати нове стійке суспільство, спрямоване на збереження і примноження ресурсів, орієнтоване на творення, а не на руйнування. Саме тому є необхідність розпочинати з дошкільного віку формувати в дітей моделі поведінки, орієнтовані на побудову сталого суспільства, використовуючи різні методи і прийоми, форми і засоби роботи з дітьми.

Мета: реалізація ідей сталого розвитку в практику роботи закладу дошкільної освіти засобом побудови «халабуди».

Завдання:

1. Формувати у дітей основи конструктивної діяльності та дизайну.
2. Сприяти економічному вихованню дошкільнят: вчити дітей повторно використовувати речі домашнього вжитку.
3. Формувати навички соціально-доцільної поведінки в колективі.
4. Збагатити освітнє середовище закладу в літній період.
5. Створити комфортні умови для тривалого перебування вихованців на свіжому повітрі в літній період

Об'єкт проекту: освіта для сталого розвитку.

Предмет проекту: халабуда як засіб реалізації ідей сталого розвитку.

Гіпотеза: побудова халабуд з дошкільниками сприяє реалізації завдань сталого розвитку з соціальної та економічної складової.

Принципи:

- Принцип доступності (відповідає віковим особливостям);
- Принцип співпраці (побудований на основі спільних дій вихователів, дітей, батьків);
- Принцип активності (підтримка мотивацій і інтересу);
- Принцип комфортності.

Прогнозований результат:

Реалізація поставлених завдань дозволить домогтися наступних результатів:

- пробудження інтересу дітей до побудови та облаштування халабуд;
- розвиток у дітей соціально-активної поведінки, навичок спілкування та поводження в колективі;

- економічне виховання дошкільника;
- залучення вихованців до конструктивної діяльності та дизайну;
- створення комфортних умов

реалізації проекту.

II Реалізаційний

- 1 Побудова, облаштування халабуд з вторинних матеріалів. липень Вихователі, діти. Реалізація ідей сталого розвитку.
- 2 Добір ігрового матеріалу та матеріалу для зображувальної діяльності, книжок. Зміна матеріалу.
- 3 Організація дозвілля в халабудях. Створення комфортних та цікавих умов для тривалого перебування вихованців на прогулянці в літній період.

III Підсумковий

- 1 Аналіз стану халабуд. Визначення найкращих халабуд та недоліків. Оцінювання результативності роботи.
- 2 Демонтування халабуд. Обговорення результатів, планів щодо розвитку проекту в 2022 році. Визначення перспективи подальшого розвитку.

за своїми будиночками, організовували спільне дозвілля, домовлялися про свою діяльність, розподіляли між собою завдання, отримали досвід використання речей, що вийшли з вжитку.

Результативність

1. Залучили дітей до побудови та облаштування халабуд, що дало можливість реалізувати соціальну та економічну складову освіти для сталого розвитку: діти допомагали в облаштуванні та декоруванні халабуд, доглядали

2. Урізноманітнили життєдіяльність наших вихованців на прогулянках в літній період.

3. Створили комфортні умови довготривалого перебування дітей на свіжому повітрі в літній період.

4. Збагатили освітнє середовище закладу.

Перспективи подальшого розвитку

1. Облаштування халабуд щороку в літній період.
2. Залучення батьків до облаштування халабуд меблями в

літній період 2022 року.

3. Створення халабуд різних видів.

Освіта для сталого розвитку – майбутнє, якого ми прагнемо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція)
2. Методичні рекомендації до Базового компонента дошкільної освіти, 2021 рік.
3. Парціальна програма «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку» та навчально-методичні посібники для вихователів щодо її реалізації.
5. Бабушкіна Т.В. «Секретики» дитинства. - Київ, 2005 («Б-ка «Шкільного світу»).
6. Журнал «Методична скарбничка вихователя», №4, 2020 рік

Стаття надійшла до редакції

21 січня 2023

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

УДК 373.2.015.31: 17: 316. 663.5

КРОТЮК МАРІЯ

студентка заочного відділення Комунального закладу вищої освіти

«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

РУДА ТЕТЯНА

спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, методист Комунального закладу вищої освіти

«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Abstract. *The article examines the main directions of engaging preschool children in physical education classes as the basis for forming an active life position aimed at preserving the valuable health potential of modern society.*

Key words: *preschool children, health, integration, development, physical education classes, preschool education institutions.*

Постановка проблеми. Одне із основних завдань, визначених Законом України "Про дошкільну освіту", є збереження та зміцнення фізичного, психічного і духовного здоров'я дитини [1]. Унаслідок соціально-демократичних передумов, економічних і матеріальних обмежень, екологічної кризи більшість сімей України має дітей, життя яких зумовлене хворобами або несприятливими соціально-побутовими та психологічними умовами. Серед причин, що зумовлюють відхилення у стані здоров'я дітей такі: несприятливі соціально-економічні, побутові умови; відсутність відповідних умов для ігор, занять, різних видів праці у деяких сім'ях та деяких закладах освіти; гіподинамія, недостатньо збалансоване харчування; формальний підхід до загартування; недостатнє регулювання динаміки фізичної, психічної та емоційної працездатності вихованців (упродовж заняття, дня, тижня, року); порушення режимів організації життя дітей. Санітарно-гігієнічного, повітряного, світлового оточення в деяких дошкільних навчальних закладах [6, с 7]. Саме тому одним з

пріоритетних завдань дошкільної освіти є формування здорового способу життя, пошук нових соціальних та педагогічних підходів, які б сприяли формуванню, збереженню та зміцненню фізичного, психічного і духовного здоров'я дітей. Збереженню, формуванню здоров'я дітей, впровадженню нових технологій у фізичне виховання дітей дошкільного віку, створенню безпечного середовища присвячено багато наукових праць.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагогічній майстерності вихователя як запоруки ефективного впровадження сучасних технологій у фізичне виховання дошкільників присвячені дослідження А. М. Богущ, Н. Ф. Денисенко, грі як запоруки емоційного здоров'я – О. Л. Богініч, Л. В. Волкова та ін., створенню безпечного, здоров'язберігального середовища – Н. Ф. Денисенко, Л. В. Лохвицької, спортивно орієнтованому фізичному вихованню – Л. В. Волкова, В. К. Бальсевича, Л. П. Матвеева та ін., інтеграції рухів та музики – Е. С. Вільчковського, Н. Ф. Денисенко, Ю. М. Шевченко, М. Єфименко та

ін., інтеграції пізнавальної і рухової діяльності – О. Д. Дубогай, оздоровчому туризму – Е. С. Вільчковського, М.О. Рунової, контролю у фізичному вихованні – Т. Ю. Круцевич.

Мета статті: з'ясувати сутність сучасних здоров'я орієнтованих технологій, впровадження інтеграційних комплексів у фізичне виховання дітей 5-6-річного віку в умовах закладу дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Можливість постійного пошуку ефективних шляхів зміцнення здоров'я дітей переконує в тому, що ми ще не повністю реалізуємо оздоровчий вплив різних умов середовища на організм дитини. Практика показує, що педагогам часто не вистачає знань і вмінь по використанню навколишнього середовища при навчанні дітей рухам і руховим діям з метою формування у них фізичних якостей, ознайомлення з правилами виконання фізичних вправ і залучення до цих вправ з допомогою ігрових ситуацій [5]. Так, Денисенко із співавторами вважає недостатню педагогічну майстерність однією із основних причин незадовільного стану справ у фізичному вихованні дошкільників. Важко не погодиться з тим, що на заняттях нечасто почуєш вірш, пісню, пестушку, загадку, жарт, отже, і недостатньо активізуються позитивні емоції дітей: радість, захоплення, любов, ніжність, недостатньо формується у них мотиваційний, оцінно-контрольний та діяльнісний компоненти. Таким чином, послаблюються як фізіологічні, психологічні, духовні й соціальні основи розвитку особистості дитини, так і дидактичні основи освітнього процесу. Постає глобальна проблема розроблення здоров'язбережувальних та здоров'яформувальних технологій, які формували здоров'я як багатоскладову категорію, до якої входять фізичний, психологічний, духовний і соціальний складники та вплив здоров'яформувального середовища, яке включає корекційно-розвивальну та реабілітаційну діяльність. Їхнє застосування сприяє тому, що під час навчально-виховного процесу (занять, ігор, праці) створюється нестресогенний психологічний мікроклімат, який сприяє саморегуляції дитини. Це такий психічний стан, коли імпульсивність, агресивність, тривожність перебувають у дитини в межах норми [6, с. 9].

Серед учених побутує думка, що ефективність розвитку рухових якостей, емоційного забарвлення занять із фізичного виховання підвищується за рахунок виконання рухів у вигляді вправ різних видів під музичний супровід, і як наслідок,

покращується загальний стан та почуття дітлахів. Вагомий внесок у розробку наукової проблеми інтеграції рухів і музики, зокрема щодо активізації рухової активності дітей 5–7 років, зробила Н. Денисенко. Вона доводить, що використання музичних творів на фізкультурних заняттях, ранковій гімнастиці, фізкультурній хвилиночці, спортивних святах, вечорах-розвагах розвиває у дітей інтерес до рухів [3].

Е. Вільчковський виокремив, класифікував за віковими групами та визначив у теорії та методиці фізичного виховання дітей дошкільного віку танцювальні вправи, які потім були закладені у змісті базової програми розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Я у Світі». Е. Вільчковський стверджує, що танцювальні вправи і танці потрібно включати систематично в усі заходи з фізичної культури. Вони позитивно впливають на формування правильної постави, легкої й невимушеної ходи, виразності та граційності рухів. Дослідники В. Алямовська та С. Петрова також розглядали проблему взаємозв'язку рухів і музики. Вчені пропонують до освітнього процесу дошкільного навчального закладу ввести ритмопластику, хоча вони її умовно відносять до засобів фізичного виховання. Ритмопластика – це елементи імітаційних рухів, які пов'язані частіше зі сюжетом казок і дуже ефективні щодо фізичного розвитку дітей старшого дошкільного віку. Ритмопластику частіше використовують на практиці як частину фізкультурного або музичного заняття. Її головна мета – фізичний розвиток дітей старшого дошкільного віку, зокрема розвиток рухових якостей через розслаблення, зняття напруження з тіла та психічного стану, а потім напруження м'язів тулуба через імітацію рухів людей, тварин, рослин, транспорту та явищ природи під музичний супровід сприяє розвитку таких рухових якостей дітей, як гнучкість, спритність, витривалість, формуванню правильної постави; зміцнює м'язи, склепіння ступній ніг. Розвинуті рухові якості забезпечують функціональні можливості організму дітей. У такому режимі всі біологічні процеси в органах і системах відбуваються найінтенсивніше. Це, в свою чергу, забезпечує фізичний розвиток дітей старшого дошкільного віку [3].

М. Єфименко досліджував проблему зв'язку музики та фізичного розвитку в дітей дошкільного віку, які мають вади рухів. Він наголошував на великому значенні звукомузичного супроводу на заняттях з фізичної культури. Насамперед, учений

підкреслював: необхідно відійти від традиційних варіантів музичного супроводу, ґрунтованого на гучній маршовій музиці з першої хвилини занять та жорстких музичних композиціях під час виконання дітьми загально розвиваючих вправ. Відповідно до послідовного формування основних рухів потрібно добирати і звукове навантаження на організм і психіку дитини. Аналіз наукових досліджень засвідчив, що саме у процесі виконання дітьми фізичних рухів різної інтенсивності, амплітуди, ритму, дозованих навантажень та під музичний супровід підвищується ефективність розвитку рухових якостей, що впливає на формування, зміцнення та відновлення здоров'я старших дошкільників [3].

На думку Л. Д. Глазиріної, В. А. Овсянкіна (2005) змагальний метод можна включати в процес навчання рухам дітей, але педагогу треба знати, як це зробити. Все залежить від педагогічної майстерності вихователів. Наприклад, такі питання: «У кого краще вийде?», «Хто швидше принесе «паличку-виручалочку?» ставлять перед дитиною ціль – це і є методичний прийом змагального методу. Узагальнюючи передові досягнення в області фізичного виховання та поєднуючи різні методики можна досягти якісних перетворень, які в комплексі сприяють формуванню здоров'я дітей старшого дошкільного віку. Так, поєднуючи

ритмопластику, змагальний метод під музичний супровід, доцільно використовуючи умови здоров'язберігального середовища, дотримуючись санітарно-гігієнічних норм можна отримати найбільш ефективний результат у фізичному вихованні старших дошкільників. Такі поєднання, «інтеграційні комплекси» (Е. С. Вільчковський, Н.Ф. Денисенко, Ю.М. Шевченко, 2011) можуть бути різними в залежності від фізичного розвитку, фізичного стану, фізичної підготовленості, функціональних особливостей та завдань, які треба вирішити в процесі здоров'яорієнтованого фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сучасний стан здоров'я дітей та фізичного виховання в дошкільних навчальних закладах потребує виявлення обставин виникнення критичної ситуації, яка склалася в дошкільному вихованні та перегляду комплексу заходів по її "реабілітації". Одним із таких заходів є впровадження здоров'я орієнтованих програм фізичного виховання дітей дошкільного віку і особливо старшого дошкільного віку, зважаючи на критичний період в онтогенетичному розвитку та перехід дітей на наступний соціальний щабель – навчання в школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Додаток до листа МОН України від 16.08.2010 р. № 1/9-563 «Фізичний розвиток дітей в умовах дошкільного навчального закладу»/ URL : <http://www.kmu.gov.ua>.
2. Бальсевич В.К. Конверсія високих технологій спортивної підготовки як активний напрямок удосконалення фізичного виховання та спорту для всіх / Теорія і практика фізичної культури, 2003. № 4. С. 2–7.
3. Богініч, Ольга Любомирівна. Педагогічні умови підвищення рухової активності дітей 4–5 років на заняттях з фізичної культури : дис. канд. пед. наук: 13.00.01. Український держ. педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. К., 2007. 167 с.
4. Вільчковський Е. С. Інтеграція рухів і музики у фізичному розвитку дітей старшого дошкільного віку. Тернопіль: Мандрівець, 2011. 128 с.
5. Волков Л.В. Спортивно-ігровий метод в фізичному вихованні дітей дошкільного віку: програма і методичні рекомендації. Переяслав-Хмельницький, 2000. 32 с.
6. Денисенко Н.Ф. Витоки здоров'я дитини. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 160 с.

*Стаття надійшла до редакції
09 березня 2023*

МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗА ДОПОМОГОЮ ГРИ

УДК 373.2015.31:17:316.663.5

ПЕРОЖИК ЗОРЯНА

вихователь Комунального закладу «ДНЗ № 46 Вінницької міської ради»

Постановка проблеми. Проблема морального виховання є однією з найважливішою і постійно актуальною в культурі людства. В основі морального виховання лежить процес передавання людині норм, правил і принципів поведінки в суспільстві.

Моральне виховання з перших років життя дитини спрямоване на формування її моральної позиції, ціннісних орієнтирів, інтересів і потреб. Адже на цьому етапі закладаються основи морального розвитку особистості, розвиваються уявлення, почуття, звички, які спрямовують подальше її вдосконалення. Тому неухвага до морального виховання в дошкільному віці не може бути компенсована у подальші роки. Ми розглядаємо гру, як провідну діяльність дітей дошкільного віку у вихованні моральних почуттів дітей усіх вікових груп, оскільки вона відповідає потребам та інтересам дітей.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Активний метод стимулювання морального виховання через гру отримав своє поширення у вітчизняній і в західній психолого-педагогічній практиці. Вважається, що бесіди з дітьми про чесність, справедливість і милосердя малоефективні. Дітей необхідно включати в ситуації, де вони могли б програти ті чи інші соціальні ролі і навчилися б приймати вірні, в моральному відношенні, рішення. Як вказує Д. Б. Ельконін, «норми, що лежать в основі людських взаємин, стають через гру джерелом розвитку моралі самої дитини. Гра є школою моралі, але не моралі в поданні, а моралі в дії».

Виховні можливості гри відзначали у своїх працях Л.С. Виготський, О.В. Запорожець, Д.Б. Ельконін, С.Л. Рубінштейн та ін. Дослідженню особливостей гри на етапі раннього та дошкільного дитинства були присвячені праці Л.В. Артемової, Р.І. Жуковської, С.О. Марутян, Д.В. Менджеричької, О.П. Усової. Гру трактують як природний мотиватор діяльності (З. Фрейд), як можливість набуття дитиною соціального досвіду (Е. Еріксон), як умову соціалізації (А. Валлон), як важливе джерело формування соціальної свідомості

дитини (Д.Б. Ельконін), як спосіб активного засвоєння людської культури (Л.С. Виготський), як засіб розвитку базових засад особистості (Н.І. Непомняща) і національно-культурного та морального виховання (В.В. Зеньківський).

За останнє століття погляди на моральне виховання особистості (зокрема дошкільнят) зазнали значних змін: від сприйняття дитини як об'єкта здобуття та засвоєння знань про норми моралі та обов'язковість їх дотримання до визнання її суб'єктом власного життєтворення, що має усвідомлену потребу бути моральною.

Мета дослідження: вивчення впливу гри на моральне виховання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спостерігаючи за дітьми, ми розуміємо, що ігрові ситуації вони сприймають більш природно, ніж серйозні обговорення. Ігри допомагають дітям розслабитися, відчувати себе комфортно. Дітям подобається, коли дорослі приймають участь в їх іграх. Коли вони відчувають себе рівними з дорослими, їх поведінка стає більш серйозною і обдуманною. Це дуже допомагає у виховному процесі, зменшує дистанцію між педагогом і дітьми. Важливо, щоб педагог на протязі гри сам дотримувався тих моральних цінностей, яких він хоче навчити дітей, бути прикладом справедливого і уважного відношення до людей, бути ввічливим і терплячим.

Через гру педагог може поступово впливати на характер дітей, поведінку, відмічати ті чи інші закономірності.

В.Сухомлинський зазначав, що «педагог завжди стоїть між моральними цінностями народу і душею дитини, що завдання вихователя - зробити безцінні моральні надбання людства особистим здобутком кожної дитини».

Гра відповідає потребам та інтересам дітей, сприяє вияву їхньої самостійності, ініціативи, творчості, імпровізації, перевірці себе. У грі дитина активно пізнає навколишній світ, стосунки між людьми, правила і норми поведінки, свої можливості, усвідомлює свої зв'язки з іншими, формує свою особистість. Діти набагато простіше

засвоюють інформацію, піднесена в ігровій формі. В процесі гри, створюються такі ситуації, що вимагають негайного рішення, які вчать дитину приймати рішення і нести відповідальність за свої дії.

Гра допомагає виховувати у дитини повагу й доброзичливе ставлення до тих, хто її оточує; формувати елементарні уявлення про те, що таке “добре” і що таке “погано”; розвивати партнерські взаємини між дітьми у грі; формувати в дітей вміння діяти за правилами; виховувати гуманні почуття та елементарні уявлення про доброту, чуйність, взаємодопомогу, дружелюбність, увагу до дорослих і ровесників; формувати вміння співпереживати, співчувати; удосконалювати форми ввічливого звертання до дорослих та ровесників; розвивати прагнення до самостійності.

Існують різні класифікації дитячих ігор. Головне місце посідають ігри: дидактичні, сюжетно-рольові, рухливі, а також театралізовані.

Дидактична гра — це гра, спрямована на формування у дитини потреби в знаннях, активного інтересу до того, що може стати їх новим джерелом. Вона є засобом всебічного виховання дитини. Дидактична гра впливає на розвиток у дітей творчих здібностей, самостійності, ініціативності, організованості в ігровій діяльності та формування у них стійкого інтересу до пізнання довкілля і реалізації себе в ньому. Гра забезпечує задоволення ігрових уподобань кожної дитини, сприяє виникненню дружніх, партнерських стосунків та ігрових об'єднань за інтересами, спонукає до обміну думками, оцінювання себе й інших, заохочує до імпровізації, висловлювання власних оціночних суджень. Закріплення уявлення дошкільників про моральні правила здійснюються у різних дидактичних іграх. До прикладу, можна взяти гру «Чарівне слово», яка надає дуже позитивний ефект і полягає в тому, що кожну дію і вчинок необхідно супроводжувати проголошенням приємних слів і ввічливих фраз, гру «Добре-Погано», яка розкриває сутність поганого і хорошого, формує розуміння поганого і доброго, розкриває причинно-наслідковий зв'язок різних дій і вчинків.

Важливе значення у моральному вихованні мають рухливі ігри, які виховують

дружелюбність. Під час рухливих ігор у дітей формується поняття про норми громадської поведінки, виховуються стійкість, сильна воля, витримка. Спільний інтерес, викликаний грою, об'єднує дітей у дружній колектив. Наприклад: гра «Передай м'яч», «Перекинь через мотузку», «Дзвіночок» тощо.

Невід'ємною частиною у вихованні моральних цінностей у дітей є сюжетно-рольові ігри. Сюжетна рольова гра є динамічним феноменом, її розвиток виявляється насамперед у виникненні нових сюжетів — утілених у певних подіях образних відтворень задумів. В іграх дітей дошкільного віку вони надзвичайно різноманітні й відображають конкретні (соціально-історичні, географічні, побутові тощо) умови їхнього життя. Деякі сюжети цікаві як молодшим, так і старшим дошкільникам (наприклад, ігри на побутові теми). Проте в їх розвитку спостерігається певна тенденція: спершу виникають ігри з побутовими сюжетами, потім — ігри на теми праці і нарешті — ігри суспільної тематики. В іграх діти вчаться узгоджувати свої дії з діями партнерів по грі, знаходити взаєморозуміння і повагу, розвивають вміння дружно спілкуватися, чемно поводитися, правильно відтворювати соціально-ігрові ролі. Наприклад : «У гості до бабусі», «Перукарня», « Лікарня» і т.д.

Театралізована гра як один з її видів є ефективним засобом соціалізації дитини в процесі осмислення їм морального підтексту літературного чи фольклорного твору і участі в грі, яка має колективний характер, що і створює сприятливі умови для розвитку почуття партнерства та освоєння способів позитивної взаємодії. У театралізованій грі здійснюється емоційний розвиток: діти знайомляться з почуттями, настроями героїв, освоюють способи їх зовнішнього вираження, усвідомлюють причини того чи іншого настрою. Нарешті, театралізована гра є засобом самовираження і самореалізації дитини. Театралізація казок «Рукавичка», «Ріпка», «Троє поросят» навчає дітей взаємодопомозі, доброті, турботі.

Висновок. Гра є чудовим способом морального виховання для дошкільнят. Вона, мов «глина» допомагає у «ліпленні» дитячої особистості .

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Богуславська З. М., Смирнова Е.О., Роль гри у моральному розвитку дитини. М.: «Просвіта», 1991.
2. Лопатіна А.А., Скрепцова М.В., Моральне виховання дошкільників. ТОВ «Амріта», 2009.

3. Лохвицька Л., Програма з морального виховання дітей дошкільного віку «Скарбниця моралі». Тернопіль, 2014.
4. Зворигіна О.В. Перші сюжетні ігри малюків: Посібник для вихователів дитячого саду.- М.: Просвіта, 2010.
5. Яковенко Л.В., Рухливі ігри. Середній та старший вік. Ранок, 2017.
6. Ладутько Л.К., Шкляр С.В, Пізнаємо світ і себе. Мн.: «І.В.Ц.Мінфіну»,2002.
7. Ельконін Д.Б. Психологія гри. М.: «Владос» 1999.

Стаття надійшла до редакції

13 січня 2023

ПІДГОТОВКА ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО ШКОЛИ ЗА ДОПОМОГОЮ НМК «БУДУ ВПРАВНИМ ПЕРШАЧКОМ»

УДК 373.29

РУДЬ ЯНА

*помічник вихователя закладу дошкільної освіти № 6 м. Килинівка, здобувач вищої освіти
Комунального закладу вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

Перший рік життя малюка є найважливішим в розвитку дитини. У цей період відбувається активний розвиток мозку і формується основа для майбутнього розвитку. Тому важливо забезпечити дитині стимули, які сприяють розвитку її здібностей, зокрема здатності до навчання.

А саме навчання починається в дитячому садочку, який забезпечує підготовку дошкільнят до школи.

Підготовка дітей до школи в закладах дошкільної освіти допомагає їм з легкістю та задоволенням впоратися зі шкільною програмою та вступити в навчальний процес. Діти, які добре підготовлені до школи, мають більше шансів на успіх у навчанні та важливій соціальній адаптації в середовищі однолітків.

Коли ж варто починати підготовку дошкільника до школи?

Експерти зазначають, що це повинно бути від 3 до 6 років. У цьому віці дитина набуває навичок, необхідних для навчання в школі, таких як розвиток мовлення, здатність до уваги та концентрації, самостійність та самоконтроль.

Отже, починати підготовку до навчання в школі потрібно як мінімум в середніх та старших групах ЗДО.

А допоможуть нам в цьому ігри, які сприяють розвитку мовлення, математичних навичок та мислення, читання казок та книг, розвивальні вправи, навчання за комплектом з підготовки до школи Буду вправним першачком.

Одним із авторів цього курсу є Н. В. Гавриш - розробник Базового компоненту дошкільної освіти, автор навчальних програм для дошкільної освіти.

Педагоги нашого закладу взяли участь у вебінарах та отримали сертифікати на платформі «Буду вправним першачком», спікером якого була Наталя Василівна та звичайні вихователі, які ділилися своїм досвідом роботи:

"Ефективні методи та прийоми розвитку мовлення у дітей старшого дошкільного віку: поради науковців, лайфхаки від практиків"

"Формування ключових компетентностей дітей старшого дошкільного віку: досвід фахівців, поради практиків, інструменти, методи, можливості сучасного вихователя"

"Освіта і виховання дітей дошкільного віку: традиційні та інноваційні методики в сучасних українських реаліях". (12 квітня 2022 р)- Формування соціально-громадянської компетентності у дошкільників.

"Будемо вправними вихователями або дієві інструменти та методики для ефективної та легкої роботи працівника дошкільця"

Посібники комплекту підходять до будь-якої чинної програми та мають гриф «Схвалено для використання в закладах дошкільної освіти МОНУ» (лист ІМЗО від 04.12.2018 р. №22.1/12-Г-1052). Їх включено до «Переліку навчальної літератури, яку рекомендовано для використання в закладах дошкільної

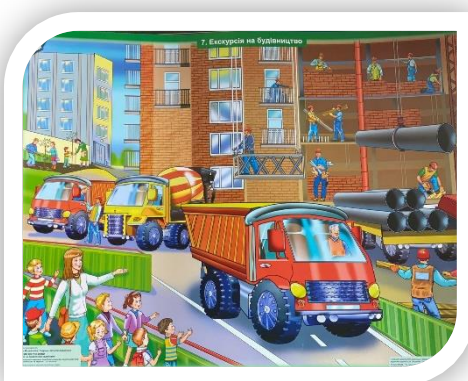
освіти» МОН України. Зміст видань відповідає Базовому компоненту дошкільної освіти та чинним програмам, а редакційно-поліграфічне виконання – санітарно-гігієнічним нормам.

Під час підготовки і проведення занять в пригоді стало орієнтовне календарно-тематичне планування за блочно-тематичним принципом. До КТП включено режимні моменти та конспекти занять з посиланням на сторінки навчальних посібників – зошитів та альбомів. КТП ми отримували в кінці місяця в електронному форматі. Їх легко можна трансформувати під свою тему, особливості групи дітей.

В КТП також зібрано та систематизовано допоміжний матеріал, зокрема з фізичного комплексу, розписані ранкові гімнастики, гімнастики пробудження, рухливі та малорухливі ігри, розроблено планування спостережень та роботу з дослідницької діяльності. Авторами календарно-тематичного планування є вихователі-практики, які мають значний досвід роботи з дошкільниками і знають, як організувати освітню роботу з дітьми, щоб отримати оптимально ефективний результат.

Ми з колегами теж вносили зміни, які стосувались розкладу та теми тижня.

Приємним бонусом до комплексу виявився набір сюжетних демонстраційних картин (плакатів) та методичні рекомендації «Запрошуємо до розмови» Н. В. Гавриш.

Ці картини стали головними героями не лише занять, а й інших режимних моментів.

В даному випадку підтвердилася теорія про те, що гарна якісна ілюстрація – завжди була й залишається одним із найголовніших засобів навчання та виховання дітей, адже дає змогу максимально наблизити величезний природний і соціальний світ до дитини, надати їй важливі уявлення в різних галузях людського життя.

Разом з дітьми самі створили картину-колаж з дитячих світлин із альбому «Маленькі помічники» в рамках технології «Освіта для сталого розвитку – дошкільнятам» під час заняття «Чарівне словечко лежить недалеко», малята придумали назву «Добру справу ти зроби – матусі настрій підніми»

Картини використовувались в багатьох напрямках освітньої діяльності для розвитку різних компетентностей дитини. Ось, наприклад, світлина із *інтегрованого заняття з ознайомлення із соціумом та логіко-математичним розвитком* з використанням паличок Кюїзенера «Дім, в якому ми живемо»

Тему продовжували на занятті з художньо-продуктивної діяльності – аплікації із альбому для розвитку творчих здібностей «Маленький митець»

Наступний фрагмент *інтегрованого заняття із розвитку мовленнєвого спілкування (художня література) та художньо-продуктивної діяльності* – аплікація «Осінній сад ще яблука глядить»

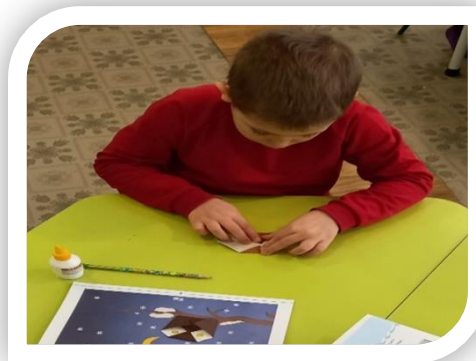
Найбільше моїм «впевненим дошколярикам» сподобалось працювати в альбомах для розвитку творчих здібностей «Маленький митець»

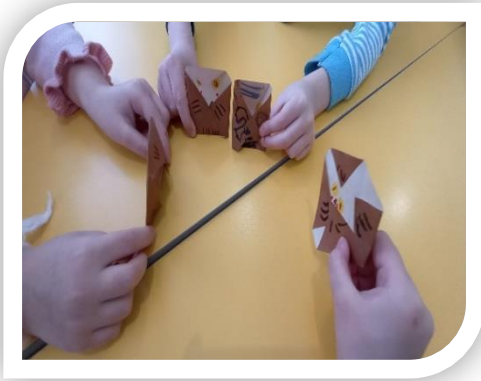

Роботи із такими складними техніками виконання як «орігамі», «витинанка» принесли дітям задоволення. Це ви побачите на світлинах із заняття «Зимове дерево»

та «Совеня на гілці» (техніка оригамі) настільки сподобалась малятам, що вони попросили дозволу виготовити таких совенят для самостійних ігор.

Альбоми з аплікації та ліплення з покроковими інструкціями в кінці посібників, тому це виявилось дуже зручно для батьків при виконанні завдань про дистанційному навчанні.

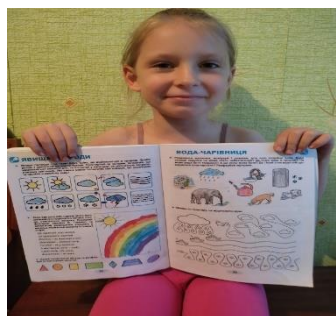
Так сталось, що після початку війни ці посібники дуже стали нам, вихователям, діткам та їхнім батькам у допомозі. Вони дали змогу якісніше, наскільки це було можливо в умовах військового стану, проводити дистанційне навчання.

Оскільки всі завдання в посібниках розділено по темах, ми змогли спланувати свою роботу під час дистанційного навчання таким чином, щоб пов'язати між собою теоретичний (посилання на відео) та практичний матеріал (виконання дітьми вправ та завдань у зошиті на відповідну тему).

Наприклад, під час роботи над темою тижня «Явища природи» ми пропонували діткам виконати руханку «Дощик за вікном» https://www.youtube.com/watch?v=dcJ9uG1_-CE, поспівати пісеньку «Дощик накрапає» та подивитись розвивальне відео «Рослини – провісники природи» <https://www.youtube.com/watch?v=6NdeZd1VibQ>

На закріплення теми просили виконати роботу в зошиті «Кмітливі грайлики» вправу на ст. 32 з відповідною темою «Явища природи»

Отримали такий результат:

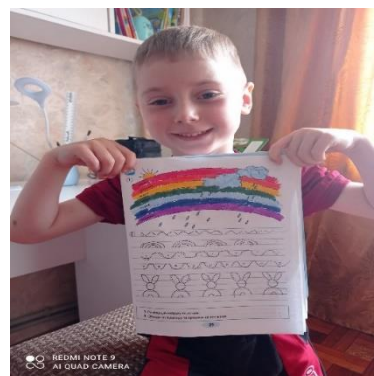
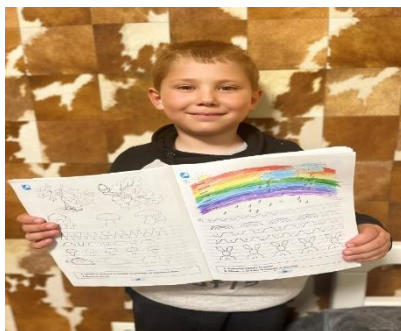

Дані роботи в зошиті «Кмітливі грайлики»,(автор Олена Макаревська), який інтегрований за кількома напрямками Базового компонента. Значну увагу в зошиті приділено розвитку логіко-математичної компетентності. Так, у процесі роботи з зошитом, у дитини формуються елементарні уявлення про число та його склад, форму та величину предметів, геометричні фігури, одиниці вимірювання тощо. Завдання інтегрованого змісту розвивають навички пізнання природних об'єктів, розуміння природних явищ, заохочують до спостережень, проведення дослідницької діяльності та пошукової роботи. Соціально-громадянську компетентність допоможуть розвинути завдання за темами «Сім'я», «Професії», «Українські символи». Виконуючи завдання, дитина збагачуватиме свій словниковий запас (майже кожне завдання починається з визначення та називання того чи іншого об'єкту), розвиватиме монологічне та діалогічне мовлення, тренуватиме пам'ять та уяву.

Таку ж тему «Явища природи. Дощ.» можна знайти і в зошиті «Вправні пальчики»

І от в четвер, згідно розкладу, ми пропонуємо діткам подивитись мультфільм «Звідки приходить дощ» <https://www.youtube.com/watch?v=fnDKog86pvE>

та попрацювати в даному зошиті ст. 29.

Розвивати соціально-громадянську компетентність дошкільників допомагає зошит "Сонечко мандрує Україною", Гавриш Н.В., Бадер С.О., Стаєнна О.О. (освітні напрями "Дитина в соціумі", "Особистість дитини", "Дитина в природному довіллі", "Гра дитини", "Дитина у світі мистецтва") Він знайоме дитину з історією, традиціями, звичайно, зважаючи на вікові особливості сприйняття, так, щоб інформація про Україну закарбувалася в розумі та душі дитини нерозривно пов'язаною з її власними почуттями, уподобаннями, цінностями, вчинками, знаннями – з усім її життям.

Найважливіше завдання дорослих – дбати про здоров'я дитини, а це означає навчити дитину берегти і зміцнювати його. Усі дорослі прагнуть бачити дітей здоровими та щасливими, фізично розвиненими та загартованими. Запропоновані у зошиті «Зростаємо здоровими» (автори Наталія Левінець, Світлана Долгаль, Наталія Красікова) дидактичні вправи допоможуть дошкільнятам опанувати здоров'язбережувальні правила, засвоїти елементарні знання щодо будови і функцій частин тіла, необхідності гігієнічного догляду за ним, виховувати позитивне ставлення до сталого розвитку та ще багато корисного. На допомогу педагогам та батькам автори уклали посторінкові методичні рекомендації щодо

проведення занять. Методичні рекомендації надруковано на окремих 16 сторінках, які додаються до кожного зошита.

Комплект був дуже корисним і цікавим у роботі з дошкільнятами протягом навчального року і в очній, і в дистанційній формах роботи. Діти із задоволенням чекали наступного заняття і з неабияким захопленням працювали в зошитах і альбомах, яскравих, гарно оформлених, наповнених вдало підібраними завданнями.

Діти оволоділи необхідними вміннями та навичками, підготували руку до письма навчилися працювати із зошитом, виконувати всі завдання послідовно, слідувати інструкції дорослого, що вкрай необхідно для успішного навчання у школі.

Методичні рекомендації та ілюстрації допомогли організувати навчальний процес якісно.

В умовах військового стану кожна родина дистанційно працювала в посібниках та готувалась бути вправними першачками.

Стаття надійшла до редакції
19 січня 2023

ІСТОРИЧНИЙ ВЕКТОР РОЗВИТКУ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

УДК 373.2.015.31:17 (091)

БАЛАБА ЯНА

вихователь Хмельницького району закладу дошкільної освіти с. Березани

Abstract. *The article reveals the views of scientists of the past on the problem of forming a moral personality. The relevance of the ideas of the classics regarding the moral education of modern preschool children is substantiated*

Key words: *morality, morality, moral education.*

Постановка проблеми. Проблема моральності й формування моральної особистості була і залишається найбільш актуальною. Вона завжди привертала увагу філософів, соціологів, педагогів, психологів, письменників, прогресивних діячів різних історичних періодів. Соціально-економічні і політичні процеси, що відбуваються сьогодні в Україні, негативно впливають на рівень моральної свідомості, призводять до знецінення моральних принципів. Поняття добра, совісті й милосердя часто знецінюються, а матеріальні блага, гроші зводяться в ранг найвищої цінності. Їх висока суб'єктивна цінність девальвує соціально-значущі моральні норми. Це, в свою чергу, вибудовує хибні орієнтири поведінки дітей і молоді, світоглядні принципи якої перебувають у стадії становлення. Цілком слушно зазначає Б. Кобзар, що теперішні біди багато в чому спричинені дефіцитом культури й моральності, доброти, любові й милосердя у людських взаєминах [2]. Звернення до педагогічного досвіду науковців минулого і його аналіз допоможе розширити наші уявлення про підходи до організації морального виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання морального виховання в різних аспектах глибоко вивчали українські (Т. Алексеєнко, Є. Арнаутова, О. Барабаш, І. Бех, О. Вишневський, І. Гребенніков, О. Докукіна, О. Кононко, О. Косарева, В. Котило, С. Ладивір, Т. Маркова, Т. Науменко, В. Павленчик, В. Постовий, Т. Поніманська, Г. Пономарьова, М. Роганова, М. Стельмахович) та зарубіжні (А. Адлера, Т. Гордона, Р. Дрейкурса, Я. Хамяляйнен) дослідники.

Мета статті: *обґрунтувати актуальність ідей класиків щодо морального виховання сучасних дітей дошкільного і молодшого шкільного віку.*

Виклад основного матеріалу дослідження. У моральних теоріях відомих філософів (Аристотеля, Г. Гегеля, І.Канта, Сократа) знаходимо опис морального стану певної епохи, що накладає відбиток на моральне виховання підростаючої особистості. Зокрема, Сократ визнавав вищою моральною цінністю справедливість, Платон переконував, що це внутрішнє удосконалення. Головними моральними якостями людини вважалися справедливість, співчуття, милосердя, доброта. Історичний аспект проблеми моральності засвідчує виникнення моралі як форми суспільної

свідомості, регулятора людської поведінки, визначення моральних канонів, наявність вихідних моральних добродійностей, присутніх в усіх моральних концепціях (добро, любов, краса, правда, совість тощо), потреба необхідності внутрішнього морального закону (І. Кант).

Основоположник педагогіки нового часу Я. А. Коменський особливу увагу звертає на виховання людяності в людині, на почуття обов'язку і совісті, виходячи із загальнолюдської (християнської) моралі. На цій основі виділяються чотири добродійності: мудрість, поміркованість, мужність і справедливість. Мужність, зокрема, розумілася ним як витривалість, готовність принести користь, виконання обов'язку. Ці почуття визначалися вченим-гуманістом як ставлення, відношення індивіда до інших людей, до самого себе, до навколишньої дійсності. У працях «Материнська школа», «Закони добре організованої школи», «Велика дидактика» педагог-мислитель показав, що в своєму розвитку дитина проходить шлях від доморального рівня (поведінка регулюється страхом перед Богом) до рівня автономної моралі (думки та поведінка узгоджуються із власною совістю). Він наголошував на необхідності виховання таких «добрих якостей», як помірність, охайність, шанобливість до старших, люб'язність, справедливість, благодійність, терплячість, делікатність, вміння триматися гідно, поводитися стримано й скромно.

Найбільш оптимальним періодом для здійснення морального виховання, на думку французького просвітителя Ж.-Ж. Руссо, є вік від 15 до 17 років. Педагог визначив три завдання морального виховання: виховання добрих почуттів, добрих суджень і доброї волі. Моральні почуття, вважав Ж.-Ж. Руссо, зароджуються в людині від зіткнень з іншими людьми. Починаючи з 15 років, варто вводити виховання в людське спілкування, в людське життя: до цих пір він жив тільки у спілкуванні з природою. «Нехай ваш вихованець познайомиться з долею людини і з негараздами своїх ближніх, щоб, розмірковуючи про це, він навчився гуманності та співчуття. Співчуття є перше відносно (тобто з відносин до людей народжується) почуття, яке є в людському серці. Тільки не здумайте порушувати його людинолюбства холодними моральними: ні, нехай він бачить, нехай він відчуває людські біди» [3: 368].

У структурі морального виховання Й.-Г. Песталоцці виділяє три компоненти: почуття, вчинки і добро. Одним із ефективних засобів

виховання при цьому, на його думку, є вправи у добродійності. Це – зокрема, участь дітей у добрих і корисних справах, що потребує зусиль, витримки, відповідальності. Ці вправи варто розпочинати у сім'ї, а потім систематично проводити в умовах навчально-виховних закладів. У вітчизняній педагогіці з часів Київської Русі високоморальними думками, піднесеними почуттями сповнені давньоукраїнські літературні пам'ятки, які висвітлюють релігійно-етичну тематику («Руська Правда», «Ізборник 1076 року», «Повчання дітям» Володимира Мономаха). У «Повчанні дітям» київський князь рекомендує привчати дітей дотримуватись загальнолюдських моральних норм, які він вважає орієнтирами поведінки в суспільстві: коритися старшим, поважати рівних собі і молодших, приносити іншим користь, бути вірним слову, не дозволяти сильним ображати слабших, не лінуватися, співчувати горю інших, щиро і широко відноситись до оточуючих, вміти придушувати в собі гнів, творити добро і т.д.

Український мислитель ХУІІІ ст. Г. Сковорода формування моральних почуттів особистості тісно пов'язував з «філософією серця». Серце, за педагогом, – духовне осердя людини, єдність її думок, почуттів і прагнень. Моральне виховання філософ убачав у формуванні в дітей таких чеснот як добродійність, справедливість, доброзичливість, вдячність, стриманість, поміркованість, скромність, терплячість, мужність, працьовитість, милосердя і гуманізм. Філософ вважав, що від природи в кожній людині закладений таємний «закон сродности», тобто природжені нахили та здібності до певного виду діяльності, «внутрішній покликання», «голос душі». Праця, що не відповідає «сродности» людини, є тяжкою і нецікавою для неї, завдає великої шкоди і самій людині, і суспільству. Зовсім інші почуття викликає праця, до якої людина має нахил. Така споріднена праця є джерелом радості, насолоди, людського благополуччя. Ось чому батькам, вчителям варто якомога раніше виявляти природні задатки дітей і наполегливо розвивати їх. В основі щастя, за Г.Сковородою, лежить сумлінне виконання людиною власне людського обов'язку і реалізація нею свого природного покликання.

Тема моральності знайшла відображення у художній літературі кінця ХУІІІ - початку ХІХ століття. Французький письменник, один з основоположників реалізму в європейській літературі Оноре де Бальзак не писав праць з педагогіки, проте його літературна творчість пронизана ідеями виховного значення. Головна тема

усіх його творів – виховання високоморальної особистості. Вони змушують читача замислитись над законами життя й моралі. Оноре де Бальзак жив у добу занепаду моралі суспільства Франції, де найвищою метою стала гонитва за грішми і насолодою. Система цінностей руйнувалася, економічні чинники та приватне життя посідали чільне місце. Головною хворобою суспільства був егоїзм, ліки від якого намагався знайти письменник. У цьому думки його думки співзвучні сьогоденню. У творах «Батько Горіо», «Людська комедія», «Шагренева шкіра», «Гобсек» митець засуджує владу грошей над людьми та їх руйнівний вплив, розмірковує над людськими цінностями, ідеалами, нормами людської поведінки, моральним самовдосконаленням людини. Водночас О. де Бальзак вірить у силу духу свого народу, він упевнений, що у суспільства вистачить сили вистояти в боротьбі за своє морально-духовне відродження.

У XIX ст. неоціненний внесок у справу морального виховання дітей зробив видатний педагог К. Ушинський, який вважав, що формування моральних рис і почуттів особистості є пріоритетним в освітньому процесі. Концепція морального виховання К. Ушинського ґрунтувалася на народній педагогіці. Головним, на його думку, було виховання чуйності, щирості, доброзичливості, довіри до людей, скромності, чесності, працьовитості, гуманності, почуття національної та власної гідності. Особливо цінним, вважав педагог, є усвідомлення дітьми моральних норм та дотримання відповідних правил поведінки в повсякденному житті. Гартування волі має привчати їх стримувати свої деструктивні бажання та діяти згідно з моральними приписами. Завдяки цьому в малят накопичується власний досвід моральної поведінки, який допомагає приймати правильні рішення в складних ситуаціях морального вибору. Акцентуючи увагу на потребі дитини у спілкуванні, педагог віддавав перевагу використанню таких методів і прийомів виховання: обмін думками з моральних тем, переконання, роз'яснення, особистий приклад дорослих, заохочення і покарання, спільна діяльність (ігрова, трудова), організація дозвілля.

Італійський педагог М. Монтесорі була переконана, що перші уроки моралі дитина засвоює в період дошкільного дитинства. Саме на цьому етапі життєвого циклу людини (період етнокультурації) закладаються основи моральної свідомості, моральних якостей і почуттів, навичок

моральної поведінки, які визначають подальше становлення і вдосконалення людської особистості та її інтеграції в суспільство. М. Монтесорі була переконана в тому, що діти дошкільного віку за участю властивого їм «абсорбуючого розуму» на підсвідомому рівні засвоюють чималий обсяг знань про довколишню дійсність, у тому числі й про певні соціокультурні явища [1: 141].

З розвитком свідомості дитини, на думку педагога, відбувається поступова трансформація «абсорбуючого розуму», завдяки чому здійснюється перехід до свідомого сприймання й осмислення норм, цінностей, культури і т.д. Сформовані в цей час уявлення і набуті знання про певні культурні стандарти, морально-етичні цінності, норми та ідеали є першоосновою для розвитку моральних мотивів і формування навичок моральної поведінки. Значному розширенню знань і уявлень про норми моральної поведінки та особливості взаємодії соціумом, за переконаннями М. Монтесорі, сприяють безпосередні контакти дітей у дошкільних закладах. Особливо ефективним є при цьому комплектування гетерогенних за віковою ознакою груп. Такі групи забезпечують дітям широкі можливості як для їхнього інтелектуального розвитку, так і для становлення моральної свідомості та оволодіння навичками моральної поведінки [1: 184]. На думку педагога, виховання дитини в різновіковій групі забезпечує урізноманітнення постійної соціальної позиції дошкільника (від молодшого до старшого серед дітей), що сприяє формуванню вмінь і навичок спільної діяльності, ознайомленню з такими моральними категоріями як «доброта», «щирість», «турботливість», «правдивість», «чесність», «справедливість», «добррозичливість», «щедрість» та ін., розвитку соціальних та моральних почуттів дитини. Виховання дітей у різновікових групах, на думку М. Монтесорі, створює сприятливі умови для розвитку емпатії та емоційної синтонії [1: 157]. У процесі своїх спостережень над дітьми педагог відмічала, що діти старшого дошкільного віку, зазвичай, проявляють розуміння до емоційного стану своїх молодших товаришів і здатні відгукуватися на нього. Піклуючись про молодших, допомагаючи їм, вони водночас відчуваються потрібними та компетентними, що сприяє підвищенню самооцінки, а також формуванню почуття відповідальності й обов'язку.

Головними завданнями морального виховання невтомна просвітителька, засновниця перших національних шкіл і дитсадків в Україні С. Русова

вважала розвиток у дітей високих моральних почуттів шляхом безпосередньої участі в добрих і корисних справах, де й формуються відповідні моральні навички та стилі моральної поведінки, а також моральна свідомість, стійкі моральні переконання. Важливу роль у становленні моральних почуттів відводила дошкільному та молодшому шкільному віку. Вона стверджувала, що перші уявлення та моральні почуття в дитини викликають її батьки, рідні, близькі, що підходять до її колиски, бавлять, пестять, колишують, купують, граються з нею тощо. Турбота, ласка з боку рідних, радість, яка оточує дитину в здоровій, згуртованій сім'ї, виховують у дітей перші почуття симпатії, любові до батьків, дідусів і бабусь, братів, сестер, породжують прагнення спілкуватися з ними, а згодом – і піклуватися про них. Приклад батьків, старших членів сім'ї стає для дитини тим животворним джерелом, із якого поступово виростає почуття любові до людей, до свого рідного краю, народу, своєї Батьківщини. С. Русова вказувала на значення моральних почуттів, які посідають важливе місце в системі морального виховання учнів, у розвитку їх інтелекту та духовності. Моральні почуття – це переживання людиною свого ставлення до того, що відбувається в її житті, що вона пізнає та робить. Важливу роль у формуванні моральних почуттів дитини, за твердженням С. Русової, відіграє мотивація успіху, яка виявляється у намаганні позмагатися, перемогти, виявити насамперед фізичні сили та можливості.

Ідеями моральності проникнута уся виховна система А. Макаренка. Основні завдання морального виховання він вбачав у формуванні моральної свідомості; вихованні і розвитку моральних почуттів; виробленні умінь і навичок моральної поведінки. Працюючи із специфічним контингентом, першорядне місце відводив вихованню свідомої дисципліни, розглядаючи її в тісному зв'язку з вихованням волі, мужності й характеру, і вихованню почуття відповідальності. Як основу, фундамент розвитку почуття відповідальності А. Макаренко розглядав колектив. Дитина має пізнавати моральні норми у системі конкретних і реальних взаємин людей. Засвоєння їх змісту породжує моральну активність (готовність до свідомої поведінки у складних ситуаціях), яка є основою моральної поведінки, а також свідоме і відповідальне ставлення дитини до своїх учинків. Моральному вихованню в колективі сприяє

атмосфера ділового співробітництва, добровільної взаємозалежності, доброзичливості.

А. Макаренко – один із перших у вітчизняній педагогіці, хто розкрив відповідальність як соціальну якість особистості і ввів до науково-педагогічного обігу поняття відповідальної залежності. Характерно, що учений не зводив відповідальність до зовнішнього контролю поведінки особистості за допомогою колективу. У цьому зв'язку важливо виховувати почуття обов'язку, емоційне переживання особистості власної відповідальності. Тому педагог допускав розумну міру покарань, які допомагають сформуватися міцному характеру, вмінню опиратися спокусі, переборювати її, «щоб дитина сама побачила шкоду, якої вона завдала недбалим поведінням з річчю, і пожаліла про своє недбалство» [3: 195]. Одне з центральних місць у педагогічній концепції А. Макаренка займає продуктивна праця. Вона органічно пов'язана з моральним, естетичним, політехнічним, фізичним та іншими аспектами виховання. Педагог вважав, що в суспільстві праця є не тільки економічною категорією, але й категорією моральною.

Багато цінного для формування моральних почуттів дошкільників містять наукові праці та практичний досвід В. Сухомлинського – українського педагога, публіциста, письменника, поета. Засвоєння азбуки моральності слід розпочинати з раннього віку, коли серце і душа дитини відкриті виховним впливам. Серцевиною морального виховання В. Сухомлинський вважав формування в дитини людяності, гуманізму. Застерігаючи від формалізації процесу виховання, видатний педагог звертає увагу педагогів на активізацію почуттів дітей: кожна людина в дошкільному дитинстві повинна пройти емоційну школу, або школу виховання добрих почуттів. Він обґрунтовує, якими мають бути почуття – до батьків, рідних, близьких, до інших людей та обов'язок перед ними; любов до Батьківщини, розуміння життя, добра і зла у ньому; виховання високих моральних якостей і норм поведінки, любові до знань, школи, учителя; дружба, любов, сім'я; ставлення до краси в природі, суспільстві.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, погляди класиків на проблему морального виховання, їх глибоке філософське підґрунтя мають значний потенціал для використання у виховному процесі з метою формування моральної особистості дітей і їх морально-ціннісних орієнтацій. Перспективи

подальших наукових розвідок вбачаємо у розробці дошкільного і молодшого шкільного віку. педагогічних умов морального виховання дітей

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Guz S. Metoda Montessori w przedszkolu i szkole. Lublin, Wydawnictwo uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej, 2006. 314 s.
2. Кобзар Б. Мета виховання, або проблеми духовної культури особистості Освіта. 2000. 20 –27 травня. С. 6.
3. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки : навч. посібн. / за заг. ред. З.Н.Борисової. Київ: Вища школа, 2004. С. 365 -375.

Стаття надійшла до редакції
15 квітень 2023

РОЛЬ РОДИНИ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ ДІТЕЙ РАНЬОГО ТА ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ

УДК 159.923.2 – 053.4:316.614.5 - 042

ВОЗНЮК ВІТАЛІНА

вихователь КЗ "ЗДО (ясла - садок) Десняночка "

Abstract. The article examines the system of family upbringing as an important component in the formation of a personality, highlights the issue of cooperation of a preschool institution with families of pupils, analyzes the phases of child socialization.

Key words: education, personality, formation, family, parents, cooperation.

Постановка проблеми. Система родинно-сімейного виховання надзвичайно важлива у житті кожної людини. Саме тому Генеральна Асамблея ООН встановила Міжнародний день сім'ї, родини, який відзначається щороку 15 травня в усіх країнах світу.

Здавна триває дискусія, що є важливішим у становленні особистості: сім'я чи суспільне виховання (заклад дошкільної освіти, школа, інші освітні установи). Постановка завдання: розглянути погляди видатних педагогів на роль родини у формуванні особистості дитини дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Видатний педагог Я. А. Коменський схилився на користь сім'ї і називав материнською школою ту послідовність і суму знань, яких набуває дитина з рук і вуст матері, уроки матері без перерви в розкладі і без вихідних і канікул. Погоджувався з ним Г.Песталоцці: «Сім'я є істинним органом виховання» [8].

Інший погляд на сім'ю мав Роберт Оуен. Він розглядав сім'ю як перешкоду на шляху формування нової людини.

Відомий психолог О.М.Леонт'єв виділив обсяг близьких дитині людей, до виховних впливів яких вона чутлива. Виявляється. Що дитина в перші роки не сприймає зауважень, умовлянь, порад «чужої тьоті» (вихователя, сусідки, перехожої...), для неї

саме авторитетне – «Так мама сказала», «Так звелів тато» [8].

Педагогічна спадщина гуманістів – просвітників наповнена цінними порадами щодо виховання малюків та дітей у родині: «Материнська школа» Я.Коменського; «Думки про виховання» Д.Локка; «Еміль, або про виховання» Ж.-Ж. Руссо; «Як Гертруда вчила своїх дітей» Й. Песталоцці. [8].

На важливість родинного виховання вказували відомі діячі Г. Сковорода, С. Русова, Т. Шевченко, П. Куліш, Б. Грінченко, І. Франко, О. Духнович, Л. Українка, Т. Лубенець, Г. Ващенко [8].

Мета статті: вивчити, дослідити роль родини у формуванні особистості дитини дошкільного віку. Проаналізувати ключові поняття родинно-сімейного виховання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна наука також оперує даними про важливість сімейного виховання для повноцінного розвитку особистості дитини, оскільки його сила і вплив не порівнюються з жодним, навіть з дуже кваліфікованим вихованням у дитячому садку чи школі. Психологічні та соціально-педагогічні дослідження дозволяють стверджувати, що сім'я посідає дуже важливе місце серед факторів та соціальних груп, які впливають на формування особистості.

Саме сім'я з її інтимно-особистими зв'язками, як ніяка суспільна установа, може забезпечити дитині емоційний захист, відчуття важливості та суттєвості свого існування, щирої зацікавленості в ній. Сім'я – це те середовище, у якому в дитині формується уявлення, де вона приймає перші рішення щодо себе, і де починається розвиток соціальної природи дитини. Немає таких якостей особистості, у формуванні яких не брала б участь сім'я [5].

Подібно до того, як дорослі проявляють себе, реалізують свої потреби, інтереси і прагнення в процесі соціальної практики, так і діти розвивають свої сили та можливості в умовах сімейного життя, і перш за все, через спілкування з рідними, включаючись в певну систему сімейних відносин.

Сім'я – диференційована соціальна група. В ній представлено різні вікові (старші і молодші члени сім'ї), статеві (чоловіки і жінки), професійні «підсистеми» (мама – лікар, тато – інженер, дідусь – шофер, бабуся – продавець). Це дозволяє дитині найширше проявляти свої можливості, швидше і повніше реалізовувати свої потреби (А.Т.Харчев, І.В.Гребенніков, Ю.П.Азаров) [5].

Питання про співпрацю дошкільного закладу з родинами вихованців завжди було і залишається надзвичайно важливим для дошкільної педагогіки. Адже першою фазою соціалізації дитини є виховання і сім'ї. Тут дитина встановлює свої перші зв'язки з іншими людьми, з рідними. На всіх етапах життя людини сім'я є найважливішим компонентом мікросередовища. У житті дитини протягом перших років домінують соціалізуючі впливи сімейного оточення. Перевага сім'ї як виховного колективу полягає в тому, що дитина має можливість постійно спостерігати поведінку батька й матері в неофіційних сімейних стосунках; спілкуватися з людьми різного віку, статі, життєвого досвіду; просто і природно залучатися до реального життя. У сім'ї складаються емоційно насичені взаємини між батьками й дітьми, які мають особистісний характер, набувається необхідний соціальний досвід [3].

Другою фазою соціалізації є формування початкових соціальних зв'язків дитини поза межами родини. Такі зв'язки діти встановлюють з однолітками й новими дорослими в дошкільному закладі. Саме в дошкільному закладі вони набувають важливого суспільного досвіду, основних знань і вмінь, необхідних для подальшого життя серед людей, залучаються до різних видів діяльності. Інакше кажучи, якщо в сім'ї дитина

соціалізується у визначених умовах взаємин членів родини, то дошкільний заклад, значно розширюючи коло близьких і далеких людей, презентує їх взаємини у виховному контексті.

Однак людина стає людиною лише взаємодіючи з людьми. «Свідомість закону, моральне розуміння волі закладається лише спільності, у контексті з людьми, — підкреслює Софія Русова. — Для окремої особи, відірваної від громадського життя, не існує закону, не виявляється безумовної ідеї добра. Лише в спільності, у спільному житті всіх людей складається моральний і юридичний закон, моральні завдання та обов'язки». Тому у вихованні гуманізму Софія Федорівна чільне місце надає оточенню дитини, оскільки з оточення діти „переймають усе, у чому бачать якийсь інтерес, переймають і добре, і зле, красне й іншого разу — бридке. Через те й треба, щоб вони у своєму оточенні бачили найбільше добра і краси» [1, с. 16].

Особливого значення С. Русова надає сімейному оточенню, оскільки «родинне виховання найкраще, бо в його основі лежить ласка матері». Мати, яка є «найкращим керманічем розвитку психології дитини, — природна вихователька своїх дітей, яка інший раз і без наукової підготовки, інстинктом уміє читати в дитячій душі й розуміти її». У сім'ї виховується повага до старших, взаємодопомога, співчуття. А педагоги повинні стати добрими порадиниками для батьків і продовжувача сформування гуманних рис, які заклали батьки [1, с. 16].

Батьки – головні природні вихователі дитини. Основний чинник у формуванні особистості – це виховний клімат сім'ї. Рідна домівка – не тільки місце притулку, дах над головою, а й родинне вогнище, місце захисту від життєвих негараздів. Батьки є першим суспільним середовищем дитини, а родина – провідним інститутом соціалізації. Батьки першими розкривають маленькій людині предметний світ і надають йому емоційного забарвлення.

Через життя в сім'ї формується ставлення до людей, речей, самого себе, виробляються ідеали та цінності. Любов дитини до батьків забезпечує безпеку, виступає гарантом емоційного благополуччя. Дитині мало просто того, щоб її любили. Вона потребує підтримки на всіх періодах дитинства.

Глибокий, постійний контакт з дитиною – необхідна умова виховання у будь-якому віці. Але тісний контакт і взаєморозуміння не виникають самі

по собі. Батьки їх будують і творять, починаючи з віку немовляти.

Вираз «діти – дзеркало сім'ї» дуже точно передає зміст орієнтації дитини на сукупність духовних і моральних цінностей, які культивує її сім'я. В кожній родині свої уявлення про добро і зло, свої пріоритети і моральні цінності: в одній на високий щабель поставлені доброта, милосердя, гуманність, в інших – навпаки, панує культ жорстокості. Батьки всіляко стимулюють і заохочують такі дії, способи поведінки, які відповідають їх уявленням про те, що добре, а що погано [2].

Наслідуючи близьких, дорогих людей, застосовуючи їх «уроки філософії», дитина оволодіває формами поведінки, способами спілкування і взаємодії з навколишніми людьми.

Тим часом, як зазначається в інструктивно-методичному листі МОНУ від 04.10.2007 р. № 1/9-583 «Про систему роботи з дітьми, які не відвідують дошкільні навчальні заклади»: не всі батьки спроможні оволодіти спеціальними знаннями, навичками, вміннями щоб правильно здійснювати

навчально-виховний процес в умовах сім'ї та послідовно розвивати своє педагогічне мислення [6].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Тож актуальними завданнями сьогодення є:

– охоплення дошкільною освітою дітей, які не відвідують дошкільні навчальні заклади;

– сприяння особистісному зростанню кожної дитини, розвитку її компетентності;

– залучення до активної співпраці у вихованні та навчанні дітей практично всіх сімей на різних етапах їхнього становлення, розвитку та функціонування, з різними типами родинного середовища, різними виховними можливостями;

– сприяння духовному зростанню батьків, формуванню в них позитивного ставлення до себе та інших, накопиченню досвіду гуманних взаємин.

Таким чином, сучасна наука підкреслює пріоритет сім'ї у вихованні дитини, що проявляється в багатомірності форм впливу, в їх безперервності й тривалості, в діапазоні цінностей, які засвоює зростаюча людина.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Горецька О. Оптимізація спілкування батьків з дітьми. *Дитячий садок*. 2020. № 42. С. 16.
2. Жемулюкіна Т. Взаємоповага, довіра і любов до дітей. *Дошкільне виховання*. 2021. № 9. С. 15-17.
3. Косарева О. Батьки і діти: психологічні моделі міжособистісної взаємодії. *Дошкільне виховання*. 2015. № 5. С. 11-13.
4. Ладивір С. Секрети батьківської педагогіки. *Дошкільне виховання*. 2020. № 6. С. 3-6.
5. Макотра Т. У співпраці – результат. *Палітра педагога*. 2020. № 1. С. 14-17.
6. Науменко Т. Принцип єдності світів: дітей і дорослих. *Дитячий садок*, 2017. № 46. С. 2-5.
7. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: [навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів]. К.: «Академвидав», 2015. С. 394-409.
8. Постовий В.Г. Сучасна сім'я і її педагогіка. К., 2010.
9. Притуляк Л. Виховання в сім'ї – першооснова розвитку дитини як особистості. *Дитячий садок*. 2019. № 38. С. 26-29.

Стаття надійшла до редакції

29 січня 2023

ПРЕДМЕТНИЙ СВІТ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

УДК 373.2.015:37.091.31 – 027.31.

ГВОЗДИНЬСЬКА АЛЬОНА

асистент вихователя Комунального закладу „Заклад дошкільної освіти

№ 52 Вінницької міської ради,„

Abstract. The article substantiates the need for preschoolers to form ideas about the objective world as one of the important spheres of human activity in the psychological and pedagogical context. Different approaches to defining the term representation are analyzed. The essence of the concept of "innovative pedagogical technology" is revealed, which is interpreted as a component of the pedagogical process, which reflects its leading, essential

characteristics - a set of successive interactions with the purpose of development. It was determined that children's familiarization with the objective world takes place in the form of ideas. The concept of representation is defined as a sensory-visual image of previously perceived objects or phenomena of reality preserved and reproduced in the mind. It was noted that the material world contributes to the child's cognitive, physical, speech, emotional and value, creative development. The introduction of innovative pedagogical technologies as a tool in the educational process will increase the effectiveness of the educational process, will form value orientations in teachers, aimed at the development and formation of a comprehensively developed preschooler, capable of solving certain tasks in practical activities.

Key words: subject world, subject environment, representation, innovative pedagogical technologies, developmental environment, preschool child.

Постановка проблеми. Проблема формування у дітей, починаючи з дошкільного віку, цілісних уявлень про світ предметів і речей як однієї із основних сфер життєдіяльності людини відповідає запитам, які ставить сучасний соціум перед психолого-педагогічною наукою. Потреба у пізнанні світу й побудові індивідуальної картини світу виникає у дитини уже в дошкільному віці. Вона прагне до осмислення дійсності, ознайомлення з основними законами життя (природними, предметними, соціальними), усвідомлення сенсу власного існування та пошуку свого домірного місця у складному й суперечливому світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз досліджень щодо ознайомлення дітей дошкільного віку з довкіллям засвідчує інтерес науковців до різних сторін цього феномену: використання пошуково-дослідницької діяльності (Н. Лисенко, Л. Парамонова, М. Поддяков, О. Поддяков та інші); ознайомлення з явищами неживої природи (С. Ніколаєва, Н. Риждова, П. Саморукова, І. Фрейдкін, Н. Яришева та ін.), суспільними явищами (А. Богуш, Н. Гавриш, В. Ільченко, С. Козлова та ін.), фізичними залежностями (З. Богуславська, О. Запорожець, Т. Земцова, Л. Кларіна, Є. Корзакова, Л. Міщик та ін.); природно-предметного довкілля (Л. Зайцева, В. Логінова, Н. Риждова). Використання інноваційних технологій в освітньому процесі присвячені роботи (А. Вербицького, І. Дичківської, М. Кларина, О. Листопада, В. Нестеренко, Є. Полата, С. Сисоєвої та ін.); упровадження інновацій в роботу з дітьми дошкільного віку відображені у дослідженнях (Х. Барна, А. Бурова, А. Вакуленко, С. Поворознюк, О. Прокоф'єва, А. Харченко, Л. Швайка та ін.). Науковці доводять, що цілеспрямоване ознайомлення з об'єктами навколишньої дійсності, їхніми властивостями сприяє здатності дітей, навіть молодшого та середнього дошкільного віку, узагальнювати й робити правильні умовиводи про прості міжоб'єктні

зв'язки. Сучасні наукові дослідження (А. Богуш, Н. Гавриш, О. Кононко, В. Кузьменко та ін.) свідчать, що в дітей важливо формувати знання про різноманітні предмети та явища, загальнонавчальні способи мисленнєвої діяльності. Учені наголошують на необхідності засвоєння вихованцями не окремих предметних знань, а вміння їх об'єднувати на основі розумових дій. Водночас аналіз теоретичних джерел і сучасної практики дає підстави стверджувати, що наявні науково-практичні напрацювання не в повному обсязі висвітлюють питання щодо змісту формування уявлень про предметний світ у дітей дошкільного віку.

Мета статті: обґрунтування потреби використання у формуванні уявлень про предметний світ у дітей дошкільного віку засобів інноваційних педагогічних технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дошкільний вік є фундаментом розвитку базових компетентностей і навичок, необхідних людині протягом життя. Відповідно до освітнього напрямку «Дитина в природному довкіллі» Базового компоненту дошкільної освіти в Україні в дитини до кінця дошкільного віку важливо сформувати уявлення про природу планети Земля і Всесвіту; розуміння, що Земля є частиною Космосу, а всі його об'єкти (зорі, планети, комети, метеорити тощо) знаходяться дуже далеко; володіння елементарними уявленнями про дослідження Космосу людиною; знання, що на планеті Земля є неживі і живі об'єкти природи; усвідомлення зв'язків між рослинами і тваринами, їхні функції в природі; встановлення залежності об'єктів природи від екологічних факторів; розуміння особливостей та умов розвитку рослин (фази розвитку, екологічні фактори, поживність ґрунту, догляд), існування тварин (стадії розвитку, залежність від середовища існування, реакції на сезонні зміни); усвідомлення поділу рослин і тварин на групи; знання, що є дикорослі і культурні рослини; дикі, свійські тварини; знає

правила поведінки з ними; володіння знаннями про основні властивості неживих об'єктів природи (повітря, вода, пісок, глина, каміння), які може виявляти під час елементарних дослідів; усвідомлення значення назв-характеристик окремих властивостей об'єктів та фізичних явищ навколишнього світу (твердість, м'якість, сипучість, в'язкість, плавучість, розчинність; швидкість, напрямок тощо); володіння назвами штучних матеріалів, виготовлених людиною із природної сировини (метал, гума, тканина, пластик, папір тощо); знає ознаки пір року і явищ природи [1, с. 12].

У психолого-педагогічній літературі під уявленнями розуміють чуттєво-наочний образ предметів або явищ дійсності, що зберігається і відтворюється у свідомості людини поза безпосереднім впливом їх на органи чуттів (К. О. Альбуханова-Славська, Б. Г. Ананьєв, І. Д. Бех, О. О. Бодальов й інші). Ознайомлення дітей з предметним світом відбувається у формі уявлень. Уявлення – збережений і відтворюваний у свідомості чуттєво-наочний образ раніше сприйнятих предметів чи явищ дійсності. В основі уявлення лежить актуалізація мнемічних (минулих) слідів у мозку людини, минулий досвід, попередні сприймання й відчуття [4, с. 333]. Уявлення – образи предметів, сцен і подій, що виникають на основі пригадування або продуктивної уяви. Уявлення актуалізуються за асоціаціями: слово – образ, образ – образ, почуття – образ, – а також мимоволі, через дію неусвідомлюваних механізмів. Образ уявлення відбивається у сфері свідомості. Особистісні уявлення об'єктивуються, стають доступними іншим через словесний опис, графічне зображення і пов'язану з ними поведінку. Рухові уявлення здійснюють попереднє налаштування людини на дію і як еталон коректують її [5, с. 562].

За М. Осоріною, дошкільний вік – період побудови базових взаємин дитини зі світом і її бажання впорядкувати свої знання про довкілля, а пізніше узагальнити їх у вигляді певної моделі світобудови [2].

М. А. Коськова вважає, що предметний світ як складова культури є сукупністю штучно створених людиною речей і споруд з метою виконання найрізноманітніших функцій. Цю сукупність артефактів називають предметним середовищем (світом речей, матеріальною культурою, матеріально-технічною культурою, предметною культурою) [8, с. 345].

У структурі уявлень про предмети визначено когнітивний (сукупність уявлень і знань про предмети, їх групи, призначення, можливості використання, роль у житті людини), емоційно-ціннісний (наявність пізнавального інтересу, емоційне ставлення до оточуючих предметів) та діяльнісний (вміння використовувати предмети за призначенням, вміння використовувати предмети в незвичайних умовах, вміння конструювати предмети з підручних матеріалів) компоненти.

Для розуміння й усвідомлення дитиною дошкільного віку багатство й різноманіття предметного світу структурували за певними критеріями: різні властивості предметів (металеві, дерев'яні, скляні, пластмасові); форма предметів (кругла, прямокутна, овальна); функція предмета (меблі, посуд, одяг, знаряддя праці тощо); призначення предмета, тобто здатність задовольняти потреби дорослого або дитини (предмети, які задовольняють ігрові потреби (умовні, реалістичні іграшки, предмети-замінники); трудові потреби (знаряддя праці, предмети, які полегшують працю в побуті та на виробництві); життєві потреби (посуд, меблі, одяг, взуття, предмети особистої гігієни тощо); духовні та інтелектуальні потреби (книги, картини, телевізор, комп'ютер, музичні інструменти тощо); сфера використання предметів: предмети, які використовуються у сферах праці, побуту, культу та свята [7]. Варто зазначити, що саме така класифікація предметного світу, на нашу думку, є найбільш зручною для використання її у практичній діяльності вихователя і дає можливість сформувати у дошкільників широкі, різнобічні уявлення про предметний світ. Предметний світ дає можливість дитині зміцнити фізично, оскільки змушує її рухатися, бігати, присідати, діставати щось, підстрибувати, наздоганяти. Він допомагає їй рости здоровою (вмиватися, купатися, чистити зуби, захищає від холоду, дощу, сонця, задовольняє потребу в їжі, одязі, забезпечує повноцінний сон, створює затишок і емоційний комфорт в будинку, на вулиці, в дитячому садку).

Інноваційна педагогічна технологія розглядається нами як компонент педагогічного процесу, що відображає його провідні, сутнісні характеристики – сукупність послідовних взаємодій з метою розвитку. У практичній діяльності педагогічна технологія є результатом рефлексії вихователем педагогічної взаємодії [6, с. 237].

Впровадження педагогом інноваційних педагогічних технологій в практиці здійснюється на

трьох рівнях: загальнопедагогічний рівень; предметно-лабораторний (освітня технологія використовується в значенні окремої методики); локальний (модульний) рівень – стосується елементів освітнього процесу [3].

Застосування інноваційних технологій вихователем полягає в гармонійному поєднанні сучасних технологій із традиційними засобами розвитку дитини для формування психічних процесів, головних сфер особистості, розвитку творчих здібностей. Інноваційних технологій є великий вибір, але не кожна з них може бути використана вихователем в роботі з дітьми дошкільного віку. Таким чином, розглянемо інноваційні технології, авторські програми, методики та їх елементи, які найбільш актуальні та пристосовані до впровадження у практику роботи закладу дошкільної освіти. В закладі дошкільної освіти впроваджуються спектр методик і технологій: технологія психолого-педагогічного проектування Т. Піроженко, методика використання схем-моделей у лексико-граматичній роботі К. Крутій, методика художньо-мовленнєвої діяльності Н. Гавриш, методика використання інтелектуальних карт та коректурних таблиць Н. Гавриш, методика розвитку творчих здібностей на заняттях з малювання Л. Шульги, методика використання схем-моделей для навчання дітей описових розповідей Т. Ткаченко, технологія розвитку творчої особистості (теорія розв'язання винахідницьких завдань) Г. Альтшуллера, методика раннього та інтенсивного навчання грамоти М.

Зайцева, логічні блоки Дьенеша, методика навчання дітей раннього віку Глена Домана, інтелектуальні ігри Нікітіних, розвивальні ігри В. Воскобовича, інформаційно-комунікаційні технології, технологія ейдетика для дітей дошкільного віку, палички Кюінезера, здоров'язбережувальна технологія М. Єфименка та ін. Такі заняття забезпечують оптимальну активність дітей дошкільного віку та сприяють кращому засвоєнню теми. Наприкінці заняття дітям пропонують сказати ключові поняття теми, нову інформацію, про яку вони дізналися, що на занятті сподобалося чи навпаки, не сподобалося, просять аргументувати свої думки.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, ми дійшли висновку, що застосування вихователем інноваційних технологій як засобу підвищить результативність освітнього процесу, сформує у педагогів ціннісні орієнтації, спрямовані на розвиток і формування всебічно розвиненого дошкільника, спроможного вирішувати певні завдання у практичній діяльності. У свою чергу, застосування різних технологій сприяє формуванню у дітей дошкільного віку таких якостей, які є необхідними у подальшому формуванні вміння вчитися цілеспрямовано та сприймати нове усвідомлено та з інтересом. Перспективи подальших наукових пошуків вбачаємо у дослідженні особливостей використання окремих методик та технологій в процесі формування уявлень про довкілля у дітей дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Дошкільне виховання. 2012. №7. С. 4–19.
2. Богуш А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі : Підручник для ВНЗ. К. : Видавничий Дім «Слово», 2008. 408 с.
3. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.
4. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. Київ : Либідь, 1997. 373 с.
5. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Х. : Прапор, 2007. 640 с.
6. Шахіна І. Ю., Садова Д. В. Інноваційні педагогічні технології в дошкільній освіті: переваги та особливості використання. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія : "Педагогічні науки". 2020. Вип. 1. С. 236–240.
7. Шелестова Л. В. Збагачення уявлень старших дошкільників про світ. Дошкільне виховання. 2012. № 2. С. 11–15.
8. Шелестова Л. В. Кількісно-якісний аналіз уявлень про предмети у картині світу старших дошкільників. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2012. Вип. 3 (16). С. 342–352.

*Стаття надійшла до редакції
16 лютого 2023*

**ТВОРЧІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

УДК 373.2.015.31:316.663.5]:316.614

ТИТАРЕНКО КАТЕРИНА

вихователь Шаргородського закладу дошкільної освіти № 1

Abstract. *The article examines the problem of the formation of social competence of older preschoolers in the process of game activities. The importance of using games in older preschool age and its influence on the development of social competence is revealed. Attention is focused on the role of play in the development of socialization skills of older preschool children. The impact of using games to implement a number of important tasks for the formation of social skills of older preschoolers is analyzed. The importance of ensuring the playful nature of the educational process is characterized. A conclusion was made about the possibility of forming the social competence of older preschool children in the process of socialization.*

Key words: *game activity, competence, social competence, social skills of older preschool children, older preschooler.*

Постановка проблеми. Сьогодні освітня робота з дітьми в дошкільних навчальних закладах спрямована на забезпечення умов, які надають дитині широкі можливості для самостійних дій з освоєння навколишнього світу. З огляду на такий підхід особливої значимості набуває проблема взаємодії дітей із ровесниками та дорослими. Одним із головних завдань дошкільної освіти, як зазначено в Законі України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», є формування особистості дитини, розвиток її творчих здібностей, набуття нею соціального досвіду. Підвищений інтерес викликає проблема соціалізації особистості, адже «соціалізація – це процес входження дитини в систему культурних норм поведінки та взаємин між однолітками». Основи соціальної компетенції дитини закладаються у дошкільному віці, визначається напрямок її розвитку й успішної адаптації в соціумі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз науково-методичних публікацій свідчить про те, що проблема формування соціальної компетенції дошкільників у процесі ігрової діяльності, дедалі більше набуває особливої актуальності і вказує на те, що процес навчання та виховання засобами гри в дошкільних навчальних закладах сприяє гармонійному та всебічному розвитку дітей. Проблемам гри приділяли увагу такі вчені та науковці як Л. Виготський, О. Гріднева, Д. Ельконін, К. Гросс, Г. Тарасенко. Зокрема К. Гросс вважав, що гра є первинною формою залучення людини до соціуму. На сучасному етапі проблемами соціалізації та встановлення особистісних взаємин дітей у процесі ігрової діяльності вивчає педагог І. Рогальська-Яблонська, а проблему формування соціальної та комунікативної компетенції дітей

старшого дошкільного віку процесі ігрової діяльності досліджує та вивчає педагог М. Айзенбарт.

Мета статті: *обґрунтувати теоретичні та практичні аспекти процесу формування соціальної компетенції дітей старшого дошкільного віку засобами гри.*

Виклад основного матеріалу дослідження. Компетенція, в широкому її розумінні, трактується як якість особистості, яка володіє певними знаннями в певній галузі та вміє їх застосувати на практиці, забезпечувати успішну діяльність. У дослідженнях О. Павленко, наголошувалось на тому, що дитина дошкільного віку має опанувати такі види компетентності як соціальну, комунікативну, інформаційну та ін. [8, с. 537].

Наукова розробка проблеми соціальної компетенції почалася в кінці ХХ століття. Психологи (Ю. Меля, К. Рубін, Р. Хінтч), соціологи (В. Ядов, А. Корнілова, І. Тетаренко), педагоги (Е. Коблянська, І. Песков, В. Кожевніков) вивчали проблему соціальної компетенції, описували та досліджували такі феномени: навички взаємодії, соціальну взаємодію, мотивацію, готовність до життя, поведінкові сценарії, хоча не завжди вживали термін «соціальна компетенція» [8, с. 535]. Соціальна компетенція – це багатогранна характеристика особистості, яка своєю багатоконпонентністю охоплює всю сукупність та глибину функціонування особистості в соціумі, враховуючи при цьому такі психологічні складові особистості, як цінності, мотиви, настанови, переконання, здібності тощо, але, як і будь який вид компетенції, проявляється у діяльності, зокрема у міжособистісних відносинах [3, с. 47].

Соціальна компетенція особистості включає насамперед її бажання й уміння спілкуватися з іншими людьми, наявність позитивної мотивації у стосунках із ними, впевненість у собі, емпатію і здатність керувати соціальними ситуаціями та використовувати ефективні стратегії для досягнення комунікативних цілей. Для реалізації останніх необхідно володіти певним комунікативним досвідом, який передбачає передовсім способи взаємодії з людьми, що нас оточують, а також співробітництво у груповому спілкуванні, навички роботи в колективі, здатність брати на себе відповідальність і долати конфлікти. М. Лук'янова зауважує, що соціальна компетенція проявляється в активному освоєнні й присвоєнні людиною соціальних норм, правил, які виникають на різних етапах і у різних видах соціальної взаємодії, що є основою побудови, регулювання міжособистісних і внутрішньо особистісних соціальних відносин. Це свідчить про значимість соціальної компетентності для внутрішнього світу людини і для «вбудовування» її у світ відносин. Визначальним фактом є той, що соціальна компетентність виступає і як результат, і як умова успішної соціалізації. Чим вищий рівень розвитку соціальної компетентності, тим легше протікає процес соціалізації, тим успішніше здійснюється міжособистісна взаємодія. Соціалізація й соціальна компетентність надають можливість адекватно адаптуватися в умовах соціальних змін, забезпечують правильну оцінку ситуації, прийняття вірних рішень з урахуванням ситуації [11, с. 241].

У дитячому колективі діти набувають навичок колективного співжиття, досвіду самоствердження в колективній діяльності, взаємодії та спілкування. Колектив позитивно впливає на звільнення дитини від егоцентризму, звички орієнтуватися лише на власне «Я», на свої уподобання, погляди, уміння. Уміння грати за правилами, спілкуватися з іншими дітьми – необхідна умова комфортного перебування дитини в дитячому колективі. Їй важливо відчувати себе прийнятою, значущою для інших [9, с. 38].

К. Гросс дитячу гру розглядав як важливий засіб формування і тренування навичок, необхідних для розвитку та майбутньої діяльності індивіда. Він один із перших показав соціальну якість і значення гри, як дитячої, так і дорослої. До гри, як ефективного засобу навчання і виховання звертався і В. Сухомлинський «Дитина за своєю природою – допитливий, дослідник, відкривач світу. Так нехай перед нею відкривається чудовий світ у живих фарбах, яскравих і тремтливих звуках, у казці та грі,

у власній творчості, в красі, що надихає її серце, в прагненні робити добро людям» [10, с. 18].

Саме гра є одним із найефективніших засобів підготовки дитини до «дорослого» життя, її соціалізації, морально-етичного виховання. У процесі гри формується особистість дитини, її соціальна компетентність і гуманістичний світогляд, з особливою яскравістю проявляються індивідуальні особливості дошкільника, розвиваються його творчі здібності, цілеспрямована уява, рух від думки до дії. У грі діти з власної ініціативи вступають у різні контакти між собою, здебільшого самостійно будують свої стосунки. Якщо ігрова діяльність дитини є вільною і невимушеною, такою, що вийшла за межі тиску з боку дорослих, ігрові відносини виступають у ролі добровільних тренувань, шляхом яких дитина засвоює морально-етичні норми поведінки.

У старшому дошкільному віці гра стає провідним видом діяльності не тому, що вона займає найбільше часу, а тому, що зумовлює якісні зміни в психіці дитини; зміст гри набуває дедалі більшої інтелектуальності, відповідно до вищого рівня розумового розвитку 5-6-річних дітей. Вони вже, наприклад, краще усвідомлюють і відтворюють суспільні події, етичні правила, якими регулюються взаємини між людьми [7]. У формуванні соціальної компетенції використовують сюжетно-рольові ігри. Однією з визначальних особливостей таких ігор є довільність ігрових дій, які підпорядковані спільним ігровим інтересам. За спостереженнями видатного психолога Л. Виготського [2, с. 65], у грі діти діють шляхом найменшого опору, тобто роблять те, чого їм найбільше хочеться. У той самий час вони навчаються діяти шляхом найбільшого опору. Коли діти виконують прийняті ролі, то вони намагаються по-своєму відтворити дії, взаємини дорослих підкорюються обумовленим роллю правилам поведінки. Режисерські ігри, Д. Ельконін [4, с. 54] називав особливим типом індивідуальних ігор дитини. Оскільки у них дитина сама вигадує сюжет, наділяє предмети або іграшки тими чи іншими характеристиками. Відповідно до сюжету діти керують діями декількох іграшок, не беручи на себе постійної ролі. Носіями ролей у такій грі виступають іграшки. Діти старшого дошкільного віку регулюють відносини дійових осіб як режисери. У формуванні соціальної компетенції дітей старшого дошкільного віку важливо використовувати театралізовані ігри, оскільки їх виховна цінність полягає в тому, що, організовуючи такі ігри з дітьми, педагог має змогу шляхом

продуктивного розподілу ролей впливати на реальну позицію дитини через гру [11, с. 74]. Діти в іграх мімікою, жестами, рухами передають різний емоційний стан персонажів (зайчик заблукав, злякався, але його знайшли ведмежата, приголубили, відвели додому, і всі сміються, плескають у долоні, радіють); в жестах і рухах передають фізичні особливості ігрового образу (летять великі птахи і маленькі пташки, йде по снігу великий ведмідь і маленька мавпочка). Вчать показувати жестами: «маленька намистинка», «лялечка – ось така», «будинок, гора – ось такі»; передати інтонацією і силою голосу ігровий образ (маленька мишка і велетень, гномик і дракон). В іграх на теми літературних творів діти старшого дошкільного віку прагнуть виразно передавати особливості рухів, голосу, емоційні стани. Спільно з вихователем беруть участь в театралізації на теми улюблених казок («Ріпка», «Кіт, півень і лисиця», «Колобок»). Використовуються, маски тварин, емблеми із зображеннями улюблених літературних персонажів. В іграх-драматизаціях самостійно відтворюють улюблені епізоди казок, мультиплікаційних фільмів. Усе це допомагає приміряти на себе різноманітні соціальні ролі, вчить

дітей поводитись в різноманітних життєвих ситуаціях. Таким чином, ігри зближують дітей, об'єднують їх загальною цікавою для всіх діяльністю. Регулярне проведення спільних ігор збагатить дошкільнят новими враженнями, буде сприяти формуванню навичок соціальної компетентності, дасть їм новий соціальний досвід, який є важливим для розвитку їх особистості.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проблема соціалізації, входження дітей в суспільство є однією із найважливіших у системі дошкільної освіти. Формування у старших дошкільників перших навичок соціалізації вимагає від дітей вміння вступати в контакт з іншими, наслідувати і відтворювати певні норми та моделі поведінки. З'ясовано, що у формуванні соціальної компетенції дитини старшого дошкільного віку найкращих результатів можна досягти, граючись із нею, тому що кожна гра виконує важливу виховну, соціалізуючу функції, формуючи типові навички соціальної поведінки та систему цінностей старшого дошкільника. У грі, діти-дошкільники розвиваються як особистості, у яких формуються ті уміння і навички, які впливатимуть на їх адаптацію у суспільстві, відносини з оточуючими людьми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Базовий компонент дошкільної освіти України / наук. кер. : А.М. Богущ; авт. кол-в: А.М. Богущ, Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, Н.В. Гавриш [та ін.]. Київ, 2012. 26 с.
2. Виготський Л.С. Гра і її роль у психічному розвитку дитини. *Питання психології*. 1966. № 6. С. 62–68.
3. Гончарова-Горянська М. Соціальна компетентність: поняття, зміст, шляхи формування в дослідженнях зарубіжних авторів. *Рідна школа*. 2020. № 7–8.
4. Ланге К. Карл Грос: Ігри людей. Йена ... – ЕCHO. – URL : <http://echo.mpiwg-berlin.mpg.de/MPIWG:NP6BCTW3>.
5. Максимова О. О. Формування соціальної компетентності дитини дошкільного віку як запорука її успішної адаптації до навчання в школі *Педагогічна освіта: теорія і практика*. Збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. В.М. Лабунець]. Вип. 20 (1–2016). Ч. 2. – 2016. С. 229–234.
6. Наумчук Т. В. Особливості психічного розвитку дітей дошкільного віку. URL : http://www.zippo.net.ua/index.php?page_id=387.
7. Павленко О. М. Теоретично-психологічні основи дослідження соціальної компетентності дошкільників. Збірник наукових праць ККПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. Проблеми сучасної психології. 2019. Вип. 10. С. 534–544.
8. Рогальська-Яблонська І. П. Соціалізація дітей в умовах сучасного освітнього середовища ДНЗ на засадах наступності та перспективності. *Науковий вісник* Миколаївського державного університету ім. В. Сухомлинського: Серія : Педагогічні науки : Вип. 37. Т. 1. Миколаїв: МНУ, 2019. С. 351–356.
9. Тарасенко Г. С. Творчі ігри у виховній роботі з дітьми. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти. Навч.-метод. посіб. / За ред. Г.С. Тарасенко. К.: Видавничий Дім «Слово», 2015. 320 с.

Стаття надійшла до редакції
29 березня 2023

РОЗВИТОК МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ШЛЯХОМ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

УДК 373.2.015.31:81'237]: 811.111

ГУМЕНЮК ОЛЬГА

студентка заочного відділення Колежального закладу
вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Abstract. *The article highlights the peculiarities of the development of the speech activity of preschool children through the study of the English language. Speech activity in education is substantiated as a set of processes of perception, expression, influence, which provide cognition and communication. It was determined that there are several approaches to learning strategies in the modern foreign language teaching methodology. It was researched and determined that both traditional and modern methods of foreign language learning are used for the organization of speech activity in the conditions of a preschool education institution. Traditional methods include: audio-lingual, grammatical translation, cognitive, direct or direct. In our opinion, the most effective methods for teaching preschoolers English are modern methods: communicative, suggestive, total physical response (TPR) methods.*

Key words: *learning English, speech activity of preschool children, learning a foreign language by preschoolers, linguistics.*

Постановка проблеми. Вивчення іноземних мов є актуальним завданням, що постає перед нашим суспільством вже декілька років поспіль. На етапі дошкільного дитинства можна говорити про поступове опанування іншою мовою. На перший план виходить англійська мова, як одна з десяти міжнародних мов спілкування. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні визначає пріоритет розвитку особистості, що ідентифікується насамперед із реалізацією потреби дитини в активності. Вимога дошкільної освіти в Україні передбачає звернення до базових якостей особистості дошкільника, пов'язаних із реалізацією його потреби в активності, розв'язання завдань засвоєння дітьми дошкільного віку відповідних іншомовних знань, умінь та навичок в умовах закладу дошкільної освіти. У варіативній частині Базового компоненту дошкільної освіти (освітня лінія «Іноземна мова») визначені основні завдання до вивчення англійської мови, зокрема, іноземна мова в освіті дошкільників розглядається як засіб розвитку, виховання та особистісного становлення дитини; засобом соціалізації □1□.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На думку багатьох науковців (Н.Басова, О.Бойко, А.Гергель, О.Запорожець, О.Леонтєв, В.Мухіна, Г.Палмер, Д.Писарев, В.Плахотник, Т.Полонська, Є.Протасова, О.Рейпольська, Г.Рогова, С.Роман, Є.Тихеева, О.Шахнарович, Т.Шкваріна та інші) оволодіння іноземною мовою в дошкільному віці є найбільш чутливим.

Вивчення іноземної мови в закладі дошкільної освіти – це не просте вивчення правил та основ

англійської мови, а окремий вид навчання через доступні для дітей засоби та методи опанування іноземною мовою, а саме: через аудіо та відео матеріали (пісні, кінофільми, мультфільми), через гру, коли дитина засвоює лексичну частину мови, що передуює початку становлення фразового мовлення та переходу до мовленнєвої діяльності.

Мета статті: *аналіз розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку шляхом вивчення англійської мови.*

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливою складовою становлення особистості дошкільника, на думку І.Артечук, є мовленнєва діяльність, що передбачає вміння користуватися мовленням у конкретних ситуаціях, застосовуючи як вербальні, так і невербальні знакові системи спілкування [2,с.6].

Мовленнєва діяльність у навчанні розглядається як сукупність процесів сприйняття, вираження, впливу, що забезпечують пізнання та спілкування. А мовлення є самостійною діяльнісною основою для формування особистості дитини. Ще Л.Виготський, вказував на те, що мовлення слід розглядати у зв'язку із загальною діяльністю людини, спрямованою на активну взаємодію з довкіллям, тобто як діяльність, яка на певному етапі розвитку дитини стає провідною [3].

О.Леонтєв трактує мовленнєву діяльність як самостійний вид людської діяльності. Учений зазначає, що мовленнєва діяльність людини є активним, цілеспрямованим, опосередкованим мовною системою та обумовленим ситуацією спілкування процесом передавання або прийому

повідомлення. На його думку, мовленнєва діяльність є різновидом інтелектуального акту, що містить два взаємообумовлених процеси – говоріння та слухання, які здійснюються на будь-якому рівні комунікації [4, с.12].

За визначенням багатьох науковців (А.Богуш, Л.Виготський, М.Жинкін, І.Зимня, О.Леонтєв, С.Рубінштейн, Т.Рябова та ін.) поняття «мовленнєва діяльність» розглядається як один з основних видів людської діяльності і визначається як активний, цілеспрямований, опосередкований мовою та зумовлений ситуацією спілкування процес прийому і викладу мовленнєвого повідомлення у взаємодії людей між собою. А. Богуш наголошує, що все життя дитини супроводжується різними видами діяльності, в процесі чого вона набуває певних знань, розвиває власну психіку [5, с.132].

Мовленнєва діяльність є одним із видів пізнавальної діяльності. Теорію мовленнєвої діяльності досліджували такі вчені як Л.Виготський, Н.Жинкін, О.Леонтєв Л.Щерба та інші. З погляду лінгвістики, мовленнєва діяльність розглядається як один з трьох аспектів мови – нарівні з «психологічною організацією», «мовною системою», «мовним матеріалом», що охоплює суму окремих актів говоріння та розуміння (Л.Щерба). Із огляду на це, в лінгводидактиці виокремлюються такі види мовленнєвої діяльності, як говоріння, слухання, читання та письмо. У процесі говоріння та письма людина висловлює свої думки, а при аудіюванні й читанні – одержує мовленнєву інформацію, тобто сприймає і розуміє думки інших людей. Відповідно, говоріння та письмо називають продуктивними видами мовленнєвої діяльності, а аудіювання й читання – рецептивними. З іншого боку, аудіювання та говоріння об'єднує одна матеріальна основа – звукова система мови. Ці види мовленнєвої діяльності входять до усного мовлення. Матеріальною основою читання та письма виступає графічна система мови. Тому ці види мовленнєвої діяльності стосуються писемного мовлення. Наголосимо, що навчання дошкільників іноземної мови не ставить за мету ознайомлення з такими видами мовленнєвої діяльності, як читання та письмо, відповідно до змісту навчання дошкільників, визначеним Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні –державним нормативним документом. У сучасній методиці навчання іноземної мови існує декілька підходів щодо стратегій навчання. Зокрема, О.Рейпольська виокремлює чотири підходи, а саме:

біхевіористський, інтуїтивно-свідомий, свідомий пізнавальний, комунікативний. Біхевіористський підхід визначає оволодіння іноземною мовою як сформованість внутрішніх дій на іншомовні стимули. Другий підхід, інтуїтивно-свідомий, передбачає оволодіння іноземною мовою на основі моделей в інтенсивному режимі з наступним усвідомленням їх значення і правил оперування ними. Свідомий пізнавальний –спрямовує діяльність на засвоєння правил використання лексико-граматичних моделей, на основі яких здійснюється свідоме конструювання висловлювань. Такий підхід, як комунікативний, передбачає засвоєння правил оперування іншомовними моделями, що відбувається одночасно з оволодінням їх комунікативно-мовленнєвою функцією [6, с. 7].

О.Рейпольська наголошує, що реалізація комунікативного підходу в умовах закладу дошкільної освіти під час оволодіння іноземною мовою означає, що формування іншомовних мовленнєвих навичок і вмінь відбувається завдяки здійсненню з цією метою певної іншомовної мовленнєвої діяльності. Тобто оволодіння засобами спілкування (фонетичними, лексичними, граматичними) спрямоване на їх практичне застосування у процесі спілкування. Дослідниця акцентує увагу на тому, що оволодіння умінням говоріння, аудіювання здійснюється шляхом реалізації цих видів мовленнєвої діяльності у процесі навчання в умовах, що моделюють ситуації реального спілкування. І.Мордоус та М.Карпачова у своїх дослідженнях розкривають особливості ще одного підходу у вивченні іноземної мови дошкільниками. Це інтегрований підхід, який активно впроваджуються в освітній процес сучасного закладу дошкільної освіти. На думку дослідників такий підхід передбачає використання наступних елементів:

1) рухової діяльності (фізкультпаузи з кількох простих вправ у супроводі окремих вказівок, команд чи римованих текстів; рухливі ігри; рухові вправи; імітації рухів тварин чи предметів; змагання в рухах тощо);

2) образотворчості (малювання, ліплення за завданням педагога, за власним задумом, із подальшим відгадуванням зображеного та описом його);

3) трудової діяльності (доручення із самообслуговування, господарсько-побутової праці, праці у природі, чергування на заняттях; ручна

праця: робота з папером, ножицями, клеєм, тканиною, природним матеріалом та ін.);

4) театралізованої (драматизації, театралізації із серією попередніх репетицій);

5) музичної діяльності (спів, танцювальні рухи до пісенок, рухливих ігор та ін., інструкції щодо їх виконання) [7, с. 95].

З точки зору педагогічного погляду (О.Бойко, О.Рейпольська та ін.) навчання англійської мови розглядається як спеціально організований процес, який ґрунтується на врахуванні особистісних якостей та інтересів дітей дошкільного віку і сприяє подальшому їх розвитку. Отже, організація навчання англійської мови трактується нами як процес створення узакладах дошкільної освіти такої педагогічної умови, як мовленнєва діяльність задля активного розширення комунікативної компетенції у дітей дошкільного віку у процесі розвивальної взаємодії всіх учасників педагогічного процесу (вихователь – діти; вихователь – дитина; дитина – дитина). Для організації мовленнєвої діяльності в умовах закладу дошкільної освіти використовується як традиційні, так і сучасні методи навчання іноземної мови. До традиційних методів відносяться: аудіо-лінгвальний, граматично перекладний, когнітивний, безпосередній або прямий. На наш погляд, найбільш ефективними для навчання дошкільників англійської мови є сучасні методи: комунікативні, сугестивні, методи повної фізичної реакції (TPR). Як показує досвід роботи гуртків з вивчення іноземної мови на базі закладів дошкільної освіти, використання комунікативного методу на заняттях з англійської мови дає позитивні результати. Діти дошкільного віку під час гри на заняттях із задоволенням користуються іншомовними фразами. За допомогою гри легше зосередити увагу дітей дошкільного віку, залучити їх до активної роботи. Гра надає можливість зробити процес повторення лексики та граматичних

конструкцій захоплюючим для дітей дошкільного віку.

Одним із поширених методів у навчанні дітей іноземних мов є метод повної фізичної реакції (TPR). Цей метод базується на узгодженні мовлення і дії: навчання мовлення здійснюється через фізичну (моторну) активність. Оскільки рухова активність відбувається під час слухання, виконання або відтворення пісеньки, римівки, то окрім лексики діти запам'ятовують граматичні структури. Ще одним з ефективних методів навчання дітей дошкільного віку іноземних мов є сугестивний метод. Технологія сугестивного навчання передбачає цілеспрямоване навіювання на основі релаксації у звичайному стані свідомості, що приводить до виникнення ефекту надзапам'ятовування. Іншими словами, цей метод передбачає створення сприятливих умови для оволодіння усним мовленням, основна увага приділяється емоційній стороні процесу навчання, усно мовленнєвій комунікації, поповненню словника, засвоєння та активізація проходить у грі та з використанням мови та рухів, драматизації. Кожен метод безперечно має свої позитивні і негативні сторони, але за певних умов усе те, що є позитивного в цих методах, може бути влучно використане креативним педагогом.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз теорії мовленнєвої діяльності дає можливість зробити висновок, що ця діяльність дітей дошкільного віку може входити до іншої діяльності, значно ширшої, наприклад, ігрової, трудової, пізнавальної тощо. Узагальнюючи дані психолого-педагогічних досліджень з проблеми організації мовленнєвої діяльності задля навчання англійської мови дошкільників, слід наголосити, що цей процес є необхідним чинником реалізації різноманітних цілей навчання, зокрема мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. К.: Освіта, 2012.
2. Артемчук І. В. Особливості усного зв'язного мовлення у комунікативно депривованих дітей-сиріт: автореф. дис ... канд. психол. наук: 19.00.08 / Ірина В'ячеславівна Артемчук; Інститут спеціальної педагогіки АПН України. К., 2005. 22с.
3. Науменко Т.І. Активізація мови дітей дошкільного віку в дошкільному закладі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. / Т.І.Науменко. 1998.
4. Богуш А.М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років: моногр Київ: Видав. дім "Слово", 2004. 376с.
5. Рейпольська О.Д. Педагогічні умови мовленнєвого розвитку дітей у різновіковій групі дитячого садка (на матеріалі англійської мови): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. / О.Д.Рейпольська; Інститут проблем виховання АПН України. К., 2004. с.22.

6. Мордоус І. О. До питання про інтеграцію іноземної мови у повсякденне життя дитини дошкільного віку. *Освітній дискурс: збірник наукових праць*. 2019. № 13. с. 89–99.

Стаття надійшла до редакції
12 січня 2023

ОСОБЛИВОСТІ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ РАНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

УДК 373.2.015.31:316.663.5⁷465*00/*⁷

ЗАКІНА НАТАЛІЯ

студенка звичного відділення Комунального закладу вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Abstract. *The article is devoted to actual and important organization of playing activity of early school age children. The author made conceptualization and analysis of the nature of the concept of «playing activity of children of early school age» in educational and psychological scientific literature.*

Key words: *Game, playorganization, pre-school, young children, playing activity.*

Постановка проблеми. У наш час особливо гостро постає питання ігрової діяльності дітей дошкільного віку, тому що основний акцент зроблено на навчальні заняття і менше уваги приділяється грі. Цю проблему можливо вирішити лише тоді, коли гра буде переважати у навчально-виховному процесі дошкільного закладу. Варто зазначити, що гра є одним з найцікавіших видів людської діяльності, провідною діяльністю дошкільника, засобом його всебічного розвитку, важливим методом виховання. Дитяча гра – це діяльність, спрямована на орієнтування в предметній і соціальній дійсності, в якій дитина відображає враження від їх пізнання. Водночас гра є могутнім виховним засобом, у ній, за словами К. Ушинського, реалізується потреба людської природи. Все це й доводить актуальність та практичну значущість піднятої проблеми [10].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз публікацій за останні роки показав, що дана проблема є досить актуальною. Дослідники Ф. Шіллер, Д. Клоцц, Ф. Фребель, С.Холл, Д.Ельконін, Є. Аркін, К. Ушинський, Л. Виготський, А. Усова відзначають, що самостійні форми гри набувають у педагогіці найважливішого значення для розвитку дитини. Саме в процесі таких ігор, які називаються «життєвою лабораторією» (С. Шацький), найбільш повно розкривається особистість дитини, тому гра є засобом всебічного розвитку (розумового, естетичного, морального, фізичного, соціального). Сучасні українські науковці (Л.Артемова, Г.Григоренко, К.Щербакова) досліджують формування суспільної спрямованості дитини дошкільного віку у грі, розвиток моральних стосунків у творчих іграх. За їхніми твердженнями,

гра містить більші можливості для формування особистості дошкільників, ніж будь-яка інша діяльність, оскільки мотиви її мають велику спонукальну силу і дітям зрозуміле співвідношення мотиву і мети гри.

Мета статті: *наліз психолого-педагогічної літератури з означеного питання та визначення форм організації та проведення ігрової діяльності в дошкільному віці.*

Виклад основного матеріалу дослідження. Гра є одним з найцікавіших видів людської діяльності, провідною діяльністю дошкільника, засобом його всебічного розвитку, важливим методом виховання. Дитяча гра – це діяльність, спрямована на орієнтування в предметній і соціальній дійсності, в якій дитина відображає враження від їх пізнання [10]. Основні завдання до ігрової діяльності знайшли своє відображення в Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства» та Базовому компоненті дошкільної освіти. Розвиток ігрової діяльності передбачає поетапну передачу дітям ігрових умінь та навичок партнерської взаємодії[9]. В іграх не лише проявляються та розвиваються новоутворення дошкільного дитинства, а й відбувається засвоєння форм спілкування з однолітками. Процес опанування навичок спілкування з іншими дітьми або допомагає засвоїти малюкам структуру творчої діяльності, або гальмує розвиток самодіяльної гри. Становлення та формування ігрової діяльності дитини на кожному віковому етапі має свої закономірності та проходить через предметну діяльність. Перший рік – відповідальний період в житті дитини, і насамперед тим, що в процесі повсякденного спілкування з

дорослим він поступово повинен опанувати різноманітними діями з предметами. Спілкування з дорослим, будучи провідною діяльністю немовляти, забезпечує підготовку його до наступного етапу психічного розвитку, коли на другому році життя провідною стає предметна діяльність, яка в свою чергу готує виникнення гри. Гра дуже рано починає формуватися у дітей дошкільного віку. Вона проходить цілий ряд етапів свого розвитку, перш ніж стане в свою чергу провідною діяльністю в дошкільний період дитинства. На першому році життя дитини слід розрізнити предметні дії, які малюк робить в моменти догляду за ним, від предметних дій, що становлять зміст його ознайомчої гри з іграшками. Ця гра, як і інші форми контакту дитини з навколишнім, що забезпечують накопичення його життєвого досвіду, розвивається не стихійно, а в результаті цілеспрямованої діяльності дорослого[3]. До одного року самостійна діяльність дитини з предметами та іграшками починає протікати переважно у формі відображуючої гри. Окремі предметно-специфічні операції переходять у дії, спрямовані на виявлення специфічних властивостей предмета і на досягнення за допомогою даного предмета певного ефекту. Наприклад, якщо восьмимісячна дитина бере ляльку в руки, заглядає їй в обличчя, розглядає її одяг і волосся, тобто знайомиться з нею як з об'єктом, то однорічний малюк вже притискає ляльку до себе, похитує її, наслідуючи діям дорослого. Багатьма дослідниками доведено, що виникнення рольової гри генетично пов'язане з формуванням предметних дій в ранньому дитинстві. Під предметними діями розуміють історично сформовані, закріплені за певними предметами громадські способи їх вживання. Носіями предметних дій є дорослі люди. На предметах не вказані громадські способи їх використання, і вони не можуть бути відкриті дитиною самостійно, в ході простого маніпулювання, без допомоги і керівництва з боку дорослих. Основним, на думку вітчизняних психологів і педагогів, є шлях спільної діяльності з дорослими, в якій дорослі поступово передають дитині суспільно-вироблені способи вживання предметів. Дорослі організують дію дитини за зразком, а потім здійснюють функції заохочення і контроль за ходом здійснення і формування цих дій [6]. На думку Д. Ельконіна, зразок дії, який дорослі пропонують дитині, не може бути засвоєний відразу, бо та фізична форма предметів, яка визначає всю операційно-технічну сторону, ще не виділяється дитиною. Дитина в ранньому дитинстві

приймає зі зразка дії лише його загальну схему, яка пов'язана з суспільним призначенням предмета, тобто тільки одну сторону предметної дії. Інша сторона – операційно-технічна, яка повинна враховувати фізичні властивості предмета, – розвивається пізніше і значно довше. Виникають дві різні діяльності. Одна – це діяльність із значенням речей, з узагальненими схемами їх використання, стосовно до все більш і більш різноманітних ситуацій. Друга – це утилітарна діяльність, в якій необхідно добитися результату практичного застосування предмета. Дії дітей з предметами за їх функціональним призначенням (відображення дій дорослих), без отримання конкретного, практичного результату, призводять до формування ігрової діяльності [1]. У ранньому дошкільному віці вперше відбувається заміщення одного предмета іншим при необхідності доповнити звичну ситуацію дії відсутньою предметом, відсутнім в даний момент. Тобто з'являються зачатки гри. Ігрові дії дітей другого року життя носять яскраво виражений наслідувальний характер: дитина причісує ляльку гребінцем, напуває ведмедика з чашки, тобто виконує знайомі з досвіду дії. Різні ситуації являють собою ряд окремих епізодів, об'єднаних між собою випадковими зв'язками. При появі яскравого або нового предмета дитина легко йде від сюжету, його дії знову стають предметними, процесуальними: дитина пригощає ляльку соком зі склянки і відразу починає багаторазово переливати з нового глечика в стакан і назад (або, накладаючи в тарілку «цукерки» – кульки, починає їх катати і кидати). У діях дітей спостерігається поліфункціональне використання предметів: дитина витирає хустинкою очі ведмедика, і тут же хустинка стає для того ковдрою. Для дитини не важливий предмет, головне – виконати необхідну дію. Гра дітей значно збагачується, якщо на заняттях знайомити дітей з функціональним використанням різних предметів, пропонувати ситуації, де потрібно використовувати вивчений предмет, і замінювати його іншим «ігровим» предметом.

Одна з характерних особливостей гри дітей другого року життя полягає в тому, що їм не потрібна участь багатьох однолітків. Діти грають «поруч», поодиноці, їх спілкування незначне, а ігровий простір невеликий. Дитина 1,5 – 2 років ще не сприймає однолітка як партнера по грі, для нього головним і необхідним партнером поки є дорослий. Цей факт багато в чому обумовлений недостатнім розвитком активної мови маленьких дітей. Малюк розуміє пояснення дорослого з приводу умовності

найменування ігрового предмета і виконуваної з ним дії. Однак він ще не може самостійно переконати однолітків в тому, що умовно кубик – це мило і що він зараз «міє ним руки», що ляльку він качає на руках, тому що вона «плаче, не хоче спати». Звідси – нерозуміння сенсу ігрових дій однієї дитини іншим, неможливість їх узгодити, побудувати спільну гру [5]. Експериментальні дослідження вчених, показують, що вміння дитини грати разом з однолітком слід формувати саме в руслі предметної діяльності – в ситуації взаємодії дітей з одним загальним предметом (наприклад, м'ячем, візком), що дозволяє виділити однолітків як партнера по грі. Оволодіння дітьми предметною взаємодією дозволить дорослому ввести у їх спільну діяльність вже більш складні – умовні – ігрові дії. На першому етапі формування спільної предметної діяльності на цьому віковому етапі потрібно вибирати такі дії, які могли б здійснюватися малюками без розгорнутих мовних звернень один до одного. Дії повинні бути однаковими для кожної дитини (тобто мати опору в тенденції дітей до бажань), а їх тривалість – визначитися не результатом дії (тобто не потрібно досягнення результату), а залежати тільки від інтересу до цієї діяльності самих дітей. Наприклад, можна організувати катання чи кидання м'яча, виготовлення насипи з піску за допомогою совка і відерця, перестрибування через те, що лежить на землі скакалки. Спільні дії повинні здійснюватися з одним предметом, що обумовлює спрямованість дітей один на одного: ініціативна дія однієї дитини викликає у відповідь дію іншої. Вчені звернули увагу, що діти раннього віку із задоволенням беруть участь у грі, організованій і підтримуваній дорослим, але як тільки дорослий вимикається з гри, вона тут же розпадається. Чи не виникає самостійних спільних дій і після почергової гри дорослого з кожною дитиною. Дорослий, будучи емоційно значущою і дуже привабливою фігурою для дітей, «затуляє» дитині однолітків як партнера по грі і заважає йому виділити цілісну схему взаємодії (дитина просто не може,

У грі іграшки замінюють дитині предмети, а рольові ситуації стають носіями певних відносин між людьми. На третьому році життя малюк не бере на себе роль, але фактично виконує її. Немає ще явного спілкування ні з ким, дитина грає на самоті, але разом з тим його дії одухотворені уявним спілкуванням і відображають діяльність дорослих. Саме ситуація спілкування визначає перехід від гри предметної до гри сюжетно-рольової [2].

Таким чином, вивчення теоретичних джерел, аналіз практики виховної роботи дошкільних навчальних закладів дає змогу обґрунтувати основні шляхи й умови вдосконалення навчально-виховного процесу та удосконалення ігрової діяльності, визначає програму дослідно-експериментальної роботи вихователя і сприяє виконувати її в умовах конкретного пошуку. Так, керівництво ігровою діяльністю дітей раннього віку в дошкільних навчальних закладах здійснюється досить компетентно. Вихователь навчає ігровим діям і грає разом з дитиною. В інших випадках керівництво зводиться до формування правил поведінки, розв'язання конфліктів та оцінювання діяльності. Найчастіше вихователі для перемикання з однієї діяльності на іншу використовують дидактичні ігри, читання книг, знайомство з новою іграшкою. У всіх дітей досить добре розвинена активна мова. Діти спілкуються і з вихователями і один з одним. Передумовами для спілкування між дітьми служать предметна і ігрова діяльність.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, проаналізувавши питання особливостей ігрової діяльності дітей раннього дошкільного віку, ми з'ясували, що ранній вік життя дитини є сприятливим для формування ініціативності через дидактичні ігри, тому що цей період є початком становлення даного виду діяльності дітей. Вивчення досліджень з даної проблеми продемонструвало нам, що ігрова діяльність впливає на формування довільності психічних процесів у дітей. Так, у грі у дітей починає розвиватися довільна увага і довільна пам'ять. В умовах гри діти зосереджуються краще і запам'ятовують більше, ніж в умовах лабораторних дослідів. Свідома мета (зосередити увагу, запам'ятати і пригадати) виділяється для дитини раніше і легше всього в грі. Самі умови гри вимагають від дитини зосередження на предметах, включених в ігрову ситуацію, на утриманні розіграних дій і сюжету. З огляду на вище означене, ми можемо робити висновок, що гра – це один з тих видів дитячої діяльності, які використовуються дорослими в цілях виховання дошкільників, навчання їх різним діям, способів і засобів спілкування. У грі у дитини формуються ті сторони психіки, від яких залежить, наскільки згодом вона буде успішна в навчанні, роботі, як складуться її стосунки з іншими людьми; у грі ж відбуваються суттєві перетворення в інтелектуальній сфері, яка є фундаментом розвитку особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Абраменкова В. У світі дитячих ігор. *Виховання школярів*. 2001. № 7. С.16–19.
2. Венгер Л. А. Сюжетно-рольова гра і психічний розвиток дитини. Спецкурс: Виховання дітей у грі. М.: Асоціація «Проф. освіта», 2001 р. 59–65 с.
3. Рогальська Н. В. Педагогіка дітей раннього віку: навч.-методич. посіб. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2015. 150 с.
4. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка Навчальний посібник Київ: Академвидав, 2006. 456 с.

Стаття надійшла до редакції

01 травня 2023

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ У ДОШКІЛЬНИКІВ В СВІТЛІ СУЧАСНОСТІ

УДК 373.2.015.31:172.15

КАМІНСЬКА АНГЕЛІНА

студентка факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва

ТОКАР ЛЮБОВ

викладач факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Abstract. *The article is devoted to the generalization of scientific views on the concept of "patriotism". It was revealed that patriotism is a feeling, the structure of which has three levels and the following components: love for the people, the Motherland, the state; active devotion to the Motherland; socially significant purposefulness; moral stability; readiness for self-sacrifice; dignity. Based on a comparison of the concepts of "patriotic education" and "national education", the concept of "patriotic education of preschool children" was clarified. The main directions (folk studies, Ukrainian studies, regional studies) and principles (general and special) of patriotic education are outlined. It was found that the tasks of patriotic education of preschool children are reflected in normative state documents of a mandatory or advisory nature, the State Standard of Preschool Education of Ukraine. An analysis of the Basic component of preschool education was carried out in the context of the outlined topic. The task of patriotic upbringing of preschool children is presented in accordance with the educational lines of the Basic Component as the State Standard of Preschool Education of Ukraine. The purpose and tasks of the partial program of national-patriotic education of preschool children "Ukraine is my Motherland" have been revealed.*

Key words: *Patriotism, patriotic education, tasks of patriotic education, preschool children, patriotic feelings.*

Постановка проблеми. У світлі гострої соціальної кризи, суспільно-політичних подій, що склалися в нашій країні, проблема виховання любові та поваги до рідного краю, відчуття приналежності до свого народу, глибокої поваги до його надбань, усвідомлення необхідності та бажання захищати і відстоювати інтереси своєї Батьківщини набувають особливої актуальності. Завдання виховання національних і загальнолюдських духовних цінностей, усвідомлення особистістю свого громадянського обов'язку, утвердження якостей громадянина-патріота України знайшли відображення у Законі України «Про освіту», Концепції національно-

патріотичного виховання дітей та молоді, Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 рр. та ін. Українською державою на законодавчому рівні визнано дошкільну освіту обов'язковою первинною ланкою системи безперервної освіти та наголошено на її пріоритетності. Для здобуття дошкільної освіти створено мережу закладів, яка нині поповнюється новими закладами різних типів та форм власності. У контексті реформування системи освіти відбувається удосконалення змісту та форм здобуття системи дошкільної освіти України, переглядаються підходи до організації взаємодії з вихованцями, окреслення актуальних напрямів

виховання, навчання та розвитку дітей дошкільного віку в умовах сучасного закладу освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання патріотичного виховання належить до кола наукових інтересів сучасних дослідників психолого-педагогічних аспектів формування особистості. Так, поняття «патріотизм» як базове в національно-патріотичному вихованні охарактеризовано у працях І. Беха, А. Богуш, Т. Поніманської, Ю. Руденко та ін. Дослідники П. Кононенко, К. Чорна, Г. Шевченко та ін. підґрунтям національно-патріотичного виховання визначають національну свідомість. У дослідженнях Н. Борисової, М. Єпіхіної, Н. Курило, С. Тесленко, Л. Шкрєбтієнко та ін. розкрито засоби національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку. Незважаючи на ті соціально-політичні умови, що склалися в нашій країні, посилений інтерес науковців та практиків до особливостей, змісту та засобів виховання почуття патріотизму в підростаючого покоління, питання патріотичного виховання дітей дошкільного віку потребує подальшого дослідження та уточнення.

Мета дослідження: уточнення і поняття «патріотичне виховання», виокремлення особливостей патріотичного виховання дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження питання національно-патріотичного виховання вимагає характеристики сутності поняття «патріотизм», «патріотичне виховання», «національне виховання».

На думку І. Беха, патріотизм – це безумовне і високо смислове почуття-цінність, яке характеризує ставлення особистості до народу, Батьківщини, держави та до самої себе, причому воно має характеризуватися самозначущістю та пов'язуватися із життєвизначальними орієнтирами особистості [1].

Розглядаючи структуру почуття патріотизму І. Бех зазначає, що необхідними та достатніми в контексті цілісності доцільно вважати такі компоненти: любов до народу, Батьківщини, держави; діяльнісна відданість Батьківщині; суспільно значуща цілеспрямованість; моральна стійкість; готовність до самопожертви; почуття власної гідності [2]. Виховання зазначених компонентів у Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді визначається метою патріотичного виховання, яке розглядається як «складова частина національного, головною метою якого є становлення

самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин» [3, с. 5]. У Концепції національно-патріотичного виховання студентів національне виховання характеризується як «історично зумовлена і створена самим народом система ідей, поглядів, переконань, ідеалів, традицій, звичаїв та інших форм соціальної практики, спрямованої на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, виховання їх в душі природно-історичного розвитку матеріальної і духовної культури нації» [4, с. 5].

Враховуючи психологічні та вікові можливості дітей дошкільного віку, з огляду на представлені тлумачення понять «патріотизм», «патріотичне виховання», «національне виховання» вважаємо що в контексті виховання дітей дошкільного віку доцільно вживати поняття «патріотичне виховання». Таким чином, патріотичне виховання дітей дошкільного віку розглядаємо як цілеспрямовану, систематичну взаємодію учасників освітнього процесу з метою формування у вихованців патріотичних почуттів, усвідомлення власної приналежності до українського народу та майбутнього своєї держави. Дослідниця Л. Шкрєбтієнко виокремлює основні напрями виховання патріотичних почуттів: народознавчий (суб'єктивне ставлення до батьків, родини роду, народу); українознавчий (ціннісне ставлення до духовного світу своєї нації: історії, культури, мови, традицій, звичаїв, символів); краєзнавчий (суб'єктивне ставлення до місця народження, проживання, знання про вулицю, місто, край, природу) [5, с. 63–64].

У листі МОН України «Про національно-патріотичне виховання у закладах освіти у 2019/2020 навчальному році» зазначається, що формування патріотизму в українському суспільстві залишається першочерговим завданням для системи освіти України [6].

Отже, при конструюванні та організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти варто враховувати, що патріотичне виховання спирається на загальнопедагогічні (дитиноцентризм, природовідповідність, культуровідповідність, гуманізм, врахування вікових та індивідуальних особливостей) та спеціальні (принцип національної свідомості, принцип самоактивності й саморегуляції, принцип полі-

культурності, принцип соціальної відповідності, принцип історичної і соціальної пам'яті, принцип міжпоколінної наступності) принципи виховання. Основним освітнім орієнтиром у діяльності закладу дошкільної освіти є Базовий компонент як Державний стандарт дошкільної освіти України (БКДО). З огляду на зазначене вище, виокремимо у змісті БКДО завдання патріотичного виховання дітей дошкільного віку. В освітній лінії «Дитина в соціумі» зазначено такі завдання: формування уявлення у дитини про країну, народи, нації, суспільство, людство; виховання готовності сприймати соціальний досвід, робити добрі вчинки. Завдання патріотичного виховання відображені в освітній лінії «Дитина у природному довкіллі»: формування моральних норм гуманної взаємодії з природним довкіллям; виховання любові до природи, рідного краю. Освітня лінія «Дитина у світі культури» представлена такими завданнями патріотичного виховання: залучення дітей до надбань національної культури; формування ціннісного ставлення до українських мистецьких традицій та творів українських митців; виховання інтересу до українського декоративно-прикладного мистецтва. В освітній лінії «Гра дитини» виокремлено завдання знайомити з українськими народними іграшками та місцями їх виготовлення. А в освітній лінії «Мовлення дитини» висувається завдання формувати уявлення в дітей про українську мову як державну, вміння вести діалог, використовуючи етикетну українську лексику. Окреслені у БКДО завдання патріотичного виховання конкретизовані та систематизовані за віковими групами дітей (молодша, середня, старша) в чинних комплексних освітніх програмах розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку [8].

Завдання патріотичного виховання відображені також у парціальній програмі національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку «Україна – моя Батьківщина», мета якої полягає у «вихованні національно-патріотичної особистості дитини в дошкільному віці; забезпечення освітнього процесу відповідною інформацією, змістом, методичними складниками, практичними порадами» [8, с. 9].

У листі МОН України «Про організацію національно-патріотичного виховання у дошкільних навчальних закладах» підкреслено, що патріотичне виховання дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти здійснюється «через різні складники організації діяльності закладу, окреслюється у його річному плані роботи,

перспективних і календарних планах освітньої роботи і охоплює усіх учасників освітнього процесу» [9]. Аналіз науково-методичної літератури та практичний досвід дають змогу виокремити форми організації патріотичного виховання дітей дошкільного віку: заняття, екскурсії, свята і розваги, ігрова діяльність, оповідальні години тощо.

Серед дієвих методів і форм організації патріотичного виховання в умовах закладу дошкільної освіти М. Спіхіна та Н. Курило називають екскурсії вулицями рідного міста, до історичних пам'яток, визначних місць, розповіді вихователя, бесіди з цікавими людьми, узагальнюючі бесіди, розгляд ілюстративних матеріалів, читання та інсценування творів художньої літератури, заняття; ігри; розв'язання проблемних ситуацій, запрошення членів родин у дитячий садок, спільні з родинами виховні заходи, зустрічі з батьками за межами дошкільного закладу, за місцем роботи, участь у громадському житті міста тощо [10, с. 96–99].

Авторський колектив парціальної програми національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку «Україна – моя Батьківщина» підкреслює, що в патріотичному вихованні дошкільників пріоритетна роль належить активним методам, що ґрунтуються на взаємодії, спрямовані на самостійний пошук істини і сприяють розвитку ініціативи і творчості, а серед методів патріотичного виховання виокремлює такі: спостереження в поєднанні з художніми засобами (художні, музичні твори, репродукції картин тощо); екскурсії (видатні місця, музеї, виставкові зали); бесіди (із використанням прийомів порівняння, звернення до досвіду, індивідуальних завдань); безпосередня участь дітей в охороні довкілля; участь у народних традиційних святах; використання усіх жанрів фольклору; ознайомлення з народно-ужитковим мистецтвом [8].

Таким чином, окреслимо засоби патріотичного виховання: природа рідного краю, рідна мова, державна і народна символіка; фольклор; народні ігри та іграшки; національне мистецтво; народний календар; родинно-побутова культура; народні традиції та ін. Серед засобів патріотичного виховання Л. Шкреттєнко виокремлює художню літературу, оскільки «в літературі відображається прагнення, ідеали, героїчні вчинки народу, замальовуються картини народного побуту, праці – усе, що потрібно для наслідування та перенесення у практичне життя» [5, с. 88].

Розглядаючи ТРВЗ як засіб формування любові до рідного міста, О. Олексюк та С. Заволока виокремлюють педагогічні умови патріотичного виховання дітей дошкільного віку, серед яких: створення педагогом розвивального комфортного середовища; компетентне керівництво ігровою діяльністю з боку дорослого, створення різних моделей життєвих ситуацій; поглиблення знань дітей про рідне місто; реалізація конструктивної взаємодії педагогів і батьків [11]. Поділяючи думку О. Олексюк та С. Заволоки, вважаємо за доцільне підкреслити, що основою патріотичного виховання, на нашу думку, є дотримання діяльнісного підходу у взаємодії з дошкільниками. До прикладу, природа рідного краю буде ефективним засобом патріотичного виховання, якщо діти не просто будуть спостерігати за об'єктами живої та неживої природи, а будуть залучені до активного догляду за найближчим природним довкіллям: догляд за квітами на квітнику, захист дерев від шкідників, виготовлення годівничок взимку для птахів та поїлок для комах влітку, прибирання навіть маленької галявинки в найближчому сквері, парку, лісі. Адже все, що навколо, – то «дім» кожного з нас, а любов до рідного дому проявляється щирою щоденною турботою про нього. Аналіз досвіду діяльності закладів дошкільної освіти дозволяє стверджувати поширення явища створення

педагогічними колективами загальноосередових або ж групових міні-музеїв із метою подальшого використання їх як засобу патріотичного виховання. Щоб експонати мінімузею сприяли реалізації завдань патріотичного виховання, вихованці мають брати активну участь у створенні такого музею, розпочинаючи від ідеї створення, вибору тематики, планування подальших дій, пошуку експонатів та аргументованих доводів, чому саме цьому експонату буде надано почесне місце в нашому мінімузеї. Висновки і пропозиції. Отже, патріотичне виховання дітей дошкільного віку – одна з актуальних проблем системи дошкільної освіти на сучасному етапі розвитку українського суспільства. Вивченню спектра дієвих засобів, методів та прийомів виховання патріотичних почуттів присвячено роботи багатьох сучасних науковців. Незважаючи на це, проблема виховання діяльнісного патріотизму в дошкільників продовжує перебувати у фокусі наукових досліджень та практичних пошуків.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні ефективності активних форм взаємодії педагогів із родинами вихованців як обов'язкової умови патріотичного виховання дітей дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бех. І. Патріотизм: сучасні ознаки та орієнтири виховання. Рідна школа. 2015. № 1-2. С. 3–6.3.
2. Кулішенко Л.А. Проблеми національного виховання у засобах масової інформації : Навчальний посібник. Суми : СумДУ, 2007. 173 с.
3. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154 (дата звернення: 10.03.2020)
4. Концепція національно-патріотичного виховання студентів Донбаської державної машинобудівної академії. Краматорськ : ДДМА, 2017. 18 с.
5. Шкретієнко Л.П. Виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобами художньої літератури : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Одеса, 2019. 298 с.
6. Лист МОН України «Про національно-патріотичне виховання у закладах освіти у 2019/2020 навчальному році».
7. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. Дошкільне виховання. 2012. № 7. С. 3–23.
8. Каплуновська О.М., Кичата І.І., Палець Ю.М., Рейпольська О.Д. «Україна – моя Батьківщина»: Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку. Тернопіль : Мандрівець, 2016. 72 с.
9. Лист МОН України «Про організацію національно-патріотичного виховання у дошкільних навчальних закладах» URL: <https://drive.google.com/file/d/0B3m2TqBM0APKMTZFNm9obmZoTjg/view> (дата звернення: 10.03.2020)
10. Єпіхіна М.А., Курило Н.О. Формування основ патріотичного виховання у дошкільників засобами народознавства. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2017. Випуск 1 (40). С. 96–99.

11. Олексюк О., Заволока С. Формування любові до рідного міста у дітей старшого дошкільного віку. Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки. 2017. № 4 (59). С. 380–385.

Стаття надійшла до редакції
10 травня 2023

РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНИ

УДК 373.2(477)''199/200''

КЛЮЧКІВСЬКА КАРИНА

студентка заочного відділення Комунального закладу вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Abstract. The article highlights the peculiarities of the development of preschool education in the pedagogical space of Ukraine, in particular, the problems of the formation and development of preschool education in Ukraine in pedagogical science are revealed, the specifics of the development of preschool education are analyzed, and the issue of professional training of preschool education specialists is characterized.

Key words: preschool education, preschool education institutions, synthetic periods, professional training.

Постановка проблеми. Інтеграція вітчизняної освіти в європейський і світовий освітній простір перед суспільством та освітою сприяє розвитку новим стратегічним завданням. Розвиток сучасної освіти України передбачає зміни у діяльності освітніх установ, наявних педагогічних систем, переосмислення суспільних цінностей, що впливають на мету і зміст освітнього процесу. Головним завданням дошкільної освіти нині визначається забезпечення належних умов для своєчасного становлення і повноцінного розвитку компетентної та творчої особистості, починаючи з раннього дитинства. Дошкільна освіта є фундаментом цілісного розвитку особистості, базою творення нового освітнього процесу. Визначення і розв'язання пріоритетних завдань дошкільної освіти буде більш конструктивним за умови звернення до історичного досвіду її розвитку. Вимогою часу стає врахування історичного аспекту проблеми, що здійснюється засобами аналізу нагальних освітніх питань та актуалізації сфери педагогічних досліджень. Більш докладний та системний аналіз змін, що відбувалися впродовж розбудови галузі, сприятиме усвідомленню передумов виникнення проблем і суперечностей у сучасній дошкільній освіті. Це дасть змогу спрогнозувати шляхи виходу із ускладнень, застосовуючи не тільки інновації, а й кращі надбання минулого.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми дошкільної освіти в різні часи широко висвітлювалися представниками вітчизняної і зарубіжної педагогічної думки. Історичний аспект проблеми становлення вітчизняної системи освіти було розглянуто науковцями Л. Березівською, В. Курило, О. Ситніковим, О.

Сухомлинською та ін. Проблеми розвитку дошкільної педагогіки проаналізовано в дисертаційних роботах Т. Бондаренко, О. Донченко, Н. Лазарович, М. Мельничук, Т. Пантюк, Т. Степанової та ін. Розвиток суспільного дошкільного виховання в окремих регіонах України відображено в дослідженнях Л. Артемової, О. Бондар, Т. Слободянюк, І. Улюкаєвої та ін. Дидактичні основи організації дошкільної освіти та діяльності дошкільного навчального закладу розроблено в працях Г. Воробей, О. Кононко, В. Левків, О. Усової та ін. Питанням підготовки вихователів закладів дошкільної освіти присвятили свої дослідження Я. Квасецька, І. Ларіна, К. Лисяк, Т. Слобаденюк. Аналіз досліджень та публікацій засвідчив глибоке вивчення науково-педагогічних аспектів розвитку дошкільної освіти України. Він дав змогу виявити, що в сучасній педагогічній теорії та практиці накопичено досить ґрунтовний матеріал з проблем дошкільної освіти.

Мета статті. Аналіз сучасних наукових досліджень та стану досліджуваної проблеми становлення і розвитку дошкільної освіти України у педагогічній науці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дошкільна освіта не завжди була в центрі уваги педагогічної науки. Однією з перших робіт, яка присвячена розбудові галузі, є книга видатного українського педагога С. Русової «Дошкільне виховання», датована 1918 роком. З 20-х років ХХ століття проблемі розвитку дошкільної галузі надається все більше уваги. Публікуються статті та різноаспектні оглядові публікації, в яких вказано про необхідність розбудови дошкільної ланки освіти, розглядаються принципи організації роботи

дошкільних закладів, підвищення професійного рівня вихователів, розкриваються проблемні питання доступності суспільного дошкільного виховання та аналізуються певні надбання в її функціонуванні. Прикладом таких публікацій є роботи О. Дорошенко «Сучасний дитячий садок» (1925 р.), «До питання про підготовку дошкільних робітників» (1926р.), А. Гендрихівської «П'ятнадцять років дошкільного виховання на Україні» (1930 р.), колективна праця авторів «Дошкільне виховання» (Е. Яновська, С. Панченко, Х. Рабинович – 1927 р.). 1966 року А. Бондарем у статті «3 історії розвитку дошкільного виховання на Україні (1917–1941)» одним із перших було зроблено ґрунтовний аналіз історичного розвитку суспільного дошкільного виховання на території України в окреслених хронологічних межах [1, с. 9–12]. Впродовж розвитку вітчизняної освіти поступово почали з'являтися наукові праці, в яких розглядалися різномірні проблеми дошкільного виховання. Їх аналіз знаходимо в сучасних дисертаціях, присвячених вивченню різних періодів, які було виконано на початку ХХІ століття. 1998 року С. Попиченко, досліджуючи питання становлення теорії і практики дошкільного виховання в Україні в кінці ХІХ – початку ХХ ст., обґрунтувала створення системи суспільного дошкільного виховання в Україні вже на початку ХХ ст., проаналізувала передумови його виникнення, проаналізувавши педагогічні погляди видатних діячів дошкільного виховання цього періоду Н. Лубенець, Т. Лубенця, С. Русової.

Специфіку розвитку закладів дошкільної освіти сільської місцевості України (1945–1991 рр.) розглядала Л. Меленець (2014 р.). На основі проведених досліджень, автором розроблено критерії періодизації розвитку та вивчено чинники, що впливали на розвиток дошкільних установ сільської місцевості. На основі отриманих даних спрогнозовано тенденції та перспективи розвитку дошкільних навчальних закладів в Україні. Продовжує тему становлення та розвитку дошкільних навчальних закладів України, дисертаційне дослідження С. Васильєвої «Тенденції розвитку ДНЗ різних типів в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)» (2017 р.). Одним з аспектів наукового пошуку авторки є специфікація дошкільних закладів різного типу для дітей з особливими потребами. У роботі проаналізовано програми та методичне забезпечення сучасного освітнього процесу,

причини і умови виникнення та розвитку різних типів ДНЗ [2].

Піклування про здоров'я дитини, формування здорового способу життя завжди посідало одне з пріоритетних місць у педагогічній теорії та практиці. Невід'ємною частиною вивчення цього напрямку дошкільного виховання є історико-педагогічний аналіз окресленої проблеми. Т. Пантюк, розглядаючи теоретичні питання фізичного розвитку дітей у дисертаційному дослідженні «Теорія і практика фізичного виховання дітей дошкільного віку в Україні (1918–1939 рр.)» (2001 р.), схарактеризувала періодизацію, визначивши 1918–1922 рр. як етап національного відродження України та 1922–1939 рр. як радянський період. Дослідниця зазначила, що на кожному історичному етапі фізичному вихованню приділялося достатньо уваги, однак зміст фізичного виховання був різним. Особливої уваги у дослідженні було надано проблемі розвитку рефлексології в Україні та її впливу не тільки на розвиток теорії фізичного виховання, але й становлення дошкільного виховання в цілому. У дослідженні доведено особливий вплив на тогочасний розвиток теорії та методики фізичного виховання дошкільників Я. Чепиги, А. Животко, П. Франка та ін., наукові погляди яких стали основою організації дошкільного виховання в Україні. Великого значення у цей історичний період надано розробленню методологічних та теоретичних основ фізичного виховання, форм вихованої роботи. Установлено, що у досліджений період особливо ефективно використовувалися засоби фізичного виховання: спортивні зали, площадки та ін. Формами організації роботи в цьому напрямку були літні табори, прогулянки, екскурсії, замські та сезонні дошкільні заклади. У дослідженні доведено провідну роль фізичного виховання дошкільників у зазначений період. Поряд з історичним дослідженням, у роботі схарактеризовано контент поняття «здоров'я» як цілісного комплексу здоров'я фізичного, психологічного, соціального. Визначено, що дошкільне дитинство є синтетивним періодом у формуванні культурно-гігієнічних навичок, реалізації потреби дітей у фізичному розвитку. Проаналізовано зміст, форми та методи роботи з формування здорового способу життя дітей дошкільного віку на визначеному історичному етапі. Окреслено тенденції формування навичок здорового способу життя у дітей дошкільного віку. Доповнило вивчення питання здоров'язбереження дисертаційне дослідження Л. Гаращенко «Розвиток

ідеї здоров'язбереження у фізичному вихованні дітей в ДНЗ України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) (2014 р.) [3, с. 20].

Питання професійної підготовки спеціалістів дошкільного виховання стали стрижневими і в дослідженні Я. Квасецької «Професійна підготовка вихователів дошкільних установ у педагогічних навчальних закладах на Західноукраїнських землях (остання третина ХІХ – перша половина ХХ століття)» (2016 р.). Автором було узагальнено історичний досвід організації професійної підготовки фахівців з дошкільного виховання на території західного регіону України окресленого періоду, обґрунтовано можливості його використання у сучасній професійній підготовці вихователів дошкільних установ [6]. Науковий пошук учених, дослідників цього питання було висвітлено також у монографіях, статтях фахових періодичних видань, інших публікаціях. Так, у монографії В. Золотоверх «Нариси з історії спеціальної педагогіки» (2004 р.) розглянуто етапи становлення спеціальних дошкільних закладів для різних категорій дітей з особливостями психофізичного розвитку» [5]. Т. Єськовою у монографії «Виховання працелюбності дітей дошкільного віку на заняттях з ручної праці (1917–1941 рр.)» (2015 р.) розкрито історико-педагогічний аспект цієї проблеми [4]. Монографії сучасних вчених: Л. Зайцевої, Л. Казанцевої, О. Каплуновської, К. Крутій, Л. Макаренко, Л. Пісоцької та ін. присвячені проблемам пошуку шляхів підвищення ефективності освітньо-виховної роботи в закладі дошкільної освіти, її перебудови відповідно до сучасних вимог, ролі керівника в організації роботи ЗДО. Авторами досліджувалися різні аспекти організації й управління дошкільним навчальним закладом. Проаналізовано роль видатних педагогів минулого та сучасності у розвитку дошкільця, виховні аспекти педагогічної спадщини видатних вчених С. Русової, В. Сухомлинського, А. Макаренко та ін.

Потужним джерелом, де висвітлюються сучасні актуальні проблеми дошкільної освіти, є періодичні спеціалізовані видання: «Практика управління дошкільним закладом», «Методист дошкільного навчального закладу», «Дошкільне виховання», «Бібліотечка вихователя», «Розкажіть онуку» та ін. Автори статей надають великого значення питанням оновлення змісту дошкільної освіти, формам й видам навчання в умовах дошкільних установ, проблемам в організації і проведенні занять з дітьми дошкільного віку. Особливу увагу приділено проблемі особистісного і професійного розвитку вихователя дошкільного навчального закладу, ролі керівника в організації освітнього процесу, створенню позитивного іміджу закладу на ринку освітніх послуг.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, аналіз наукових досліджень показав, що перетворення, які відбулися на початку 90-х років ХХ століття в усіх сферах життя в нашій країні, також позначилися і на характері наукових досліджень. Саме в цей період з'явилася велика кількість дисертацій вітчизняних учених, у яких висвітлено окремі аспекти проблеми становлення та розвитку дошкільної освіти у різні історичні періоди. Переважну кількість наукових доробок присвячено проблемам, пов'язаним із навчанням та вихованням, організацією освітнього процесу в дошкільних установах різних типів, теорії та практиці виховання дітей дошкільного віку. Окремим напрямом є вивчення питань, пов'язаних із становленням суспільного дошкільного виховання на початку ХХ століття, професійної підготовки спеціалістів дошкільної освіти в різні часи. Водночас відповідний аналіз показав, що недостатньо вивчено специфіку розвитку дошкільної освіти в регіонах України, зокрема в південному. Вважаємо, що на особливу увагу заслуговує питання впливу соціокультурних змін на стан освітньо-виховного процесу ЗДО в означений період, що може бути корисним в умовах сучасного оновлення змісту дошкільної освіти в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бондар А. З. історії розвитку дошкільного виховання на Україні (1917 –1941 рр.) *Дошкільне виховання*. 1966. №11. С. 9–12.
2. Васильєва С. А. Тенденції розвитку системи дошкільних навчальних закладів різних типів в Україні (друга пол. ХХ – поч. ХХІ ст.): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / С. А. Васильєва . Миколаїв, 2017. 23 с.
3. Гаращенко Л. В. Розвиток ідеї здоров'язбереження у фізичному вихованні дітей в дошкільних закладах України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 /Л. В. Гаращенко. К., 2014 . 20 с.

4. Єськова Т. Л. Виховання працелюбності дітей дошкільного віку на заняттях з ручної праці (1917–1941 рр.) Харків.: Вид-во «Діса плюс», 2015. 266 с.

5. Золотоверх В. В. Нариси з історії спеціальної дошкільної педагогіки: монографія. Київ: Наук. світ, 2004. 196 с.

6. Квасецька Я. А. Професійна підготовка вихователів дошкільних установ у педагогічних навчальних закладах на західноукраїнських землях (остання третина XIX – перша половина XX століття): 13.00.04 – теорія і методика проф. освіти: автореф. на здоб. наук. ступеня кан. пед. наук. Нац. Акад. пед. наук України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. – Київ: [б. в.], 2016. 20 с.

Стаття надійшла до редакції

19 січня 2023

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

УДК 373.2.0(100)

КОЗИНЕЦЬ ОЛЕНА

вихователь Комунального закладу "Дошкільний навчальний заклад
№ 26 Вінницької міської ради"

Abstract. *The article substantiates the development of foreign experience of preschool education. Various approaches to the study of a number of socio-economic, political and psychological-pedagogical tasks of the development of foreign preschool education are analyzed. The essence and content of the work of preschool education institutions abroad is revealed. The main priorities for the development of preschool education abroad have been determined.*

Key words: *foreign experience, preschool education, curriculum, the principle of monitoring education, Froebel kindergartens.*

Постановка проблеми. Сьогодні в зв'язку з реформуванням української системи освіти, в тому числі й дошкільної, прагненням України до повноцінної інтеграції в європейську і світову спільноту, чітко усвідомлюється потреба вивчення сучасного зарубіжного досвіду з метою впровадження найбільш прогресивних ідей у вітчизняний освітній простір. Зокрема, викликає інтерес система дошкільного виховання у Великій Британії, основні тенденції та особливості розвитку змісту дошкільної освіти, побудови освітніх програм в сучасних дошкільних закладах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відомо, що британське дошкільне виховання має багату і тривалу історію. Теоретичні основи британської дошкільної освіти та її змісту сформувалися під впливом ідей таких відомих світових учених, як Ф. Фребель, М. Монтессорі, Р. Штайнер, Д. Дьюї, Ж. Піаже, Л., М. Макміллан, С. Айзекс та інші. Сьогодні у Великій Британії спостерігається підвищена увага до питань навчання і розвитку дітей раннього віку, що супроводжується збільшенням кількості наукових досліджень, в тому числі компаративних, і масовим випуском спеціалізованої літератури. Велике значення надається формуванню

високоєфективного змісту дошкільної освіти, адекватного потребам суспільства, цілям і задачам державної освітньої політики. В сучасний період відбувається реформування британської освіти, вносяться серйозні системні зміни, що вплинули на програмно-методичне забезпечення дошкільного рівня. Розробка змісту освіти ведеться в зв'язку з конструюванням так званих «навчальних програм» (Curriculum), як домінуючого способу структурування та змістового наповнення освітнього простору. Удосконалення програм для дошкільної освіти передбачає постійний пошук нових науково аргументованих шляхів їх побудови, тому дослідження британських авторів, присвячені особливостям організації навчальних програм, становлять безсумнівний інтерес для української і світової педагогіки. Зарубіжний досвід дошкільної освіти досліджується окремими українськими вченими (М.Аніщук, О.Бодаков, Є.Коваленко, О.Ляшенко та ін.),

Мета статті: *відобразити розвиток британської системи дошкільної освіти, особливості створення навчальних програм для забезпечення навчання і виховання дошкільників.*

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення розвитку змісту дошкільної освіти в

Англії на сучасному етапі передбачає обов'язкове звернення до його витоків. Саме в процесі тривалого історичного періоду були закладені теоретичні основи формування освітнього змісту, намітилися спільні дидактичні підходи, принципи його відбору і побудови, визначилися цільові установки. Під впливом ряду соціально-економічних, політичних і психолого-педагогічних чинників завдання і зміст англійської дошкільної освіти еволюціонував в єдності з розвитком типів дошкільних установ і становленням цілісної системи дошкільного забезпечення протягом двох минулих століть. Становлення і розвиток дошкільної освіти відбувався разом з початковою шкільною освітою. У 1816 -1818 роках шкільний вік був визначений парламентом як вік від 6 до 12 або з 7 до 13 років, але багато дітей молодші цього віку відвідували школи зі своїми старшими братами і сестрами. Цікаво відзначити, що педагоги розробляли концепцію цілісного дошкільно-початкового рівня освіти. Поширення громадського початкового або елементарного виховання для дітей з робітничих родин в Англії кінця XVIII початку XIX століття головним чином пов'язано з діяльністю двох благодійних товариств, заснованих Дж. Ланкастером і Е. Беллом. Згодом школи, створені ними, стали розглядатися в якості єдиної Белл-Ланкастерської системи, яка практикує принцип моніторіального або взаємного навчання, коли старші учні навчали більш молодших. З дітьми займалися читанням, письмові рахунком, було поширене механічне заучування напам'ять. Дж. Ланкастер розумів, що даний навчальний зміст і методи швидше придатні для дітей старше 7 років, але був змушений приймати дітей і з 4 років [2].

Паралельно з моніторіальними існували патронажні школи взаємодопомоги, що виникають спонтанно у відповідь на запити працюючих матерів, яким доводилося за помірну плату відводити дітей до літньої сусідки. Якщо остання мала якусь освіту, вона займалася з дітьми – навчала алфавіту, читання, а іноді й письма. Однак основою метою патронажних шкіл були вивчення розвитку змісту дошкільної освіти в Англії на сучасному етапі передбачає обов'язкове звернення до його витоків. Саме в процесі тривалого історичного періоду були закладені теоретичні основи формування освітнього змісту, намітилися спільні дидактичні підходи, принципи його відбору і побудови, визначилися цільові установки. Під впливом ряду соціально-економічних, політичних і психолого-педагогічних чинників завдання і зміст

англійської дошкільної освіти еволюціонував в єдності з розвитком типів дошкільних установ і становленням цілісної системи дошкільного забезпечення протягом двох минулих століть. Становлення і розвиток дошкільної освіти відбувався разом з початковою шкільною освітою. У 1816 -1818 роках шкільний вік був визначений парламентом як вік від 6 до 12 або з 7 до 13 років, але багато дітей молодші цього віку відвідували школи зі своїми старшими братами і сестрами. Цікаво відзначити, що педагоги розробляли концепцію цілісного дошкільно-початкового рівня освіти [5].

Поширення громадського початкового або елементарного виховання для дітей з робітничих родин в Англії кінця XVIII – початку XIX століття головним чином пов'язано з діяльністю двох благодійних товариств, заснованих Дж. Ланкастером і Е. Беллом. Згодом школи, створені ними, стали розглядатися в якості єдиної Белл-Ланкастерської системи, яка практикує принцип моніторіального або взаємного навчання, коли старші учні навчали більш молодших. З дітьми займалися читанням, письмом і рахунком, було поширене механічне заучування напам'ять. Дж. Ланкастер розумів, що даний навчальний зміст і методи швидше придатні для дітей старше 7 років, але був змушений приймати дітей і з 4 років. Паралельно з моніторіальними існували патронажні школи взаємодопомоги, що виникають спонтанно у відповідь на запити працюючих матерів, яким доводилося за помірну плату відводити дітей до літньої сусідки. Якщо остання мала якусь освіту, вона займалася з дітьми – навчала алфавіту, читання, а іноді й письма. Однак основою метою патронажних шкіл були 8(Спайтельфільд, Вестмінстер). Однак соціалістичні і атеїстичні погляди Р. Оуена, радикальна новизна його ідей, високі витрати на впровадження подібної освіти стали причинами того, що його освітня система не отримала належного поширення [4].

На початку XX століття мотиви соціального порятунку дітей від зла вулиць, турбота про здоров'я і завдання фізичного розвитку залишалися пріоритетними в питаннях забезпечення громадського дошкільного виховання. Діти молодше 5 років, як і раніше, продовжували відвідувати або ясельні класи при початкових школах, або самі початкові школи, якщо ті надавали таку можливість. Так, провідні представники Фребелевського руху в Англії відкривали безкоштовні дитячі садки в бідних робітничих

районах. Дитячі садки брали дітей 3-6 років, тоді як багато елементарних шкіл відмовлялися приймати дітей молодше 5 років через переповненість класів. Таким чином, дитячі садки стали першими в Англії окремими від шкіл безкоштовними дошкільними установами. Одним з найбільш відомих був дитячий садок, заснований на кошти фонду Мікаеліс Гілда. У проспекті «Цілі безкоштовного дитячого садка Мікаеліс» акцент робився на виховання у дітей охайності і любові до порядку, а також розвиток моральних якостей. Зміст роботи з дітьми становили ручна праця, спів, танці, розповіді історій і дитячих віршів, творчі ігри, в тому числі з ляльками і ляльковими будиночками. Засновники безкоштовних дитячих садків бачили корінну відмінність своїх дошкільних установ від дитячих шкіл в тому, що в дитячих садах створювалися, всі умови для забезпечення рухової активності і вільної гри дітей, в них відсутнє формалізоване навчання, створювалися можливості для реалізації індивідуального підходу до дитини [6].

В роки першої світової війни зросла турбота держави і суспільства про молоде покоління. Це призвело до відкриття додаткових дошкільних установ, зокрема, почали відкривати ясельні школи. Це були перші безкоштовні муніципальні ясельні школи для дітей 2-3 -5 років. Поступово, вже існуючі Фребелевські дитячі сади стали також називатися англійським терміном «ясельні школи». Користуючись статусом громадських ясельних шкіл, вони отримали можливість звертатися за урядовими субсидіями [3].

Паралельно з розвитком мережі дитячих садків - ясельних шкіл спочатку на волонтаристській основі, а потім і за підтримки держави, відкриваються денні ясла. Вони брали дітей віком від року або навіть декількох місяців, а пріоритетним напрямком розвитку в них було фізичне виховання. До кінця першої світової війни дошкільні установи Англії чітко розділилися на ті, що забезпечують догляд, турботу про здоров'я і фізичний розвиток (денні ясла) і ті, на які висувають завдання всебічного розвитку, навчання і виховання (ясельні школи і класи). У 1919 році

денні ясла були передані в підпорядкування місцевих органів соціального забезпечення, ясельні школи залишилися у відомстві місцевих органів народної освіти [1].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Під впливом низки соціально-економічних, політичних і психолого-педагогічних чинників завдання і зміст англійської дошкільної освіти еволюціонували в єдності з розвитком типів дошкільних установ і становленням цілісної системи дошкільного забезпечення протягом двох минулих століть. У процесі розвитку змісту дошкільної освіти у Великій Британії відбулася подвійна зміна освітніх парадигм. На першому етапі (1980-ті -1996 рр.) намітився перехід від історично сформованого неформального підходу у вихованні та навчанні дітей дошкільного віку до формалізованого продуктивного підходу щодо створення навчальних програм («курикулумів»).

На другому етапі (1997 -2008 рр.) утверджується процесуально-продуктивний підхід до побудови та реалізації змісту дошкільної освіти. Комплексний вплив різних чинників на розвиток змісту дошкільної освіти у Великій Британії полягає в: поступовому розширенні завдань британських дошкільних установ від догляду і нагляду до всебічного навчання, виховання і розвитку; збагаченні змісту розділу «Знання і розуміння навколишнього світу» за допомогою ознайомлення вихованців з інформаційно-комунікативними технологіями, культурами різних народів, основами екології; тісному зв'язку змісту англійського дошкільної освіти зі шкільною, що проявляється в ранній підготовці до навчання грамоті та математиці (з четвертого року життя); значній увазі до фізичного розвитку і формування здорового способу життя дітей, розкриття їх творчого потенціалу і самовираження, трудовому, моральному вихованні та соціалізації дошкільнят; перехід від варіативного використання програмних документів до єдиного державного стандарту навчальних програм з метою підвищення якості і вирішення завдань наступності освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Birth to three matters. A framework to support children in their earliest years. An introduction to the framework. London: DfES, 2002. 118 p.
2. Dryden L., Forbes R., Mukherji P., Pound L. Essential early years. London: Hodder Arnold, 2005. 278 p.
3. A national curriculum for the early years / Ed. by A. Anning. Buckingham: O.U.P., 2005. 164 p.

4. Cox T., Sanders S. The impact of the national curriculum on the teaching of 5 year old. London: The Falmer press, 2004. 208 p.

5. Curtis A. A curriculum for the pre-school child: learning to learn. London: Routledge, 2008. 211 p.

6. Schwartz M. For whom do we write the curriculum? II Curriculum Studies. 2006. Vol. 38. No 4. P. 449–457.

Стаття надійшла до редакції

20 січня 2023

ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАСОБІВ КАЗКОТЕРАПІЇ З МЕТОЮ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

УДК 373.2.015.31:81'233]:[159.9.018:398.21

КРИСЬКО ОКСАНА

вихователь Шаргородського закладу дошкільної освіти № 1

Abstract. The article substantiates the development of speech activity of preschool children. Fairytale therapy is analyzed as one of the methods of speech activity. The essence of the concepts "fairytale" and "fairytale therapy" is revealed. The types of activities in which the method of fairy-tale therapy is used in order to optimize the speech activity of preschoolers are substantiated. The main methods of optimizing speech activity by means of fairy-tale therapy have been determined.

Key words: fairy tale, fairy tale therapy, speech activity of preschool children, theatrical activity.

Постановка проблеми. Одним з найважливіших придбань дитини в дошкільному дитинстві є оволодіння рідною мовою, як загальною основою виховання і навчання дітей. Сучасна стратегія навчання рідної мови дошкільнят включає в себе: володіння мовленням як засобом спілкування та культури; збагачення активного словника; розвиток звукової та інтонаційної культури, фонематичного слуху; знайомство з книжковою культурою, розуміння на слух текстів різних жанрів дитячої літератури; розвиток звукової та інтонаційної культури; формування звукової аналітичної активності як передумови навчання грамоті; розвиток мовної творчості. На жаль, практика показує, що на сьогоднішній день у дошкільнят існують безліч проблем в мовному розвитку. Односкладна мова, бідна діалогічна мова, недостатній словниковий запас, вживання нелітературних слів та виразів і т. д. Тому дуже актуальним і значущим, для дошкільного навчального закладу є завдання оптимізації мовленнєвої діяльності дітей.

Можливість оптимізувати якісно поліпшити мовленнєву діяльність дітей дає пошук нових форм і методів навчання, розвитку і виховання дітей. Одним із методів, що активно розробляється психологами і педагогами, в останні роки, і застосовується в роботі з дітьми, є метод казкотерапії. Незважаючи на достатню кількість праць з методики розвитку мовленнєвої діяльності старших дошкільників, проблема використання казкотерапії, як оптимізації мовленнєвої діяльності

дітей старшого дошкільного віку, ще не достатньо висвітлена, що робить тему роботи актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Існує досить значна частина загальних праць з педагогіки та психології, що присвячені дослідженню методу казкотерапії. Це, праці таких науковців, як Є. Водовозової, Н. Гавриш, Є. Струніної, О. Ушакової, С. Макарової, та інші. Усі вони свідчать про можливість ефективного використання казкотерапії для оптимізації мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку.

Мета статті: теоретичне обґрунтування ролі казкотерапії в оптимізації мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку: проаналізувати визначення понять "казка" та "казкотерапія"; описати види діяльності при яких застосовують метод казкотерапії, задля оптимізації мовленнєвої діяльності дошкільників; висвітлити основні прийоми оптимізації мовленнєвої діяльності засобами казкотерапії.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Розумовий розвиток дітей від двох до шести років характеризується формуванням образного мислення, яке дозволяє дитині думати про предмети, порівнювати їх в розумі навіть тоді, коли він їх не бачить. Дитина починає формувати моделі тієї дійсності, з якою має справу, будувати її опис. Робить вона це за допомогою казки. Д. Соколова вважає, що казка – це така знакова система, за допомогою якої дитина інтерпретує навколишню дійсність [3].

Як зазначає Л. Шик, що казкотерапія – це метод, що використовує казкову форму для інтеграції особистості, розвитку творчих здібностей, розширення свідомості, вдосконалення взаємодії з навколишнім світом". За допомогою казкотерапії відбувається виховання і лікування казкою, яка не тільки вчить переживати, радіти, співчувати, сумувати але і спонукає дітей до мовного спілкування [3].

Дуже важливо відзначити той факт, що казкотерапія – це найбільш ефективний спосіб корекційного впливу на дитину, в якому найбільш яскраво проявляється принцип навчання: навчати граючи. Робота з оптимізації мовлення дошкільників із застосуванням прийому казкотерапії, можна застосовувати у різних видах діяльності. Коли проводиться творча діяльність, у процесі гри, застосовують різні види театралізованої діяльності. До них належить: настільний, пальчиковий, тіньовий, магнітний, шапочки-маски, ширма для лялькового театру, аудіотека набір для прослуховування казок. На думку, Т. Зінкевич–Евстігнеєвої під час таких видів занять діти самостійно організують сюжетно-рольові ігри, відтворюючи казкові сюжети, тим самим розігрують казку в іграх – драматизаціях, режисерських іграх, театральних [2]. Організуючи ігри, з використанням казок, старші дошкільники промовляють слова героїв, звірів, тим самим розширюють свій словниковий запас, розвивають діалогічне мовлення. Вихователям слід слідкувати, щоб діти говорили правильно та чітко. О. Бредіхіна вважає, роботу вихователів, безпосередньою освітньою діяльністю, з оптимізації мовлення дошкільників. Метод казкотерапії включає в себе такі види діяльності: читання або розповідь казки, потім її обговорення, переказ казок, розповідання казок від третьої особи, групове розповідання казок, розповідання казок по колу [1]. У такій діяльності дітям надається можливість: придбання безпосереднього емоційно-чуттєвого досвіду спілкування з предметами, з якими дошкільники потім зустрічаються в казці; освоєння змісту казкового твору; оволодіння засобами побудови самостійної активної взаємодії з казковими образами; самостійна творча діяльність дітей з вигадування казок.

Т. Поніманська для дітей старшого дошкільного віку виділяє такі варіанти казок: чарівні («Кіт у чоботях»); побутової спрямованості

(«Колобок», «Курочка Ряба»); героїчні; повчальні («Лисиця та журавель») [4].

Л. Шик, Г. Гаркуша, Л. Тур, О. Рудик виділяють вимоги, до казок, які використовуються для оптимізації мовленнєвої діяльності дошкільників. Казки можуть бути як усні народні, так і авторські. Головне, щоб вони відповідали наступним вимогам: персонажі повинні бути цікавими і зрозумілими; повинні бути позитивні і негативні герої розповіді, вчинки героїв повинні бути однозначно поганими або однозначно хорошими; необхідно вибирати текст, відповідний захопленням дітей; тематика розповіді повинна бути актуальною, казкотерапія проводиться з певною метою, а саме оптимізації мовленнєвої діяльності старших дошкільників; матеріал необхідно підбирати так, щоб висвітлювати ті аспекти, з якими є проблема у дитини, наявність розв'язки, проблема у казці, обов'язково повинна бути вирішена, адже тільки таким способом діти зможуть отримати конкретний алгоритм дій [3].

Під час навчання дошкільників розповідати використовують декілька прийомів: розповідання нової або відомої казки від третьої або першої особи; групове розповідання казок; розповідання відомої казки і вигадування продовження до неї; групове вигадування казки.

Важливу роль в оптимізації мовлення дошкільників засобами казкотерапії відіграють батьки. Вони мають бути зацікавлені такою методикою, саме тому в педагогічній роботі особливу роль слід відводити освіті батьків. Розповідати про роль казки в розвитку мови. Консультувати з використання казки як засобу морального виховання підростаючого покоління. Залучати батьків до виготовлення дидактичного матеріалу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У результаті застосування методу казкотерапії, як ефективного засобу оптимізації мовленнєвої діяльності, у дітей формується активний словниковий запас, уміння налагоджувати контакти з дорослими і однолітками, взаємодіяти з ними, адекватно реагувати на те, що відбувається навколо, емоційно відгукуватися на ситуації, що виникають в спілкуванні, виявляти свої емоційні стани, прийняті в людському суспільстві. В процесі створення казкових образів, у дошкільників покращується виразність мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бредіхіна О.А.. Казкотерапія у роботі з дітьми дошкільного віку. Авторські психотерапевтичні казки (методичний посібник). Нетішин, 2015. 85 с., с.40-41.
2. Зінкевич-Евстігнеєва Т. Д. Форми і методи роботи з казками. СПб.:Мова, 2008. 240 с. 71.
3. Казкотерапія в роботі з дошкільниками./ Упор. Шик Л. А., Гаркуша Г. В., Тур Л. В., Рудик О. А.–Х. : Вид. група "Основа", 2012. 240 с.
4. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка. К. "Академвидав", 2015.

Стаття надійшла до редакції

19 лютого 2023

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ
У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НАВИЧОК ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ**

УДК 373.2.015.31:613:304.3

КУЗНЄЦОВА АЛІНА

студентка заочного відділення Комунального закладу вищої освіти

«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Abstract. *The article highlights the peculiarities of the formation of healthy lifestyle skills in preschool children, in particular, the organizational and pedagogical conditions that will contribute to the formation of healthy lifestyle skills in preschool children are revealed, the plan for the professional training of educators to conduct experimental work on the formation of healthy lifestyle skills in older children is substantiated preschoolers.*

Key words: *healthy lifestyle, children of preschool age, professional training of educators, valeological education of preschoolers.*

Постановка проблеми. Здоровий спосіб життя – це все в людській діяльності, що стосується збереження і зміцнення здоров'я, все, що сприяє виконанню людиною своїх людських функцій через посередництво діяльності по оздоровленню умов життя – праці, відпочинку, побуту. Щодо дітей дошкільного віку можна визначити такі параметри здорового способу життя – додержання режиму дня, належне оволодіння культурно-гігієнічними навичками, раціональне харчування та культура споживання їжі, руховий та повітряний режим, режим активної діяльності та відпочинку, профілактичні заходи задля збереження здоров'я і душевний комфорт.

При цьому слід пам'ятати, що лише єдність вимог щодо здорового способу життя в родині й дошкільному навчальному закладі сприятиме формуванню в дитини свідомого ставлення до свого здоров'я.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема зміцнення здоров'я та фізичного розвитку дітей дошкільного віку знаходила своє відображення в працях Е.С. Вільчковського, Н.І. Бочарової, О.Л. Богінч, Н.Ф. Денисенко, М.Ю. Кістяківської, С.Я. Лайзане та ін. Всі ці та інші дослідження спрямовані на розвиток особистості дитини, а відтак і на формування її здоров'я.

Мета статті: *аналіз організаційно-педагогічних умов формування у дітей дошкільного віку навичок здорового способу життя.*

Виклад основного матеріалу дослідження. Для збереження здоров'я, на думку видатного спеціаліста в галузі валеології М.І. Брехмана, важлива мотивація здорового способу життя. Здорова людина будує свій спосіб життя на позитивному досвіді старших поколінь [1, с. 48-51].

Певних знань, норм та навичок здорового способу життя діти набувають від батьків та вихователів, якщо відвідують заклад дошкільної освіти. Однак сам по собі цей виховний вплив дорослих на дитину не дає бажаного результату. При цьому, за висловом Ж. Піаже, важливим є не пасивне сприймання дитиною порад дорослих, а її активна участь в існуючих взаємодіях [4, с. 112-114].

Слід зазначити, що навчання здорового способу життя, яке впливає на свідомість дитини, має бути пов'язане з вихованням, спрямованим головним чином на підсвідомість вихованця. «Саме завдяки підсвідомості, – як вважає П.В. Симонов, – зовнішні щодо суб'єкта соціальні норми стають внутрішнім регулятором його поведінки». На його думку, для досягнення цього є лише один шлях прямого впливу – сила безпосереднього прикладу, який ґрунтується

на потребі в наслідуванні, що особливо чітко виявляється в дитячому віці [2, с. 44-47].

Виходячи з вище зазначеного вважаємо за доцільне обґрунтувати педагогічні умови, що сприятимуть формуванню навичок здорового способу життя в дітей дошкільного віку. Оскільки означена проблема, яка є частиною валеологічного виховання дошкільників, на сучасному етапі знаходиться в стані становлення, в дослідженні ставимо за мету:

1. Розробити експериментальний зміст та організувати фахову підготовку вихователів-експериментаторів дошкільного навчального закладу.

2. Обґрунтувати й дослідити шляхи взаємодії дитячого садка і сім'ї з формування в дітей навичок здорового способу життя.

Насамперед ми виходили з положення психолого-педагогічної науки про вирішальне значення впливу дорослого на розвиток особистості дошкільника. Моральні норми, що регулюють поведінку людей, діти дошкільного віку засвоюють під впливом зразків і правил поведінки. Взірцем поведінки для них є поведінка і вчинки дорослих.

Найбільше на дитину впливає поведінка дорослих з її найближчого оточення – батьків і вихователів. Діти молодшого й середнього

дошкільного віку звикають наслідувати поведінку дорослих. Старші дошкільники прагнуть усвідомити правила поведінки, зрозуміти їх значення.

Слід зауважити, що особливість валеологічного виховання полягає в безперервності цього процесу, зумовленого життєдіяльністю людського організму. Дорослі, інколи навіть не усвідомлюючи того, своєю щоденною поведінкою є для своїх вихованців взірцем для наслідування. Вихователі зазвичай не мають достатніх умінь та знань з валеології, тому й не проводять цілеспрямованої роботи з дітьми [3].

Відповідно до поставлених вимог у ході експериментальної роботи ми визначили зміст і обсяг знань про дотримання режиму дня, належне оволодіння культурно-гігієнічними навичками, раціональне харчування та культуру споживання їжі, руховий і повітряний режими, профілактичні заходи для збереження здоров'я, режим активної діяльності й відпочинку, що становлять основні параметри здорового способу життя дітей дошкільного віку.

Робота з вихователями-експериментаторами проводилася за наведеним планом. Це дало можливість врахувати рівень їхньої підготовки та бажання набути знань і вмінь з означеної проблеми (див. табл. 1.1).

Таблиця 1.1

План фахової підготовки вихователів до проведення експериментальної роботи з формування навичок здорового способу життя в старших дошкільників

№ з/п	Тематика теоретичних знань	Зміст практичних занять
1.	Здоровий спосіб життя як складова частина валеологічного виховання дошкільників	Участь вихователів у проведенні констатувального експерименту
2.	Режим дня	Розподіл добового бюджету часу старших дошкільників
3.	Культурно-гігієнічні навички	Правила догляду за тілом та ротовою порожниною
4.	Їжа – джерело тепла, енергії, росту і здоров'я	Організація правильного режиму харчування
5.	Загартовуємося – оздоровлюємося	Проведення загартовувальних процедур
6.	Фізичні вправи – шлях до здоров'я	Раціональний розподіл в режимі дня фізичних вправ та рухливих ігор
7.	Ознайомлення з методикою формування експерименту	Проведення дослідів для роботи з дітьми
8.	Взаємодія дошкільного закладу і сім'ї з формування навичок здорового способу життя в зростаючого покоління	Підготовка консультацій і рекомендацій для батьків

У розкритті актуальності даної проблеми переконливими були приклади демографічної

ситуації в Україні, кризи перехідного періоду, екологічної загрози довкіллю, а відтак зростання

захворюваності дорослих і дітей. Відомо, що будь-які знання засвоюються легше, коли вони усвідомлюються через особисті почуття. Тому ми пропонували вихователям проаналізувати свій стан здоров'я: «Як Ви себе почуваєте? Чи добрий у Вас зір, слух, апетит? Чи швидко Ви стомлюєтесь? Чи мучать Вас головні болі? Як часто Ви звертаєтесь по медичну допомогу? Спробуйте пояснити причину такого стану. Чи є в цьому Ваша особиста провина?» [5].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, особливої уваги ми надавали формуванню у вихователів визначених планом роботи практичних умінь. Під час

практичних занять кожний дорослий виконував комплекс фізичних вправ та рухливих ігор, загартовувальні процедури тощо. Це дало можливість не лише краще запам'ятати, а й відчуті на собі вплив вправ, яких слід навчити вихованців. Практична частина занять передбачала створення оптимальних умов у кімнатах, де перебувають діти. Спираючись на здобуті знання, педколективи організували в дошкільних закладах оптимальний режим освітлення, харчування, створили всі умови для загартовувальних та гігієнічних процедур, проводили з дітьми спостереження, досліди, заняття, роботу з батьками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ващенко О. Здоровий спосіб життя – важливий чинник виховання особистості: теоретико-методологічний аспект. *Освіта вчителя*. 2017. № 5. С. 48 – 51.
2. Ващенко О. Історичний аспект розвитку проблеми виховання здорового способу життя. *Освіта вчителя*. 2016. № 3. С. 44 – 47.
3. Вільчковський Е.С., Курок О.І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: Навч. посіб. – 2-ге вид. Суми: ВТД «Університетська книга», 2015. 428 с.
4. Дошкільне тіловиховання. Вплив рухової активності на здоров'я дитини дошкільного віку. / Автори-упорядники: Л.В. Калуська, З.В. Калуський, М.М. Гуменюк. Тернопіль: Мандрівець, 2008. 184 с.
5. Формування здорового способу життя молоді: проблеми і перспективи. / О.Яременко, О.Балакірева, О.Вакулєнко та ін. К.: Український ін-т соціальних досліджень, 2000.

*Стаття надійшла до редакції
15 березня 2023*

УКРАЇНЬСЬКА НАРОДНА ІГРАШКА ЯК ЗАСІБ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

УДК 373.2.015.31:17: [688.72/.73:39(=161.2)

КУЗЬМЕНКО ТЕТЯНА

студентка факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва

ТОКАР ЛЮБОВ

викладач факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Abstract. *The article considers the use of folk toys as a means of educating children in the works of teachers of world and domestic science. The history of the origin and development of the Ukrainian folk toy, its significance in the diverse upbringing of children, its types and content are clarified.*

Key words: *Ukrainian folk toy, modern toy, early and preschool age, preschool education institutions.*

Постановка проблеми. В системі виховання дітей дошкільного віку особливе місце займає моральне виховання.

Моральне виховання - це цілеспрямована взаємодія дорослого і дитини з метою формування моральних почуттів і якостей, засвоєння моральних

норм і правил, розвитку моральних мотивів і навичок поведінки.

В процесі ознайомлення та використання народної іграшки в житті дітей в дошкільному навчальному закладі відбувається засвоєння дітьми завдань морального виховання.

Одним із завдань морального виховання є виховання громадянської й соціальної відповідальності. Граючи народною іграшкою, діти прилучаються до набутків творчої спадщини свого народу, їм відкриваються особливості його світосприйняття і характеру. Бережно відносячись до народних іграшок, створюючи їх своїми руками вони відчувають свою відповідальність за збереження і розвиток культури свого народу [1, с.8-15].

Засобом народної іграшки відбувається вивчення і пропаганда культурних надбань свого народу. Дітям дають знання про культуру, обряди і традиції українського народу знайомлять з матеріалом, способом виготовлення, змістом і значенням народної іграшки, формують знання про традиційний одяг, знайомлять з народними ремеслами, дають уявлення про історію створення народної іграшки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для визначення місця іграшки у системі матеріальної та духовної культури суспільства важливими є роботи М. Киященко, О. Постнікової, Л. Столовича, в яких з філософсько-культурологічних позицій розкривається позитивна роль іграшки у житті суспільства та її соціокультурні функції.

Сучасні дослідження у галузі педагогічної науки та мистецтвознавства наголошують на тому, що мистецтво української народної іграшки є особливим типом художньої творчості, що інтегрує у собі різні види народного мистецтва, поєднує матеріальні і духовні здобутки української культури, утверджує талановитість нашого народу. Використання її у роботі дошкільних навчальних закладів на заняттях з образотворчого мистецтва та художньої праці сприятиме формуванню творчої активної особистості, яка буде продовжувачем народних традицій.

На підставі поліфункціонального характеру української народної іграшки, було виділено окремі її функції: інформаційну, мотиваційно-стимулюючу, сенсорну, гедоністичну, евристичну, аксіологічну, культурологічну, навчальну, розвиваючу, виховну.

С.Ф. Русова вважає, що навчання дітей з самого початку повинно бути збудовано на тому рідному ґрунті, на якому зростає дитина, щоб воно було міцно зв'язано з тими враженнями, що їх заклала в душу дитини рідна сім'я, рідна хата. Мають значення цяцьки, які будуть в руках дітей, вони ж поширюють перші спостереження дітей, вони розвивають пам'ять їх та зовнішні чуття [5,с.106].

О. Найден говорив, що саме традиційна і щодо своїх розмаїтих функцій та змістовно-формальних засад народна іграшка зберігає у собі пластичну і образну пам'ять про ті далекі часи, коли людина вперше почала використовувати природні матеріали для створення речей, які не тільки у чомусь допомагали, щось позначали, а й щось символізували. Виділення певної форми з позбавленої форми маси матеріалу знаменує початок виділення і позначення меж предметно-духовного середовища із безмежжя природи. Саме традиційна народна іграшка у своїх певних функціях, формах, пластиці, образних засадах містить у собі інформацію про початкові чинники людського предметно-духовного середовища. У цьому смислі традиційна народна іграшка у наш час, у нашому перенасиченому предметами, речами світі має бути інформативно й естетично доцільною [5,с.306].

Дослідник підкреслював, що дитина нині має сприймати народну іграшку не як предмет побуту, об'єкт гри (хоч і таке сприйняття не шкідливе), а як твір мистецтва, який потребує вивчення, певного аналізу творчого наслідування, повторення. Таке ставлення до народної іграшки сприятиме її збереженню і духовному збагаченню дитини. Народна іграшка в сім'ї, дитячому садку, різних гуртках повинна не витіснити сучасну іграшку, не замінити її, а існувати поруч з нею, доповнювати її, давати дитині те, чого не здатна дати сучасна іграшка.

Мета статті: з'ясувати історію виникнення і розвитку української народної іграшки, її види, зміст та методика використання як засобу морального виховання.

Завдання дослідження:

1. Вивчити проблему використання народної іграшки як засобу виховання дітей в творах педагогів світової і вітчизняної науки.

2. З'ясувати історію виникнення і розвитку української народної іграшки, її значення у різнобічному вихованні дітей, її види та зміст.

3. Проаналізувати вимоги програм виховання і навчання дітей в закладі дошкільної освіти стосовно використання народної іграшки у виховному процесі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Іграшка впливає на дитячу психіку й на розвиток особистості дитини. Адже для неї вона жива й справжня. Захоплюючись грою з іграшкою, дитина найчастіше ототожнює себе з нею, її «звичками», зовнішністю, її прихованою суттю.

Граючись дитина приєднується до етнонаціональної сфери образних уподобань, художніх особливостей, які водночас мовою свого змісту, розповідають про виробничо-господарську та святково-обрядову діяльність населення, тієї місцевості, того краю, який ця дитина згодом, коли стане дорослою людиною, усвідомить як рідний [2,с.27].

Виготовляючи народну іграшку дитина відчуває задоволення від створення прекрасного. Бачачи красу проникається повагою до історії і культури народу, формуються моральні судження. Коли дитина отримує знання про народну іграшку, вона вчиться описувати її, розповідати про неї, порівнювати іграшки за видами, функціями. Формуються такі моральні якості, як повага до рідної землі, до народних майстрів та їх витворів, до мистецтва взагалі.

Певною моральною проблемою є використання дошкільниками військових іграшок - будь-яких ігрових предметів, що застосовуються для вирішення конфлікту, захоплення влади чи перемоги шляхом насильства і які можуть бути призначені для нанесення поранень чи вбивства. Вони впливають на формування жорстокості, мілітарних пристрастей, агресивності. Народна іграшка несе в собі моральні норми і культуру наших предків. Змістом народної іграшки є тварини, люди, знаряддя праці та побуту, тому і несе вона собою повагу до праці, любов до людей і тварин [3,с.16].

Отже, іграшка - це не лише предмет гри, вона дуже багато може розповісти про історію своєї країни, про звичаї і традиції народу, про традиційний одяг наших предків та їх спосіб життя. З іграшкою пов'язано багато легенд і казок, вона вчить дитину, як правильно поводити себе, і навпаки - як не варто себе вести. Використання народної іграшки в процесі виховання допомагає дитині виявити себе у творчій справі та підштовхує її до активного і самостійного пошуку, допомагає зберегти національні українські традиції, а через іграшки навчити цього і дитину.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Народна іграшка як витвір мистецтва, як об'єкт гри, як предмет побуту здавна цікавить вчених. Дослідники підкреслюють, що вона формує інтерес до традицій рідного народу, що дитина через народну іграшку пізнає історію життя народу, формуються естетичні почуття та смаки, дитина прилучається до культури рідного народу. Від часів, коли народна іграшка носила обрядове значення (приблизно 25 тисяч років назад), і до сьогодні пройшла тривалий шлях розвитку. Змінювалися матеріал, з якого виготовляли іграшку, її зміст, забарвлення, технології виготовлення, функції. Іграшка - важливий фактор психічного розвитку. Народна іграшка є засобом формування відчуття естетичної краси, естетичного смаку, сенсорного сприйняття тощо. Під час гри дошкільник розвивається, пізнає світ, наслідую і засвоює соціальний досвід. Іграшка є засобом передавання культурного досвіду народу від покоління до покоління. Використання народної іграшки забезпечує художній розвиток.

Українська народна іграшка багата й розмаїта. Про її багатство свідчить діапазон змістовно-образних градацій: від "примітивних" пташок-свищиків, архаїчних вузлових ляльок, семантично реліктових тварин, птахів, фантастичних звірів, виготовлених із глини, дерева, соломи, сиру й тіста, функціонально реліктових хихичок, деркачів, калатал тощо - до авторської іграшки-скульптури (М. Тарасенко, І. Гончар, О. Ганжа, І. Приходько, М. Галушко), позначеної рисами атавістично-родового міфологізму. [2,с.78]

Нині народну іграшку виробляють лише окремі поодинокі майстри. Купують її здебільшого не для дитячих ігор, а для своєрідної фольклоризації сучасного міського інтер'єру, поповнення приватних зібрань і фондів музеїв. Основним споживачем такої іграшки стає міська інтелігенція. Отже, іграшка потрапляє в інше середовище, ніж те, у якому вона сформувалася і була повноправною складовою, корелюючись з іншими його складовими.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Аркін Є.А. З історії іграшки. *Дошкільне виховання*. 2015. № 3. С. 8-15.
2. Болтарович З. Є. Народна іграшка - К.: Наук. думка. 2006. 232 с.
3. Васильєва Т. Українська традиційна іграшка та лялька. *Дитячий садок*. 2002. №11. С. 3.
4. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: підручник для студентів вищих навчальних закладів. / Тамара Поніманська. К.: «Академвидав», 2015. С.456.

*Стаття надійшла до редакції
20 січня 2023*

РОЗВИТОК МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПЕДАГОГІКИ МАРІЇ МОНТЕССОРІ

УДК 373.2.015.31:17:37.091.4 Монтессорі

КУПРАТА ЛІЛІЯ

вихователь приватного садочку Happy Land

Abstract. *In the article Maria Montessori's views on the problem of moral personality formation at the preschool age have been analyzed. The prominent Italian educator's ideas concerning mastering the knowledge about moral principles and behavioral norms by children and their moral qualities and feelings development have been described. The methods of moral education of preschool children according to Maria Montessori's system have been characterized.*

Key words: *Maria Montessori, children of preschool age, moral education.*

Постановка проблеми. В умовах духовного та культурного відродження українського суспільства, його розбудови на гуманістичних і демократичних засадах завданням першочергової ваги постає моральне виховання особистості. Особливе значення при цьому відводиться формуванню моральності протягом дошкільного дитинства, адже цей період життя людини має надзвичайну цінність для формування моральних засад її особистості. Вітчизняні вчені доводять, що протягом дошкільного віку дитина засвоює чималий обсяг знань про зміст і значення моральних норм, активно розвивається її емоційна сфера, формуються моральні почуття й певні навички моральної поведінки (Л. Артемова, Р. Буре, О. Запорожець, Т. Поніманська, Р. Жуковська, Л. Князева, Т. Маркова, А. Виноградова, В. Нечаєва, Л. Островська та інші). Однак, сучасні наукові дослідження констатують значне акцентування уваги на фізичному та інтелектуальному розвитку й вихованню дітей дошкільного віку та водночас засвідчують недостатню увагу до їхнього морального виховання. У зв'язку з цим сучасна освітня парадигма інтенсифікує пошуки та активне творче використання гуманістичних виховних систем, які б забезпечували гармонійне становлення цілісної особистості й сприяли як розвитку фізичних та інтелектуальних здібностей кожної дитини, так і формуванню її морального досвіду.

Особливе місце серед таких педагогічних систем займає освітня технологія всевітньо відомого італійського педагога Марії Монтессорі. Розроблена педагогом концепція виховання вирізняється духом гуманізму, поглядом на кожну дитину як на унікальну особистість, безмежною вірою в її невичерпні потенційні можливості, сприяє гармонійному, повноцінному та всебічному

розвитку людської особистості й її моральної свідомості та активності зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом багатьох років педагогіка Марії Монтессорі привертає увагу дослідників. Окремі аспекти освітньої концепції видатного італійського педагога знаходять своє відображення в працях і публікаціях значної кількості науковців, зокрема специфіку індивідуального та вільного виховання особистості в педагогічній системі Марії Монтессорі висвітлено в працях А. Джуринського, Є. Іванова, І. Дичківської та ін.; особливості процесів саморозвитку та самовиховання дітей за методом М. Монтессорі розкрито в роботах З. Борисової, В. Кузьменко та ін.; теорію і практику космічного виховання в педагогічній системі Марії Монтессорі проаналізовано та науково обґрунтовано в наукових публікаціях К. Сумнітельного; проблема формування соціального досвіду молодших школярів у педагогіці Марії Монтессорі знайшла висвітлення в працях Т. Громакової.

Проте, роботи, присвячені вивченню педагогічної теорії і практики Марії Монтессорі, ще не повною мірою висвітлюють її погляди на актуальні проблеми навчання і виховання. Зокрема не знайшли вичерпного висвітлення ідеї педагога щодо засвоєння дітьми дошкільного віку знань про моральні цінності та норми, розвитку їх моральних якостей та почуттів, формування певних навичок моральної поведінки тощо.

Мета статті: *полягає в аналізі праць та досвіду педагогічної діяльності Марії Монтессорі щодо проблеми формування моральності особистості протягом дошкільного дитинства.*

Виклад основного матеріалу дослідження. Марія Монтессорі наголошувала на необхідності морального оздоровлення суспільства, його

розбудови на гуманістичних засадах, утвердження моральних норм, в основі яких лежать такі цінності як гуманність, милосердя, доброзичливість, працелюбство, правдивість, справедливість, рівноправність, солідарність тощо [4, 134].

Вищесказане дає підстави стверджувати, що педагогіка Марія Монтесорі орієнтується на цінності, які можуть бути прийняті не лише представниками окремих релігій чи світоглядів, а й кожною людиною зокрема, що, своєю чергою, протягом років створює сприятливі умови для прийняття її педагогіки в різних культурних, суспільних і світоглядних контекстах і забезпечує її ефективне функціонування в освітніх системах багатьох країн світу. Усвідомлюючи взаємозв'язок соціального та морального розвитку й виховання особистості, педагог зазначала, що засвоєння дитиною знань про особливості соціального буття і моральні норми та цінності розпочинається в період дошкільного дитинства. [3, 59].

Відомий італійський педагог була переконана в тому, що діти дошкільного віку за участю властивого їм «абсорбуючого розуму» на підсвідомому рівні засвоюють чималий обсяг знань про довколишню дійсність, у тому числі й про певні соціокультурні явища [4, 141].

Значному розширенню знань і уявлень про норми моральної поведінки та особливості взаємодії з соціумом, за переконаннями Марії Монтесорі, сприяють безпосередні контакти дітей у дошкільних закладах. Особливо ефективним є при цьому, на думку педагога, комплектування гетерогенних за віковою ознакою груп. Такі групи забезпечують дітям широкі можливості як для їхнього інтелектуального розвитку, так і для становлення моральної свідомості та оволодіння навичками моральної поведінки [2, 184].

Марія Монтесорі неодноразово наголошувала на тому, що організація активної діяльності дітей повинна забезпечувати їм свободу дій, що надає можливість кожному з них працювати в індивідуальному, властивому лише йому темпі та у відповідності до своїх потреб і інтересів [1, 39].

Марія Монтесорі була переконана в тому, що перебування дітей у різновікових групах сприяє вихованню гуманного ставлення до дітей та дорослих, формуванню вміння узгоджувати свої дії з потребами та інтересами інших, поваги та довіри до оточуючих, а також для формування комплексу позитивних якостей особистості таких, як самостійність, сміливість,

наполегливість, цілеспрямованість. Протягом дошкільного дитинства, як стверджувала педагог, формується і така моральна якість як слухняність, дисциплінованість [4, 163]. Марія Монтесорі зазначала, що, для того щоб дитина дотримувалася правил, вона повинна усвідомити, зрозуміти й пересвідчитись у реальному житті, що виконання правил значно полегшує її життя в групі. Цьому значною мірою сприяє встановлення правил на основі спільних домовлень та компромісів. Ось, наприклад, як створюється правило слухати один одного в процесі комунікації: вихователь просить дітей розповісти про якийсь аспект їхнього життя, наприклад, про те, як вони провели канікули, вихідні дні тощо. Діти, зазвичай, розповідають, перекикуючи один одного. Потім вихователь просить когось із дітей переказати чийсь розповідь. Виконання цього завдання, як правило, викликає в дітей значні труднощі, тому що кожен прагнув розповісти про себе, не проявляючи належної уваги та інтересу до розповіді іншого. Таким чином діти в реальній практиці пересвідчуються в неефективності такого способу спілкування і самостійно чи разом з вихователем знаходять інший спосіб, наприклад, говорити по черзі [4, 191]. Згодом такі правила, як стверджувала Марія Монтесорі, спираючись на результати своїх спостережень, стають органічною складовою життя групи. Поступово діти усвідомлюють їхню моральну значущість та на основі цих правил будують свої життєві взаємовідносини не лише в групі, в якій вони перебувають, а й поза її межами.

Соціальне та моральне виховання дітей дошкільного віку за педагогічною технологією Марії Монтесорі передбачає дотримання певних принципів, зокрема принципу індивідуалізації, свободи, опори на самостійність дитини, обов'язку та порядку та ін., які забезпечують як суб'єктивний характер виховання, так і успішну адаптацію дошкільнят до соціальної дійсності, природне входження дитини в суспільство та його культуру. Їх практична реалізація, як зазначала педагог, створює сприятливі умови для формування моральних, соціально бажаних якостей особистості дитини, розвитку почуття впевненості у власні сили, заснованого на самостійній, цілеспрямованій та внутрішньо мотивованій діяльності, для становлення адекватної самооцінки дитини та почуття її особистісної свободи, формування соціальної відповідальності, здатності до співпраці з іншими й емпатії, а також моральної свідомості та навичок моральної поведінки, які в

період дошкільного дитинства, як стверджувала педагог, перебувають на етапі початкового формування та зазнають подальшого розвитку та удосконалення протягом наступних періодів становлення людської особистості.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, проблемі формування моральності особистості в педагогіці Марії Монтессорі відводиться винятково важливе місце, адже моральна особистість кожної людини, як зазначала педагог, є запорукою розвитку морального суспільства. Хоча сенситивним для формування моральності особистості є, на думку педагога новатора, молодший шкільний вік, вона зазначала, що перші уроки моралі дитина засвоює в

період дошкільного дитинства. Саме на цьому етапі життєвого циклу людини, за її переконаннями, закладаються основи моральної свідомості, моральних якостей і почуттів, навичок моральної поведінки, які визначають подальше становлення і вдосконалення людської особистості та її інтеграції в суспільство. Особливу роль у моральному розвитку та вихованні дитини Марія Монтессорі відводила дорослим, вирішальну виховну допомогу яких убачала в створенні належних умов для залучення дитини до моральних норм та цінностей суспільства, їх внутрішнього прийняття нею та свідомого дотримання в реальних життєвих ситуаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Монтессорі М. Метод наукової педагогіки та практика його в "Домах для дитини" / пер. з італ. В. Щербаненко. – К.: Держ. вид., 1921. – 154 с.
2. Guz S. Metoda Montessori w przedszkolu i szkole. – Lublin, Wydawnictwo uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2006. – 314 s.
3. Jürgen Reithel, Bernd Dollinger, Georg Hörmann. Einführung. Pädagogik: Begriffe, Strömungen, Klassiker, Fachrichtungen / 2., durchgesehene und erweiterte Auflage / – Verlag für Sozialwissenschaften, 2007. – 102 s.
4. Montessori M. Domy dziecięce: Metod pedagogji naukowej, stosowana w wychowaniu najmłodszych dzieci. – Warszawa: Nakt. Lindenfelda, 1913. – 255 s.
5. Montessori M. The child in the family / translated by N. Rockmore Cirillo. – New York: Discus Books, 1970. – 160 p.

Стаття надійшла до редакції
19 квітня 2023

ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ТА ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ У РІЗНОВІКОВИХ ГРУПАХ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

УДК 373.2.015.018.51:316.454.52

ЛЮБЧЕНКО АННА

асистент вихователя Погребищенського закладу дошкільної освіти № 3

Abstract. The article substantiates the need for the formation of communication features of children of early and preschool age. Different approaches to interpersonal communication with children of different ages are analyzed. The essence of the concept of "children's community in preschool childhood" is revealed, which is interpreted as a powerful factor in the formation of personality. The processes of interpersonal interaction of communication in the environment of a different age group are defined. Peculiarities of interaction between children in a group of different ages are substantiated and analyzed.

Key words: multi-age group of preschool education institution, interpersonal communication, children's community in preschool childhood, environment of multi-age group.

Постановка проблеми. Суспільство завжди цінує людей, які вміють лагодити й домовлятися з іншими, легко адаптуватися до різних малих соціальних груп, спілкуватися з іншими. Найбільш активно починає взаємодіяти незріла особистість у дошкільному віці, оскільки саме у цьому періоді

з'являється інтерес до ровесників, до спільних дій з ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До проблеми у період дошкільного дитинства неодноразово зверталися О. Запорожець, М. Лісіна, Т. Маркова, Л. Божович, Д. Годіна, В. Котирло,

Т.Герлянд, Г.Люблінська, З.Матвеев та ін. Неодноразово у них вказується на явище різновікової групи, які багато вчених ототожнюють за педагогічним потенціалом, з родиною, сім'єю. У цьому напрямку здійснюють науковий пошук Т.Репіна, С.Михальська, І.Підлипняк, Г.Смольнікова, Р.Бедраль, О.Авраменко, Н.Меркулова, О.Бутенко та ін.

Мета статті полягає у розгляді різновікової групи ЗДО як соціально-педагогічного явища та його впливові на розвиток спілкування дошкільників із ровесниками.

Виклад основного матеріалу дослідження. В загальному група закладу дошкільної освіти (ЗДО) розглядається як середовище, де відбувається міжособистісне спілкування між дітьми різного віку, а також для цього колективу властиві абсолютно всі соціальні явища взаємодії. Зокрема Т. Репіна вказує на наступні її характеристики й напрямки функціонування: розвиток збагачення досвіду поведінки та спілкування у колективі; оптимізація процесу становлення статевих відмінностей, орієнтування та апробація гендерних ролей, дій та вчинків; формування ціннісно-орієнтаційної єдності малої групи; вдосконалення навичок і вмінь соціальних контактів із ровесниками [4, с. 178-179].

Особливим утворенням соціального плану є різновікова група ЗДО. Загальновідомим є бачення її різнопланового впливу на дітей, взявши за увагу їх вік. Так, І. Підлипняк, аналізуючи його, приходять до висновку про збагачення досвіду дітей у пласті взаємодії, міжособистісного ракурсу. У її членів виникають спільні бажання, погляди, інтереси. Вони залюбки спілкуються між собою, дорослі залучають до цього процесу менших. А у виграші опиняються представники всіх вікових стадій. Також на міжособистісне спілкування впливає участь дітей у різних видах діяльності (конструктивній, ігровій, навчальній), у комунікації з дорослим, яка носить діловий характер. Між однолітками мають перебіг процеси узгодження дій, налічення пріоритетних цілей, участь у спільних видах діяльності, виникають доброзичливість у стосунках та відношеннях до іншого як до партнера [5, с.213-214]. Цьому сприяє розвиток мовлення. М. Айзембарт відмічає, що дитяча спільнота у дошкільному дитинстві є могутнім чинником становлення особистості. Саме тут накопичується багаж соціальних вмінь і навичок малюків: з'являється та диференціюються процеси спільної взаємодії у спілкуванні один з одним,

вдосконалюються вміння розуміти партнера на рівні емоційних переживань, виникають й вдосконалюються (елементи) ознаки позитивних стосунків, виникають інтереси, контакти у мікрогрупах за статевими ознаками, набувають подальших змін у плані збагачень комунікативні спільні дії, вміння поводити себе в конфліктних ситуаціях. Авторка вказує, що всі ці явища поєднуються в іграх дітей. Соціальні взаємини актуалізуються у найвищій мірі, а групові процеси сприяють становленню дружніх, гуманних стосунків [2, с.26-28].

Особливості спілкування дітей у різновіковій групі ЗДО О. Авраменко розглядає у якості основного чинника соціалізації дошкільників. При цьому науковець відмічає такі їх риси: емоційні прояви у середовищі спільноти на поведінку інших, емпатія та її оцінка в інших виявлення ініціативності у плані мовленнєвих засобів спілкування, активність у розвитку контактів з іншими членами спільноти, збільшення кількості стосунків у середовищі різновікового колективу. Крім того у міжособистісних контактах важливими є оцінка партнерами один одного, намагання зберегти, налагодити взаємодію, прагнення виконувати спільні дії, співпрацювати з однолітками. Водночас дослідник намагався на теоретичному й емпіричному рівнях обґрунтувати тезу про те, що розвиток відповідних ознак втрачається за невмілої педагогічної організації з боку дорослих, зокрема вихователів. Адже за таких умов міжособистісні контакти набувають стійкості [1, с 14-16].

Процеси міжособистісної взаємодії спілкування у середовищі різновікової групи досліджувалися Г. Смольніковою. Так, авторка відмічає, що основою цієї діяльності є узгодженість дітей, їх спрямованість на позитивні стосунки та (прагнення) бажання отримати, досягти відповідної мети. Активність партнерів орієнтована на збагачення соціального багажу, насамперед, а не на вікові можливості. Основним чинником виступає діалогічний характер мови дітей. Також науковець зазначає, що спонукати встановлення контактів у різновіковому колективі є бажання до взаємодії як з однолітками, так і з індивідами інших вікових періодів; активність дітей у процесі комунікації, повага та вияви уваги до співрозмовників, сенситивний зв'язок з іншими. Крім того представники (учасники) таких спільнот прагнуть розширити коло спілкування з іншими членами, проте, більшість не в змозі досягти найвищої міри

прояву суб'єктивності самотужки (реалізувати себе як особистість). Старші дошкільники виявляють бажання до різних форм спілкування: ділового, або пізнавального. Їх симпатії є більш стійкими, ніж інших членів спільноти. Вони також набувають високого статусу у колективі завдяки високим оцінкам більш менших учасників інтеракцій. Також важливою їх рисою є наявність постійних співрозмовників, у яких характеризуються популярністю. Одночасно авторка наголошує на цілеспрямованій діяльності, педагогічній організації таких спільнот з метою особистісного зростання та розвитку позитивних взаємин у групі [4, с.15-18].

С. Михальська особливості взаємодії у різновіковій групі між дітьми вважає чинниками виховання культури поведінки. Досягти мети у відповідних виховних впливах можливо, на думку науковця, за умови створення і використання відповідних технологій. Також авторка відмічає, що стосунки дітей у різновіковій групі сприяють більш ефективному формуванню моральних норм, досвіду соціальної поведінки та взаємодії, засвоєння особистістю цінностей. Важливою умовою функціонування таких спільнот великою мірою залежить від здатностей вихователя, його

педагогічної майстерності, наявність у його розпорядження інноваційних технологій роботи з дітьми, членами таких дитячих утворень [3].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Різновікова група ЗДО на сьогодні розглядається як феномен, який поєднує у собі соціальний, психологічний, особистісний і педагогічний аспекти. Їх функціонування передбачає особистісне зростання дітей у плані набуття досвіду взаємодій, опанування соціальних і моральних норм поведінки. Перебування в таких спільнотах визначається певними особливостями спілкування дітей як з однолітками так із представниками інших вікових періодів. Відмінними ознаками стосунків є: потреба у контактах, прояви симпатій, статеві диференціація, емпатія та розуміння партнерів, гуманність у стосунках, орієнтування на етику взаємин, розширення соціальних контактів. Досягти максимального рівня комунікацій у таких колективах можна за умов цілеспрямованої, педагогічно-вмотивованої діяльності вихователя щодо організацій життєдіяльності дітей різного віку в закладах дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Авраменко О. О. Соціалізація дітей у різновікових групах дошкільного навчального закладу / О.О.Авраменко /автореф. дис.. канд. пед. наук 13.00.08 –дошкільна педагогіка. Одеса: південно-український національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського, 2014. 21 с.
2. Айзенбарт М. М. Формування соціальних міжособистісних відносин дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності. *Збірник наукових праць Дрогобицького ДПУ імені І. Франка. Наукові записки кафедри педагогіки*. Вип. XXXVII, 2014. С. 23–34.
3. Михальська С. А. Роль однолітків у формуванні дитини дошкільного віку. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки*. Т. 2, В. 2. 2015. С.16–21.
4. Смольнікова Г. В. Психологічні особливості спілкування дітей в різновікових групах дошкільного навчального закладу / Г. В. Смольнікова. / автореф. дис...кнд.психол. наук 19.00.07. –К.: НПУ ім. М. Драгоманова, 2008. 23 с.
5. Підліпняк І. Ю. Міжособистісне спілкування дітей у різновіковій групі дошкільного закладу *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки*. Т. 2, В. 2. 2015. С.211–216.

Стаття надійшла до редакції
19 квітня 2023

**МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ТА ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ
ЗАСОБАМИ КАЗКИ**

УДК 373.2.015.31:17:398.21(=161.2)

МАЛЬЧЕНКО МАРІЯ

студентка факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва

Науковий керівник: ТОКАР Л. П.

викладач факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Abstract. *The article considers the use of Ukrainian folk tales in the moral education of children of early and preschool age.*

Key words: moral culture, Ukrainian folk tale, culturogenesis, fairy tale creation.

Постановка проблеми. Проблема морального розвитку є однією з найважливіших, складних і вічно актуальних у житті суспільства. Ця проблема перебуває на стику філософії, етики, педагогіки і психології. Отже, актуальність теми визначається нагальною необхідністю розробки адекватної стратегії морального виховання. Очевидно, що вирішення цієї проблеми припускає вивчення природи і механізмів етичного розвитку. Таке дослідження сполучене з рядом труднощів, оскільки моральна поведінка включає різні психологічні складові: моральну свідомість, моральну саморегуляцію, соціальні емоції.

Моральне (або соціально-емоційне) виховання є важливою складовою частиною більшості існуючих програм освіти дошкільників. Відомо, що дошкільний вік - це період найбільш інтенсивного становлення моральних установок і почуттів, тому моральне виховання в цей період набуває особливої значимості. Аналіз методів морального виховання, які використовуються у сучасних дитячих садках, свідчить, що в переважній більшості випадків вони спрямовані на формування моральних суджень, уявлень і оцінок. Даний підхід заснований на припущенні, що моральні уявлення переростають у відповідні дії дитини і стають запорукою і джерелом її морального поведінки. Моральне виховання є найважливішим завданням практично всіх програм дошкільної освіти. При всьому різноманітті цих програм педагоги відзначають наростання дитячої агресивності, жорстокості, емоційної глухоти, замкнутості на собі і власних інтересах. У зв'язку з цим розробка методів виховання моральних якостей особистості є на сьогодні одним з головних завдань, які ставлять перед психологами педагоги і батьки.

Вихід української освіти на якісно новий рівень визначив сучасні ідеали виховання які повинні стати основою відтворення духовно-морального

потенціалу нації. Головна мета виховання, визначена в концепції національного виховання, полягає у передачі молодому поколінню багатств духовної культури народу. Зважаючи на це, найважливішим завданням вітчизняної педагогіки є формування високоморальної особистості, зокрема виховання її моральних почуттів.

Багатогранність і значущість виховання моральних почуттів у становленні особистості зумовили посилену увагу до вивчення цієї проблеми філософів, психологів, педагогів. Це цілком закономірний процес, оскільки мораль як форма суспільної свідомості постійно змінюється під впливом нових чинників, набуває нових якостей; з іншого боку, є спільні риси у моралі різних часів і народів.

Проблема морального виховання особистості розглядається вченими різнопланово, у таких аспектах, виховання моральної свідомості (В.Зибковець, І.Мар'єнко та ін.), виховання моральної культури особистості (В.Бачинін Т.Гуменникова), формування моральної активності дітей (І.Зайцева, Л. Крайнова), характеристика емоцій і почуттів та їх класифікація (Є.Богданов, К.Ушинський, О.Чебикін та ін.), роль почуттів у процесі морального виховання дітей (М. Стельмахович, В.Сухомлинський)

У низці досліджень розглядаються різні засоби морального виховання дітей: національний фольклор (А.Богуш, Стельмахович та ін.); художня література (Н. Ільїнська, Т. Ружевиц); казка (А.Богуш, А. Щерба, В. Сухомлинський та ін.).

Останнім часом дошкільна педагогіка зазнає певних змін. Нарешті змінюється підхід до виховання та навчання дітей. Як ключову категорію у Базовому компоненті дошкільної освіти визначено особистість. Пріоритетом нового підходу є всебічний розвиток особистості (фізичний, психічний, соціальний). Таким чином, сьогодні

принципово актуальною постає проблема вивчення, дослідження та діагностика моральної вихованості дошкільників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Моральне виховання з перших років життя дитини спрямоване на формування її моральної позиції, ціннісних орієнтирів, інтересів і потреб. Адже на цьому етапі закладаються основи морального розвитку особистості, розвиваються уявлення, почуття звички, які спрямовують подальше її вдосконалення. Особливо значні зміни відбуваються у мотиваційній сфері дитини-дошкільника, що виявляються у розвитку моральних мотивів поведінки, а на етапі старшого дошкільного віку вони набувають супідрядності – підпорядкованості певній вищій меті. Тому неуха до морального виховання в дошкільному віці не може бути компенсована у подальші роки.

П. Блонський основою морального виховання вважав стосунки між дитиною і дорослим, моральні впливи на дитину, що ґрунтуються на ласкавому, довірливому ставленні, повазі до її особистості. Педагог виховує насамперед тим, як він мислить і говорить, відчуває та діє. Найефективніше виховання, як правило, апелює до внутрішніх сил дитини, діє на неї через зовнішні чинники, але, так би мовити зсередини.

Певний вплив справили на теорію і практику морального виховання дітей дошкільного віку ідеї А. Макаренка про виховання у колективі. Особливу увагу він приділяв вихованню єдності моральної свідомості і поведінки дітей: " Широка етична норма стає дієвою лише тоді, коли її "свідомий" період переходить у період загального типу, традиції, звички, коли ця норма стає дієвою лише тоді, коли її "свідомий" період переходить у період загального типу, традиції, звички, коли ця норма починає діяти швидко і точно, підтримана громадською думкою і громадським смаком". Дитина має пізнавати моральні норми у системі конкретних і реальних взаємин людей. Засвоєння їх змісту повинно породжувати моральну активність (готовність до свідомої поведінки складних ситуацій), яка є основою моральної поведінки, а також свідоме і відповідальне ставлення дитини до своїх учинків. Моральному вихованню в колективі сприяє атмосфера ділового співробітництва, добровільної взаємодії, доброзичливості.

Важливе значення для формування наукових засад морального виховання мали проведені у другій половині ХХ ст. психологічні дослідження з

проблем розвитку емоцій у дітей дошкільного віку (О. Запорожець, Я. Неверович), дитячої соціальної психології (Т. Репіна), обґрунтування вченими системи морального виховання дітей дошкільного віку в дитячому садку і сім'ї (А. Виноградова, В. Нечаєва, С. Козлова, Р. Буре, Р. Іванова та ін.). [4, с.40]

Мета дослідження: теоретичне та емпіричне вивчення впливу української народної казки на моральне виховання дошкільників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Провідним засобом виховання дітей дошкільного віку є казка.

Казка вдихає в душу дитини чутливість до найтонших відтінків думки інших людей. Образна мова казок зворушує дитину, пробуджує почуття власної гідності, стверджує поняття про добро й зло, справедливість і несправедливість.

Витоки духовного виховання – у розповіданні та читанні казок, виховання через серце, виховання через душу дитини. Казка завдяки своїй невимушеності викладу, прозорості образів, назавжди залишає невинуватий слід у дитячій душі.

Казка супроводжує людину все життя. Вона приходить до нас із настояної космічної мудрості віків, промовляє голосами предків, співає малиновими дзвонами любові у нашій душі. Саме казка покликала до життя могутній талант Тараса Шевченка та Олександра Пушкіна, Миколи Гоголя та Агатангела Кримського, Максима Рильського та Павла Тичини, Івана Франка та Лесі Українки, і пізніше відгукнулася у їхній творчості голосом лісової пісні, сонячними кларнетами, мелодією ночі, сумом кленового листа та хором лісових дзвіночків.

Народна педагогіка активно використовувала дидактичний потенціал українського казкового епосу, тому казка посіла друге місце після колискової у материнській школі. Казка використовувалася у родинному вихованні не лише з розважальною метою, а й для заспокоєння, заколисування дитини, для тренування пам'яті, вона була першим "підручником", енциклопедією народної мудрості, з якої дитина пізнавала світ і себе в світі. Казка передавалася з вуст в уста і є пульсуючою артерією живого Божого Слова, що єднала українців у часті і просторі і живих, і мертвих, і ненароджених, була листом у вічність навіть тоді, коли в безнадії склалися руки, бо заборонялося писати та читати рідною мовою. Вона як Фенікс невмируща, вона як Правда, вона жива, як саме життя.

Великі педагоги минулого відзначали не пересічність народного українського казкового епосу у вихованні дітей. Зокрема К. Д. Ушинський писав: " Багато з них , мабуть, народ переробив або наново склав спеціально для дітей. Це – перші і блискучі спроби народної педагогіки, і я не думаю, що хто-небудь був спроможний змагатися в цьому випадку з педагогічним генієм народу. Народну казку діти читають легко вже тому, що в усіх дитячих народних казках безперервно повторюються дитячі слова та звороти, і з цих безперервних повторень, що якнайбільше задовольняють педагогічне значення оповідання, складається оповідання, складається щось ціле, струнке, що легко оглянути, сповнене руху, життя й інтересу. Ось чому народна казка не тільки цікавить дитину, не тільки становить прекрасну вправу в самому початковому читанні, весь час повторюючи слова й звороти, але надзвичайно швидко відбивається в пам'яті дитини з усіма своїми деталями й народними висловами. Моральний зміст казки тут не має значення, та його часто зовсім немає. Природні російські педагоги – бабуня, мати, дід, що не злязять з печі, – розуміли інстинктивно й знали з досвіду, що моральні сентенції дають дітям шкоди, ніж користі, та що мораль полягає не в словах, а в самому житті, що охоплює дитину з усіх боків і звідусіль щохвилини проникає в її душу. Я рішуче ставлю народну казку недосяжно вище від усіх оповідань, написаних навмисне для дітей освіченою літературою. В цих оповіданнях освічена доросла людина силкується спуститися до дитячого розуміння, фантазує по-дитячому й не вірить сама ні в одно слово, написане нею. Хоч би як добре підробити таке оповідання, це все-таки підробка: дитяча гримаса на старечому обличчі. В народній казці велика, сповнена поезії дитина – народ — розповідає дітям свої мрії та принаймні, наполовину вірить сам у ці мрії". [2, с.3]

На педагогічному значенні народних казок акцентував увагу І. Я. Франко, який у передмові до збірки " Коли ще звірі говорили" зазначив : " Я бажав би, щоб наші діти в інтересі здорового і морального розвою якнайдовше витали фантазією в тім світі простих характерів і простих відносин ... відси вони винесуть перші і міцні основи замилювання до чесності, правдомовності і справедливості, а надто любов до природи і охоту – придивлятися близько її творам..." [1, с. 18-21]. А у статті "Байка про байку" письменник говорив про незабутність дитячих вражень від казки, про її роль у зміцненні любові дитини до рідного слова.

На захист казки виступила Софія Русова. В статті «В оборону казці» вона писала : «Тепер, коли переглядають усю літературу, щоб якнайкраще впорядкувати дітей, виникає дуже часто питання чи придатні для раціонального розвитку душі й розуму дитини казка, чи фантастичні уяви казкового світу не шкодливо вражають й без того розвинену фантазію дітей, чи не слід якнайбільш обмежити вплив казки й вносити в матеріал дитячого читання більше реального, правдивого... Так само, як у думках дитини, так і казці наче нема нічого надзвичайного, але все надзвичайно, нема обмеженого часу ані простого. Зате все живе, все має почуття, знає ласку, знає правду, усе повне якогось чарівного життя – й квітка, й береза, й пташки, звірі, й вітер, і вода...».

Дитина захоплена цим життям, колись вона буде, може, так само з увагою прислухатися до наукових законів біології, хімії, які розкажуть їй справжнє, теж повне краси життя природи. Але збудила першу думку, познайомила дитину зі світом життям не одна увага та спостережливість, а й казка-чарівниця. Ось через це й не можна вважати казку шкодливою задля духовного розвитку дитини, навпаки – вона кілька літ має рішучий вплив на думки дитячі й навчає дитину з книжки вибирати радість, розвиває естетичний смак, який і надалі одверне дитину від погані лубочної".[4, с.11]

В. О. Сухомлинський назвав казку " свіжим вітром, що роздмухує вогник дитячої думки й мови". Про виховне значення казки видатний педагог писав у багатьох своїх статтях, зокрема таких, як " Кімната казки", "Школа під блакитним небом", "розумове виховання і всебічний розвиток особистості", " Творчість у колективі. Роль казки в колективному житті дітей", " Естетичні почуття молодших школярів" та ін.

Оскільки у наш час актуальною є проблема національного виховання, виховання національно свідомих громадян, то казка – найбільш благородний матеріал для цієї мети.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сформовані в дошкільному віці основи моральної особистості, значною мірою визначають подальше життя дошкільника, а виправити допущені батьками, педагогами помилки у моральному вихованні дітей важко або неможливо. Наприклад, у старшому дошкільному віці моральні почуття і знання пов'язуються з почуттям обов'язку. Дитина в цьому віці здатна усвідомлювати моральний сенс своєї поведінки. Виникають внутрішні моральні інстанції –

прагнення поводитися згідно з моральними нормами не тому, що цього вимагають дорослі, а тому, що це приємно для себе і інших. Особливе місце у формуванні моральних потреб дошкільників

посідають народні казки, оповідання, про вигадані і фантастичні події. Не виникає сумніву, що казка справляє глибоке емоційне враження на дитину, сприяє розквіту її духовних сил.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Беленька Г. Роль казок В.О. Сухомлинського в процесі виховання морально-етичних якостей дітей старшого дошкільного віку. *Молодий вчений*. 2018. №8.1 (60.1) С. 18-21.
2. Заблоцька С. Особливості розвитку моральних норм поведінки дошкільників в експериментальних умовах URL : http://dspu.edu.ua/youngsc/AQGS/2012_3/pshyhology/244251.pdf. С. 244–251.
3. Кононко О. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція) Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна». 2014. 452 с.
4. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: підручник для студентів вищих навчальних закладів. / Тамара Поніманська К.: «Академвидав», 2015. С.456.
5. Софій Н. З., Найда Ю. М. Середовище, що належить дітям: порадник для педагогів закладів дошкільної освіти. ЮНІСЕФ, ВФ «Крок за кроком». Київ, 2019. С. 16–17.

*Стаття надійшла до редакції
01 березня 2023*

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

УДК 373.2(477)''199|200:

МИХАЛЬЧУК ОЛЬГА

асистент дитини з особливими освітніми потребами

Abstract. *The article highlights the dynamics of the development of scientific and pedagogical schools in the field of preschool education in Ukraine in the second half of the 20th century. - the beginning of the 21st century, their achievements at each of the three distinct stages are characterized, the interaction and mutual influence of academic and university scientific schools is shown.*

Key words: *scientific and pedagogical school, research, preschool education, education, training, linguistic didactics.*

Постановка проблеми. Питання становлення, розвитку та популяризації діяльності наукової школи стає все більш актуальним для динамічного інформаційного суспільства, потенціал якого складають творчі, ініціативні, відповідальні, соціально мобільні та висококваліфіковані фахівці, що прагнуть до постійного професійного і особистісного самовдосконалення. Актуалізація вивчення наукової школи як моделі взаємодії науки і освіти, що інтегрує науково-дослідну і навчальну роботу, забезпечує спадкоємність наукового знання і створює оптимальні умови для розвитку кадрового потенціалу, сприяє оптимізації науково-дослідної діяльності у вищій школі зумовлюється також зростанням ролі наукової спільноти, яка формує та розвиває прогресивне знання, сприяє його утвердженню в конкурентному освітньому середовищі. Зважаючи на те, що кожна наукова

школа проходить певні життєві цикли в своєму розвитку, видозмінюється, критичне осмислення й усвідомлення історико-педагогічного досвіду, об'єктивна оцінка дослідницьких здобутків учених-засновників наукових шкіл, виявлення прогресивних та діючих чинників функціонування стрижневої неформальної структурної ланки науки, сприятиме імплементації окремих ідей у проблемне поле вивчення, зростанню освітнього потенціалу суспільства, моделюванню освітніх інфраструктур сьогодення. Значний інтерес викликають науково-дослідні традиції, закладені в другій половині ХХ століття, що послужили базисом для зародження і подальшого розвитку наукових шкіл у галузі дошкільної освіти, визначили основні напрями досліджень в дошкільній педагогіці і методиках дошкільного навчання і нині мають потужний науковий потенціал, впливають на освітньо-виховні

процеси та підготовку конкурентоспроможних педагогічних кадрів дошкільної галузі. Наукові школи у галузі дошкільної освіти є охоронцем набутих традицій, наукового світосприйняття, концентрованою досвіду низки поколінь, своєрідною естафетою передавання досвіду, що сприяє розкриттю творчих здібностей молодих учених, їх вихованню, становленню й перетворенню на зрілих дослідників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі створено певний фундамент для вивчення наукових шкіл у системі науки. Виняткове значення в з'ясуванні сутності поняття «наукова школа», її характерних ознак мають роботи наукознавців П. Анохіна, А. Антонова, І. Аршавського, В. Гасілова, В. Горського, Г. Доброва, Б. Кедрова, Г. Лайтка, І. Лакатоса, К. Ланге, С. Микулінського, М. Родного, Д. Прайса, Н. Семенова, С. Хайтуна, Г. Штейнера, М. Ярошевського. Серед досліджень сучасних українських учених, що присвячені категорії «наукова школа», можна виділити роботи Д. Зербіно, О. Устенко, Ю. Храмова, які презентують характерні риси, функції наукової школи, її життєвий цикл, вплив наукового лідера на її еволюцію та на процес розвитку науки. У працях вітчизняних педагогів А. Алексюка, В. Вихрущ, Л. Вовк, Н. Дем'яненко, О. Дубасенюк, М. Євтуха, С. Золотухіної, Г. Кловак, В. Курила, І. Сірої, Б. Ступарика, О. Сухомлинської, М. Чепіль та ін. поняття «наукова школа» знайшло відображення на тлі розв'язання проблеми організації науково-дослідної роботи у вищих навчальних закладах в історико-педагогічній ретроспективі. Водночас, вивчення й аналіз науково-педагогічних джерел свідчить про те, що еволюція науково-педагогічних шкіл у галузі дошкільної освіти України ХХ ст. у систематизованому вигляді не досліджувалася.

Мета статті: висвітлення динаміки розвитку науково-педагогічних шкіл у галузі дошкільної освіти України другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст., характеристика їхніх здобутків на кожному з виокремлених етапів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проведений аналіз історико-педагогічних і науково-методичних джерел дозволив виокремити й обґрунтувати три етапи розвитку науково-педагогічних шкіл у галузі дошкільної освіти України другої половини ХХ – початку ХХІ ст. на основі таких критеріїв: зміни в соціально-економічних та суспільно-політичних сферах країни; прийняття нормативних документів, що

регламентували діяльність дошкільних закладів в Україні й організацію навчально-виховного процесу в них; погляди провідних учених на мету, зміст, форми дошкільної освіти; впровадження результатів науково-педагогічних досліджень у практику дитячих садків. Хронологічно-педагогічний та логіко-історичний аналіз уможливив у межах досліджуваного періоду ідентифікувати такі етапи: І етап – (60-70 рр. ХХ ст.) – етап зародження наукових досліджень у галузі дошкільної педагогіки; ІІ етап – (80-і рр. ХХ ст.) – етап подальшого розвитку й офіційного визнання здобутків наукових шкіл у галузі дошкільної освіти, що позначився урізноманітненням і поглибленням тематики дослідницьких проблем; ІІІ етап – (90-ті рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.) – етап розширення напрямів науково-педагогічних досліджень, змістовного збагачення поля наукових пошуків, перетворення однорівневих наукових шкіл на багаторівневі, створення дочірніх наукових шкіл. Дамо детальну характеристику кожному з них.

Перший етап позначився стрімким збільшенням мережі дошкільних установ, ухваленням низки державних документів, що регламентували діяльність закладів дошкільної освіти («Положення про об'єднану дошкільну дитячу установу (ясла-садок)», «Положення про дитячі дошкільні заклади у колгоспах Української РСР», Постанова «Про розгортання мережі дитячих дошкільних закладів у колгоспах і радгоспах республіки», Постанова «Про заходи з поліпшення будівництва медичних і дитячих закладів у республіці» тощо). Зазначимо, що цей етап мав певні особливості, які позначилися на ефективності науково-дослідної роботи. У 60-ті роки в науку приходять нове покоління науково-методичних фахівців з дошкільної педагогіки. Своїм вагомим науковим доробком воно заявляє про ґрунтовність проведених досліджень і започатковує розвиток кількох наукових шкіл в Україні. Ці наукові школи мали суттєвий вплив на практику роботи дошкільних закладів. Українська дошкільна педагогіка посіла одне з провідних місць в СРСР [2].

Проблеми дошкільного виховання у 60-ті роки в УРСР також розробляли викладачі кафедр дошкільної педагогіки Запорізького, Київського, Рівненського, Слов'янського педагогічних інститутів, які посідали провідні позиції в Україні як центри підготовки педагогів дошкільної освіти вищої кваліфікації, а також наукових досліджень у галузі теорії і методики навчання й виховання дітей

дошкільного віку. Пізніше, у 70-ті роки приєднуються колективи відкритих кафедр у Харкові, Глухові, Ніжині.

Особливе місце в науково-дослідній діяльності завідувача кафедри дошкільного виховання Рівненського державного педагогічного інституту А. Богуш займала проблема розвитку мовлення дітей. Нею розроблено зміст методики розвитку мови дошкільнят як галузі педагогіки і як навчальної дисципліни в закладах вищої професійної освіти. Під керівництвом А. Богуш розпочинає свою трудову діяльність у Рівному Т. Поніманська, яка з 1979 року навчалася в аспірантурі НДІ дошкільного виховання АПН СРСР. Молодий вчений досліджувала моральне становлення особистості дошкільника у трудовій діяльності, специфіку засвоєння моральних норм у дітей. Середина 80-х рр. ХХ ст. позначена заснуванням дидактичної наукової школи к. п. н., професора кафедри теорії і методики дошкільного виховання, Бердянського державного педагогічного інституту імені П.Д. Осипенка К. Щербакової, яка досліджувала проблему розвитку в дошкільників початкових математичних понять. Педагогічні ідеї К. Щербакової у цей час знайшли відображення в колективних науково-методичних працях. Книги «Методика навчання математики дітей дошкільного віку», «Методика формування елементарних математичних уявлень у дітей» рекомендовано Міністерством освіти УРСР як навчальні посібники для студентів педучилищ та педінститутів із спеціальності «Педагогіка і психологія (дошкільна)»[4]. У цей період простежено посилення уваги до проблематики ігрової діяльності дітей дошкільного віку. У полі зору К. Щербакової перебували питання формування позитивних взаємин у спільній ігровій діяльності дітей дошкільного віку, розвитку творчої активності дошкільників в іграх за сюжетами літературних творів, психолого-педагогічні основи організації та проведення сюжетно-рольових ігор, керівництвом ними з боку вихователів [4]. Зародження наукової школи Л. Артемової відбулося у стінах лабораторії дошкільного виховання УНДІПу, де вчена працювала до 1990 року. Л. Артемова розкрила проблему виховання в дітей позитивних взаємин як основи поведінки в колективі. На конкретних прикладах показала, як у процесі ігор діти набули навичок спілкування з однолітками, як поступово розвивалися в них колективістські риси. Одним із аспектів наукових досліджень стало питання морального виховання дітей дошкільного віку.

Вивчалися засоби і методи формування у дошкільнят рис колективізму, гуманних, патріотичних та інтернаціональних почуттів. У 80-их роках ХХ століття Л. Артемова і її учні довели ефективність дитячих ігор у процесі розвитку соціальних почуттів і ознайомлення дошкільників з різними явищами суспільного життя. Наукові розробки Л. Артемової, А. Богуш, З. Борисової, Е. Вільчковського, Т. Поніманської, К. Щербакової допомагали педагогам у практичній роботі, сприяли підвищенню їхньої фахової майстерності, забезпечили створення методологічної платформи для розвитку наступних науково-педагогічних досліджень та започаткування і повноцінного функціонування наукових шкіл у галузі дошкільної освіти. Третій етап характеризувався збагаченням напрямів їхньої діяльності, збільшенням їхнього кількісного складу, розширенням географічних меж функціонування науково-педагогічних шкіл у галузі дошкільної освіти України ХХ ст. – початку ХХІ ст. (науково-педагогічні школи почали формуватися в містах Луганську, Сумах, Слов'янську, Донецьку, Одесі, Івано-Франківську та інших містах України). Серед дослідницьких колективів, що здобули широке визнання в Україні та за її межами, вирізняється наукова школа д.п.н., професора, завідувача кафедри теорії і методики дошкільної освіти Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського А. Богуш [3]. З'ясовано, що доміантними напрямками досліджень вихованців академіка А. Богуш були: історичні аспекти становлення розвитку дошкільної лінгводидактики та творче використання спадщини минувшини в сучасному ДНЗ, методика розвитку і навчання дітей раннього і дошкільного віку рідної мови, методика навчання дітей української мови в дошкільних закладах національних спільнот та іноземної мови, народознавчий аспект розвитку мовлення, розвиток мовлення дітей молодшого шкільного віку та проблеми наступності між ДНЗ і школою, підготовка студентів дошкільних факультетів до навчання мови дітей дошкільного віку тощо [1;3].

Традиції наукової школи З. Борисової на початку ХХІ ст. продовжили її учні, що започаткували діяльність дочірніх наукових шкіл (д.п.н., проф. Г. Беленька). Суттєво вплинув на практику роботи дошкільних закладів науковий доробок завідувача кафедри педагогіки і психології (дошкільної) (1987-2006 рр.), професора (з 2002 р.), проректора з наукової роботи (2006-2016 рр.) Рівненського державного гуманітарного

університету Т. Поніманської та представників її наукової школи з проблем гуманізації освітнього процесу. Результати наукових пошуків членів наукової школи Т. Поніманської знайшли відбиття в захищених під її керівництвом 12 кандидатських дисертаціях і опублікованих близько 300 наукових і науково-методичних працях.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, аналіз наукової діяльності провідних наукових шкіл України у галузі дошкільної освіти досліджуваного періоду дав змогу констатувати, що їх розвиток відбувався на трьох основних етапах. Представлені матеріали свідчать, що поглиблення предмету педагогічних досліджень, пошуків нових наукових пошуків, зростання потужного наукового потенціалу, підтримка наявних та формування нових науково-педагогічних шкіл, інтеграція наукових результатів у навчальний процес та гармонізація наукової, навчальної та методичної роботи, оновлення змісту навчання найсучаснішими фундаментальними знаннями й прикладними результатами, залучення молодих учених та обдарованих студентів до

наукових шкіл характеризували розвиток науково-педагогічних шкіл України у галузі дошкільної освіти другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст.

Досягнення Л. Артемової, А. Богуш, З. Борисової, Е. Вільчовського, Т. Поніманської, К. Щербакової збагатили вітчизняну дошкільну педагогіку, а впровадження результатів їхніх наукових досліджень сприяли розвитку педагогічної практики на всіх освітніх рівнях. Учні цих учених гідно примножують професійні та наукові здобутки своїх педагогів-наставників. Вони працюють на перспективу – створюють власні наукові школи, в яких готують нову зміну кадрів, сприяють професійному зростанню молоді, виховують справжніх мислячих учених, створюють умови для творчої самореалізації науковців. Закладені в др. пол. ХХ століття науково-дослідні традиції послужили базисом для подальшого розвитку наукових шкіл у галузі дошкільної освіти, визначили основні напрямки досліджень в дошкільній педагогіці й окремих методиках навчання дітей дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Алла Михайлівна Богуш – академік АПН України : біобібліогр. покажч. / АПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [упоряд.: Пономаренко Л. О., Айвазова Л. М. ; наук. ред. Рогова П. І. ; бібліогр. ред. Пономаренко Л. О. ; літ. ред. Білоцерківець І. П.]. – 2-ге вид., доповн. та переробл. – Київ : [б. в.], 2009. – 118 с. – (Серія „Академіки АПН України” ; вип. 16).
2. Артемова Л.В. Історія педагогіки України: підручник / Л.В. Артемова. – К.: Либідь, 2006. – 424 с.
3. Гнізділова О.А. Грані науково-педагогічної діяльності академіка А.М. Богуш / О.А. Гнізділова // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» – Додаток 1 до Вип.31, Том V (47) : Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – К. : Гнозис, 2013. – С. 112–121.
4. Дошкільна освіта в персоналіях (до ювілею професора К.Й. Щербакової). Наукове видання [упорядники О.Г. Брежнева, Л.В. Макаренко]. – Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2016. – 248 с.

Стаття надійшла до редакції

14 лютого 2023

РОЗВИТОК МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

УДК 373.2.015.31:17

ОЛЬХОВИЧ ТЕТЯНА

студентка факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва

Науковий керівник: ТОКАР Л. П.

викладач факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Abstract. *In the article, the moral education of a preschool child is characterized as a purposeful interaction between an adult and a child with the aim of forming moral feelings and qualities, assimilation of moral norms and rules, development of moral motives and behavioral skills. Attention is focused on the inconsistencies between the construction of the educational process within the framework of the implementation of the requirements of the educational program of the preschool education institution on moral education and the insufficient methodical*

development of the problem of forming the foundations of the moral education of the personality of a preschool age child.

Key words: *moral education, morality, moral qualities, moral norms, moral development, preschool child, child's personality.*

Постановка проблеми. У дошкільному віці, за сприятливих умов життя і виховання, найбільш інтенсивно розвиваються практичні, розумові, художні здібності, формуються найважливіші моральні якості, закладаються основи, фундамент особистості майбутнього громадянина нашого суспільства. Демократизація соціальних відносин потребує відмови від педагогічної авторитарності, жорсткої регламентації педагогічного впливу вихователів на дітей. Усе більшого значення набувають рефлексивні здібності вихователя, що дозволяють розуміти причини різноманітних вчинків дітей, співпереживати та співчувати, сперечатися та переконувати. У сучасному суспільстві існує невідповідність між побудовою освітнього процесу в рамках реалізації вимог освітньої програми закладу дошкільної освіти з морального виховання і недостатньою методичною розробленістю проблеми формування моральних основ особистості дитини дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема морального виховання знаходиться в центрі наукових інтересів вітчизняних і зарубіжних вчених. Роботи переважно орієнтовані на моральне виховання (А. Булатова, А. Виноградова, Р. Жуковська, С. Козлова, Т. Куликова, В. Логінова, Т. Маркова, В. Нечаєва, С. Миколаєва, Л. Нісканен, Л. Пеньєвська, Т. Поніманська, В. Фокіна), змістовні підходи у сфері морального виховання (В. Білоусова, О. Богданова, Т. Ільїн, І. Каїров, А. Кондратюк, Б. Лихачов, А. Міщенко, І. Підласий, В. Сластьонін, Є. Шиянов, Н. Худякова та інші), духовно-моральне виховання (М. Орлова, М. Скребцова, Л. Кокуєва, А. Лопатина, Н. Шітякова, В. Ширшов та інші).

Мета дослідження: окреслити основні теоретичні аспекти морального виховання особистості дитини дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поєднуючи в собі моральну свідомість, моральну практику, моральні відносини, мораль як складний феномен реалізується у реальному бутті людини, її повсякденній взаємодії з соціумом, з природою, аналітичному баченні себе, власних помислів і дій. Щодо цього, однаково важливі й усвідомлення норм і принципів загальнолюдської моралі та моралі середовища, в якому живе людина, і дотримання їх

у повсякденній практиці та послуговування ними в оцінці реалій суспільного буття, людських учинків, у тому числі власних. Такі якості не передаються генетично, вони формуються в процесі соціалізації людини під впливом багатьох соціальних інститутів, передусім у процесі виховання та самовиховання [1, с. 45].

З позицій гуманістичної свідомості, основою особистості є її моральний розвиток, який виявляється у «сповідуваний» нею системі поглядів, уявлень, норм, оцінок, що регулюють її поведінку. Моральна особистість узгоджує власні дії з інтересами інших людей, керується у власних помислах критеріями загальнолюдських цінностей, відповідає за власні вчинки не лише перед законом, людьми, а й перед власною совістю. Моральний розвиток - рівень засвоєння уявлень про моральні норми, сформованості моральних почуттів і моральної поведінки [2, с. 44].

Становлення уявлень особистості про світ, стосунки людей, про себе починається у дошкільному віці, одночасно з розвитком почуттів і моральних якостей (гуманізму, любові до батьків тощо). Знання моральних норм - є етапом морального удосконалення. Механізмом перетворення моральних норм на суб'єктивну моральність є моральні почуття - стійкі переживання у свідомості людини, її суб'єктивне ставлення до себе, явищ суспільного буття, до інших людей. Певний тип поведінки набуває для індивіда значення й усвідомленості через почуття задоволення, радості або, навпаки, - сорому, дискомфорту. Завдяки моральним почуттям моральна свідомість і вчинки набувають морального смислу. Моральна свідомість поєднує у собі знання моральних норм, усвідомлення їх значення для особистості, яке здійснюється через моральні почуття. Значну роль при цьому відіграє воля, яка допомагає людині опанувати себе, дає їй внутрішню свободу і спонукає до морального вчинку [3, с. 64].

Перші уроки моралі дитина засвоює у сім'ї, опановуючи за допомогою батьків норми порядності, доброти, працьовитості тощо. У процесі морального розвитку, протягом дошкільного віку, під впливом дорослих формується спрямованість особистості - система мотивів поведінки [4, с. 15].

С. Русова, вважаючи творення моральної особистості стрижнем усієї виховної роботи, стверджувала, що «моральним вихованням має бути перейняте все навчання, все життя, а головним у цій роботі - є вироблення характеру» [5, с. 89].

Моральне виховання - цілеспрямована взаємодія дорослого й дитини з метою формування моральних почуттів і якостей, засвоєння моральних норм і правил, розвитку моральних мотивів і навичок поведінки [6, с. 77]. Сформовані в дошкільному віці основи моральної спрямованості особистості дитини значною мірою визначають її подальше життя, а виправити допущені батьками, вихователями помилки у моральному вихованні дітей важко або неможливо. Моральне виховання з перших років життя дитини спрямоване на формування її моральної позиції, ціннісних орієнтирів, інтересів і потреб, оскільки, на цьому етапі закладаються основи морального розвитку особистості, розвиваються уявлення, почуття, звички, які спрямовують подальше її вдосконалення.

Важливе значення для засвоєння моральних норм має така особливість дітей, як прагнення до контакту з однолітками, яке можна задовольнити лише за умови дотримання моральних вимог і правил, орієнтації на можливість бути зрозумілим у колективі. Іноді, грубий учинок чи конфлікт може бути спричинений незнанням того, як слід поводитися у конкретній ситуації, чого уникати. Досвід негативної поведінки дитини може призвести до замкнутості, відчуження та інших небажаних наслідків. Більшість «важких» дітей у період дошкільного і молодшого шкільного віку відчували дефіцит уваги, розуміння у спілкуванні з однолітками і тому часто конфліктували з педагогами, батьками, товаришами. Звички моральної поведінки. Виховання моральної поведінки означає забезпечення єдності мотивів і дій особистості. Моральні мотиви спонукають до певної дії, надають поведінці особистісного змісту. У дошкільному віці починається формування ієрархії (підпорядкування) мотивів поведінки, які є свідченням моральної вихованості. Адже один і той самий учинок може бути зумовлений різними мотивами і свідчити про різні рівні засвоєння певних норм. Наприклад, одна дитина допомагає однолітку, сподіваючись на його вдячність і підтримку в майбутньому; інша - щоб її добрий учинок помітив і відзначив вихователь; третя - тому що у складному становищі опинився її друг; четверта - керуючись почуттям співпереживання.

Моральне виховання передбачає становлення у дитини системи домінуючих мотивів, що відповідають моральним нормам і визначають її стосунки з оточуючими людьми. Важливим аспектом розвитку мотивів поведінки у дошкільному віці - є підвищення рівня їх усвідомленості: дитина починає розуміти, чим зумовлені її вчинки, як пов'язані вони з наслідками поведінки. Це стає можливим завдяки розвитку у дитини дошкільного віку самосвідомості - розуміння того, ким вона є, якими якостями наділена, як ставляться до неї інші й чим зумовлене це ставлення.

У Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні ці якості означені як основа соціальної компетентності дитини, що охоплює [4, с. 10]:- уміння орієнтуватися у світі людей (рідні, близькі, знайомі, незнайомі, різної статі, віку, роду занять тощо);- здатність розуміти іншу людину, її настрій, потреби, особливості поведінки;- уміння поважати інших людей, допомагати, турбуватися про них;- спроможність обирати відповідні ситуації спілкування і спільної діяльності. Соціально компетентна дитина здатна відчувати своє місце у системі стосунків людей, адекватно поводити себе. Моральність людини є результатом засвоєння та внутрішнього прийняття нею норм моралі, які набувають регулюючої сили, зумовлюють її поведінку, ставлення до світу й себе. Виявляється вона у вільному, свідомому виборі способу дій й здатності до моральної поведінки. За твердженням багатьох психологів, формування моральної поведінки відбувається у такій послідовності: життєва ситуація - морально-чуттєве переживання - моральне осмислення ситуації та мотивів поведінки - моральний вибір вчинку - вольовий стимул - моральний вчинок - моральна спрямованість поведінки - моральна якість [6, с.51].

Зміст морального виховання підпорядкований вічним цінностям і конкретним потребам суспільства, які з плином часу змінюються. Засноване воно на принципах рівноцінності особистостей вихователя та дитини, гуманістичності змісту та засобів виховання, довіри та поваги в процесі виховання, створення позитивної, емоційної атмосфери творчої взаємодії вихователя і дитини.

Моральне виховання передбачає різноманітні впливи на думки, почуття, соціальну практику індивіда, його самовдосконалення. Цей процес поєднує в собі такі особливості: цілеспрямованість (полягає в чіткій окресленості мети педагогічних

впливів); багатофакторність (передбачає врахування усіх чинників, які відіграють суттєву роль у процесі виховання); віддаленість у часі результатів роботи (виховання є тривалим процесом, результати якого не можуть бути досягнутими відразу); неперервність (полягає в систематичності взаємовпливів вихователя і вихованця); визначальна роль педагога (педагог має бути моральним взірцем для дитини); цілісність (передбачає внутрішню єдність усіх виховних засобів і впливів щодо формування моральної культури людини) [7, с. 65].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, цілеспрямований процес залучення дитини до моральних цінностей людства і конкретного суспільства починається у ранньому дитинстві. Успішність цього процесу залежить від єдності моральної свідомості й поведінки. Визначальною у ньому є роль дорослого як «соціального провідника», зразка для наслідування, організатора соціального досвіду дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку: 2-ге вид., доп. і перероб. [програма з духовно-морального виховання дошкільників; навчально- методичний посібник] / Укладачі: Скрипник В. В., Сучок В. Є.; за ред. В. М. Жуковського. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. 184 с.
2. Лебеденко Т.А. Загальнолюдські цінності в духовному розвитку особистості. *Виховна робота*. 2010. № 10. С. 44-47.
3. Лисенко Н. В. Педагогіка українського дошкілля : навчальний посібник : У 3 ч. Ч. 2 / Н. В. Лисенко, Н. Р. Кирста. Київ : Видавничий дім «Слово», 2010. 360 с.
4. Лохвицька Л. В. Програма з морального виховання дітей дошкільного віку «Скарбниця моралі» / Л. В. Лохвицька. Тернопіль : Мандрівець, 2014. 24 с.
5. Павелків Р. В. Розвиток моральної свідомості та самосвідомості у дитячому віці : [монограф.] / Р.В. Павелків. Рівне : Волинські обереги, 2004. 248 с.
6. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка. Практикум : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл., спеціальність «дошкільне виховання». Київ : Видавничий дім «Слово», 2004. 352 с.
7. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. / І. Д. Бех. - Київ : Либідь, 2003. 344 с.

*Стаття надійшла до редакції
19 січня 2023*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ВЗАЄМОДІЇ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ З РОДИНОЮ

УДК 373.22:316.614.5

ПОГОЙДАШ ВЕРОНІКА

*студентка заочного відділення Комунального закладу вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

Abstract. *The article reveals the problem of partnership between the family and the preschool institution using the example of patriotic education of preschoolers by means of Ukrainian folk traditions. It has been proven that the cooperation between the family and the preschool institution should be based on mutual respect and equal partnership.*

Key words: *partnership of preschool institution and family, patriotic education, tradition.*

Постановка проблеми. Одне з важливих завдань дошкільної освіти – надання всебічної допомоги родинам у розвитку, вихованні й навчанні дітей. Адже від гармонізації взаємин педагогів та батьків, від вироблення єдиної стратегії виховання

дитини залежить, якою людиною вона стане в майбутньому.

У сучасних суспільно-політичних умовах, коли Україна ціною життя Героїв Небесної Сотні, зусиллями українських військових, добровольців, волонтерів відстоює свободу і територіальну

цілісність, пріоритетного значення набуває патріотичне виховання дітей. Патріотичне виховання пронизує весь навчально-виховний процес, органічно поєднує національне, громадянське, моральне, сімейне, естетичне, правове, екологічне, фізичне, трудове виховання. Воно має охоплювати всіх учасників навчально-виховного процесу, сприяти формуванню у дітей та утвердженню у педагогів і батьків національних та загальнолюдських цінностей, особистісних якостей, що притаманні громадянину України [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Педагогічні засади спільної роботи освітніх закладів із сім'єю розроблені Н. Виноградовою, Л. Загік, Т. Марковою, Л. Сухаревою та ін. Їхні роботи присвячені різним аспектам спільної діяльності сім'ї, дошкільного закладу і школи. Так, Л. Загік належить розробка вимог до стилю взаємин з дітьми та їх батьками, визначення принципів взаємодії дошкільного закладу і сім'ї, рекомендації вихователям щодо роботи з сім'єю. Л. Сухаревою розроблено зміст і методи педагогічної освіти батьків. Низка сучасних досліджень присвячені різним питанням спільної роботи двох соціальних інститутів. Зокрема, у працях В. Котирло науково обґрунтовано педагогічні умови ефективної взаємодії дошкільного закладу і сім'ї з проблеми екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку; у дослідженні Л. Врочинської – з проблеми виховання гуманної поведінки дошкільників; співробітництву вихователів дошкільних закладів з сім'єю щодо виховання дошкільників засобами народних традицій присвячено дослідження Л. Калуської. На необхідність створення в дошкільному навчальному закладі умов для співпраці родини та педагогів у народознавчому вихованні дітей вказують А. Пономарьов, Ю. Руденко та ін. Праці класиків педагогічної думки (Г. Вашенка, Б. Грінченка, Я. Коменського, С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін.) та сучасних науковців (Л. Артемової, О. Денисюк, О. Каплуновської, М. Машовець, О. Стаєнної та ін.) присвячені різним аспектам патріотичного виховання дошкільників.

Ґрунтовні дослідження українських народних виховних традицій здійснили також науковці С. Килимник, О. Макаренко, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, П. Щербань та ін.

Мета статті: висвітлити значення і роль партнерства дошкільного навчального закладу і сім'ї з патріотичного виховання дітей дошкільного віку засобами українських народних традицій.

Виклад основного матеріалу дослідження. В основу взаємодії сучасного дошкільного закладу і сім'ї покладається співробітництво. Ініціаторами його встановлення має виступати дошкільний навчальний заклад, оскільки педагоги професійно підготовлені до освітньої роботи. Педагог усвідомлює, що співробітництво потрібне в інтересах дитини. У цьому необхідно переконати батьків. Щоб найкраще, найвідповідальніше підійти до виховання дитини, батьки разом з вихователями повинні збудувати свої стосунки на принципах взаємної поваги, розуміння важливості один одного і усвідомлення того, що таке партнерство матиме довготривалий вплив, на користь усіх [1, с. 42].

Успіх співробітництва вирішальною мірою залежить від взаємних установок сім'ї і дошкільного закладу. Найсприятливіше вони складаються за умов, коли обидві сторони усвідомлюють необхідність цілеспрямованого впливу на дитину і довіряють одне одному. Батьки повинні бути впевненими, що їхня участь у житті дошкільного закладу важлива не тому, що цього хоче вихователь, а тому, що це важливо для розвитку їхньої дитини. Необхідно, щоб вони усвідомили конкретні позитивні наслідки для дитини, через їх включення у життя дошкільного закладу.

Для узгодження дій родини та дошкільного закладу як суб'єктів виховання, доцільно дотримуватися таких вимог:

- взаємоповага та рівноправ'я у партнерстві;
- взаємна довіра. Особливу роль в її зміцненні відіграє порозуміння. Кожен суб'єкт має знати функції всіх суб'єктів та зміст їх діяльності, чітко уявляти власну роль у взаємодії. Саме про це треба домовитися заздалегідь;
- духовна єдність. Підвалиною цієї єдності є любов до дитини, сприймання її як вільної особистості, розуміння проблем становлення людської гідності, дорослішання і творчого розвитку [2, с. 56].

Сьогодні існує розуміння того, що виховати свідомого громадянина й патріота означає сформувати в дитини комплекс певних знань і умінь, особистісних якостей і рис характеру. Зокрема, йдеться про: повагу до батьків, свого родоводу, традицій та історії рідного народу, усвідомлення своєї належності до нього як його представника, спадкоємця і наступника; працьовитість; високу художньо-естетичну культуру тощо; патріотичну самосвідомість та

громадянську відповідальність, готовність працювати для розквіту Батьківщини, захищати її; повагу до Конституції, законів Української держави; досконале знання державної мови.

Як стверджує О. Мокрогуз, у повному обсязі ці якості ще не можуть бути сформованими у дошкільника. Проте, створити фундамент, на основі якого можна буде вже зводити «будівлю» майбутнього громадянина-патріота не лише можливо, а й потрібно, особливо якщо врахувати всі переваги, що створює дошкільний вік для результативного виховного процесу [2, с. 2].

На думку Ю. Чаварги, хорошим засобом патріотичного і родинного виховання дітей дошкільного віку є свята. Це традиційні народні свята та суто родинні, до яких належать дні народження членів родини, свято народження сім'ї [5].

У своєму дослідженні ми виходимо з розуміння того, що формування патріотичних почуттів проходить ефективно в тісному зв'язку з сім'єю. Саме батьки на яскравих, доступних прикладах життя, своєї праці демонструють дитині, що на неї покладають надії не лише рідні, але й суспільство, вся країна. Так, на думку А. Виноградової, для формування патріотичних почуттів дитини велике

значення має виховання емоційно-позитивного ставлення до навколишнього середовища, що залежить від взаємин у сім'ї, свідками й учасниками яких вони є. Головне, що може принести дитині радість – це спілкування її з батьками, спільні прогулянки, спільна діяльність. Також вона зауважує, що поведінка батьків слугує для дітей наочним прикладом любові до рідного краю [5].

С. Козлова зазначає, що для успішного виховання патріотичних почуттів необхідно, щоб діти якомога раніше побачили «патріотичне обличчя» своїх батьків [3, с. 82].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, для успішної організації взаємодії ЗДО і сім'ї з питання формування патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку, перше потрібно організувати роботу з батьками по встановленню довірливих контактів з родинами вихованців, залучати батьків до участі в освітньому процесі, створювати мотивацію батьків для об'єднання зусиль з педагогами задля досягнення позитивних результатів у питаннях виховання, навчання і розвитку дітей дошкільного віку. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробці системи партнерства дошкільного закладу і сім'ї з патріотичного виховання дошкільників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Акоюн Л.В. Програма взаємодії з родиною / Л.В. Акоюн // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2021. №11. С. 42–43.
2. Мокрогуз О. Громадянська освіта: проблеми і перспективи запровадження / О. Мокрогуз // Завуч. 2020. № 28. С. 2-4.
3. Мошнина О. Патріотичне виховання дошкільнят: проект «Салют Перемоги» / О. Мошнина // Дошкільне виховання. 2021. №4. С. 80–82.
4. Національно-патріотична ідея в освіті й вихованні дітей і молоді в Україні: реком. покажч. / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, бібліотека; уклад.: Л. Г. Айдарова; відп. ред. І. Ф. Турко. Харків: ХНПУ, 2015. 32 с.
5. Чаварга О.Ю. Народні календарні свята та обряди в дитячому садку. Ужгород, 2002. 120 с.

*Стаття надійшла до редакції
20 лютого 2023*

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ГАРМОНІЙНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

УДК 37.015.31 – 053.4(091)

ПУГАЧЕНКО ОЛЕНА

педагог з раннього розвитку в логопедичній студії СППЧ

Abstract. The article describes the origins of the problem of harmonious upbringing of preschool children. The opinions of scientists who were engaged in solving this problem are given. Comprehensive historical and genetic analysis was facilitated by general scientific, general pedagogical research methods, information from philosophy,

psychology, and preschool pedagogy. The essence of kalokagatia, which symbolizes the physical, moral and aesthetic perfection of a person on the example of ancient culture, is revealed, and its place in modern pedagogy, in particular in preschool education, is determined. The peculiarities of the understanding of the physical, moral and aesthetic components of child education in the context of historical pedagogical paradigms: traditionalist, sociocentric, and humanistic have been revealed. The consideration of this issue became the basis for defining the main idea - the education of a harmonious person, which is based on the education of the "beauty of the body and spirit" and the generalization of the accumulated world and national experience at the level of synthesis of the formation and development of the phenomenon of physical, moral and aesthetic unity in the process of raising a child.

Key words: preschool child, harmonious upbringing, kalokagatia, physical, moral, aesthetic development, origins, formation.

Постановка проблеми. Сьогодні найголовнішим завданням багатьма науковцями визначається виховання нового покоління «гармонійних людей», для яких найвищим ідеалом є єдність особистих та національно-державних інтересів, поєднання їх фізичних, моральних та естетичних можливостей. Тому, важливого значення набуває питання щодо зростання вимоги до виховання і навчання підростаючого покоління, а саме дитини дошкільного віку. Прийнято вважати, що принцип гармонійного розвитку дитини передбачає формування фізичного, морального, естетичного компонентів, поряд з іншими сторонами виховання, а, отже, реалізацією цієї вимоги є комплексний розвиток фізичних, моральних та естетичних засад особистості. З огляду на це, є неприпустимим однобічний виховний вплив на особистість дошкільника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання вищезазначеної проблеми в різні часи були предметом вивчення філософії, педагогіки, психології, естетики, теорії і методики дошкільного виховання. Аналіз історико-педагогічних джерел свідчить про те, що питання гармонійного та всебічного розвитку особистості хвилювало багатьох учених і педагогів. Існуючі підходи відносно цього питання класифіковано відповідно до провідних тенденцій, які базуються на впливі естетичного, фізичного та морального у вихованні, відповідно до контексту гармонійного розвитку особистості, в працях філософів (Платон, Демокрит, Арістотель, Конфуцій, Насреддін Туями та ін.), зарубіжних педагогів (Я. Каменський, Д. Локк, Ж. Ж. Руссо, Й. Песталоцці та ін.), вітчизняних діячів (К. Ушинський, А. Макаренко, В. Сухомлинський, П. Лесгафт та ін.).

До всебічного гармонійного розвитку особистості з урахуванням її духовності, естетичної культури і фізичної досконалості закликає і сучасна наука: Б. Ашмарін, Н. Бервінова, В. Белоусова, Е.

Володіна, С. Герасимова, Н. Глушак, В. Завадич, С. Кудрявцева, С. Кражніна, Т. Лисицька, Л. Лубишева, А. Никифорова, Г. Пономарьова, О. Піскунов, М. Роганова, Т. Ротерс, Г. Сатиров, В. Сосіна, Т. Танько, Г. Шевченко та інші.

З'ясовано, що, незважаючи на значний інтерес педагогів, філософів і вчених до проблеми гармонійного виховання дітей дошкільного віку, вона не була об'єктом спеціального вивчення.

У зв'язку з цим, особливого значення набуває історико-генетичний аналіз вищезазначеної проблеми, який передбачає аналіз загальнонаукових, загальнопедагогічних методів дослідження, використання відомостей із філософії, психології, дошкільної педагогіки щодо дослідження закономірностей та особливостей розвитку, навчання й виховання дитини від її народження до вступу до школи. Відтак, дослідження цієї проблеми є актуальним на сучасному етапі розвитку суспільства, що зумовлено потребою у всебічно і гармонійно розвиненій особистості, красивої духом і тілом.

Мета статті: проаналізувати витoki та схарактеризувати подальший розвиток ідей гармонійного виховання дітей дошкільного віку у світовій та вітчизняній педагогічній думці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Звертаючись до аналізу проблеми гармонійного виховання дітей дошкільного віку відповідно до філософської методології, зауважимо, що її підґрунтя базується на засадах філософського принципу внутрішньої єдності етичного та естетичного, моралі й краси, і складає тим самим його концептуальну основу [10].

Взагалі, проблема гармонійного виховання дітей дошкільного віку має досить глибоке історично-філософське коріння. Першим доказом цього є практика античної культури, яка значну увагу приділяла фізичним, моральним та

естетичним проблемам, при цьому надаючи вищезазначеному гуманістичне забарвлення.

Початок зазначеного вище напряму покладено Сократом, який наголошував на єдності етичного і естетичного. Філософ підкреслював, що духовні якості людини проявляються навіть у зовнішньому вигляді. У свою чергу, відомий філософ Платон, розглядаючи у творах питання естетичного виховання, відмічав, що вплив мистецтва на поведінку людини настільки великий, що необхідно встановити контроль з боку держави за художніми творами, які мали б відповідати моральним нормам суспільства.

Свою ідею щодо виховного впливу мистецтва на особистість сформулював Арістотель. Вона базувалась на необхідності підготовки особистості до естетичного сприйняття.

Подальший аналіз історико-філософської думки щодо проблеми гармонійного виховання дітей дошкільного віку пов'язаний із укоріненням принципу гуманізму часів Ренесансу. Відзначимо, що об'єктом вивчення у цей час стає людина і все людське, натомість середньовічному «божественному» [8]. Відтак, ідея духовного багатства, сили і краси людини найповніше втілилась у живописі та скульптурі того часу. Саме в цих видах мистецтва зображувально-виразні засоби дозволили органічно поєднати морально-естетичний зміст і фізично-художню форму.

Як свідчить проведене дослідження, важливе значення для гармонійного виховання дітей дошкільного віку мали педагогічні ідеї Жан-Жака Руссо щодо формування моральних відносин в ім'я благородної мети виховання морально досконалої людини, яка має бути готовою принести у жертву красу мистецтва та підкорювати естетичну складову етичній [6].

Представлені наукові результати, які отримані шляхом установаження історико-філософських закономірностей взагалі та методологічних особливостей, зокрема щодо проблеми гармонійного виховання дітей дошкільного віку, формування та розвитку рефлексії взаємозв'язку душі і тіла визначаються важливими для подальшої історії розвитку людської думки не лише з точки зору відкриттів у галузі логіки, гносеології, теорії методу, але й тому, що вони демонструють, як методологічні та логіко-гносеологічні функції філософського знання можуть бути пов'язаними з проблемами дослідження «гармонійної людини», з світоглядними та морально-відповідальними роздумами про місце людини в світі.

Вважаємо, що для всебічного вивчення генези гармонійного виховання дітей дошкільного віку та аналізу причинності змін цієї проблеми, варто проаналізувати історично-педагогічні погляди щодо вищезазначеної проблеми.

Для цього, звернемося до аналізу явища калокагатії, що символізує фізичну, моральну та естетичну довершеність людини на прикладі античної культури та її місце в сучасній педагогіці, зокрема в дошкільній.

Зауважимо, що калокагатія (від грец. *kalos* – чудовий, *agathos* – морально довершений) – одне з центральних понять античної естетики, що акцентує увагу на гармонії зовнішнього та внутрішнього і є умовою краси індивіда [10].

У цілому термін «калокагатія» тлумачився неоднаково на різних етапах соціально-історичного розвитку античного суспільства, змінюючись під впливом різних типів мислення, що переважали у той час.

Загальновідомо, що калокагатія в античний період сприймалася як «ідеал цивільних позитивних якостей, що відповідають інтересам, специфіці й історичній еволюції грецького поліса, зокрема переходу від військових (аристократичних) чеснот – мужності, сміливості, відваги – до «мирних» (полісних) – справедливості, розуму, розважливості. Ідеал полісного виховання поєднував військові та цивільні чесноти. Античний ідеал громадянина-воїна зумовив виникнення уявлення про гармонійний розвиток особистості, злиття тілесного розвитку й моральної досконалості» [3].

Наразі прихильники неокалокагатії вважають калокагатію сенсом ужиткового вираження прадавнього знання, згідно з яким світ існує завдяки природним законам порядку, краси та добра, що є головними проявами цих законів для людини. Саме тому, на їх думку, калокагатія знову стає вищим освітнім і виховним еталоном для людини, котра прагне досконалості [7].

Розкриваючи авторську думку щодо гармонійного виховання дітей дошкільного віку, звернемося до аналізу сучасної теорії фізичного та морально-етичного виховання дітей дошкільного віку та розвитку зазначених вище видів виховання в історичній ретроспективі.

Характеризуючи предметне вивчення класичних праць з дошкільної педагогіки, маємо можливість виявити особливості осмислення фізичної, морально-естетичної складових виховання дітей перших років життя в контексті різних методологічних підходів та провідних для

конкретних історичних періодів педагогічних парадигм: традиціоналістської, соціоцентристської, гуманістичної.

Я. Коменський визначає основними серед цих чеснот такі, як: поміркованість, охайність, шанобливість, слухняність, правдивість, справедливість, любов і благодійність, працьовитість, терпіння, послужливість, привітність, скромність. Саме тому, «виховання серця» і спрямованість волі дитини до добра і правди з раннього дитинства, на думку Я. Коменського, є профілактикою розвитку всіляких вад, як-то: свавілля, упертість, зухвалість, гордість, гнів, нерозсудливість, малодушність. З огляду на вищезазначене, Я. Коменський найбільш гідною прикрасою людини називає придбану з дитинства звичку «охоче і з радістю піклуватися про інших» [2, с. 50.].

Наступниками Я. Коменського щодо розвитку традиціоналістської парадигми теорії і методики фізично-морально-естетичного виховання дітей дошкільного віку були Й. Песталоцці та Ф. Фребель.

Так, Й. Песталоцці у своїй праці обґрунтував провідний засіб гармонійного виховання маленької дитини – сила і відданість материнської любові, яка покликана «поступово поширити дух любові і довіри на все сімейне життя», а потім підняти дитя до «чистих почуттів щирої християнської віри і щирої християнської любові...» [4, с. 349].

Важливим для нашого дослідження є погляд класика німецької дошкільної педагогіки Ф. Фребеля, який у своїй праці «Виховання людини» (1826 р.) з позицій християнської антропології сформулював мету виховання, як розкриття божественного в людині, «вірного покликанням, чистого, цільного і тому святого життя» [4, с. 349].

Слід зазначити, що розвиток традиціоналістської парадигми гармонійного виховання дітей дошкільного віку з перших років життя простежується й у вченні М. Пирогова, який у період свого перебування на посаді голови Київського навчального округу в циркулярі під назвою «Освіта і виховання» сформулював завдання виховання і послідовність їх вирішення, починаючи з дошкільного віку, а саме:

- 1) формування у дітей «ясного розуміння речей навколишнього світу»;
- 2) доведення добрих запалів дитини до «свідомого прагнення до ідеалів правди і добра»;
- 3) формування моральних переконань, естетичного смаку і фізичної загартованості;
- 4) виховання твердої і вільної волі;
- 5) «виховання тих громадянських і людських цінностей, які складають основу прекрасного у людині та суспільстві» [5, с. 78.].

Вивчення та узагальнення науково-педагогічних джерел свідчить про те, що у соціально-психологічному контексті система виховання дитини, починаючи з дошкільного віку, всебічно розроблена у працях П. Каптерева.

Зокрема, П. Каптерев вводить поняття «моральне загартування» дитини з раннього дитинства, розуміючи терміни «моральний» і «духовний» як синоніми. Мету морального загартування дослідник вбачає у «розвиненні і зміцненні сили протидії ... негараздам і лихам», вихованні «людини сильної, бадьорої, мужньої, стійкої щодо переживань різних негараздів, і в той же час чутливої...» [1, с. 138].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, історичний аналіз проблеми гармонійного виховання дітей дошкільного віку в історії педагогічної думки дає змогу зробити такі висновки: проблема людини завжди розглядається у незавершеній стадії, оскільки сама ідея людської природи знаходиться в постійному розвитку; у сучасному філософському розумінні проблеми взаємодії фізичного, морального й естетичного у вихованні необхідно розглядати в межах тріади (дух, душа і тіло), що дозволяє розглянути проблему з позиції органічної єдності і взаємовпливу тіла, душі й духа; єдність фізичного, морального та естетичного компонентів носить об'єктивний характер; фізичне, естетичне й моральне, розкриваючи дві специфічні сторони духовного життя людини, діалектично пов'язані між собою; найбільш повно єдність фізичного, морального та естетичного реалізується в процесі гармонійного виховання. Подальшої уваги потребує вивчення концептуальних засад гармонійного виховання дітей дошкільного віку в культурно-освітньому просторі закладу дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Каптерев П. Ф. Про гуманне виховання/Завдання сімейного виховання: Вибране. К., 2005. 138 с.
2. Коменський Я.-А. Материнська школа, або про турботливе виховання підлітків в перші шість років/Учитель вчителів. Вибране. К. : Основа, 2008. 288 с.

3. Модзалевський Л. Н. Нариси історії виховання і навчання з давнього і до нашого часу. СПб. : Алетей, 2000. 429 с.
4. Песталоцці И. Г. Лебедина пісня/Вибрані педагогічні твори: в 3 т. К. : Основа, 1999. Т. 3. 349 с.
5. Пирогов Н. И. Вибрані педагогічні твори. К. : Видавництво Академії педагогічних наук, 1952 . Т. 1. 702 с.
6. Руссо Жан-Жак. Еміль, або про виховання/Педагогічні твори: у 2 т. К. : Педагогіка, 1998. Т. 1. 653 с.
7. Сучасна калокатія: [http:// kalokagathia.ru/info.asp. (дата звернення 17.02.2023)].
8. Філософія гуманізму / М. Л. Злотіна, А. І. Яценко, Е. В. Осічнюк та ін. К.: Вища школа, 1993. 295 с.
9. Філософський енциклопедичний словник. К.: Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАНУ, «Абрис», 2002. 744 с.
10. Формування духовної культури студентської молоді/ Л. А. Аза, Н. А. Бегака, В. И. Козачков та ін. К.: Вища школа, 1998. 110 с.

Стаття надійшла до редакції
18 січня 2023

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЛОГОПЕДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

УДК 376 – 056.264 – 053.4:373.2.013.3-027.31

РЕКУТА ТЕТЯНА

студентка заочного відділення Комунального закладу вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Abstract. *The article substantiates the improvement of the ways of rehabilitation measures for children with speech disorders through the use of innovative speech therapy technologies. The improvement of the effectiveness of corrective speech therapy work to eliminate speech disorders in preschoolers is analyzed. The essence of the concept of "innovative pedagogical technologies" is revealed.*

Key words: *innovative speech therapy technologies, children with disorders of speech development, corrective speech therapy work.*

Постановка проблеми. Подана стаття порушує питання вдосконалення шляхів реабілітаційних заходів у дітей з порушеннями мовлення через застосування інноваційних логопедичних технологій. Підвищення ефективності корекційної логопедичної роботи з усунення порушень мовлення у дошкільників на даний момент є однією з актуальних проблем логопедії. У діяльності вчителя-логопеда, спрямованої на корекційно-розвиваючу роботу з дітьми, інноваційні методи набувають все більшого значення.

Ці методи, поряд з традиційними, сприяють досягненню максимально можливих успіхів у подоланні мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку.

Пошуки нових прийомів і методик в логопедичній практиці з корекції мовлення не втратили своєї актуальності. Інноваційні освітні технології відповідають пріоритетним напрямкам науки, визначаються сучасним станом проблеми переходу освіти на позиції особистісно-орієнтованої педагогіки, що передбачає не обмежуватися формуванням програмних знань, умінь, навичок, а прагнути розвивати індивідуальні здібності дитини,

обумовлені бажанням педагогів впроваджувати в свою діяльність інновації.

Зроблено аналіз існуючих логопедичних технологій за класифікаційною характеристикою.

Особливу увагу у статті було зосереджено на застосуванні у корекційній роботі психокорекційних технологій, що обумовлено специфікою мовленнєвих порушень і станом емоційно-вольової сфери дітей з мовленнєвою патологією. Ці порушення викликають труднощі в спілкуванні з оточуючими і у подальшому призводять до певних змін особистості, що відбивається на процесі подальшого навчання.

Найбільш адаптованими методиками для роботи з дітьми дошкільного віку є такі логопедичні технології, як сміхотерапія, казкотерапія, вокалотерапія, що вирішують ряд важливих завдань з формування у дітей з порушеннями мовлення емоційно-вольової сфери, розвитку просодичної сторони мовлення, анатомо-фізіологічних процесів, артикуляційно-мімічної моторики тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема застосування у корекційній роботі

сучасних логопедичних технологій висвітлена у навчально-методичному посібнику Н.М. Борозінець, Т.З. Шаховської «Логопедичні технології», де представлено визначення педагогічної (освітньої) технології як «інтегрованого позначення різних способів освітньої взаємодії педагога і учнів. Це послідовна, взаємопов'язана система дій педагога, спрямованих на вирішення педагогічних завдань, або планомірне послідовне втілення на практиці заздалегідь спроектованого педагогічного процесу» [1]. Нові нетрадиційні інноваційні форми роботи з дітьми з мовленнєвими порушеннями доповненні до академічних методів. Над цими роботами працювали такі автори як М. А. Поваляєва, М.І. Чистякова, Е.А. Пожиленко, Т.Д. Зінкевіч-Євстигнеєва, Т.М. Грабенко та інші. На думку В. М. Акіменко, будь-який практичний матеріал можна умовно розділити на дві групи: по-перше, той, що допомагає безпосередньому мовленнєвому розвитку дитини і, по-друге, опосередкований, до якого відносяться нетрадиційні логопедичні технології [3].

Мета статті: *аналіз інноваційних педагогічних технологій у логопедичній практиці з дітьми дошкільного віку.*

Виклад основного матеріалу дослідження. Корекційно-розвиваюча робота з дітьми, що мають відхилення в мовленнєвому розвитку, передбачає використання спеціалізованих і впровадження інноваційних адаптованих прийомів і засобів (головним чином навчальних, діагностичних і розвиваючих). Ефект їх застосування залежить від професійної компетенції педагога, вміння використовувати нові можливості, включати нетрадиційні технології в систему навчання кожної дитини, створюючи велику мотивацію і психологічний комфорт, а також надаючи дитині з порушеннями психо-мовленнєвого розвитку свободу вибору форм і засобів діяльності.

За основними групами логопедичні технології поділяються на: інформаційно-комунікаційні - методи взаємодії з інформацією; дистанційні освітні технології (використовувані при організації роботи з батьками); інноваційні психокорекційні технології: арт-терапія, казкотерапія, психосоматична гімнастика тощо; педагогічні технології з використанням нетрадиційних для дефектології прийомів: ароматерапії, хроматерапії, літотерапії бібліотерапії тощо; здоров'язберігаючі технології: кріотерапія, дихальні гімнастики тощо;

змішані технології, як традиційні логопедичні технології з використанням нововведень [2].

Отже, нами визначені основні сучасні інноваційні логопедичні технології, що застосовуються у роботі логопеда. Далі більш детально розглянемо види технологій в логопедичній практиці.

Інноваційні технології в логопедії: арт-терапевтичні технології; сучасні технології логопедичного і пальцевого масажу; сучасні технології сенсорного виховання; тілесно орієнтовані техніки; Су-Джок терапія; інформаційні технології.

Позитивні результати приносить включення в корекційно-розвивальний процес арттерапії (арттерапія стосовно фахової освіти як синтез кількох областей наукового знання (мистецтва, медицини та психології), а в лікувальній і психокорекційній практиці як сукупність методик, побудованих на застосуванні різних видів мистецтва у своєрідній символічній формі і дозволяють за допомогою стимулювання художньо-творчих (креативних) проявів дитини з проблемами здійснити корекцію порушень психосоматичних, психоемоційних процесів і відхилень в особистісному розвитку), основними функціями якої є катарсична (очищає, яка звільняє від негативних станів) і регулятивна (зняття нервово-психічної напруги, регуляція психосоматичних процесів). Види арт-терапії: музикотерапія (вокалотерапія, гра на музичних інструментах); кінезітерапія (танцтерапія, тілесно-орієнтована терапія, логоритміка, психогімнастика); казкотерапія; мнемотехніка; креативна ігротерапія (пісочна терапія) [4].

Елементи музикотерапії. Музикотерапія – це ліки, які слухають. Легка спокійна музика під час коректувальних занять заспокійливо діє на нервову систему, приводить в рівновагу процеси збудження і гальмування. На заняттях використовую наступні прийоми музикотерапії: прослуховування музичних творів; ритмічні рухи під музику; проспівування чистоговорок під музичний супровід.

Комп'ютерні технології належать до числа ефективних засобів навчання, все частіше вживаних в спеціальній педагогіці. Аналіз літератури показує, що комп'ютерні засоби представляють для фахівця не частину змісту корекційного навчання, а додатковий набір можливостей корекції відхилень в розвитку дитини. Дефектологи, що застосовує в роботі комп'ютерну техніку, необхідно вирішити два основні завдання спеціального навчання :

сформувати у дітей уміння користуватися комп'ютером і застосовувати комп'ютерні технології для їх розвитку і корекції психофізіологічних порушень. Пріоритетне завдання застосування комп'ютера в роботі полягає не в навчанні дітей адаптованим основам інформатики і обчислювальної техніки, а в комплексному перетворенні їх місця існування, створенні нових науково обґрунтованих засобів розвитку активної творчої діяльності. На зайнятті комп'ютер допомагає провести фізхвилинку, зарядку для очей, провести інтерактивні ігри для розвитку фонематичних процесів [2].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, варіативність використання в корекційно-логопедичній роботі різноманітних методів і прийомів інноваційних логопедичних технологій призводить до стимуляції

систем відповідності мовленнєвих зон кори головного мозку, нормалізацію анатомо-фізіологічних процесів організму, скорочує терміни корекційної роботи, підвищується якість та ефективність роботи, знижує енергетичні затрати, налагоджує спадкоємність в роботі усіх зацікавлених в корекції мовлення дітей. Проаналізовані аспекти корекційно-логопедичної роботи з використанням нетрадиційних, інноваційних логопедичних технологій не вичерпують усіх аспектів проблеми формування психо-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у розробці та вдосконаленню комплексної корекційної програми розвитку дітей з ретельним науково-практичним аналізом нетрадиційних засобів роботи з дітьми зазначеної категорії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Андросова В. М. Використання інноваційних технологій в роботі з дітьми-логопатами старшого дошкільного віку для корекції вад звуковимови / В. М. Андросова // Розкажіть онуку. 2004. № 10-11.
2. Галущенко В. І. Особливості формування просодичного компонента мовлення у дітей зі стертою дизартрією: дис. ...канд. пед. наук: спец. 13.00.03. О., 2012. С.247.
3. Логопсихологія: навч. посіб. / С. Ю. Конопляста, Т. В. Сак ; за ред. М. К. Шеремет. К.: Знання, 2010. 293 с.

*Стаття надійшла до редакції
20 січня 2023*

ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА ОСОБИСТІТЬ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

УДК 37.013.42 – 053.4:0-9

СКАЛЕЦЬКА ДІАНА

*студентка заочного відділення Комунального закладу вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

Abstract. *In the article influence of mediatechnologies is analysed as a powerful mean of socialization children of preschool age. The examples of existent dangers and risks are resulted at the use of facilities of mass communication. The basic aspects of the safe use are reflected by modern of communication facilities.*

Key words: *facilities of mass communication, informative influence, to put preschool age, socialization of personality, information.*

Постановка проблеми. Питання успішної соціалізації особистості дітей дошкільного віку є одним з основних у педагогіці та віковій психології. Соціалізація – це засвоєння людиною моральних норм, законів, установок, цінностей та правил поведінки в суспільстві. Успішний процес соціалізації дає змогу дошкільнику гармонійно розвиватися та стати повноцінним, активним,

відповідальним і рівноправним членом свого соціального середовища.

У сучасних умовах до зовнішніх факторів соціалізації дошкільнят (сім'ї, дитячих колективів, гуртків за інтересами, дитячих дошкільних установ та ін.) додалися засоби масової комунікації. Стрімкий розвиток медіазасобів призвів до того, що дітей чи не з перших днів життя оточує медіапростір. Саме тому медіатехнології для

сучасних дітей стають потужним засобом їх соціалізації. Лише від дорослих залежить, як вплинуть ці засоби на розвиток, виховання та формування особистості дошкільнят, адже дуже часто тривалість користування дитиною дошкільного віку засобами масової комунікації дорівнює тривалості спілкування її з батьками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. С. І. Семчук у своєму дисертаційному дослідженні «Особливості впливу засобів масової інформації на соціалізацію дітей дошкільного віку» обґрунтувала педагогічні умови формування соціальної компетентності як результат соціалізації дітей дошкільного віку в контексті впливу ЗМІ, розкрила сутність і структуру соціальної компетентності дітей дошкільного віку, уточнила поняття «медіасоціалізація дитини дошкільного віку» та «медіа-розвивальне середовище дошкільного навчального закладу» [7]. Роль ЗМІ у формуванні особистості та їх вплив на світосприйняття підростаючого покоління розглядали Н. Горячев, С. Дем'янчук, В. Єгоров, Н. Іванова, Ю. Лошкарєв, А. Мудрик, М. Тиморшин та ін. Проблемам медіа-освіти, аудіовізуальної та медіа-інформаційної грамотності дітей присвятили свої дослідження Ж. Берже, О. Волошенюк, В. Іванов, І. Іванова, А. Кожанова, А. Моль, Л. Найдьонова, Л. Поршер, М. Тарді, С. Френе та ін. Науковцями (В. Абраменкова, Г. Апостолова, Н. Повякель, Л. Масол та ін.) доведено, що сучасна дитина-дошкільник більшість часу перебуває під впливом медіа-засобів, що неухильно позначається на її вихованні, індивідуальному розвитку і соціальному становленні. Це дає підстави визнати ЗМІ потужним фактором соціалізації сучасних дітей дошкільного віку [7].

Мета статті: проаналізувати вплив медіа-освітніх технологій на процес соціалізації дошкільнят; акцентувати увагу на важливості формування медіа-грамотності дітей дошкільного віку; обґрунтувати необхідність упровадження медіа-освіти в освітній процес закладів дошкільної освіти; висвітлити поняття медіа-освіти як інноваційного напрямку освіти дітей дошкільного віку; виділити умови ефективного, свідомого та безпечного використання дітьми медіа-засобів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «інформаційна технологія» (ІТ) у сучасному світі є досить багатограним та поширюється на всі сфери життя та діяльності людини. Однією з особливостей сьогодення є

надлишок доступної, неперевіреної, недостовірної, зайвої та шкідливої інформації. Інформаційна технологія – процес або сукупність процесів обробки інформації [4, с. 4].

Удосконалення інформаційних технологій створює умови для ефективного розвитку сучасного суспільства. Засоби масової комунікації стали невід'ємною складовою життя людей в усіх сферах діяльності. Медіа-інформаційні технології розкрили нові можливості для спілкування, освіти, розвитку, праці, відпочинку, творчості та самореалізації особистості [3]. Кількість користувачів, значну частину яких становлять діти дошкільного віку, сучасними комунікаційними засобами, мобільними телефонами, комп'ютерами, Інтернетом, а також телеглядачів невпинно зростає. Попри позитивний вплив та користь сучасних засобів масової комунікації для дітей дошкільного віку існують небезпеки та ризики при у ході їх використання. Інформаційно-комунікаційні засоби можуть надати дітям доступ до небезпечної, шкідливої, надлишкової та невідповідної віку інформації. Якщо діти надають перевагу віртуальному світу перед реальним, здійснюється негативний вплив на їх психіку і здоров'я. За таких умов може погіршитися не лише зір, слух, постава та сон, а й з'явитися тривожність, знервованість, дратівливість, соціальна дезадаптованість та узалежнена поведінка [3].

Досить часто телебачення стає для дітей дошкільного віку альтернативним джерелом пізнання світу. У віртуальному світі, дбаючи про свою безпеку, необхідно дотримуватися безлічі правил. У цьому сенсі медіа-простір майже не відрізняється від реального світу, а отже, потрапляючи до мережі Інтернет, не варто забувати про правила реального життя. Не викликає сумнівів те, що найкращим способом формування навичок безпеки є правильне виховання дітей. Утім, реальність часто не збігається з нашими бажаннями. До речі, сучасні діти почуваються в мережі набагато впевненіше, ніж їхні батьки [1]. Головна проблема – низький рівень обізнаності батьків.

Вони не можуть убезпечити дитину, оскільки мало розуміються на всіх тонкощах користування Інтернетом. Роль інформаційного середовища у формуванні особистості сучасних дітей дошкільного віку, на думку О. Л. Вознесенської, є потужнішою, ніж вплив сім'ї та педагогів [2]. Діти надзвичайно чутливі до маніпулятивних впливів медіа-засобів, з яких черпають більшість поведінкових моделей. Дошкільнята калькують та

копіюють поведінку героїв мультфільмів та серіалів, довіряють тому, що бачать на екрані.

Необхідно навчатися самим та формувати в дітей уміння уникати впливу медіа на свідомість, поведінку та передбачати наслідки такого впливу. Батькам не варто забороняти дитині користуватися медіа-засобами, а сприяти тому, щоб коло інтересів дитини було якомога ширшим. Потрібно розмовляти з дітьми про побачене на екрані, лише так можна вберегти дитину від небажаних наслідків. Дитина не в змозі відразу розібратися у потоці медіа-інформації, навчитися критично осмислювати та оцінювати медіа-тексти, тому потрібно розвивати вміння спілкуватися, обговорювати, домовлятися та приймати рішення.

Самостійне пізнання інформаційного світу дозволяє розширити коло інтересів дитини і сприяє її додатковій освіті, спонукає до кмітливості, привчає до самостійного розв'язання задач [8, с. 5].

Як стверджує О. Федоров, *медіа-освіта* – це частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіа-культури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні (комп'ютерно-опосередковане спілкування, Інтернет, мобільну телефонію) медіа з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій [6, с. 11].

Основними завданнями медіа-освіти для дітей дошкільного віку є: захистити дітей від потенційно шкідливих ефектів медіа; виховати такого споживача медіа, котрий міг би ефективно задовольняти свої інтереси, використовуючи засоби масової комунікації; сформувати медіа-імунітет особистості; сприяти формуванню свідомого споживання медіа-продукції на основі ефективного орієнтування в медіа-просторі та осмислення власних медіа-потреб; розвивати медіа-творчість особистості спеціалізованими засобами медіа-культури [8, с. 6-7].

Медіа-освіта намагається змінити стосунки педагога та учнів, ставить їх у позицію співдослідників, надає додаткові можливості для співпраці й діалогу.

Крім того, на думку Л. Мастермана, медіа-освіта орієнтується на навчання в колективі, переважно у групах, що також є дуже важливим у сучасному освітньому процесі [8, с. 5].

Особливості медіа-освіти зумовлені потенціалом сучасних медіа-технологій у формуванні морально-етичних та гуманістичних

цінностей особистості: загальнолюдських чеснот (милосердя, доброти, чесності, справедливості, гідності тощо); національних цінностей (формування громадянина-патріота, почуття національної гідності, збереження історичної пам'яті, традицій та ментальності українського народу); вміння спілкуватися, обстоювати власні погляди [8, с. 6].

Серед головних дидактичних функцій медіа-технологій, що можуть бути реалізовані в процесі навчання, виховання та розвитку дітей дошкільного віку,

I. Черешнюк визначає такі: пізнавальну (комп'ютерні технології та Інтернет); розвивальну (розвиток потенційних можливостей дошкільників, корекція недоліків у розвитку їх навичок та вмінь); дослідницьку (можливість узяти участь у творчих роботах різних видів); комунікативну (у ході обміну інформацією між дітьми створюється певна віртуальна єдність) [8, с. 9].

Оцінюючи ефективність процесу соціалізації дітей дошкільного віку, результатом якого є *соціальна компетентність*, С. Семчук визначила такі критерії її сформованості: *пізнавально-когнітивний*: уявлення дітей про світ; уміння дитини-дошкільника аналізувати побачене й почуте із ЗМІ, виражати свої міркування з приводу цього; вміння орієнтуватись у потоці медіа-інформації тощо; *соціально-емоційний*: уміння орієнтуватись у назвах емоцій, почуттів, специфіці їх прояву в телевізійних і комп'ютерних героїв; уміння дитини дошкільного віку визначати власні позитивні й негативні риси, чесноти та порівнювати їх із телевізійними персонажами; оцінювати себе, свою діяльність, переносити отриману із медіа інформацію у власну життєдіяльність та інше; *діяльнісно-поведінковий*: обізнаність дитини дошкільного віку із загальноприйнятими нормами і правилами поведінки в різних соціальних ситуаціях, уміння порівнювати їх із поведінкою телевізійних персонажів; уміння запобігати виникненню суперечливих ситуацій і своєчасно їх вирішувати, наслідуючи приклад позитивних персонажів телевізійних і літературних творів; знаходити в ЗМІ адекватні форми співпраці та взаємодії з оточуючими [7].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Соціалізація дітей дошкільного віку засобами медіа-технологій залежить від медіа-грамотності та медіа-культури дорослих. Лише батьки, вихователі можуть стати для дітей тим джерелом, з якого дошкільнята черпатимуть основи

грамотної, безпечної, свідомої та адекватної поведінки в медійно-інформаційному просторі. Сучасне медіа-середовище є простором життєдіяльності дитини дошкільного віку, де засоби масової комунікації є важливим фактором її формування, виховання та соціалізації. Натомість у практиці дошкільної освіти зміст і педагогічний супровід соціалізації дошкільників відбувається без урахування цього фактора. Отже, в сучасних умовах існує необхідність підготовки педагогічних кадрів до формування соціальної компетентності дітей

дошкільного віку в контексті впливу ЗМІ. Подальшого дослідження потребує питання розробки сучасних форм і методів формування соціальної компетентності дітей у контексті впливу ЗМК; професійної підготовки вихователів до формування соціальної компетентності дітей дошкільного віку та взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї щодо формування соціальної компетентності дошкільнят у контексті впливу медіа-засобів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Вознесенська О. Л. Сім'я в інформаційному суспільстві: зміна норми. *Психологічні перспективи*. Луцьк, 2010. Спецвипуск. С. 16–26.
2. Вознесенська О. Л. Навчатися ніколи не рано. Посібник для небайдужих батьків Київ : Золоті ворота, 2012. 268 с.
3. Діти в Інтернеті: як навчити безпеці у віртуальному світі : посібник для батьків / [І. В. Литовченко, С. Д. Максименко, С. І. Болтівець, М-Л. А. Чепан, Н. М. Бугайова]. К. : ТОВ «Видавничий будинок «Аванпост-Прим», 2010. 48 с.
4. Інформаційні технології та моделювання бізнес-процесів : навч. посіб. / О. М. Томашевський, Г. Г. Цегелик, М. Б. Вітер, В. І. Дубук. К. : ЦУЛ, 2012. 296 с.
5. Медіа-культура особистості: соціально-психологічний підхід: навчальний посібник / [О. Т. Баришполец, Л. А. Найдьонова, Г. В. Мироненко, О. Є. Голубєва, В. В. Різун та ін.]; за ред. Л. А. Найдьонової, О. Т. Баришпольця. К. : Міленіум, 2010. 440 с.
6. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд / В. Іванов, О. Волошенюк, Л. Кульчицька. Вид. 2-ге, стер. К. : АУП, ЦВЦ, 2012. 58 с.
7. Семчук С. І. Особливості впливу засобів масової інформації на соціалізацію дітей дошкільного віку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.08 Уманський ДПУ імені П. Тичини ; МОН України. К., 2011. 21 с.
8. Черешнюк І. О. Використання медіа-технологій у початковій школі : методичні рекомендації. Дніпро, 2016. С. 133.
9. Як сучасні мультфільми впливають на розвиток дитини URL : childdevelop.com.ua.

Стаття надійшла до редакції

05 травня 2023

STREAM – ОСВІТА ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ВЕКТОР ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ

УДК 373.2.091.313 – 004.247:[004:5:62:7]9

ЧЕКАНЦОВА ЗОЯ

вихователь комунального закладу «Дитячий навчальний заклад № 19 Вінницької міської ради»

Abstract. *The article substantiates STREAM education as a new integrative approach to the development, education and training of preschool children. The task of forming general scientific ideas about the world in children was analyzed; introducing them to information and communication technologies; development of the ability to experiment, design; teaching children the basics of processing the content of the text, literacy, mathematics, as well as various types of art. The essence of the concept of "STREAM-education" is revealed, which is interpreted as STREAM = Science, Technology, Reading + Writing, Engineering, Arts and Mathematics - an acronym for the words - natural sciences, technology, reading + writing, engineering, art, mathematics.*

Key words: *STREAM education of preschool children, STREAM centers, information and communication technologies.*

Постановка проблеми. Високий рівень освіти, в тому числі STEM-спеціальностей, має важливе значення для розвитку інноваційного потенціалу країни. Підготовку молодих новаторів слід розпочинати ще під час навчання в освітніх закладах початкового рівня. Особливо важливим є формування компетентностей особистості, її здібності до творчого, креативного мислення, вміння ефективно вирішувати складні проблеми побутового та професійного характеру, що визначає конкурентоспроможність людини в сучасних економічних умовах. Надзвичайно важливо забезпечити розвиток напрямів STEM-освіти в освітніх закладах, починаючи з дошкільного віку. Стратегічні напрями розвитку первинної ланки освіти, закладені у Базовому компоненті дошкільної освіти (Державному стандарті дошкільної освіти нової редакції (2021р.), «Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку» (2020р.), передбачають формування компетенцій і особистісних якостей, що сприяють розвитку творчих і технічних здібностей, продуктивного та критичного мислення; сенсорних, інтелектуальних, творчих здібностей та інтересів дітей. Саме компоненти STREAM-освіти інтегрують в собі основні уявлення та уміння дітей дошкільного віку у сфері природничих наук, технологій, читання і письма, інженерії, мистецтва та математики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Новітній напрям інтегрованого підходу дошкільної освіти є предметом багатьох наукових досліджень, зокрема О.Бутурліної, Д. Васильєвої, Н. Гавриш, Н. Гутаревої, І. Кіндрат, К.Крутій, Н.Морзе, І.Стеценко та ін. Поняття інженерного мислення та його формування вивчали О.Годунова, Т.Кудрявцев, Л.Мізанова, В.Столяренко, Л.Столяренко, І.Церковна та ін. Закордонний досвід упровадження STEM-освіти, як основи STREAM-освіти, описано у дослідженнях D.Langdon, J.Schwab, B. Means, N. Morel, A. House, A. Nicolas та ін.

Мета статті: обґрунтування *STREAM-освіти дітей дошкільного віку як вектора інтегрованого навчання і виховання.*

Виклад основного матеріалу дослідження. У психолого-педагогічних дослідженнях встановлено, що при формуванні елементарних математичних уявлень такі дії як моделювання, модифікація, трансформація дозволяють засвоювати сутність математичних понять [4]. Означені операції розвивають конструктивно-творчі здібності, уміння

за допомогою технічних засобів досягати якісно нового результату, сформувавши основи інженерного мислення. Зазначимо, інженерне мислення має глибоку наукову складову. Тому, як основа формування інженерного мислення, у дошкільній педагогіці виділяється передінженерне мислення.

Характерними ознаками означеного типу мислення є:

1.Передінженерне мислення формується в процесі дослідно-експериментальної, дослідницько-конструкторської, творчої діяльності зрізними видами конструкторів (LEGO DUPLO, Lego Education Wedo та ін.).

2.Його результат на рівні практичної діяльності – загальнодоступний раціональний продукт, створений за допомогою експериментально-діагностичних методів пізнання предметів і явищ навколишньої дійсності (моделювання, модифікації і трансформації).

3.Від рівня сформованості передінженерного мислення залежить розвиток якостей інтелекту дітей (винахідливості, кмітливості, здогадки, прагнення до пошуку нестандартних рішень завдань), тому процес формування такого мислення не вимагає зайвої формалізації та стандартизації та спирається тільки на експериментальну і конструкторську базу.

4.У структуру передінженерного мислення входять раціональний, чуттєво-емоційний і аксіологічний елементи, пам'ять, уява, фантазія, інтелектуально-творчі здібності (здатності до абстрагування, аналізу, порівнянню, узагальненню, класифікації, вміння порівнювати предмети і явища, з'ясувати закономірності, конкретизувати і впорядковувати), логіко-математичний досвід дитини, який дає можливість самостійно пізнавати і перетворювати навколишній світ [2; 5].

Саме на це, за словами вітчизняних і зарубіжних науковців та дослідників, (К. Крутій, Т. Грицишина, І. Стеценко, М. Поддьяков, О. Поддьяков), спрямована STREAM-освіта – новітній інтегрований підхід для розвитку, виховання дітей дошкільного віку.

Компонентами STREAM-освіти є: Science – природничі науки; Technology – технологія; Reading + WRITING – читання + письмо, розуміння змісту тексту; Engineering – інженерія; Arts – мистецтво; Mathematics – математика [3; 5].

Їх роль для пізнання світу дитиною дошкільного віку така: –Science, Technology,

Engineering, Mathematics – формування цілісної наукової картини світу;– Reading + Writing – опрацювання змісту тексту (його глибшого розуміння), підготовка руки до письма;– Arts – дає змогу через естетичне милування об'єктом здійснювати його пізнання, активізувати наочно-образне мислення.

Компоненти STREAM-освіти спрямовані на глибоке дослідження світу, всебічне його розуміння, розвиток мовлення і мислення, сенсорної та сенситивної сфер, навчання дітей використовувати здобуті знання у практичній діяльності. STREAM-напрямок є пріоритетним для розвитку культури інженерного мислення дітей старшого дошкільного віку. Перевагами його використання є: – тематичне навчання, а не предметне, у результаті чого дитина спостерігає зв'язок між різними науками; – використання наукових знань у буденному житті, у результаті дитина стає самостійною і більш пристосованою до практичного застосування знань; – розвиток критичного мислення та вміння розв'язувати проблеми, у результаті чого дитина розвиває неакадемічні навички та гнучке мислення; – надання віри у власні сили, у результаті чого дитина не боїться ризикувати та правильно реагувати на невдачі; – комунікація та командна робота, у результаті чого дитина вчиться співпрацювати; – креативні підходи до проєктної та творчої діяльності, у результаті чого дитина вчиться досліджувати, проєктувати, моделювати та конструювати у творчому просторі; – підготовка дитини дошкільного віку до технологізації життя,

результатом чого є розвиток технологічного, інженерного мислення [3, с. 23]. Особливе місце в розвитку основ інженерного мислення дитини займають інформаційно-комунікативні технології, використання яких дозволяє педагогу розвивати ІКТ компетенції вже з дошкільного віку. Дуже важливо, щоб дитина могла не тільки самостійно використовувати інформацію і здійснювати процес взаємодії, але і бути здатною до технічної творчості, моделювання та проєктування діяльності з метою її ефективної реалізації [1].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз вітчизняних та зарубіжних наукових праць дає підстави стверджувати, що головною особливістю дитини дошкільного віку є швидкий розвиток пізнавальної активності, допитливості, збагачення словникового запасу та світогляду. Спостерігається активний розвиток всіх процесів мислення, пам'яті, уваги, сприйняття, уяви, а також розумових дій. Провідним видом діяльності дітей дошкільного віку є гра. Досліджено теоретичні підходи та практичні підходи STEM-освіти та його відгалуження – STREAM-напрямок – новітній інтегрований підхід для розвитку, виховання дітей дошкільного віку. Компоненти STREAM-освіти – Science, Technology, Reading + WRITING, Engineering, Arts, Mathematics – спрямовані на глибоке дослідження світу, всебічне його розуміння, розвиток мовлення і мислення, сенсорної та сенситивної сфер, навчання дітей використовувати здобуті знання у практичній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кузьменко В. У. Розвиток індивідуальності дитини 3-7 років: монографія. К: ПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. 354 с.
2. Морозова Н. Г., Тихеева Е. І. Дошкільний вік: сенсорний розвиток і виховання. Дошкільне виховання. 1993. № 5. С. 54–55.
3. Пойда С. А. STEM, STEAM, STREAM як основа політехнічної освіти сучасного школяра. Електронні інформаційні ресурси: створення, використання, доступ. Вінниця: ВНТУ, 2016. С. 414–418.
4. Поніманська Т. І. Моральне виховання дошкільників К.: Вища школа, 2005. 150 с.
5. Харченко А. А. Інтеграція як освітня стратегія модернізації дошкільної освіти: зб. наук. пр. / ред. кол.: В. І. Очеретянко. Хмельницький: ХОШПО, 2019. 550 с.

*Стаття надійшла до редакції
19 січня 2023*

РОЗВИТОК ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

УДК 373.2.015.31:111.852

ТИМОШЕНКО АЛЬОНА

асистент вихователя приватного садочку «Дивосвіт»

Abstract. The article is devoted to the problem of aesthetic education of older preschool children in the process of familiarization with decorative and applied art, determination of criteria and indicators of their aesthetic education. On the basis of psychological and pedagogical research, the task of aesthetic education of preschoolers aged 5–6 is outlined. In accordance with the understanding of the essence of the concept of "aesthetic education", the leading characteristics of the result of the manifestation of aesthetic education of older preschool children are highlighted. The relevant components, criteria, indicators and indicators of this upbringing are defined.

Key words: aesthetic education, decorative and applied art, aesthetic education, indicators.

Постановка проблеми. Розуміючи значущість естетичного виховання в становленні особистості, в нашому дослідженні ми визначили вік дітей від п'яти до шести років. Вибір старшого дошкільного віку в дослідженні обумовлений даними психолого-педагогічної науки, а саме: до п'яти років відбувається засвоєння сенсорних еталонів і розвиток естетико-когнітивних і естетико-творчих здібностей дитини. Якщо в педагогічному процесі не створені умови, що дозволяють дитині вільно фантазувати, то до шести років ця здатність падає і росте стандартність, повторюваність асоціальних образів; не розвивається здібність до цілісного образного бачення та інше.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагоги Н. Ветлугіна, Г. Лабковська, Т. Комарова, Т. Поніманська виділяють наступні завдання естетичного виховання дітей дошкільного віку: розвиток у дітей естетичної сприйнятливості, формування певних емоцій, почуттів, ставлень, інтересів; створення запасу елементарних естетичних знань (звукових, колірних і пластичних) і вражень, розвиток чуттєво-емоційного досвіду, що є основою формування широких інтересів, потреб, здібностей, що виявляються в тому, що їхній власник за будь-якої ситуації поводить як естетична особистість, що діє; формування естетичного ставлення до дійсності, завдяки цьому виникає естетичне сприймання, що призводить до розуміння, оцінювання, формування естетичних уявлень і суджень; формування на основі отриманих знань і розвитку здібностей художнього, естетичного сприйняття соціально-психологічних якостей людини, що забезпечуватимуть їй можливість емоційно переживати й оцінювати естетично значимі предмети і явища, насолоджуватися ними, милуватися; формування якостей, потреби і здатності особистості активно

брати участь у створенні прекрасного в мистецтві, житті, праці, поведінці, стосунках.

Мета статті: визначити критерії і показники рівнів вихованості старших дошкільників у процесі ознайомлення з декоративно-ужитковим мистецтвом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування естетичного ставлення до дійсності, естетичних уявлень і суджень. Естетичне сприймання дійсності спирається на чуттєвий аспект речей – їх колір, звук, форму, що зумовлює необхідність розвитку сенсорної культури дітей. Виховуючи у дітей уміння сприймати красу і емоційно відгукуватися на неї, педагог поступово підводить їх до розуміння, оцінювання, формування естетичних уявлень і суджень. Формування елементарної естетичної свідомості у дошкільнят відбувається у процесі ознайомлення з еталонами правильного визначення прекрасного і потворного в житті і мистецтві. Освоєння дітьми естетичної діяльності. Це завдання передбачає розвиток естетичного і художнього сприймання, формування початкових умінь і навичок виконавської художньої діяльності, втілення елементів прекрасного в побут, стосунки з людьми, ставлення до себе. Вже в молодшому дошкільному віці естетичне сприймання дітей постає як емоційний інтерес до естетичних властивостей певних об'єктів. Розвиток загальних і спеціальних художньо-творчих здібностей дітей. Від того, наскільки правильно будуть помічені художньо-творчі здібності дитини, наскільки вміло буде спрямований їх розвиток, часто залежать її мистецькі успіхи в майбутньому, підтвердженням чого є безліч фактів з історії мистецтва і сучасної дійсності. Ці здібності формуються в процесі засвоєння способів діяльності – сприймання, виконання і творчості. Естетичне виховання дитини процес, який

формується під впливом різних життєвих обставин і дій, наділених естетичними засобами. Висловлюючи свої естетичні судження про речі і явища, діти дошкільного віку переживають певні естетичні почуття. Педагогічно організований процес естетичної дії на старших дошкільників має на меті не лише ознайомлення їх із різними видами і творами мистецтва, а й передбачає освоєння дітьми прекрасного в мистецтві та довкіллі і є процесом естетично правильної організації всього дитячого життя. Якщо естетичне виховання розглядати як процес формування цілісного сприйняття і правильного розуміння прекрасного у мистецтві та дійсності; здатність до творчого самовиявлення, то ця здатність вимагає свідомого, цілеспрямованого, планомірного та систематичного розвитку особистості. Відповідно до розуміння сутності естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку як інтегративна якість особистості нами були виділені провідні характеристики результату прояву естетичної вихованості дітей старшого дошкільного віку, а саме: здатність до естетичної діяльності; наявність естетичних знань та вражень; здатність до естетичного сприймання. Нами було встановлено з досліджуваної літератури, що естетична вихованість в онтогенезі є інтегративним процесом. Тому вивчення естетичної вихованості дітей старшого дошкільного віку, на нашу думку, повинно складатися з таких основних компонентів: акумулятивний, ціннісно-спонукальний, творчо-результативний. Акумулятивний компонент виявляється в емоційно-позитивній реакції на об'єкти та явища навколишньої дійсності, в асоціативно-образній обробці естетичної інформації, естетичних знаннях. Дитина в процесі життєдіяльності акумулює та засвоює різноманітну інформацію. Ціннісно-спонукальний компонент складають переживання, потреби, мотиви, інтереси, вольова цілеспрямованість. Цей компонент також включає естетичні почуття до мистецтва, естетичну оцінку об'єктів і явищ навколишньої дійсності, естетичні мотиви практичної діяльності. Дослідники наголошують, що в перехідний період від дошкільного віку до молодшого шкільного віку цінність набуває характеру стійкого механізму, спрямовує зміст психічної діяльності, впливає на сферу почуттів та перебіг мотиваційних процесів [1, с.22].

Поняття «цінність» співвідноситься з поняттям «оцінка», яка характеризує різні аспекти об'єктно-суб'єктного ставлення особистості до дійсності. Як слушно зазначає І.Зязюн, що завдяки набутому

естетичному досвідові, який закріплюється у вигляді стійких ціннісних орієнтацій, установок, встановлюється естетична орієнтація на предмет. Творчо-результативний компонент складають здатність до прояву власної ініціативи, самореалізація в естетичній діяльності, художньо-творча інтерпретація естетичних вражень, екстраполяція естетичного досвіду на інші сфери життєдіяльності з метою розширення соціального досвіду. Самореалізація, на думку вчених, це утвердження себе як особистості, котра не обмежує інтересів інших, а також обумовлює розвиток творчих здібностей [4]. Дитина старшого дошкільного віку може самореалізуватися, виявити індивідуальні особливості, ставлення до навколишнього та до себе у творчості за законами краси. Як слушно підкреслюють науковці, що одне з найважливіших питань дитячої психології та педагогіки – це питання про творчість дитини, що виявляється в усій своїй силі вже в ранньому дитинстві. Для розроблення критеріїв естетичної вихованості дітей старшого дошкільного віку розкриємо сутність поняття «критерій». У перекладі з грецької мови воно означає «засіб вирішення», як ознака, на основі якої відбувається оцінка, визначення або класифікація чого-небудь [3]. У контексті нашого дослідження доцільним вважаємо таке визначення цього поняття: «критерій» – це оцінка, сутнісна ознака, на основі якої здійснюють аналіз і порівняння педагогічних явищ. Ступінь виявленого критерію виражається в його сутнісних показниках. У своєму дослідженні під поняттям «показник» ми розуміємо «ознаку чого-небудь; наочні дані про результати певної роботи, процесу; дані досягнення в чому-небудь» [2].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, перед дошкільними навчальними закладами стоїть задача дати своїм вихованцям знання, прищепити навички й уміння, сприяючі естетичному вихованню дітей дошкільного віку, виховувати всебічно розвинену особистість. Естетичні якості особистості не є вродженими, але починають розвиватися з самого раннього віку в умовах соціального оточення і активного педагогічного керівництва. В процесі естетичного виховання відбувається поступове освоєння дітьми естетичної культури, формування естетичного сприйняття, а також уявлень, понять, суджень, інтересів, потреб, почуттів, художньої діяльності та творчих здібностей. Розробити та впровадити технологію ознайомлення старших

дошкільників з декоративно-ужитковим мистецтвом в процесі естетичного виховання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: «Академвидав», 2004. 456 с.
2. Поніманська Т.І. Основи дошкільної педагогіки. К.: Абрис, 1998. 446 с.
3. Словник-довідник педагогічних і психологічних термінів / за ред. Кузмінського А. І. Черкаси: Вид-во ЧДУ ім. Б. Хмельницького, 2002. 112 с.
4. Тарасенко Г. С. Дивосвіт. Технологія естетико-екологічного виховання. 2-ге вид. К.: Рута, 2000. 208

Стаття надійшла до редакції
25 квітня 2023

АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ ШЛЯХОМ СПІВПРАЦІ БАТЬКІВ ТА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

УДК 373.2.064.1:373.3-044.322

МОКРА ОКСАНА

вихователь Шаргородського закладу дошкільної освіти № 1

Abstract. *The article highlights the cooperation between parents and a preschool education institution. The adaptation of preschool children to studying at school was analyzed. The essence of the concepts "adaptation" and "preparation of children for interaction" is revealed. Types of pedagogical communication with children of preschool age are substantiated. The effective interaction of the teacher with parents was determined.*

Key words: adaptation, cooperation between parents and preschool education institution, joint activity, pedagogical interaction, school maturity.

Постановка проблеми. Зміст дошкільної освіти визначається її державним стандартом – Базовим компонентом дошкільної освіти, у якому презентовано обов'язковий мінімум засвоєння дітьми знань про довкілля, розвиток у них умінь і навичок та сформованість компетенцій відповідно до кожної освітньої лінії, а також умови, за яких вони можуть бути досягнуті. Провідним принципом безперервної освіти є забезпечення наступності й перспективності між усіма її ланками і насамперед – дошкільної та початкової освіти у взаємозв'язку мети, змісту, форм, методів, прийомів навчання і виховання з урахуванням вікових особливостей дітей п'яти – семи років, а також результатів сформованості у них відповідних компетенцій (Н. Гавриш, О. Запорожець, В. Котирло, Г. Люблінська та ін.). На жаль, упродовж багатьох років проблема наступності позиціонувалась як підготовка дітей дошкільного віку до навчання в школі, як-от: загальна розумова підготовка дітей до школи, спеціальна (предметна) підготовка, при цьому здебільшого відбувалося дублювання у дошкільному навчальному закладі змісту навчання грамоти, математики, рідної мови, тобто добукарного періоду першого класу, а також розглядалась як формування у випускників ЗДО

психологічної готовності дітей до школи (Л. Божович, Л. Виготський, О. Запорожець, О. Проскура та ін.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Засадничими в дослідженні взаємодії батьків та закладу освіти під час адаптаційного періоду в дітей шестирічного віку виступили такі положення: трансформація освітніх систем (С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень); філософський концепт освіти (В. Андрющенко, В. Кремень та ін.); концептуальні підходи щодо наступності та безперервності освіти (М. Вашуленко, І. Зязюн, К.Крутій та ін.); наступність між дошкільною і початковою ланками освіти (Л. Венгер, Н. Гавриш, К.Крутій, О. Савченко та ін.); «педагогічна взаємодія» (О. Киричук та ін.); партнерська взаємодія (О. Алексеева, Ш. Амонашвілі та ін.); підготовка дітей до школи (В. Котирло та ін.); формування психологічної готовності до навчання у школі (Л. Венгер, О. Запорожець та ін.); внутрішня позиція школяра (Л. Божович, Л. Венгер, Д. Ельконін та ін.); «шкільна зрілість» (А. Анастасі, О. Проскура та ін.); «дошкільна зрілість» (Н. Гавриш, К. Крутій та ін.); соціальна ситуація розвитку дитини (Л. Виготський, Л. Божович та ін.).

Система освіти характеризується безперервністю. Її першою вихідною ланкою є дошкільна освіта, що розглядається як цілеспрямований процес забезпечення різнобічного розвитку дитини відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, вікових і психологічних особливостей, формування у дітей дошкільного віку освітніх компетенцій і набуття ними необхідного життєвого досвіду [2; 3]. Завданнями дошкільної освіти в Україні є: визнання самоцінності й унікальності дошкільного дитинства, збереження дитячої субкультури, пріоритет повноцінного проживання дитиною сьогодення у порівнянні з підготовкою до майбутнього етапу життя, створення сприятливих умов для формування базових якостей особистості та «дошкільної зрілості» (К. Крутії) [1].

Мета статті: дослідження адаптації дітей дошкільного віку до навчання в школі шляхом співпраці батьків та закладу дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Взаємодія педагога з батьками під час адаптаційного періоду в дітей шестирічного віку – складний процес, який вимагає спеціальної підготовки вихователів і батьків. Аналіз експериментальних досліджень сімей дозволяє констатувати різноманітність чинників, що становлять сімейну виховну систему і досить неоднозначно впливають на розвиток дитини: особливості структури сім'ї, культурне середовище, емоційний клімат сім'ї тощо. Взаємодію батьків і дітей дослідники виокремлюють як найбільш значущий чинник у розвитку дитини в цілому.

Поняття «спільна діяльність» дуже актуально в сучасній дошкільній практиці. У ході досліджень групової активності, групової діяльності, групової взаємодії вченими виявлено основні характеристики спільної діяльності, які передбачають наявність: єдиної мети для учасників діяльності; загальної мотивації; об'єднання, поєднання і узгодження індивідуальних діяльностей, що утворюють одне ціле; управління спільною діяльністю; єдиного прикінцевого результату; єдиного простору і одночасності виконання індивідуальних діяльностей різними людьми [2, 3]. Організація такої спільної діяльності педагогів і батьків ефективна при дотриманні психолого-педагогічних умов: реалізація демократичного стилю взаємодії, поетапність здійснення спільної діяльності, здійснення індивідуалізації освітнього процесу, здійснення принципів системності, цільового детермінізму (орієнтує на передбачуваний результат і його врахування під час планування).

Ще одним поняттям, суміжним з поняттям про педагогічному освіті, виступає поняття про педагогічне консультування. Отже, система педагогічної просвіти батьків охоплює різні напрямки і види діяльності, пов'язані з вирішенням різноманітних завдань, під кожен з яких добирається комплекс форм і методів організації взаємодії педагога з батьками. Розглянемо алгоритм взаємодії ЗДО і сім'ї, визначений С.В.Глебовою [2]. Перша стадія – це пошук контактів при першій зустрічі. Вихователь повинен проявити педагогічний такт, щирі повагу до батьків, делікатність, стриманість, важливо не відштовхнути непередуманим питанням. У другій стадії обговорюється, що необхідно розвивати і виховувати в дитині, підкреслювати її індивідуальність, неповторність. На цій стадії вже можна обережно заговорити про небажані прояви в поведінці дитини. На третій стадії (встановлення загальних вимог до виховання дитини) педагог спонукає батьків висловити свої погляди на виховання дитини, вислуховує думку про використовувані методи, навіть якщо вони помилкові. Не спростовує, а пропонує свої способи впливу, закликає об'єднати зусилля для вироблення єдиних вимог. У четвертій стадії говориться про зміцнення співпраці в досягненні спільної мети. Погодившись на співробітництво, сторони уточнюють виховні можливості один одного, ставлять єдині цілі і завдання. Можливі суперечки, розбіжності, однак, важливо, щоб вони не завадили подальшій співпраці. На стадії реалізації індивідуального підходу педагог не демонструє свою всесильність, а довірливо повідомляє про свої сумніви, труднощі, питає поради у батьків і прислухається до них; виробляється цілий ряд узгоджених заходів, спрямованих, в тому числі, і на перевиховання дитини. На шостій стадії вдосконалення співробітництва готових рецептів не пропонується, ретельно аналізується процес спільної діяльності; йде реалізація єдиних педагогічних впливів [2]. Організація роботи в рамках нових форм взаємодії з сім'єю керується такими принципами: інформаційна відкритість дитячого садка і сім'ї; доброзичливий стиль спілкування педагогів із батьками; позитивний настрій на спілкування; індивідуальний підхід, що передбачає відчуття ситуацію, настрої батьків, знайти вихід з обставин, що склалися; співробітництво, створення атмосфери взаємодопомоги та підтримки сім'ї, демонстрація зацікавленості педагога розібратися в проблемах

сім'ї; динамічність (сучасний дитячий садок є мобільною системою, швидко реагує на зміну соціального складу батьків, їх освітні потреби і виховні запити; в залежності від цього повинні змінюватися форми і напрямки роботи дитячого садка з сім'єю) [2]. Але чи готові самі педагоги до взаємодії з батьками, адже сучасні батьки також як і сучасні діти дуже різні? Так, батьків дітей, які не відвідують ЗДО, умовно можна розділити на дві групи. До першої групи можна віднести батьків з невеликими знаннями в області психології дитинства, які відчувають "інформаційний голод", викликаний відсутністю системи роботи фахівців з сім'єю, в якій є діти, не охоплені дошкільною освітою. Другу групу складають батьки, які скуповують із прилавків магазинів всю психологічну та педагогічну літературу, не маючи, при цьому, спеціальної освіти, що дозволяє об'єктивно оцінити запропонований в книгах матеріал. У результаті такого еkleктичного з'єднання розрізаних знань ці батьки мають часто неадекватні уявлення про норми розвитку дітей. І в першому, і в другому випадку вихованню і розвитку дитини може бути завдано шкоди. Як тут не згадати про "педагогічний всеобуч" для батьків, так недоречно забутому з часів школи кінця двадцятого століття? [3].

Отже, організація спілкування педагога з батьками вихованців у процесі підготовки дітей до адаптаційного періоду залишається однією з найбільш складних проблем в діяльності закладу дошкільної освіти. Сучасні батьки освічені, мають широкий доступ до науково-методичній літературі з галузі педагогіки. Однак високий рівень загальної культури, ерудованість та інформованість батьків не є гарантією достатнього рівня їх педагогічної культури. Батьки відчувають труднощі під час адаптаційного періоду в дітей шестирічного віку, у

виборі оптимальних виховних методів і прийомів. У застосуванні яку почерпнув з Інтернету і науково-популярної літератури інформації безпосередньо на практиці. Відзначено, що зберігається у батьків потреба в отриманні конкретної адресної допомоги з питань підготовки дітей до адаптаційного періоду, як відомо саме педагоги дошкільного закладу здатні прийти на допомогу батькам. Але, на жаль, не всі педагоги можуть допомогти. Причин тут декілька. По-перше, позначається недооцінка в суспільстві ролі вихователя дитячого садка. Анкетування показало, що багато і навіть досить досвідчені, педагоги ЗДО відчувають невпевненість в спілкуванні з батьками. Вони висловили думки про те, що не відчувають свою позицію як авторитетну. Пов'язано це з тим, що багато батьків не завжди точно уявляють собі призначення і функції дитячого садка, особливості роботи педагога. Існують різні хибні уявлення: дитячий сад-місце, де тільки доглядають за дитиною, дитячий сад – плацдарм для старту в школу, вихователь – людина, що не знайшов місця в житті. Такі точки зору не сприяють налагодженню контактів між батьками і педагогами

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, взаємодія ЗДО і сім'ї з питань підготовки дітей до адаптаційного періоду слід розглядати як двосторонній процес: «заклад дошкільної освіти – сім'я» – процес, спрямований на оптимізацію впливу сім'ї на дитину через підвищення педагогічної культури батьків, надання ними допомоги: «батьки – заклад дошкільної освіти» – процес, що характеризується включенням батьків в освітній процес ЗДО. Для ефективної взаємодії педагога з батьками недостатньо діагностики і бажання співпраці. Необхідні сучасні знання про сім'ю, цими знаннями повинні володіти всі співробітники ЗДО, саме вони повинні стати основою для професійної взаємодії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Дитина в дошкільні роки: комплексна освітня програма / Наук. керівник К. Л. Крутій, 2016. 160 с. (рекомендовано, Лист МОН України від 20.05.2015 р. № 1/9-249).
2. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : монографія / [А.М. Богущ, Л.О. Варяниця, Н.В. Гавриш, С.М. Курінна, І.П. Печенко]; за заг. ред. Н.В. Гавриш. Луганськ : Альма-матер, 2006. 368с.
3. Кравець В. Психофізіологічні та психолого-педагогічні аспекти формування усвідомленого батьківства. Київ : Академія, 2001. 244с.

*Стаття надійшла до редакції
19 січня 2023*

ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

УДК 373.2.015.31:33

ФЕДОРИШИН ОКСАНА

вихователь комунального закладу «Дитячий навчальний заклад № 74 Вінницької міської ради»

Abstract. The article highlights the forms and methods of economic education of preschool children, substantiates the expediency of their use in the process of forming the ecological culture of preschoolers.

Key words: economic education, economic knowledge, forms, methods, preschool children.

Постановка проблеми. Інтеграція і глобалізація соціальних, економічних і культуротворчих процесів у суспільстві породжують у сучасної людини нові прагнення, ставлять важливі завдання, зокрема, пристосування до життя у ринкових відносинах. Економічні знання стають нагальною потребою всіх громадян і вимагають нових підходів до виховання підростаючого покоління, здатних жити і працювати в умовах ринкової економіки. Розуміння елементарних економічних понять і володіння «ринковими» навичками поведінки – вимога, яку ставить час не тільки перед дорослими громадянами, а й перед дітьми. Сучасного дошкільника вже з перших років його життя оточує економічна сфера, наповнена складними економічними поняттями та процесами. Саме у дошкільному дитинстві формуються основні індивідуально-психологічні властивості дитини, закладається фундамент для подальшого формування соціально-моральних якостей особистості. Тому важливо формувати економічну компетентність дітей, починаючи з дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливого значення економічному вихованню підростаючого покоління надавали Сократ, Арістотель, Я. Коменський, Й. Песталоцці, К. Ушинський, А. Макаренко, В. Сухомлинський, які розглядали економічне виховання як управління домашнім господарством, наголошували на необхідності формування у дітей умінь розпоряджатися грошима, виховання таких рис як бережливість, ощадливість, раціональність. Комплекс питань, пов'язаних з визначенням завдань, методів, прийомів ознайомлення дошкільників з основами економіки висвітлюється у сучасних дослідженнях і свідчить про необхідність упровадження економічної освіти дітей із дошкільного віку (Н. Грама, Р. Жадан, Л. Лохвицька, А. Пілатова, М. Романова, А. Сазонова, І. Свердлова, С. Чорна, А. Шатовата ін.).

Мета статті: схарактеризувати доцільні форми і методи економічного виховання дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічне виховання дошкільників – цілеспрямований педагогічний вплив з метою засвоєння елементарних економічних знань, умінь, навичок та формування початкових морально-економічних якостей особистості, основ економічної культури. Процес формування економічного досвіду дітей дошкільного віку відбувається за двома напрямками: по – перше, дитина засвоює досвід попередніх поколінь у вигляді сталих економічних законів та понять (через телебачення, гру з друзями, батьками). Сформовані уявлення є необхідним надбанням людини для орієнтації та участі в соціально-економічній сфері життєдіяльності. По-друге, елементарний економічний досвід дитини формується у різних видах діяльності і є результатом її власної економічно доцільної поведінки. Це може бути спостереження за економічними процесами, виконання соціально-економічних ролей, участь у налагодженні найпростіших економічних взаємозв'язків між різними людьми (обмін, продаж, купівля) [5, с.9].

Забезпечення ефективності економічного виховання дітей дошкільного віку передбачає пошук та добір доцільних форм і методів його здійснення. Форма організації виховання як спільна діяльність педагога і дітей, яка здійснюється у певному порядку і встановленому режимі, значною мірою виражає характер зв'язку між суб'єктами взаємодії, їх діяльністю, місцем і режимом його проведення. Аналіз форм організації виховного процесу у закладі дошкільної освіти дає можливість стверджувати про те, що найбільш ефективними у процесі економічного виховання є: заняття, екскурсії, проведення дидактичних ігор економічного змісту, мовні логічні завдання, економічні брей-ринги, проведення свят і розваг, зустрічі з цікавими людьми, причетними до економічної сфери. Зазначимо, що однією із форм

організації економічного виховання дошкільників є екскурсії, специфічне значення яких полягає у забезпеченні первинного сприймання невідомих предметів і явищ. З метою формування економічних знань пізнавальними будуть екскурсії, які проводяться з дошкільниками до банку, в комерційну крамницю, на ярмарок, приватне кафе, в ході яких діти отримують і розширюють уявлення про гроші, попит та пропозицію, професії людей, які там працюють, сучасну рекламу, особливості ведення господарської діяльності [7, с.12].

Важливою формою економічного виховання є заняття, які в більшості проводяться як фронтальні. Проведення таких занять як «Лісова крамниця», «Попит та пропозиція», «Усі для всіх», «На гостинах у Ведмедика Мишка», «Дім Гнома-Економа», «Для чого потрібні гроші» дають можливість дітям опанувати такими поняттями як товар, гроші, ціна, вартість, підприємство, реклама, кошти. В умовах закладів дошкільної освіти дітей учать орієнтуватися в навколишньому середовищі, розширюють їх знання про життєво необхідні предмети, які полегшують працю людей, заощаджуючи час (холодильник, праска, кухонний комбайн, пральна машина) та ознайомлюють з технікою безпеки при роботі з ними. У процесі проведення занять вихователі часто використовують різноманітні проблемно-ігрові завдання: завдання, які вимагають встановлення функціональних зв'язків («Одягни ділову людину», «Що купити на День народження»); завдання, що передбачають розкриття причинно-наслідкових зв'язків («У нашого ведмедика найкращий в магазині мед», «Зайчики посварилися через кошик капусти»); завдання, які потребують знання способів дій з предметами («Кому що потрібно для життя») [6, с.8].

Однією з найбільш ефективних форм роботи з дітьми в царині економічного виховання є дидактичні ігри. Вони використовуються як самостійна форма організації і як частина заняття. У ході їх проведення вихователі знайомлять дітей з різноманітними економічними поняттями. Найчастіше різні види ігор використовують для закріплення знань, умінь, зокрема, з метою засвоєння таких економічних понять як виробник, покупець, продавець, гроші. Цьому сприяють такі ігри як «Крамниця обслуговування», «Що важливіше», «На ярмарок», гра-драматизація «У Вуханчика іменини». Різні за формою і змістом вони вводять дитину в коло реальних життєвих ситуацій, забезпечують засвоєння соціального

досвіду дорослих, певну систему економічних знань, умінь, навичок, способів дій, моральних норм і правил поведінки. Дидактичні ігри використовують у навчанні і вихованні дітей всіх вікових груп, адже за необхідності вони активізують їхній досвід, допомагають засвоїти нові знання, економічні категорії, дозволяють повторити, уточнити, закріпити набуті знання та економічні уявлення. Вихователі вдаються до них і після спостережень, екскурсій, бесід, а також з метою виховання бережливості, економності, самостійності, раціональності [4, с.57].

Для ознайомлення дошкільників з економікою, формування їхньої економічної культури важливими є відповідні методи: словесні, наочні, практичні. Словесні методи є ефективними у процесі засвоєння економічних знань, уявлень, оскільки читання дітям уривків з художніх творів, казок, віршів сприяє усвідомленню таких економічних понять як «конкуренція», «праця», «обмін». Серед казок, в основу яких покладений економічний зміст доречними у роботі з дошкільниками є такі, як: «Коза-дереза» (в якій розкривається економічне поняття «оренда»), «Колосок», «Півник», «Калиночка», «Золот а обручка» (дасть можливість дітям зрозуміти поняття «обмін», «бартер»), «Царівна-жаба», «Заєць і їжак» (дають тлумачення поняття «конкуренція»), «Попелюшка» (розкривається поняття «спонсор»). При ознайомленні дітей з економікою вихователі використовують прислів'я, приказки, загадки, в яких відображаються відносини між людьми, ставлення до праці, хліба та ін.

Доцільними у засвоєнні економічних знань є не тільки словесні, але і наочні методи. З метою пояснення певних економічних понять дітям пропонують демонстрацію сюжетних картинок із зображенням торгів, ярмарків, продуктів харчування, одягу, людей різних професій, а також спеціально створені дидактичні картини, репродукції картин відомих художників, предметні картинки, згруповані за відповідними темами [2, с.9].

Крім словесних та наочних методів, важлива роль належить і практичним методам, за допомогою яких вихователь організовує різноманітну практичну діяльність дітей, що сприяє засвоєнню ними економічних знань, формуванню умінь і навичок. Використання різних практичних методів змінюється відповідно віку дітей, оволодіння ними певними вміннями. Якщо у молодшій і середній

групах вихователь здебільшого показує способи виконання за зразком, то у старшій групі демонстрація все більше поступається місцем самостійному виконанню роботи за заданими умовами. Участь дошкільників у економічних іграх «Економічний господар», «Виробник–товар», «Овочевий магазин», «Магазин кондитерських виробів» дає можливість дітям оволодівати елементарними економічними, практичними навичками (отримання товару, купівля–продаж, маніпулювання грошима) [3, с.18].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, вміле використання доцільних

форм і методів сприяє результативності економічного виховання дошкільників, яке спрямоване на вироблення у них бережливого ставлення до суспільної власності, умінь застосовувати набуті економічні знання у повсякденному житті й діяльності, раціонально використовувати матеріальні і духовні цінності, на виховання таких моральних якостей як відповідальність, діловитість, працьовитість, підприємливість. У процесі економічного виховання формується економічна і правова культура, завдяки якій дошкільники можуть адаптуватися в нових умовах суспільного життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гладій С. Економіка і дошкільник. Бібліотечка вихователя дитячого садка. 2016. № 10. С. 79–86.
2. Григоренко Г., Жадан Р. Виховуємо бережливість. Дошкільне виховання. 2009. № 12. С. 8–11.
3. Жадан Р. П., Григоренко Г. І. Особливості економічного виховання дітей старшого дошкільного віку. Економіка в школах України. 2011. № 6. С. 17–19.
4. Сverdlova I. Формування економічної досвідченості дошкільників засобами гри. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2017. № 1. С. 54–64.
5. Черешнюк О., Артоуз О., Кирган В. Економіка для дошкільників. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2016. № 3. С. 8–14.
6. Чорна С. Цікава економіка. Формування економічної компетенції старших дошкільнят у сюжетно-рольових творчих іграх. Палітра педагога. 2015. № 5. С. 6–10.
7. Шило Ю. В. Економічні перлини для маленької дитини (формування економічної культури дошкільників середнього віку). Дошкільний навчальний заклад. 2017. № 6/7. С. 8–124.

Стаття надійшла до редакції
19 січня 2023

ОЗНАЙОМЛЕННЯ З РІДНИМ МІСТОМ ЯК ЗАСІБ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

УДК 373.2.015.31:172.15:908

ЩЕРБАТЮК КАТЕРИНА

студентка заочного відділення Комунального закладу вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Abstract. The article highlights the peculiarities of familiarization with the native city as a means of patriotic education of preschool children, reveals the basic principles of moral and patriotic education of preschoolers, analyzes the thematic blocks of the educator's work with children on familiarization with the native city.

Key words: patriotic consciousness, love for the Motherland, moral and patriotic upbringing, familiarization with the native city.

Постановка проблеми. Актуальність проблеми обумовлена необхідністю виховання патріотизму, починаючи з дошкільного віку. В цей період відбувається формування культурно-ціннісних орієнтації духовно-етичної основи особистості дитини, розвиток її емоцій, відчуттів, мислення, механізмів соціальної адаптації в суспільстві, починається процес національно-

культурної самоідентифікації, усвідомлення себе в навколишньому світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні багато авторів прямо і опосередковано розглядають визначення сутності таких понять, як "патріотична свідомість", "любов до Батьківщини" в контексті дослідження патріотичного виховання. Даній проблематиці присвячені фундаментальні

праці вчених-філософів В. Бичка, О. Забужка, І. Надольного, І. Стогнія, В. Шинкарука тощо. Психологічну складову патріотизму досліджують у своїх наукових працях сучасні психологи: І. Бех, А. Богуш, М. Боришевський, В. Котирло. Питання формування військового патріотизму певною мірою розглянуто в роботах А. Абрамова, В. Баранівського, В. Лутовінова, В. Осьодла, В. Стасюка, Ю. Красильника [1, с.59–63].

Мета статті: виявити основні засади морально-патріотичного виховання дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під час виховання у дітей дошкільного віку любові до Батьківщини потрібно розпочинати виховувати любов до рідного міста. Успішний розвиток дошкільнят при ознайомленні з рідним містом можливий лише за умови їх активної взаємодії з оточуючим світом емоційно-практичним шляхом, тобто через гру, предметну діяльність, спілкування, працю, навчання, різні види діяльності, властиві дошкільному віку [2, с.12–23].

Необхідно зазначити, що морально-патріотичне виховання дошкільнят на краєзнавчому матеріалі ґрунтується на таких засадах: ознайомлення дошкільнят з рідним містом повинно природно «входити» в цілісний освітній процес, що будується на фоні краєзнавчого матеріалу; введення краєзнавчого матеріалу в роботу з дітьми з врахуванням принципу поступового переходу від більш близького дитині, особистісно-значущого, до більш віддаленого від дитини – культурно-історичних фактів; формування особистісного ставлення до фактів, подій, явищ у житті міста, створення умов для активного залучення дітей до соціальної дійсності, підвищення особистісної значущості для них того, що відбувається навкруги; розвиток музейної педагогіки, що надає можливість дитині налагодити діалог з культурним надбанням минувшини та сьогодення; здійснення діяльнісного підходу до залучення дітей до історії, культури, природи рідного міста, тобто вибір самими дітьми тієї діяльності, в якій вони хотіли б відобразити свої почуття, уявлення про побачене та почуте (творча гра, придумування оповідань, виготовлення поробок, придумування загадок, аплікація, ліплення, малювання, проведення екскурсій, участь у благоустрої території, охороні природи і т. п.); залучення дітей до участі в міських святах з тим, щоб вони могли долучитися до атмосфери загальної радості та піднесеного настрою. Познакомитися із жителями рідного міста – носіями соціокультурних

традицій в народних ремеслах, танцях, піснях; вибір методів ознайомлення дітей з рідним містом, що перш за все підвищують їх пізнавальну та емоційну активність; створення відповідного розвивального середовища в групі та дошкільному закладі, яке б сприяло розвитку особистості дитини на основі народної культури з опорою на краєзнавчий матеріал (міні-музей народного побуту, предмети народного ужиткового мистецтва, фольклор, музика тощо), і яке б дозволило забезпечити потребу в пізнанні його за законами добра та краси [3, с.24–36].

Організація роботи з батьками під девізом: їх знання та любов до рідного міста повинні передаватися дітям.

Ознайомлення дошкільнят із рідним містом може стати тією основою, навколо якої інтегруються всі види дитячої діяльності.

Одним із варіантів реалізації принципу інтеграції в роботі з дошкільнятами є організація педагогічного процесу на основі тематичного планування.

Такий підхід дає можливість бачити різні аспекти явищ: соціальні, морально-етичні, природні, художньо-етичні та ін. Крім того, «занурення» в ту або іншу тему, яку одночасно вивчають діти різного віку, дозволяє об'єднати їх спільними почуттями, переживаннями при проведенні спільних свят, вечорів відпочинку, виставок. При цьому старші можуть поділитися з меншими досвідом, підготувати матеріали, необхідні для власної діяльності та для малят. Зробити подарунки малютам.

Дуже ефективною формою може стати і такий вид діяльності як дитячі «погостини», коли старші діти готують для менших концерт, виставу тощо, і запрошують менших до себе в гості. Малюта також готують невеликий концерт для старших і йдуть в групу, де перебувають діти старшого дошкільного віку. Вихователі в кінці організують спільні ігри дітей. Так створюється дитяче співтовариство.

Загальновідомо, що досить складним в роботі по ознайомленню з рідним містом, особливо з його історією та визначними місцями, є складання розповіді для дошкільнят. При цьому необхідно пам'ятати наступне: супроводжувати розповідь наочними матеріалами: фотографіями, репродукціями, слайдами, схемами, малюнками та ін.; звертатись до дітей із запитаннями в ході розповіді, щоб активізувати їх увагу, викликати бажання щось дізнатися самостійно, спробувати про щось здогадатися, запитати. Спонукаючи мислення

дітей проблемними запитаннями: «Як видумаєте, чому саме на цьому місці люди вирішили побудувати місто? Звідки така назва? Що вона може означати?»; не називати дат: вони утруднюють сприйняття матеріалу. Використовувати такі вирази: «Це було дуже давно, коли ваші бабусі та дідусі були такими ж маленькими, як ви» або «Це було дуже-дуже-дуже давно, коли ваших мам, тат, бабусь та дідусів ще не було на світі»; використовувати доступну дітям лексику, пояснювати значення незнайомих слів, не вживати спеціальної термінології, не перевантажувати розповідь складними граматичними конструкціями [4, с.12–13].

Можливі наступні тематичні блоки роботи вихователя з дітьми по ознайомленню з рідним містом:

1. Історія міста. Назва. Чому тут виникло поселення людей?

2. Найбільша площа. Моя вулиця. На якій вулиці розташований мій дитячий садок? Вулиці нашого міста.

3. Визначні місця нашого міста. Пам'ятники, будівлі, музеї, театри.

4. Праця дорослих. Підприємства нашого міста. Чим прославлене місто.

5. Герб міста. Які символи на ньому зображені. Як вони пов'язані з історією та працею людей в нашому місті.

6. Видатні люди рідного міста. Чиїми іменами названі вулиці, школи, підприємства. Чому? Які люди прославили наш край?

7. Природа рідного міста. Які дерева, квіти прикрашають вулиці міста. Яких рослин найбільше. Як називається ріка, на березі якої розташоване місто. Які корисні копалини є в нашому краї, місті.

8. Культура рідного міста. Які музеї, театри, бібліотеки є в місті. Навчальні заклади, школи, дитячі садки.

9. Культура поведінки в рідному місті. Як поводити себе на вулиці, в транспорті, музеї, театрі, на прогулянці, на загальноміських святах.

10. Відпочинок у нашому місті. Де люблять відпочивати жителі рідного міста. Які є традиції, свята. День міста.

11. Захисники нашого міста. Хто слідкує за спокоєм, добробутом людей у місті. Хто допомагає людям в надзвичайних ситуаціях. Хто такі ветерани. Як в нашому місті святкують День Перемоги [5, с.12–43].

Тематичні блоки можуть інтегруватися з будь-яким етапом пізнання дитиною рідного міста, збагачуючи життєвий досвід дитини.

Кожен момент ознайомлення дошкільнят з рідним містом повинен бути пронизаний вихованням поваги до людини-трудівника, захисника міста, гідного громадянина. Завдання залучення дітей до життя міста, його історії, культури, природи найбільш ефективно вирішується тоді, коли на заняттях встановлюється зв'язок поколінь та пізнання найближчого оточення обов'язково пов'язується з культурними традиціями минулого.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Ефективність морально-патріотичного виховання досягається тоді, коли педагогічна діяльність характеризується цілісністю і включає відбір краєзнавчого змісту в відповідності з метою розвитку дитини, її віковим особливостям та інтересам; збагачення розвивального середовища матеріалами про рідне місто (дидактичні ігри, посібники, предмети мистецтва, продукти дитячої творчості та інше), узгодженість тематики занять по ознайомленню з рідним містом з тематикою інших занять, з іграми дітей. Створення умов для самостійної та спільної з дорослими роботи з краєзнавчим матеріалом; забезпечення соціально-емоційного благополуччя дитини, діагностика змін в її розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гасанов З.Т. Цілі, завдання та принципи патріотичного виховання. *Педагогіка*. 2005. № 6. С. 59 – 63.
2. Дошкільникам про захисників батьківщини / Під. ред. Кондрикинської Л. А. М., 2016. С.12 – 23.
3. Скрипченко О.В. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб./ О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В.Огороднійчук та ін. К., Вища школа 2011. С. 24–36.
4. Якубенко В. Від народознавства – до свідомого патріотизму// Дошкільне виховання. 2019. №8. С. 12–13.
5. Як навчити дітей любити Батьківщину / Антонов Ю. Є., Левіна Л. У., Розова Про. У. та інших. М., 2015. С. 12–43.

*Стаття надійшла до редакції
06 квітня 2023*

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ В СИСТЕМІ РОБОТИ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА

УДК 373.3.015.31:172.15]:37.091.12-051

БЕСПЕЧНА АНАСТАСІЯ

студентка філологічного факультету

Науковий керівник: КУЗЬМИНСЬКА Д.М.

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Abstract. *The article examines the national and patriotic education of students in the system of work of the class teacher. It is described that in primary school age, there is an understanding of the child's ethnicity. The principles of work on patriotic education of schoolchildren are substantiated. The levels of educational results of patriotic education of schoolchildren are given.*

Keywords: *directions, education, patriotism, schoolchildren, homeroom teacher.*

Одним з пріоритетних напрямків формування базових цінностей на початковому ступені навчання є патріотичне виховання. Важливим для нашого дослідження є аналіз поняття «патріотичне виховання молодших школярів» і пов'язаних з ним понять «патріотичне виховання» і «патріотизм».

Чуттєві сплески і випадкові інциденти залишаються в молодшому віці. Все це пояснюється динамікою уявлень дітей, при появі яких дає можливість переключитися від безпосередньої ситуації, що склалася. Хвилювання, не пов'язані з ситуацією, можуть допомогти школяреві не так критично приймати миттєві труднощі і не надавати їм істотну роль.

Діти молодшого шкільного віку характеризуються серйозними змінами в психологічній області. Їх хвилювання значно посилюється, стаючи глибше і суперечливим. У зв'язку зі зростанням кола емоцій, зміни відчувають і їх сутність. Важливо в такому випадку те, що школяр дізнається про співчуття, починає усвідомлювати, що означає співчувати іншим. Супідрядність мотивів вважається одним з ключових індивідуальних елементів, які формуються в молодший шкільний період. Виникає воно ще в учнів, а далі крок за кроком формується. Мотиви молодшого школяра мають різну силу і значимість. З'являються і нововведення: аргументи, які пов'язані з нормами моралі і результатом успіху. Молодший шкільний проміжок акцентується формуванням персональної мотиваційної концепції школяра [1].

До початку навчання в школі відбувається розвиток самосвідомості. Здійснюється це внаслідок розвитку розумових здібностей і особистості дитини. Самосвідомість – основне новоутворення молодшого школяра. Спочатку школяр навчається робити оцінку впливу інших, а вже після цього

надає оцінку власних вчинків, внутрішнім якостям і вмінням. Здійснюється розуміння часу і себе в часі.

На початку молодшого шкільного віку діти можуть дати оцінку собі в минулому і сформувати власний підхід до майбутнього. Важлива значущість у формуванні самосвідомості дітей відводиться їх самооцінці. Самопізнання ґрунтується на ставленні до нього батьків, з якими він себе ототожнює. Необхідна підтримка батьками дитячої активності, або у дитини може сформуватися невірна оцінка, неправильний вигляд. Молодший школяр, який містить високу самооцінку, має прагнення націлювати себе на високі цілі, яких в більшості ситуацій домагається [2].

У молодшому шкільному віці відбувається розуміння етнічної приналежності дитини. Стрибок у формуванні настільки значний, що діти грамотно встановлюють свою мову і національність. В.С. Мухіна вважає, що в цьому віці дитина орієнтована не тільки у внутрішню сферу, а й на середу суспільну. У віці 7 років дитина стає здатною сприймати іншу людину через призму її національних особливостей. Відчуття національної самосвідомості стає головним придбанням віку.

Важливим є той факт, що в процесі розвитку патріотичних почуттів чуттєве хвилювання молодших школярів робляться більш глибокими і міцними. Діти цього віку в силах продемонструвати турботу про ровесників і близьких. З цієї причини необхідно знайомити дитину з головними сферами суспільного життя, приступати створювати прості патріотичні відчуття. Ці відчуття тільки виникають, однак дуже значимі з метою майбутнього розвитку особистості людини [1].

З точки зору цілісного підходу, особливо значущим вважається підрахунок обставин організації патріотичного виховання. У молодшому

шкільному віці їх застосування повинно регулярно націлюватися на осмислення дітьми навколишнього їх життя, їх навички громадської роботи і здійснювати до розвитку певної системи ідейно-моральних поглядів, їх почергового збагачення, поглиблення.

Розвиток патріотизму, нарівні з розумовим, духовно-моральним, громадянським, фізіологічним, природоохоронним, трудовим навчанням, можливо не тільки знаряддям трудових дисциплін, а й засобами інваріантної частини базисного навчального плану, в руслі якої учасникам навчального процесу сьогодні дають можливість створювати і реалізовувати допоміжні проекти навчання і соціалізації школярів.

Патріотизм як якість особистості передбачає дбайливе ставлення до колективу, сім'ї, праці, людей, які його охоплюють, своїми зобов'язаннями, а найголовніше, його ставлення до Батьківщини.

Значущою формою роботи по формуванню патріотизму робляться різноманітні типи екскурсій, наприклад, такі як: екскурсія на природу; екскурсії, що знайомлять з працею людей; екскурсія по місту (селу); екскурсії в музеї, пов'язані з історією краю, де живемо і т.п.

Чималу роль відіграє також здійснення різних уроків мужності. Для участі в них в заклад початкової освіти запрошують тих, хто служив в «гарячих точках». Класичним методом формування патріотизму стає покладання квітів до монументів героїв війни. Доцільно в закладах початкової освіти здійснювати навчання на теми: створення Державного герба, прапора, слова і музики гімну (таку роботу в доступній формі цілком можна почати в молодших класах).

Патріотичний розвиток молодшого школяра корениться на його любові до малої Батьківщини, до рідного дому, сім'ї, школі, до рідної природи, цивілізованих досягнень народу і поблажливого ставлення до інших народів. Безпосередньо патріотичне виховання може допомогти утворюватися думкам дружби, рівності, взаємної поваги, багатостороннього партнерства і взаємодопомоги народів і націй. Справжній патріот не може не ставитися толерантно до інших цивілізацій. Чим вищий культурний рівень людини, тим дбайливіше належить вона до культури інших народів. Це слід удосконалювати вже з молодшого шкільного віку.

Чималу роль в патріотичному вихованні дітей представляє ознайомлення дітей до патріотичних традицій школи, дотримання яких значно впливає

на розвиток дітей. Це пов'язано з тим, що безпосередньо в молодшому шкільному віці відбувається формування загальнолюдських, моральних цінностей, які фіксуються у дитини і залишаються згодом на все її життя [2].

І безпосередньо діяльність педагога відноситься до залучення дітей патріотичному вихованню, формування громадянської свідомості та вирішення питань виховання дітей в сфері патріотичного розвитку.

У структурі патріотичних почуттів, так само як і в інших індивідуальних якостях, можливо відзначити наступні структурні компоненти: - когнітивний; - емоційно-чуттєвий (погляди, переконання, емоції); - діяльнісний.

Будь-який елемент вельми значущий з метою навчання патріотичних емоцій, безпосередньо з цієї причини слід створювати їх в сукупності.

Для успішної організації процесу патріотичного виховання учнів педагог має вмільо поєднувати в єдиному комплексі форми та методи виховання. У цьому слід розуміти, що у різних формах організації діяльності дітей переважає той чи інший метод як засіб впливу. У патріотичному вихованні дієвими можуть бути майже всі способи виховання. Методи виховання представлені групами:

- традиційно прийняті - переконання, вправа, заохочення, примус та приклад;
- інноваційно-діяльнісні (зумовлені впровадженням нових виховних технологій) - моделювання, алгоритмізація, творча інваріантність та ін;
- неформально-міжособистісні (здійснюються через особистісно значимих, авторитетних людей із числа родичів, друзів та близьких);
- тренінгово-ігрові (забезпечують оволодіння індивідуальним та груповим досвідом, а також корекцію поведінки та дій у спеціально заданих умовах) - соціально-психологічні тренінги, ділові ігри;
- рефлексивні (засновані на індивідуальному переживанні, самоаналізі та усвідомленні власної цінності у реальній дійсності) [3].

Патріотично-орієнтованими можуть бути будь-які види діяльності такі як: пізнавальна, трудова, художня, діяльність у спілкуванні, спортивна, ціннісно-орієтовна, громадська. Головне – це патріотична спрямованість діяльності. Наприклад: підготовка та проведення тижня пам'яті Героя школи; прибирання могил загиблих воїнів; підготовка відзначення Дня школи; організація

допомоги ветеранам у мікрорайоні школи; підготовка проєктів до Дня слов'янської писемності та культури; акція з висадки дерев та благоустрою рідного міста, села та багато іншого. Перелік засобів, які можна використовувати у процесі патріотичного виховання практично необмежений. Це слово, бесіда, збір, фотографії, кінофільми, витвори мистецтва, факти, документи, традиції, література та багато іншого. Заплановані результати у процесі оцінки досягнення запланованих результатів патріотичного виховання повинні використовуватися різноманітні методи та форми, що взаємно доповнюють один одного (стандартизовані письмові та усні роботи, проєкти, практичні роботи, творчі роботи, самоаналіз та самооцінка, спостереження та ін.).

Через війну реалізація заходів має забезпечуватися досягненнями учнів:

- виховних результатів (духовно-моральних набутоків – знань, уявлень; досвіду емоційних відносин, переживань; досвіду дії; досвіду ціннісного розуміння, присвоєння цінності);

- виховних ефектів (наслідків виховних результатів – формування соціальної компетентності, громадянської ідентичності, особистісний розвиток, формування толерантності, розвиток працьовитості, формування моральної компетентності та ін.).

Виховні результати розподіляються за трьома рівнями:

- перший рівень (раціональний): набуття знань, уявлень, первинного розуміння соціальної реальності;

- другий рівень (емоційний): здобуття досвіду переживання, позитивного ставлення до

базових цінностей суспільства; формування засад ціннісних відносин до життя;

- третій рівень (дієво-поведінковий): набуття досвіду самостійної (суспільної) дії. У кожному напрямі патріотичного виховання може бути досягнуто відповідні виховні результати. Досягнення трьох рівнів виховних результатів забезпечує появу значних ефектів патріотичного розвитку та виховання учнів. Таким чином, систематична робота з патріотичного виховання дозволяє створити умови для виховання громадянськості, патріотизму, поваги до прав, свобод та обов'язків людини [4].

У патріотичному вихованні учнів мають бути досягнуті наступні результати:

- ціннісне ставлення до України, свого народу, свого краю, вітчизняної культурно-історичної спадщини, державної символіки, законів України, української мови, народних традицій, старшого покоління;

- елементарні уявлення про інститути громадянського суспільства, про державний устрій та соціальну структуру суспільства, найбільш значущих сторінок історії країни, про етнічні традиції та культурне надбання свого краю, про приклади виконання громадянського та патріотичного обов'язку;

- початковий досвід розуміння цінностей громадянського суспільства, національної історії та культури;

- досвід рольової взаємодії та реалізації громадянської, патріотичної позиції;

- початкові уявлення про права та обов'язки людини, громадянина, сім'янина.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Калакура Я. Формування українського патріотизму: історичне та історіографічне підґрунтя *Українознавство*. 2008. № 2. С. 222– 225.
2. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. URL : https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154
3. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. URL : <http://www.mon.gov.ua>.
4. Матяшук В.П. Сучасне патріотичне виховання в школах України. Тернопіль : Мандрівець, 2014. 384.

Стаття надійшла до редакції

19 січня 2023

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОВІДНИХ НАПРЯМІВ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ШКОЛЯРІВ У ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

УДК 373.3.015.31:613:304.3

ДЯКОВА ВІКТОРІЯ

студентка філологічного факультету

Науковий керівник: КУЗЬМИНСЬКА Д.М.

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Abstract. *The article considers the characteristics of the leading directions of forming a healthy lifestyle of schoolchildren in the educational process. It is described that the problem of forming the foundations of a healthy lifestyle in primary school children is one of the most significant in modern pedagogy. On the one hand, in the current period there is a significant deterioration in the health level of the country's population, and therefore it is important to focus on fostering a healthy lifestyle for the younger generation. On the other hand, it is at primary school age that a number of key rules, habits, and norms of behavior that determine a person's life in the future are actively assimilated and developed.*

Keywords: *directions, ideas, healthy lifestyle, schoolchildren, educational process.*

Актуальність. Формуванню уявлень про здоровий спосіб життя саме в молодшому шкільному віці сприяють також зміни в сфері самосвідомості дитини даного віку. Сприятлива психоемоційна сфера, асоційована з використовуваним стилем вчителя, будучи базовими умовами і компонентами здоров'я дитини, виступають в якості індикаторів самооцінки особистості дитини молодшого шкільного віку, в зв'язку з чим важливо забезпечити сприятливий розвиток середовища для запобігання спотворень самооцінки.

Як і раніше провідним у формуванні ціннісної картини світу дитини залишається соціальне оточення. Відбувається поступове посилення розвитку дослідницьких здібностей дитини молодшого шкільного віку, серед яких особливе місце займають спостережливість, уважність, здатність встановлювати взаємозв'язки та ін. Значення розвитку даних здібностей для формування здорового способу життя дитини полягає в тому, що визначальне місце в структурі заходів щодо розвитку потреби в здоровому способі життя є особистий приклад. На даному етапі велика роль педагогічної спільноти і батьків - саме вони визначають, яким буде майбутнє дитини, оскільки лише «під впливом наставників можливе якісне зрушення в уявленнях про якість життя» [1, с. 177].

Таким чином, розвиток потреби ціннісного ставлення до свого здоров'я, формування основ здорового способу життя у молодших школярів обумовлено рядом психолого-педагогічних особливостей розвитку дітей даного віку. У цьому періоді у дітей відбуваються суттєві зміни в фізичному, інтелектуальному, емоційному

розвитку, що, з одного боку, обумовлює необхідність формування нових знань про здоровий спосіб життя і, з іншого боку, стає можливістю для їх ефективного засвоєння за рахунок розвитку довірливості пізнавальних здібностей, підвищення загального рівня допитливості, уважності і спостережливості дитини.

В сучасних умовах рівень культури суспільства немислимий без культури здоров'я. Навчання має сприяти формуванню культури здоров'я, яка є частиною культури суспільства.

Саме культура з дитинства освоюється дитиною під керівництвом дорослих в спеціально поставлених умовах і ситуаціях в процесі соціалізації. Тому провідна педагогічна ідея полягає в створенні необхідних умов не тільки для зміцнення і збереження здоров'я дітей, а й навчання їх тому, як бути здоровими.

У цих умовах зростає соціальна і педагогічна значущість збереження здоров'я дитини в процесі освітньої діяльності, що визначає в подальшому повноту реалізації його життєвих цілей і смислів. Тому виховання основ здорового способу життя (ЗСЖ) школяра є важливим завданням педагогіки.

Проблема формування основ здорового способу життя особливо актуальна для молодшого шкільного віку, оскільки в цей період відбувається становлення власної програми життєдіяльності, а дитина включається в здійснення складної роботи по саморефлексії, самопобудові, самоконтролю та саморегуляції.

Кінцевою метою, яка визначає спрямованість процесу формування основ здорового способу життя школярів є культура, спрямована на формування здорового способу життя (ЗСЖ)

особистості. Збереження і зміцнення здоров'я - це найважливіші складові роботи вчителя. Від життєрадісності, бадьорості дітей залежить їх духовне життя, світогляд, розумовий розвиток, міцність знань, віра в свої сили [1, с. 179].

У своїй роботі вчитель початкових класів повинен визначити наступні завдання по формуванню ЗСЖ: 1) формування системи знань про здоров'я та здоровий спосіб життя учнів; 2) формування потреби в здоров'ї і свідомому ставленні до нього учнів; 3) оздоровлення дітей, профілактика захворювань; 4) формування моральної культури, самопізнання, умінь і навичок з фізичного і морального самовдосконалення; 5) навчити використовувати отримані знання в повсякденному житті.

Під час реалізації поставлених завдань вчитель керується такими функціями:

- навчально-просвітницька – розширення світогляду, формування оздоровчо-гігієнічних знань;
- наукова – розширення знань про організм людини, його можливості і резерви, шкідливу і корисну дію навколишнього середовища на організм дитини;
- виховна – формування особистості дитини як носія здорової культури;
- соціальна – соціалізація школярів в сучасному середовищі, вміння взаємодіяти в соціумі [20, с. 78].

Основними напрямками діяльності є:

1. Створення позитивного емоційного настрою.

Внутрішня напруга будь-якої людини, що виходить назовні у вигляді негативних емоцій, передається людям, які знаходяться поруч. Особливо небезпечні такі емоції у відносинах вчителя і учня, що веде до розвитку у дітей неврозів, негативного ставлення до навчання, небажання самостійно здобувати знання, притупляє пам'ять, увагу, порушує загальне самопочуття дитини.

Зародження приємного настрою – найперше в попередженні хвороби. А почати це можна зі звичайної посмішки. Увійшовши в клас з посмішкою учитель викликає прихильність до себе дітей, викликає відповідні позитивні емоції. Особливо це важливо в початкових класах, адже маленькі діти набагато чутливіші, їхня психіка нестійка, вони більш вразливі. Проведення п'ятихвилинок «гарного настрою» в поєднанні з цікавими фізичними вправами, зарядкою зможуть

налаштувати дітей на позитив. Таким чином, йде підготовка дітей емоційно і фізично [2, с. 68].

2. Фізкультхвилинки та рухливі вправи протягом уроку.

Фахівці стверджують, що обсяг знань, яким потрібно оволодіти учневі не механічно, а осмислено, неухильно зростає. Це часто веде до того, що вчитель економить час на уроці для навчання саме за рахунок фізкультхвилинок, не розуміючи, що завдає шкоди здоров'ю учнів.

Невід'ємною частиною уроків є фізкультхвилинки, в ході яких навчаються виконувати різні вправи для зняття втоми, і підвищення розумової працездатності.

Фізкультхвилинки повинні бути нескладними, легкими для запам'ятовування, цікавими. Вони спрямовані на зменшення негативного впливу навчального навантаження. Цей вид фізичних вправ особливо важливий в 1-2 класах, так як процес звикання до умов навчання у цих дітей є дуже напруженим. Але не менш важливі вони і в наступних класах, коли збільшується розумове навантаження.

3. Пальчикова гімнастика.

Вплив мануальних (ручних) дій на розвиток мозку людини був відомий ще в II столітті до нашої ери в Китаї. Роботи В. М. Бехтерева довели, що пальці наділені великою кількістю рецепторів, масажуючи які можна привести в гармонійні відносини тіло і розум, впливати на внутрішні органи, рефлексивно з ними пов'язані.

На уроках використовується масаж пальців перед письмом, вправа «Скалка» - покатати ручку між долонями, покатати ручку між великим і вказівним пальцем, вправа «Гра на клавішах» - по черзі постукування певними пальцями обох рук об парту, вправа «Мороз» - потирання долонь і т.д. [2, с. 215].

4. Вправи для зміцнення і тренування зору.

Поганий зір в наш час більш поширене явище, ніж раніше. Причини різні, але фахівці виділяють тривале сидіння за комп'ютером, захоплення переглядом телепередач. Дослідження доктора Бейтса з Нью-Йорка, які тривали понад тридцять років, дозволяють говорити, що дефекти зору здебільшого відбуваються не через необоротні зміни форми очей, а лише через функціональні розлади. Визначити відхилення в зорових функціях може педагог, якщо помічас, що учень при письмі або читанні низько нахиляє голову над книгою (зошитом), нахиляє голову в якусь сторону, періодично дивиться одним оком, часто тре очі,

швидко втомлюється при читанні, погано бачить написане на дошці. У сучасної дитини навантаження на очі величезне, а відпочивають вони тільки під час сну, тому необхідно розширювати візуально-просторову активність в режимі уроку і використовувати гімнастику для очей.

Можна використовувати гімнастику і вправи для очей: 1. Міцно заплющити очі на 3-5 с, потім відкрити на 3-5 с (8 разів). 2. Швидко моргнути очима (10-15 с). 3. Подивитися вправо, вліво, вгору, вниз (8 разів). 4. Кругові рухи очима по 6-8 раз в кожен сторону. 5. Рух очима вісілкою. 6. Закрити очі і масажувати повіки протягом хвилини легкими круговими рухами [3, с. 93].

Вправи зміцнюють м'язи очей, покращують кровообіг, є профілактикою короткозорості. Їх рекомендують дітям робити вдома під час виконання письмових та усних домашніх завдань, потрібно знайомити з даними вправами батьків.

Виховання культури здоров'я і основ здорового способу життя у дітей молодшого шкільного віку здійснюється в системі оздоровчих заходів на всіх проведених уроках, класних годинах і позакласних заходах по спеціальній тематиці, проведенні ігор, бесід, вікторин, спеціальних здоров'язберігаючих вправах.

Потрібно проводити практичні заняття за темами: «Разом весело грати», «Вчимося виконувати ранкову гімнастику». Класні години: «Що таке режим дня», «Де можна і де не можна грати», «Здоровий сон», «Чисті руки», «Мої помічники - очі», «Правильне харчування». Вікторини: «Правила поведінки на дорозі життя», «Народна мудрість», «Прогулянки взимку»

Основні напрямки роботи по формуванню ЗСЖ в початковій школі: «Правильне харчування – основа здоров'я», «Рух це життя», «Просвітницька робота з дітьми», «Робота з батьками».

Правильне харчування - основа здоров'я:

- організація гарячого дворазового харчування учнів;

- кисневий коктейль;

- профілактика простудних захворювань;

Рух – це життя:

- організація та проведення спортивних заходів;
- організація і проведення динамічних прогулянок 3 рази в тиждень та ігор на свіжому повітрі в будь-який час року щодня;

- фізкультурні хвилини під час уроків;

- організація спортивних змін;

- зайнятість в гуртках і секціях;

- екскурсії, походи;

- Дні здоров'я.

Просвітницька робота з дітьми: проведення заходів, спрямованих на профілактику шкідливих звичок; організація і проведення в класі заходів щодо профілактики дитячого травматизму; класні години про здоровий спосіб життя, про режим дня, про правила загартовування, про шкідливі звички.

Робота з батьками: батьківські університети; конференції; індивідуальні та тематичні консультації; батьківські збори; тренінги.

Під час організації позаурочних занять була сформульована система вимог, відповідно до яких визначався зміст діяльності: чіткість, компактність матеріалу; продуманість та логічний взаємозв'язок видів діяльності; взаємозумовленість, взаємопов'язаність матеріалу предметів, що інтегруються, на кожному етапі діяльності; велика інформативна ємність матеріалу; систематичність та доступність викладу матеріалу; дотримання часових рамок.

Метою розробленої системи занять позаурочної діяльності є безперервний, системний розвиток уявлень дітей молодшого шкільного віку про здоровий спосіб життя, що, зрештою, відповідно до гіпотези, що висувається, дозволить ефективно вирішити проблему формування усвідомленого ставлення їх до здоров'я.

Цілями та завданнями програми позаурочної діяльності «Розмова про правильне харчування», нами були поставлені такі завдання: розширення уявлень дітей про складові здорового способу життя; формування гігієнічних навичок молодших школярів; розширення знань учнів про будову організму людини; акцентування уваги дітей на особливостях їхнього організму та здоров'я; закріплення знань дітей про режим дня; формування стійкого негативного сприйняття руйнівних факторів здоров'я; розширення уявлень про значення рухової активності.

Першою умовою є те, що заняття повинні бути організовані при дотриманні принципів гуманізму, цілісності образу світу, інтегративності, навчання, обліку індивідуальності, інтересу і захопленості, єдності емоційного і свідомого. Розкриємо кожен принцип докладніше: принцип гуманізму – передбачає ціннісне ставлення до кожної дитини, готовність педагога допомогти йому. Вводити у світ знань із посмішкою, забезпечує психолого-педагогічну підтримку кожній дитині на шляху її емоційно-творчого розвитку; принцип цілісності образу світу – передбачає наявність такого

програмного матеріалу, який сприяє утриманню та відтворенню дитиною цілісної картини світу; принцип інтегративності – полягає як у взаємодії різних видів діяльності; принцип навчання – передбачає розробку таких завдань, які мають однозначного рішення. Дітей вчать думати, розмірковувати, робиться акцент на можливості та необхідності варіативних шляхів вирішення завдань, стимулюють до творчих пошуків та знахідок, розвивають спостережливість; принцип диференціації, обліку індивідуальності – позакласна робота передбачає прояв та розвиток індивідуальності [3].

Створення оптимальних умов для самореалізації кожної дитини з урахуванням накопиченого нею індивідуального досвіду, особливостями її емоційної та пізнавальної сфери; принцип інтересу та захопленості – передбачає розвиток у учнів позитивного ставлення до оточуючого, до процесу засвоєння знань; принцип єдності емоційного та свідомого – опора на даний принцип дозволяє розвивати у навичок здатність оцінювати сприйняте, а через неї – виховувати їх інтереси та смаки. Другі та треті умови мають на увазі, що має бути розроблена система заходів щодо формування основ здорового способу життя у позаурочній діяльності та повинні реалізовуватися такі напрямки: уявлення дітей про складові здорового способу життя, формування гігієнічних навичок молодших школярів, розширення знань учнів про будову організму людини, закріплення знань дітей про режимні моменти дня, формування стійкого негативного сприйняття вирішальних факторів. Систематична робота по формуванню ЗСЖ у учнів повинна проводитися протягом усього навчання в початковій школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Страшко С.В, Животовська Л.А., Гречишкіна ОД. та інші. Соціально-просвітницькі тренінги з формування мотивації до здорового способу життя та профілактики ВІЛ/СНІДу. К.: Освіта України, 2005. 291 с.
2. Формування здорового способу життя. Формування в учнів позитивної мотивації на здоровий спосіб життя в підлітків. URL: http://www.dcpprkba.dp.ua/2011/aq1/t_zd_05.html
3. Формування здорового способу життя студентської молоді (науковосоціологічне дослідження) URL: <http://zodub.uz.ua/vydav/formuvannja.html>

Стаття надійшла до редакції

17 березня 2023

ОРГАНІЗАЦІЯ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ТА СІМ'Ї

УДК 373.3.064.1

ЗІНЧЕНКО СНІЖАНА

студентка філологічного факультету

Науковий керівник: КУЗЬМИНСЬКА Д.М.

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Abstract. The article reveals the concept of "partner interaction" and features of various models of interaction between an educational institution and a student's family. Special attention is paid to the analysis of partnership interaction, which is one of the necessary organizational and pedagogical conditions for the formation of a preventive educational environment in an educational institution. The main principles of partnership interaction are considered. An overview of the created algorithm and functioning of the model of partnership interaction between the educational institution and students' families was made.

Keywords: partnership interaction, algorithm and functioning of the model of partnership interaction of the educational institution and students' families, principles and functions of interaction, models of interaction between the educational institution and the family.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Після опрацювання педагогічної літератури з проблеми дослідження засвідчує про її багатоаспектність та актуальність. Велике значення у розв'язанні проблеми професійної підготовки майбутніх учителів до взаємодії із сім'єю молодшого школяра мають фундаментальні дослідження І. Зверевої, О. Калужної, Л. Киенко-Романюк, Г. Наумчук, І. Савченко, Л. Синютка, І. Трубавіної, Т. Ушеніної та ін. Напрями взаємодії закладу освіти, сім'ї та організації громадськості висвічувалося в таких наукових працях, як А. Марушкевич, В. Павленчик. На винятковій ролі взаємодії з батьками у створенні ефективних умов навчання у початковій школі наголошено в дослідженнях О. Алеко, Т. Алексеєнко, Н. Андрущенко, М. Бевзюк, О. Безлюдного, Л. Буніної, Т. Виноградової, О. Гноєвської, Н. Дудник, Л. Зінченко, А. Колишкіної, А. Лякішевої, Л. Назаренко, Т. Цуркан, О. Яструб та ін. Характеристики сутності педагогічної взаємодії родини та школи у вихованні відобразили у своїх наукових роботах В. Тименко, Ю. Грицкова, О.Савченко. Дослідження методів та форм роботи з батьками опрацьовували науковці О. Коберник, Л.

Мотрич, Т, Дем'як, Н. Кічук. Педагогічна взаємодія, як наукова категорія досліджується сучасними вченими О. Рудницькою, В. Курило, О. Рацуло, С. Микитюк, В. Майбородовою, С. Микитюк, Н. Пузирковою, М.Євтухом.

Мета статті – здійснити аргументацію проблеми взаємодії закладу освіти та сімей учнів, як важливої умови ефективності виховного процесу в загальноосвітніх закладах навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження: Словник-довідник з професійної педагогіки пояснює термін «педагогічна взаємодія», як процес впливу педагога на тих, хто навчається один на одного, що передбачає їх взаємну зміну суб'єкт – суб'єктних позицій [8, с.130].

Організаційну роль у забезпеченні партнерської взаємодії за вказаними напрямками науковці відводять навчальному закладу. Розглядаючи школу як організаційний і керівний центр, А. Колишкіна наголошує на її значенні у досягненні відповідності змісту виховної роботи в сім'ї змісту суспільного виховання, здійсненні систематичної роботи з підвищення педагогічної культури батьків, залученні їх до загального процесу, використанні творчих можливостей батьків у позакласній роботі

[7, с. 288].

У зарубіжній практиці роботи вчителя з батьками, зокрема залучення їх до активної діяльності у вихованні дітей, ідея «сімейно-шкільної взаємодії» виникла на четвертому з'їзді світового конгресу із соціології (Операції з Четвертий Всесвітній конгрес соціології, 1959 р). У матеріалах конгресу наголошується, що сім'я єдиним агентом соціалізації молодого покоління; фактично сімейна група—це справжній елемент соціальної структури. Під час цього заходу науковці та соціальні експерти дійшли думки необхідність щодо докорінних змін не лише в системі виховання, але й в системі соціально-педагогічної роботи з сім'єю, до чого спонукала нова роль учителя в умовах формування «сімейно шкільної взаємодії»[4].

На думку, Б. Боша, який був учасником з'їзду світового конгресу з соціології, «...сім'я не може самотужки виховувати дитину, вона потребує допомоги того інституту, який готує молодь до життя в суспільстві, тобто школи. Школа, у своїй програмі, може використовувати-ти свої виховні функції лише за умов безпосередньої взаємодії таких елементів як соціальний працівник, учитель, учень, батьки та інші члени суспільства» [4,с.439–453].

О. Докукіна сутність взаємодії сім'ї і навчального оточення охарактеризує, як реалізацію відносин і зв'язків суспільного закладу та малої групи через: педагогічну діагностику сім'ї; визначення завдань і мети спільної виховної роботи з школярами та їхніми батьками; планування спільної з батьками роботи щодо виховання учнів та підвищення готовності батьків до взаємодії зі школою; організацію різних форм взаємодії родини та школи; контроль та облік спільної роботи; стимулювання узгоджених і взаємозумовлених дій вчителів і батьків, корекцію спільної діяльності [5, с. 39].

Сучасні дослідники виявили, що головних вихователем дитини є сім'я, друге місце посідає освітній заклад, безпосередня взаємодія з педагогом. Слід підкреслити необхідність пошуку шляхів педагогічного співробітництва та довірливого спілкування між батьками та вчителями. В. Оржеховська, В. Кириченко, Г. Ковганич переконані в тому, що виховання дітей у школі і сім'ї—це нероздільний процес з єдиною метою, який зорієнтований не лише на спільні зусилля навчального закладу і сім'ї у вихованні учнів, а й на їх виховну співпрацю у цьому процесі

[6, с.20].

З метою надання науково-методичної допомоги педагогічним колективам експериментальних навчальних закладів було розроблено алгоритм створення і функціонування моделі партнерської взаємодії і сім'ї. Це дало змогу осмислити теоретичні засади партнерської взаємодії (цілей, завдань, принципів, основних напрямів, змісту, технологій тощо), визначити науково-методичні, організаційні, кадрові, інформаційні умови реалізації моделі взаємодії, підвищити ефективність виховної діяльності сторін-партнерів у формуванні превентивного виховного середовища навчального закладу.

Алгоритм містить декілька етапів: визначення цільових установок, вибір стратегії, планування, реалізації, моніторингу та корекції (педагогічної рефлексії та оцінки). Розглянемо пропонувані алгоритм поетапно.

Перший етап. Визначення цільових установок. Співпраця навчального закладу і сім'ї починається з вивчення мікроклімату та умов сімейного виховання, виховного потенціалу сім'ї, характеру, типу стосунків між батьками та дітьми, структури спільного дозвілля членів сім'ї, форм і методів, що застосовуються батьками у вихованні дітей, педагогічної культури батьків, рівня батьківського контролю, готовності батьків до взаємодії з навчальним закладом тощо.

Другий етап. Моделювання. Розробка моделі партнерської взаємодії «Навчальний заклад — Сім'я» необхідна для того, щоб на її основі синхронізувати виховні впливи і об'єднати зусилля навчального закладу і родин учнів у формуванні превентивного виховного середовища для вирішення проблем психічного, морального, соціального і духовного здоров'я дітей, створення системи запобігання девіантній поведінці дітей та підлітків, підвищення виховного потенціалу сім'ї.

Третій етап. Діяльність. Цей етап передбачає впровадження моделі, добір ефективних форм і методів роботи з сім'ями вихованців, що довели свою життєздатність і є доцільними на сучасному етапі, спільну реалізацію програм і проектів. Наприклад: робота консультативного пункту для батьків «Проблемне питання», надання допомоги дітям у реалізації навчальних і соціальних проектів; участь батьків у створенні портфоліо творчих досягнень дитини тощо.

Четвертий етап. Моніторинг та корекція. Етап охоплює такі процедури:

1. Моніторинг системи. Діагностування та

аналіз результатів, визначення проблемних позицій, виявлення неефективних елементів, визначення причин неефективності.

2. Обговорення та погодження змін. Постійне обговорення результатів спільної роботи на педагогічній, батьківській радах, раді учнівського самоврядування, раді закладу; формулювання пропозицій щодо внесення змін до системи партнерської взаємодії, їх ранжування, визначення найбільш конструктивних.

3. Корекція, внесення змін. Визначення недоліків у функціонуванні системи. Окреслення засобів та шляхів їх усунення.

Взаємна відповідальність, добровільність, довготривалість є головними принципами партнерської взаємодії.

Взаємна відповідальність. У першу чергу батьківська відповідальність, а потім й учительська виховується так само, як будь-яка інша якість особистості. Закладу освіти необхідно чітко визначити, який рівень відповідальності несе та чи інша сім'я або той чи інший педагог, та як необхідно розподілити свою підтримку та увагу родинам і педагогічні доручення педагогам диференційовано.

Добровільність. Вона тлумачиться, як змога вільно обирати ступінь і форму активності до взаємодії. Осмислення вибору з'являється там, де родина підготовлена до його виконання (за допомогою просвіти, інформування і т. ін.) і можуть дійсно розцінювати свої можливості (педагогічні ресурси, компетентність тощо). Саме у таких навчальних закладах, можуть збудувати свою роботу з сім'ями школярів на принципах примусу, говорити про розвиток партнерської взаємодії передчасно.

Довготривалість дає можливість здійснити спільні стратегічні проекти і стверджує націленість суб'єктів на сталий характер взаємодії. Якщо ж взаємодія між родиною і навчальним закладом має хаотичний, хоча й інтенсивний характер. Для прикладу, за проведення певних заходів, у яких батьки беруть ролі для участі, а не виступають у ролі тільки організатора [9, с.35]. Тому таку взаємодію не можна назвати партнерською.

Після перегляду результатів досліджень та опрацювання педагогічних джерел щодо особливостей організації практичної взаємодії закладів освіти із родинами школярів уможливають опис кількох моделей такої взаємодії.

Після опрацювання літератури, таких

науковців, як І. Попова, Л. Маліна потрібно зазначити, що у літературно-педагогічних працях найбільш описані дві головні моделі взаємодії закладу освіти та родини. Особливо актуально це питання проявилось у період становлення і розвитку теорії виховних систем у роботах Л. Новикової, В. Караковського, Н. Селіванової, А. Гавриліна. Вони наголошували, що основою реалізації цієї моделі, а також суттю очікуваного результату є зріла суб'єктна позиція батьків, які свідомо беруть на себе відповідальність за виховання дітей.

Отож, це модель орієнтована на охоплення всієї батьківської громадськості окремо взятої освітньої установи. Технічно це спрогнозовано у межах організації рівневого підходу, що дозволило б вирішити низку складних педагогічних завдань із досягненням соціально-виховних ефектів зниження соціальних і психологічних ризиків у розвитку дитини. характеризується метою організувати спільну діяльність зі створення умов для особистісного становлення дитини, де сім'я та школа мають рівноправний вплив у вихованні дітей, організуючи спільну діяльність, різноманітну та продуктивну щодо всіх учасників освітнього процесу. Тут технологія реалізації цієї моделі в основі має спільну партнерську діяльність сім'ї та школи зі створення умов, що забезпечують реалізацію потреб дітей та батьків у реалізації функції виховання.

Як будь-яка система, взаємодія навчального закладу і сім'ї має свої функції. Вітчизняною дослідницею Т. Кравченко з'ясовано, що до таких належать:

- прогностична, комунікативна, організаційна, контрольна, корекційна (Н. Бугасць);
- інформативна, виховна, контролююча (Т. Завадова, Ю. Лежньова);
- ознайомлення батьків зі змістом та методикою навчально-виховного процесу, забезпечення психолого-педагогічної просвіти батьків, залучення батьків до спільної з дітьми діяльності з метою розширення виховного середовища; коригувальна і контролююча (І. Рилєєва) [1, с. 172].

Та інформаційно-консультативна (батьківський всеобуч) її можна виявити у роботах В. А. Сухомлинського, а саме у тематичній збірці під назвою «Мудрість батьківської любові». По словам педагога, важливо навчити дітей культури, людської взаємоповаги. Він хотів щоб ціленаправлено готувати до батьківства, вчити бути

батьками [2, с.11] . Слід зазначити, що вітчизняні та зарубіжні філософи, педагоги минулого наголошували на необхідності організації педагогічної просвіти батьків, акцентуючи увагу на то-му, що розв'язання проблем виховання залежить від широкого розповсюдження наукової літератури, яка б допомагала усвідомлювати педагогічні поняття і батькам, і вчителям; підкреслювали зв'язок сімейного виховання з місцем жінки в суспільстві та рівнем її педагогічної підготовки; доводили необхідність освіти жінки як матері-виховательки (К.Ушинський, М.Пирогов, Д.Писарев, І.Франко, П.Лесгафт, Я.А.Коменський, Й.Г.Песталоцці, Ж.-Ж.Руссо).

Проаналізовані моделі взаємодії навчального закладу і сім'ї, форми і методи їх реалізації, засвідчують, що в них набула відображення ідея не лише про доцільність, а й про необхідність поєднання зусиль батьків і педагогів у створенні сприятливих і безпечних умов навчання, виховання і розвитку дитини.

Педагогічні вчені, звертають увагу, на те що для вдалої організації партнерської взаємодії закладу освіти і сім'ї головним є визначення зрозумілих виховних завдань, які вкрай можуть бути вирішені, саме під час спільної діяльності, а не власними силами. Серед них переважно виділяють три основні моделі спільної діяльності:

- Спільно-взаємопов'язану, тобто дає можливість разом взаємодіяти кожному члену з усіма іншими;

- Спільно-індивідуальну, тобто кожен партнер виконує свою частину загальної справи і не залежить від інших учасників;

- Спільно-послідовну, тобто кожен послідовно виконує загальне завдання.

Основними ознаками спільної діяльності є:

- Спонування підростаючої особи до формування вмінь протидії бездуховності, правопорушення, аморальності;

- Забезпечення певних нормальних умов для життєдіяльності людини відповідно до її потреб та власних інтересів і спільних очікувань;

- Намагатися надати дітям та молоді

соціально позитивного досвіду [1,с.168].

Наше сьогодні показує, що в навчальних закладах освіти розглядаються більш традиційні форми організації педагогічної освіти батьків: лекції, дискусії, конференції, робота батьківських клубів(рідше, чим інші). Т. Кравченко відносить до них організацію і проведення лекцій, бесід, педагогічних практикумів; конференції з обміну досвідом, обмін думками, диспути і дискусії, круглі столи, консультації; зустріч батьківської громадськості з учителями та адміністрацією школи; відкриті уроки; виконання батьками доручень, пов'язаних з вихованням дітей; спільні заняття батьків і дітей; участь батьків в управлінні школою; ознайомлення батьків із концепцією розвитку школи, освітніми і виховними програмами [1, с.170-171]. У теперішніх обставинах, значно зростає освітній рівень батьків, і необхідно знайти новітні методи, форми і зміст роботи з батьками. Згідно, цього виникає необхідність винайти сучасні способи і шляхи організації взаємодії родини та закладу освіти у вихованні школярів[3, с. 235-241].

Висновки і перспектива подальших розвідок. Вважаємо, що взаємодія закладу освіти та родини – це взаємоузгоджена діяльність, направлена на узгодження продуктивних партнерських відносин для виховання особистості дитини та її розвитку. Можна запевнити, що загалом головна мета, функції, завдання, моделі партнерської взаємодії, методи і форми закладу освіти і сім'ї з виховання школярів наразі визначені, таким чином проблема виникає в тому, щоб забезпечити їх відповідну реалізацію, відшукати найвигідніші варіанти їх виконання у практику. Підводячи підсумок, один із таких найвигідніших прикладів як для батьків так і вчителів є варіант формування превентивного виховного середовища закладу освіти.

Перспективи подальших розвідок, на наш погляд, є вивчення питань формування педагогічної культури батьків, а також порівняльний аналіз практики взаємодії школи та сім'ї в провідних країнах світу тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кравченко Т.В. Соціалізація дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи : монографія. Київ : Фенікс, 2009. 416 с.
2. Ціпан Т. (2020). Інноваційні форми та методи педагогічної взаємодії школи і сім'ї у вихованні учнівської молоді. *Збірник наукових праць «Інноватика у вихованні»*, Том 1, № 12.
3. Costin L. A historical review of school social work. *Social Casework*, 1969. P.439-453
4. Докукіна О.М. Взаємодія школи та сім'ї у формуванні моральних засад поведінки молодших

школярів: дис. канд. пед. наук: 13.00.01 / Докукіна Олена Михайлівна. – К: Інститут педагогіки АПН України, 1993. – 176 с.

5. Оржеховська В.М. Взаємодія навчального закладу і сім'ї: стратегії, технології, моделі: [навчальний практико-орієнтований навчальний посібник] Харків: Видавництво «Точка», 2007. 192 с.

6. Колишкіна А.П. Теоретичні аспекти взаємодії школи і сім'ї у вихованні школярів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2015, № 3 (47). – С. 281-288.

7. Словник-довідник з професійної педагогіки/За ред. А. В. Семенової. – Одеса: Пальміра, 2006. – 221

8. Нова українська школа : організація взаємодії з батьками учнів початкової школи : навч.-метод. посіб. / Т. М. Бабко, О. В. Банах, А. В. Вознюк, Г. А. Коломоєць, Л. Г. Кудрик, О. М. Мельник. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2020. — 208 с.

Стаття надійшла до редакції

18 квітня 2023

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

УДК 004.78:37.018.43

МИХАЛЬЧУК ОЛЕСЯ

викладач-методист кафедри германської та слов'янської філології

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

МІНОВА ЄЛИЗАВЕТА

студентка філологічного факультету

Abstract. *The article defines and characterizes the use of information and communication technologies for remote English lessons in secondary school. The author analyzes the main definitive components of the concepts «distance learning» and «information and communication technologies» and explores the possibilities of the implementation and use of information and communication technologies in teaching English remotely.*

Keywords: *distance learning, information and communication technologies, independent work, Internet platforms, Google Classroom, Gmail, Google Slides, Google Calendar, Google Forms, WordWall, Kahoot, LearningApps.*

Постановка проблеми. В умовах сьогодення самостійна робота є важливим компонентом навчання у системі середньої освіти. З весни 2020 року пандемія коронавірусу змусила освітян адаптуватись до абсолютно нового для України формату навчання – дистанційного (онлайн), але повномасштабна війна в Україні додала нові виклики: школи, які були зруйновані, педагоги та учні, які були вимушені переїхати і навчатися у нових місцях, військові дії, які призводять до «випадання» окремих дітей та класів з освітнього процесу через повітряні тривоги та з інших причин. Усі ці обставини призвели до гострої необхідності пошуку нових методів, форм та засобів продовження освітнього процесу.

Дистанційне навчання має низку переваг, зокрема значний потенціал в галузі реалізації самоосвіти та самостійної роботи. Проте організація самостійної роботи учнів основної школи потребує особливої уваги вчителів, зокрема

коли йдеться про вивчення іноземних мов. Для організації навчання у дистанційному форматі педагог має бути здатним приймати сучасні виклики, швидко адаптуватись та безперервно удосконалюватись, особливо у сфері використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Ми погоджуємося з думкою О. Гнатюк, котра слушно зауважує, що «...сучасний рівень розвитку комп'ютерної техніки та різноманітного програмного забезпечення надає широкі можливості для підвищення ефективності навчання. Використання комп'ютерних технологій сприяє удосконаленню системи освіти та забезпеченню якісно нового її рівня...» [1, с. 2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам з питань розвитку дистанційної освіти присвячені роботи багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, таких як В. Федоренко, О. Гнатюк, Є. Підчасовий, Л. Боремчук, Т. Варзар, М. Смульсон, М. Кадемія, А. Мінаков, О. Малінко, Д.

Кіган, А. Кларк, Дж. Коумі, М. Мур, Г. Рамбле, М. Сімонсон, М. Ханімен, Г. Міллер, М. Томпсон та інших. Питання впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес висвітлено такими науковцями, як О. Короткова, О. Зелик, О. Пилипенко, І. Ставицька, В. Вержбицький, Є. Долинський, М. Загірняк, І. Козубовська, Н. Корсунська, В. Кухаренко, Є. Полат, О. Рибалко, Н. Сиротенко, В. Солдаткін, А. Хуторський та інші.

Метою статті є дослідження потенціалу застосування інформаційно-комунікаційних технологій для організації самостійної роботи учнів основної школи у процесі опанування англійської мови в дистанційному форматі.

Виклад основного матеріалу. Різноманітність визначень, що характеризують дистанційне навчання, свідчить про широкий спектр підходів до тлумачення цього поняття. Наприклад, науковці М. Ханімен і Г. Міллер вважають, що дистанційне навчання – це галузь освіти, зосереджена на методах і технологіях навчання з метою викладання, часто на індивідуальній основі, здобувачам освіти, які фізично не присутні в традиційному освітньому середовищі (наприклад, у класі). Це поняття також описується як «процес створення та надання доступу до навчання, коли джерело інформації та учні розділені часом і відстанню, або тим та іншим» [2, с. 24].

Завдяки інформатизації суспільства навчання та професійна діяльність педагога стали більш інтенсивними та високотехнологічними. Інформаційний обмін між учасниками освітнього процесу здійснюється за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), які дозволяють передавати знання та досвід від людини до людини та зберігати накопичені знання та досвід всього людства. Використання ІКТ сприяє більш успішній адаптації людини в соціальному середовищі, оновленню та появі нових знань, а також створенню нової системи освіти, яка відповідає вимогам інформаційного суспільства та процесу модернізації традиційної системи освіти [3].

У документі «Положення про дистанційне навчання» передбачено можливість організації дистанційного навчання в асинхронному та синхронному режимах. У асинхронному режимі взаємодія між учасниками дистанційного навчання відбувається зі затримкою у часі, використовуючи інтерактивні освітні платформи, електронну пошту, форуми, соціальні мережі тощо [4, с. 1]. У

синхронному режимі учасники дистанційного навчання одночасно перебувають в електронному освітньому середовищі або спілкуються за допомогою засобів аудіо- та відеоконференції.

Організація самостійної роботи учнів є однією з ключових складових успішного навчання в умовах дистанційного навчання. Особливо це стосується уроків англійської мови, де важливо розвивати не лише мовні, а й комунікативні та когнітивні компетентності учнів.

Перш за все необхідно забезпечити учням доступ до необхідних навчальних матеріалів та ресурсів за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Педагоги можуть створювати електронні презентації, відеоуроки, інтерактивні вправи та ігри, які можна використовувати на уроці та в домашніх умовах. Важливо, щоб ці матеріали були цікавими, доступними для всіх учнів та відповідали їхньому рівню знань та потребам. Наприклад, використання інтерактивних вправ та ігор допомагає зберегти інтерес учнів до навчання та підвищити їхню мотивацію до самостійної роботи.

Для підвищення ефективності супроводу самостійної роботи та контролю знань учнів вважаємо за доцільне використання таких онлайн-платформ:

1. *WordWall*. Перевагою використання *Wordwall* є те, що на основі створеного завдання за певною темою можна підготувати низку інших інтерактивних вправ. Для цього достатньо після відкриття бажаної вправи обрати інший шаблон. Таким чином, за мінімальний проміжок часу можна отримати максимум різноманітних вправ. Цю функцію доцільно використовувати як для розробки тренажера, так і для перевірки знань за певною темою [5, с. 4].

2. *Kahoot* – яскрава та інтерактивна платформа для ігрової форми навчання. Має безліч безкоштовних варіантів роботи. Перевагами платформи є англійськомовний інтерфейс, а також блог із лайфхаками з використання ресурсу. Платформа дає можливість проведення тематичного турніру для перевірки засвоєння матеріалу.

3. *Google Forms* – це безкоштовний онлайн-сервіс для збирання інформації за допомогою опитувань, форм реєстрації, тестів та отримання зворотного зв'язку. Вся інформація, яка вноситься респондентами, автоматично потрапляє до *Google Таблиць* і завдяки такій функції можна швидко проаналізувати дані з мінімальними витратами часу і зусиль.

4. Для розміщення *Google Forms*, файлів домашніх завдань, відео тощо призначений *Google Classroom*, доступний для всіх власників особистого облікового запису *Google* [6].

5. *LearningApps* – онлайн-сервіс, який дозволяє створювати інтерактивні вправи. Їх можна використовувати в роботі з інтерактивною дошкою або як індивідуальні вправи для учнів.

Педагоги також можуть використовувати технології, які допомагають учням самостійно організувати свій час та планувати свої дії. Наприклад, *Google Classroom* об'єднує в собі *Google Drive* для створення і обміну завданнями, *Google Docs, Sheets and Slides* для їх написання, *Gmail* для спілкування і *Google Calendar* для розкладу. На прикріпленому у «класі» завданні можна встановити дедлайн виконання роботи (через *Google Calendar*), а на пошту *Gmail* автоматично надсилається нагадування про термін виконання завдання. Це допомагає учням краще розподіляти свій час та дотримуватися графіка роботи [7, ст. 6 – 7].

Важливо також стимулювати учнів до самостійної роботи шляхом встановлення системи мотивації та нагород. Наприклад, педагог може встановити систему балів та винагород за успішне виконання завдань або за підвищення рівня знань. Це допоможе учням відчувати свій прогрес та бажання здобувати нові знання.

Для успішної організації самостійної роботи учнів важливо також забезпечити можливість зворотного зв'язку та підтримки. Педагог може організувати онлайн-консультації за допомогою *Google Meet* або *Zoom* та відповідати на запитання учнів через електронну пошту *Gmail* або месенджери *Viber, Telegram, Messenger*. Також можна отримати зворотний зв'язок за результатами виконаних завдань в особистих повідомленнях у *Google Classroom* в режимі онлайн. Таким чином, учні відчують підтримку та допомогу вчителя у процесі навчання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Здійснене дослідження застосування інформаційно-комунікаційних технологій для організації дистанційної освіти дозволяє дійти висновку, що дистанційна самостійна робота учнів основної школи є найефективнішою з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, вибір яких повинен базуватися на широкому функціоналі, потребах та рівневі знань учнів. Їх використання призводить до підвищення позитивної мотивації учнів, що робить навчання цікавим та ефективним. Перспективним напрямком для подальших наукових розвідок може стати розробка методичних рекомендацій щодо використання платформ *WordWall, Kahoot, LearningApps* та додатків *Google* для організації очного та дистанційного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гнатюк О. В. Проблеми дистанційного навчання учасників освітнього процесу в сучасних умовах. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/728327/1/Текст.pdf>. (дата звернення: 13.04.23).
2. Honeyman M., Miller G. Agriculture distance education: A valid alternative for higher education. *Proceedings of the 20th Annual National Agricultural Education Research Meeting*. P. 67–73. URL: <https://www.researchgate.net/publication/-319338584> (last accessed: 13.04.2023).
3. Ставицька І. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті. 2017. Т. 11. С. 6–9. URL: <http://confesp.fl.kpi.ua/node/1103> (дата звернення: 13.04.2023).
4. Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти: затверджено наказом МОН від 8 вересня 2020 року №1115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>.
5. Пилипенко О. Можливості навчального сервісу *WordWall*. *Актуальні аспекти розвитку STEM-освіти у навчанні природничо-наукових дисциплін* : Матеріали IV Міжнар. науково-практ. конф., м. Кривий Ріг, 12 травня 2021 р. URL: http://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/4545/3/Pylypenko_2021_Kropyvn.pdf. (дата звернення: 13.04.2023).
6. Зелик О. *Google Forms (Гугл Форми): ТОП 10 лайфхаків для отримання максимального ефекту від використання*. URL: <https://fotc.com/ua/blog/-google-forms-10-lajfhakiv-dlya-maksimalnogo-efektu/> (дата звернення: 13.04.2023).
7. Короткова О. Використання системи *Google Classroom* при вивченні української мови та літератури у закладах фахової передвищої

освіти. URL: <https://naurok.com.ua/biblioteka/download?id=309666&token=c8d3c922a59a467d0523a01b6964e3c8> (дата звернення: 13.04.2023).

8. Федоренко В. Самостійна робота учнів як спосіб адаптації до професійної діяльності в сучасному світі. URL: http://www.tpal.com.-ua/spase/img/-news/2013_2/22jan/1.pdf (дата звернення: 13.04.2023).

Стаття надійшла до редакції
09 лютого 2023

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК 373.3.011.2:373.3.013.3-027.31

ПОНОМАРЕНКО МАРІЯ

студентка Комунального закладу вищої освіти

«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

НАДКЕРНИЧНА ЛЮБОВ

старший викладач кафедри шкільної педагогіки, психології та окремих методик

Abstract. *The article focuses on the relevance of the competence approach in education. The problem of the formation of key competencies of younger schoolchildren is considered. Factors determining the effectiveness of using the latest forms of activity in combination with others in the process of forming key competencies are indicated.*

Key words: *competence approach, competence, competence, key competences, younger schoolchildren.*

Постановка проблеми. У сьогоднішніх реаліях початкова освіта направлена на виховання творчої особистості, впевненої в своїх силах, здатної до саморозвитку, самовизначення, самовдосконалення. Перед сучасним загальноосвітнім закладом стоїть досить непросте завдання – сформуванню ключові та предметні компетентності учнів, тобто підготувати не лише носія знань, а й компетентну особистість, яка здатна використовувати здобуті знання для конкурентоспроможної діяльності у будь-якій сфері суспільного життя.

Тому сьогодні постає питання організації навчального процесу з точки зору компетентнісного підходу, а отже, й проблема формування ключових компетентностей молодших школярів є надзвичайно актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основи компетентнісної освіти досліджували Т. Бодрова, В. Болотов, Г. Голуб, О. Дубасенюк, Є. Зеєр, І. Зимня, І. Зязюн, Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Мітіна, Н. Ничкало, Дж. Равен, Є. Рогов, Є. Сахарчук, Г. Селевко, В. Сериков, В. Синенко, Ю. Татур, А. Хуторської, І. Черемис та ін. Проблема формування в учнів ключових і предметних компетентностей нині перебуває у центрі уваги наукових співробітників НАПН України. Теоретично обґрунтували дане питання в своїх роботах такі учені: Н. Бібік, С. Бондар, О. Савченко,

І. Єрмакова, О. Овчарук, О. Пометун та ін. Методичні аспекти цієї проблеми висвітлені у працях науковців: Т. Байбари, О. Вашуленко, І. Гудзик, Л. Коваль, О. Локшиної, О. Онопрієнко, К. Пономарьової.

Мета статті. Метою цієї роботи є описати особливості, методи, засоби та етапи формування ключових компетентностей в учнів початкової школи в процесі навчання в контексті реалізації компетентнісного підходу до освітньої діяльності.

Виклад основного матеріалу. У Державному стандарті початкової загальної освіти зазначається, що метою початкової освіти є гармонійний розвиток дитини відповідно до її вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, виховання загальнолюдських цінностей, підтримка життєвого оптимізму, розвиток самостійності, творчості та допитливості [1].

Для досягнення поставленої мети зміст початкової освіти розроблено на основі компетентнісного підходу. Це означає, що метою навчання є не знання заради знань, а вміння їх застосовувати в реальному житті. На зміну застарілій моделі початкової освіти прийшла нова компетентнісно орієнтована освіта, яка сприяє набуттю учнями життєво важливих (ключових) компетентностей. Саме компетентність є показником, що визначає готовність учня до

життя, подальшого особистісного розвитку та активної участі у суспільному житті.

На думку О. Дубасенюк, компетентність – це інтегральна характеристика особистості, яка визначає її здатність вирішувати проблеми та типові завдання, що виникають у реальних життєвих ситуаціях, у різних сферах діяльності на основі використання знань, навчального й життєвого досвіду та відповідно до засвоєної системи цінностей [2, с.11).

Компетентнісний підхід – це спрямованість освітнього процесу на формування ключових і предметних компетентностей особистості. Відомо, що ключові компетенції формуються в процесі реалізації цілісного змісту шкільної освіти, а предметні – передбачені змістом конкретного предмету.

Спільним для всіх компетентностей є такі вміння: читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати в колективі. Формуючи ключові та предметні компетентності в учнів, потрібно акцентувати увагу на результатах навчання, в якості яких розглядається не сума набутих знань, умінь, навичок, а здатність діяти, застосовувати свої знання в різноманітних ситуаціях.

Формування ключових компетенцій реалізується в освітніх галузях і навчальних предметах. При цьому кожний предмет забезпечує реалізацію тих складових змісту ключових компетенцій, для яких має певні умови.

Серед ключових компетентностей школярів провідна – уміння вчитися. Саме уміння вчитися видатний педагог В. Сухомлинський вважав обов'язковою умовою успішного навчання. Досліджуючи проблему формування ключової компетентності «вміння вчитися», О. Савченко звертає увагу на те, що для вирішення вказаної проблеми «необхідно забезпечити комплекс умов: стимулююче навчальне середовище, висококваліфікований учитель, обов'язково сприятливе родинне виховання, яке не дає зів'язнути природній допитливості малюка і, безумовно, цілеспрямоване керівництво формуванням цих складників уміння вчитися» [4, с. 4.]

Для реалізації ключової компетенції уміння вчитись, ми у 4 класі філії «Сьомацька гімназія» КЗ «Браїлівський ліцей ім. В.О. Забаштанського»

намагаємось організувати навчальну діяльність так, щоб кожен учень зміг досягти результату, оцінити свою роботу на уроці. Для урізноманітнення видів діяльності та покращення ефективності від уроку застосовуємо методику «Портфоліо» як технологію формування оцінювання, листки самооцінювання, термометр успіху, шкалу успіху, дерево досягнень, самооцінювання за допомогою цеглинок LEGO.

Формування соціальної компетентності у молодших школярів є одним з найбільш актуальних завдань сучасної початкової ланки освіти, оскільки ця компетентність визначає успішність в їх повсякденному житті, стимулює їх інтеграційні процеси, дозволяючи не тільки адаптуватися, але й активно впливати на життєві події, засвоювати певні соціальні позиції, змінювати навколишню дійсність і самого себе. На уроках ЯДС(МОВ), ЯДС(СЗО, ГЮ), ЯДС(ТЕО) використовуємо роботу в парах, групах, що привчає дітей до співпраці, допомагає навчитися брати на себе відповідальність за прийняті рішення та їх виконання. Наприклад, під час проведення сюжетно-рольових ігор, розігрування ситуацій морального вибору, проектної діяльності, виконанні колективних творчих робіт чи участі в акціях (трудових справах) у дітей розвиваються почуття колективізму, взаємопідтримки, взаємодопомоги, зникає відчуття страху, скованості. Працюючи в групі, учні вчаться говорити, обговорювати проблему, вислуховувати думки співрозмовника, приймати рішення.

Сьогодні існує чимало інтерпретацій поняття «комунікативна компетентність». Як стверджує М. Прищак, комунікативна компетентність – це «сукупність знань про спілкування, умінь і навичок, потрібних для сприймання чужих і побудови власних програм мовленнєвої поведінки, адекватних цілям, сферам і ситуаціям спілкування» [3, с.133]. З метою розвитку комунікативної компетентності учнів ми використовуємо такі види мовленнєвої діяльності: розігрування діалогів, складання монологів, дидактичні і сюжетні ігри, інсценування казок й оповідань, усний опис на основі пережитого або побаченого, усний переказ, усний твір. Всі ці завдання передбачають оригінальне розв'язування, вибір раціональних способів дослідження, порівняння, а також потребують від кожного учня творчої активності, гнучкості, мислення. У класі функціонує осередок читання. Діти не тільки беруть книги для читання, а й приносять і обмінюються книгами зі своєї домашньої бібліотеки. Наші учні є читачами

сільської бібліотеки. На уроках практикуємо пальчиковий театр, самостійно виготовляємо маски, щоб інсценізувати певні художні твори. Діти ведуть читацький щоденник, де записують назви і героїв прочитаних книг, малюють ілюстрації. Також пишуть висловлювання у «Щоденнику вражень». Це спонукає дітей висловлювати власні думки, давати оцінні судження про прочитане, прогнозувати наперед ситуацію. У позаурочний час для забезпечення ключової комунікативної компетенції проводили «Свято книги», вікторину «У світі казки чарівної», «День української мови» тощо.

В реалізацію загальнокультурної компетентності покладаємо розвиток моральних якостей учнів, толерантної поведінки, вміння безконфліктно вирішувати проблемні ситуації. Для вирішення непорозумінь між дітьми використовуємо методи «Коло вибору», «Килим миру», що є досить дієвими методами і сприяє розвитку вміння самостійно оцінювати ситуацію та приймати правильні рішення.

Реалізуючи соціокультурну компетенцію, виховуємо в дітей почуття гідності, любові до Батьківщини, поваги до культурної спадщини українського народу. На уроках знайомимо з народними святами та традиціями. Провели урок-подорож «Сім чудес України», урок-екскурсію «Подорож країною Екології», інтерактивну подорож «Музеї Вінниччини». Учні класу брали участь у загальношкільних флешмобах до Дня єдності, до Дня гідності та свободи, до Дня миру.

Діяльнісна компетенція передбачає володіння загально-навчальними вміннями і навичками.

Щоб сприяти її розвитку, здійснюємо діяльнісний підхід до навчання: на уроках математики працюємо за методикою «Щоденні три» («Математика разом із другом», «Математика самостійно», «Математика письмово»), на уроках української мови за методикою «Щоденні п'ять» (читання для себе, читання для когось, слухання, робота зі словами, письмо для себе). Ознайомлюючись із навколишнім середовищем, використовуємо проектну діяльність, наприклад, проект «Первоцвіти», «Великдень у моїй родині». Для успішного виконання таких завдань, учні вчаться самостійно шукати інформацію за темою із різних джерел, висловлювати аргументовані критичні судження.

Така багатогранність, мозаїчність висвітлення теми допомагає побачити її з різних сторін, більш глибоко і цілісно. А уроки-презентації проектів запам'ятовуються дітям надовго, як і все те, в чому вони були активними учасниками.

Висновки. Отже, формування ключових компетентностей – важливе завдання, від нього залежить успішність подальшого навчання та набуття учнем інших компетентностей. Адже розвиток комунікативних здібностей дозволяє максимально підвищити ефективність навчально-виховного процесу, дає можливість створити такі умови, коли всі учні залучаються до активної, творчої навчальної діяльності, процесу самонавчання, самореалізації, вчаться спілкуватись, співпрацювати, критично мислити, відстоювати свою позицію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Державний стандарт початкової освіти: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. *Урядовий кур'єр*. 2018. № 38. 43 с.
2. Дубасенюк О. А. Компетентнісний підхід у професійній підготовці вчителя. Формування естетичної компетентності особистості засобами народознавства : зб. наук. пр. молодих дослідників; за заг. ред. О.С. Березюк, Л. О. Глазунової. Житомир, 2010. С. 10–16.
3. Прищак М. До питання комунікативного підходу в освіті першокласників. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2013. № 1. С. 133–136.
4. Савченко О.Я. Виховання розумної особистості яка вміє самостійно вчитися. *Початкова школа*. 2007. №8. С. 1-5.

*Стаття надійшла до редакції
27 березня 2023*

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА ЯК СКЛАДОВА ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

УДК 37.091.12:005.336.2]:159.955.4

ВАЦАК КРИСТІНА

студентка філологічного факультету

Науковий керівник: к.пед.н., ДРОВОЗІЮК Л.М.

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Abstract. The article reveals the relevance and historical development of the problem of critical thinking of the individual. The role of critical thinking of a teacher as an important component of his/her professional activity is defined. Some methods of developing critical thinking of teachers and students are considered.

Ключові слова: критичне мислення, освітній процес, педагогічна компетентність, рефлексія.

Постановка проблеми. В умовах інформаційного суспільства важливою навичкою людини є критичне мислення, яке дозволить їй якісно обробляти інформацію, відбирати необхідну, критично її оцінювати, щоб протидіяти маніпуляціям. Сучасні технології навчання спрямовані на розвиток критичного мислення учнів, а відтак їх ефективне застосування можливе лише за наявності компетентності критичного мислення у самого педагога. За такої умови освітній процес сприятиме розвитку когнітивної сфери учнів, формуванню у них стійкої внутрішньої мотивації до навчання, прагнення до самоосвіти, саморозвитку і самовдосконалення, створить умови для їх творчої самореалізації у подальшому навчанні та професійній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен критичного мислення досліджували зарубіжні вчені Д. Клустер, М. Ліпман, Р. Пауль, Д. Брукфілд, Д. Халперн, А. У. Бідл, Д. Х. Кларк, Р. Енніс, Е. Норріс, Е. Глассер, Д. Халперн та ін. В Україні проблему розвитку критичного мислення, зокрема, в учителя, розробляють Т. Воропай, О. Іванова, Л. Киенко-Романюк, В. Козира, В. Кушнір, Т. Олійник, О. Пометун, І. Слободянюк, О. Тягло, С. Терно та ін..

Метою статті є з'ясування сутності, функцій та умов формування критичного мислення учителя як його базової професійної компетенції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема критичного мислення має давню історію. Цей феномен зародився ще у Давній Греції завдяки філософу Сократу, який навчав молодь піддавати сумніву здавалось би відомі істини. Але власне метод критичного мислення як науковий досліджували філософи Е. Кант, Х. Гадамер, Е. Фром. Критичність мислення вони розглядали як критицизм у аспекті ведення наукової дискусії, застосуванні особливих технік до аналізу понять,

напрацюванні способів формулювання суджень. На думку філософа К. Поппера, єдиноправильний шлях розвитку суспільної думки полягає у використанні провідних ідей і положень критицизму. Філософ наголошував на значущості критичного сприйняття дійсності й пропагував готовність особистості до самокритики. Саме формування індивідуального світогляду особистості шляхом критичного сприйняття дійсності є ефективним засобом побудови ідеального суспільства. Методологію критичного мислення, як наукового підходу до дослідження дійсності і пізнання розвивав також американський філософ і педагог Дж. Д'юї. Він трактував його як процес тривалих, активних роздумів щодо конкретних переконань або істин. Визначальним у теорії Дж. Д'юї було положення про необхідність протиставляти пасивному мисленню, коли людина отримує інформацію ззовні, активне (рефлексивне) мислення, що зумовлює напрацювання власних висновків.

На сьогодні немає єдиного визначення поняття критичного мислення. Так, дослідники А. У. Бідл і Д. Х. Кларк під критичним мисленням розуміють «процес, за допомогою якого розум переробляє інформацію, щоб зрозуміти ідеї, що вже присутні, створити нові або вирішувати проблеми». Дж. Курфіс, Дж. Баррел визначають критичне мислення як «процес мислення, спрямований на прийняття рішень, на представлення своєї позиції в контексті дослідження, вирішення проблем, у формі певного судження, при розгляді можливих інших варіантів вирішення проблем». Д. Брукфілд – як «процес, спрямований на оцінку, перевірку припущень, дій, на створення альтернативних способів прийняття рішень». Визначаючи критичне мислення як раціональне, Р. Енніс, Е. Норріс, Е. Глассер, Д. Халперн під мисленням розуміють суму умінь і навичок з використання логічних процедур, що

дозволяють мислити раціонально, рефлексуючи, контролюючи сам процес мислення.

Критичне мислення визначають також як: вміння аналізувати факти, продукувати та організовувати ідеї, захищати думки, робити порівняння, будувати логічні умовиводи, оцінювати аргументи та розв'язувати проблеми; пристосування аналітичного мислення з метою оцінки прочитаного; свідомий та мисленнєвий процес, який використовується, щоб інтерпретувати або оцінювати інформацію та досвід за допомогою набору рефлексивних засобів та можливостей, які враховують переконання та дії; активний, систематичний процес розуміння та оцінювання аргументів; інтелектуально організований процес активної та вмілої концептуалізації, застосування, аналізу, синтезу та (або) оцінювання інформації, отриманої або створеної завдяки спостереженню, досвіду, рефлексії, розмірковуванню; доцільні рефлексивні роздуми, сфокусовані на визначенні у що вірувати та що робити; організована розумова діяльність з оцінки аргументів чи тверджень та прийняття рішення, яке може супроводжувати розвиток уподобань та визначення необхідних дій.

Стосовно критичного мислення у освітньому процесі школи, то критичне мислення слід розуміти як наукове мислення, головною метою якого є ухвалення незалежних, ретельно обміркованих і виважених рішень. Мислити критично означає вільно використовувати розумові стратегії та операції високого рівня для формулювання обґрунтованих висновків і оцінок, прийняття рішень. З педагогічної точки зору критичне мислення – це комплекс мисленнєвих операцій, що характеризується здатністю людини:

- аналізувати, порівнювати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел;
- бачити проблеми, ставити запитання;
- висувати гіпотези та оцінювати альтернативи;
- робити свідомий вибір, приймати рішення та обґрунтовувати його.

Ключовим умінням у процесі критичного розмірковування має бути висунення гіпотез, оскільки розв'язання проблеми неможливе без формулювання припущень щодо її розв'язання.

Вважаємо за доцільне опиратися на теорію розвитку критичного мислення у процесі навчання українського ученого С. Терно. Він пояснює процес критичного розмірковування як систему взаємопов'язаних тверджень і властивостей, що базується на низці аспектів таких, як:

усвідомленість, самостійність; рефлексивність (самоаналіз); цілеспрямованість; обґрунтованість; контрольованість; самоорганізованість.

За С. Терно методика розвитку критичного мислення залежить від наступних педагогічних умов:

- необхідно створювати проблемні ситуації у процесі навчання;
- пропонувати проблемні задачі;
- знайомити учнів із принципами, стратегіями критичного мислення;
- регулярно створювати ситуації вибору;
- організовувати діалог у процесі розв'язання проблемних задач передбачати письмове викладення розмірковувань учнів з подальшою рефлексією;
- надавати їм право на помилку та на моделювання ситуації виправлення помилок. За таких умов навчання мисленню набуватиме характеру усвідомленості, самостійності, рефлексивності, обґрунтованості, контрольованості та самоорганізації, тобто розвиватиметься мислення вищого порядку, яке й називають критичним мисленням.

Саме завдяки критичному мисленню традиційний процес пізнання стає індивідуалізованим, свідомим, безперервним та продуктивним.

Заняття з використанням технологій критичного мислення умовно поділяються на такі фази: виклик, осмислення, рефлексія. Перша стадія (виклик) – актуалізує наявні знання учнів, породжує у них інтерес до теми; саме під час цієї стадії формується проблема та визначаються цілі вивчення матеріалу. На цій стадії вчитель може використати різні прийоми, зокрема:

- мозковий штурм;
- висування різних версій стосовно досліджуваного матеріалу тощо.

Попередньо отримані знання дозволяють учням будувати власні прогнози, визначати цілі пізнавальної діяльності. Результат, який необхідно досягти на цьому етапі – це підвищення мотиваційної, інформаційної та комунікаційної складової особистості.

Друга стадія (осмислення) полягає в осмисленні нового матеріалу. Відбувається основна змістовна робота учня з інформацією. Головна мета цього етапу – розвинути творче критичне мислення,

навички самостійної та колективної роботи, пошукової та продуктивної евристичної діяльності. На стадії осмислення учень знайомиться з текстом. Відмітимо, що поняття текст у даному випадку розуміємо в широкому плані:

- інформаційне джерело книг, статей та ін;
- розповідь вчителя;
- відеоматеріал та ін.

До прийомів, які має використовувати вчитель на цій стадії належать: читання тексту з зупинками, маркування тексту символами, складання таблиць, графічне подання інформації і т.п. Третя стадія (рефлексія) в процесі застосування технології критичного мислення – це міркування або рефлексія. Під час цієї стадії учень повинен осмислити отриманий інформаційний навчальний матеріал і сформулювати свою особисту думку, ставлення до досліджуваного матеріалу. Серед методичних прийомів стадії рефлексії є:

- проведення дискусій;
- складання схем;
- графічна побудова матеріалу та ін.

Результатом етапу міркування виступає усвідомлення способів набуття та обробки інформації, корекції установок, дій, розмірковувань.

Рефлексія є умовою і засобом професійного та особистісного саморозвитку. У широкому практичному сенсі, на думку А. А. Бізяєвої, рефлексія розглядається як здатність людини до самоаналізу, осмислення і переосмислення своїх предметно-соціальних відносин з навколишнім світом і є необхідною складовою частину розвиненого інтелекту. Важливо відзначити і те, що рефлексивна культура спрямована на розвиток можливостей і способів професійно-творчої самореалізації, оскільки допомагає повному осмислювати і долати проблемні ситуації, знаходити нові цінності і сенси, вирішувати внутрішньо-особистісні конфлікти, пов'язані з необхідністю в нових умовах змінювати стереотипи особистого досвіду і власні погляди.

Як було сказано раніше, критичне мислення важлива компетенція педагога. В організації освітнього процесу вона допомагає вирішувати кілька важливих завдань: відбір змісту навчального матеріалу, вибір форм і методів організації пізнавальної діяльності учнів в контексті розвитку їх особистості. Відбираючи матеріал для уроку, вчитель застосовує різні елементи критичного обмірковування, з точки зору його достовірності, актуальності, практичної користі, зв'язку з іншими дисциплінами. Саме завдяки критичному

мисленню учителя, який оцінює матеріал і вибудовує пізнавальну діяльність учня в рамках цього матеріалу, з використанням різних освітніх технологій і методик, традиційний процес пізнання набуває індивідуальності і стає осмисленим, безперервним і продуктивним.

Сучасний думаючий вчитель має бути самостійним у своїх судженнях, тонко відчувати проблеми у своїй діяльності, гнучко підходити до пошуку їх вирішення та бути відкритим новому досвіду. Педагогічне мислення має бути рефлексивним за своєю суттю, побудованим на відкритості до проблем і труднощів повсякденної практики, готовності їх приймати і вирішувати на основі своїх особистих переконань і цінностей, а не за нав'язаними шаблонами. При формуванні критичного мислення доцільно брати до уваги такі важливі якості, які властиві людині, що володіє критичним мисленням:

- готовність до планування (вміння стримувати свою імпульсивність і складати план своїх дій);
- гнучкість (відсутність ригідності і догматизму в мисленні, готовність розглядати нові варіанти, прагнення прояснити складні для себе питання, змінювати свою точку зору);
- наполегливість (готовність взятися за вирішення завдання і не відступати, доки воно не буде вирішено);
- готовність виправляти свої помилки (вміння визнавати, а не виправдовувати свої помилки, вчитися на них, вміння бути відкритим до критики оточуючих);
- усвідомлення (спостереження за власними розумовими діями, тобто по суті, рефлексивний самоконтроль);
- позитивна установка на критичне мислення (активне прагнення навчитися мислити критично).

З перерахованих вище особистісних якостей людини, що характеризують її як критично мислячу, більшість складають необхідний перелік для психограми сучасного вчителя. Безумовно, щоб свідомо розвивати в собі рефлексивну здатність та критичне мислення, педагог повинен бути переконаний в її цінності та значущості для своєї професійної діяльності. При цьому вчитель має добре усвідомлювати свої сильні і слабкі сторони, а тому критично ставитися до себе, гідно приймати об'єктивну критику у свій бік з боку учнів, батьків, колег, бути відкритим до діалогу, тобто демонструвати критичне мислення як особистісну і професійну якість. Сучасна шкільна освіта потребує удосконалення освітнього процесу, щоб

Враховувати когнітивний, емоційно-ціннісний і поведінковий аспекти критичного мислення учителя та учня і забезпечити для цього відповідні педагогічні умови. Насамперед слід організувати навчання таким чином, щоб створити простір для самостійних міркувань кожної дитини, можливості прийняття нею власних рішень, забезпечити позитивну для критичного мислення атмосферу, використовувати емоційні стимули для успішної мислительної діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Отже, сьогодні професіоналізм вчителя виражається в його компетентності ефективно здійснювати професійну діяльність, не просто відтворюючи раніше засвоєні знання, зразки і

способи діяльності, а постійно працювати творчо, дбаючи про свій саморозвиток і розуміючи, що критичне мислення є його базовою компетенцією в умовах інформаційного суспільства без чого він не може формувати критичне мислення у своїх учнів.

Критичне мислення вчителя передбачає уміння оцінювання педагогічних фактів і явищ та рефлексію його діяльності з позиції можливих позитивних і негативних наслідків як для учня так і для соціуму загалом. Перспективою подальших досліджень критичного мислення педагога є вивчення впливу рівня критичного мислення вчителя на успішність його професійної діяльності, а також дослідження взаємозв'язку впливу критичного мислення учителя на розвиток даної якості в його учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кругляк М.І. Критичне мислення: (матеріали III частини онлайн-курсу «Логіка, аргументація, критичне мислення»). URL:https://shron1.chtyvo.org.ua/Kruhliak_Myroslava/Krytychne_myslennia.pdf
2. Пометун О.І. Нова українська школа: розвиток критичного мислення в учнів початкової школи: навчально-методичний посібник. URL:<https://lib.imzo.gov.ua/wa-data/public/site/books2/navchalno-methodychny-posibnyky/dlya-pedpraysivnykiv/Metody-%20Pometun.pdf>
3. Терно С. О. Методика розвитку критичного мислення школярів у процесі навчання історії: [посібник для вчителя]. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2012. 70 с. URL:https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/565579/mod_resource/content/1/Terno-CTDSP-monograph2.pdf
4. Терно С.О. Теорія розвитку критичного мислення – сучасна методологічна основа історичної освіти. *Особистість в єдиному світньому просторі*. Збірник наукових тез. / наук. редактори В.В. Пашков, В. В. Савін, А. І. Павленко. Запоріжжя: ТОВ "Фінвей", 2012. С. 92-94. URL:pko.koipro.edukit.kr.ua/Files/downloads/Terno_CTDTTheory-1.pdf
5. Кроуфорд А. Технології розвитку критичного мислення учнів. Науково-методичний посібник для вчителів загальноосвітніх навчених закладів. / А. Кроуфорд, Е. Саул, С. Метьюз, Д. Макінстер. Київ: Плеяди, 2004. URL:<https://naurok.com.ua/alan-krouford-tehnologi-rozvitku-kritichnogo-mislennya-uchniv-48147.html>
6. Корінько Л.М. Роль критичного мислення у формуванні учнівських компетенцій. Харків : Основа, 2010. 90 с. URL:<https://e-kniga.in.ua/product/rol-krutuchnogo-muslennya/>

Стаття надійшла до редакції

25 лютого 2023

КОМУНІКАТИВНИЙ ПОРТРЕТ ВЧИТЕЛЯ

УДК 37.091.12:005.336.3:316.77

КЛИМЕНЧЕНКО НАТАЛІЯ

викладач кафедри зарубіжної літератури та основ риторики

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Постановка проблем: як учителю синтезувати теоретичні, практичні знання із реалізації управлінської, інформативної, емотивної, фатичної функцій спілкування у процесі діяльності (вчитель-учень). **Визначено:** що мистецтво спілкування – це прийоми і навички органічної соціально-психологічної взаємодії вчителя і учнів, змістом якої є обмін інформацією і здійснення виховного

впливу за допомогою різноманітних комунікативних засобів.

Зосереджено увагу на шляхах підвищення комунікативної культури вчителя.

Рекомендація: прочитати книги, де детальніше описано методи педагогічного спілкування:

1. Іржі Томан «Мистецтво говорити» К.: Політвидав України, 1989.

2. Джон Готтман, Джоан Деклер «Емоційний інтелект у дитини.» Х., Vivat, 2023 р.

3. Словник мови тла. Секрети невербальної комунікації/Джо Наваро, Х.,: Віват, 2022 р.

Головною метою цієї роботи є: показати мовленнєві моделі взаємодії суб'єктів педагогічної комунікації на прикладі професійного комунікативного портрета вчителя.

Виклад основного матеріалу. Людина – єдина істота в світі, яка вміє комунікувати.

Комунікація (лат. спільний) – це процес двостороннього обміну інформацією, фактами, ідеями, поглядами, емоціями, результатом якого є взаєморозуміння.

Якщо взаєморозуміння не досягнуто-комунікація не відбулася.

Комунікативна компетенція вчителя визначається трьома складовими:

➤ Когнітивною (що фахівець знає з цього питання);

➤ Операційною (як фахівець реалізує свої знання);

➤ Мотиваційною (як фахівець ставиться до певної сфери власної діяльності).

Комунікативна компетентність учителя розглядається як ідейно-моральна категорія, що регулює всю систему ставлення до світу та його законів, а також до дітей та їх потреб, почуттів, психічних станів, проблем; до самого себе.

Учитель користується в своїй практиці вербальною комунікацією та невербальною.

Вербальна (лат. зв'язок, повідомлення) – процес передачі інформації за допомогою усного і писемного мовлення.

Невербальна (несловесна) комунікація – це система знаків, що використовуються в процесі спілкування і відрізняються від мовних засобами та формою виявлення .

Пропонуємо розглянути професійний комунікативний портрет вчителя, зупинившись на вербальній комунікації. На наш погляд, найголовнішими характеристиками цього портрету є:

1. Володіння високим, ефективним рівнем мовлення, культурою мовлення (правильний вибір мовних знаків, вільне оперування словом, змістовність, чітка дикція, розмірений темп, логічність, точність, образність, емоційна виразність, правильна вимова).

2. Вміння користуватись «педагогічним діалогом».

Педагогічне спілкування часто діалогічне. Це дія, яка дає змогу кожному партнерові самовиразитись у спілкуванні. Він характеризується толерантністю, доброзичливістю, взаєморозумінням, співпрацею, співтворчість, гуманістю партнерів у спілкуванні з різними знаннями, досвідом, метою. Особливість – поліфонія взаємодії (кожен повинен мати змогу викласти власну думку).

3. Оперувати «комунікативною поведінкою».

«Комунікативна поведінка» - організація мовного процесу, що впливає на створення емоційно-психологічної атмосфери педагогічного спілкування. Це здатність бачити і розуміти співрозмовника, рівність психологічних позицій, готовність прийняти точку зору співрозмовника.

4. Вміння створювати та контролювати «мовленнєві ситуації».

Мовленнєва ситуація – це сукупність чинників, що впливають на особливості мовленнєвої поведінки комуні кантів; конкретні обставини, за яких відбувається спілкування. Елементи мовленнєвої ситуації є: 1) адресант (мовець); 2) адресат (слухач, аудиторія); 3) предмет мовлення ; 4) умови успішного спілкування.

5. Оперування «мовленнєвим вчинком».

4) Мовленнєвий вчинок – це навмисно створене висловлювання, яке віддзеркалює моральну позицію мовця, мета якого впливати на адресата в ситуації спілкування.

6. Володіння «культурою слухання».

Культура слухання – це психологічні компоненти вербальної комунікації, метод декорування і прийняття інформації, це мистецтво.

У книзі Адель Фабер та Слейн Мазліш «Як говорити, щоб діти нас слухали. Як слухати, щоб діти з нами говорили звертається увага на те, як важливо вміти слухати дітей, адже ми не можемо зрозуміти дитину, коли не слухаємо. Уміння слухати містить уміння чути і розуміти. Чому часто діти не чують дорослих? На це питання має знати відповідь вчитель.

7. Використання 3 граней спілкування інформативної, інтерактивної, перцептивної.

Інформативна – передача суспільного досвіду. Його специфіка визначається тим, що в процесі спілкування суб'єктивний світ учителя розкривається для дітей, відбувається взаємний обмін інформацією, інтересами, почуттями.

Інтерактивне – регулювання комунікації під час здійснення спільної діяльності, обмін ідеями, поглядами, думками, рішеннями.

Перцептивна – базується, на пізнанні, сприйнятті, учасників спілкування (враження, оцінка, спроба зрозуміти, погляди, наміри, емоції, здібності, зовнішні дані тощо).

В роботі вчителя часто поєднуються 3 грані. Вміння ними оперувати - комунікативна майстерність наставника.

8. Вміння епатувати з дітьми.

Оволодіння мистецтвом емоційного виховання – це процес, який допоможе вчителю розуміти та регулювати свої емоції, а також вміти епатувати з вихованцями.

Поради учителю

Як епатувати з дітьми?

1) Слухати їх уважно, проявивши зацікавленість в тому, що вони говорять, виявити співчуття до їх почуттів.

2) Показати розуміння, коли вони говорять про проблеми (Розумію, що тобі сумно. Це може бути важко.)

3) Бути емоційно доступними. Діти потребують емоційного зв'язку з дорослими, щоб відчувати себе в безпеці та захищено).

4) Використовувати позитивне підсилення, щоб похвалити вихованців за їхні досягнення, та успіхи з метою розвитку впевненості.

5) Підтримувати їхні інтереси. Це допоможе їм відчути себе поважними.

9. Оперування педагогічним мовним етикетом.

Педагогічний етикет – це набір правил і норм поведінки, які встановлюють стандарти міжособистісних відносин вчителя з учнями, батьками, колегами тощо.

Основні принципи мовного етикету включають повагу до людей, професійну етику, терпіння, толерантність, конфіденційність, дотримання правил навчального закладу, не застосування морального насилля та образ.

Рекомендація для говоріння учителю.

1. Продумай тему, основну думку, висловлювання: розкрий тему повністю, але без

зайвих слів, не пиши (не говори) того, чого не розумієш.

2. Говори зв'язно, логічно, за записаним або продуманим планом (тезами), не перестрибай з одного на інше. Дбай про переходи («місточки»), узагальнення, висновки.

3. Уникай повторів, банальностей, пустопорожніх фраз, послуговуйся різноманітними, але зрозумілими тобі мовними засобами, не повторюй тих самих слів, речень, уникай монотонності, однотипної структури речень.

4. Добирай найточніші слова, чітко формулюй думку, у разі потреби звернись до тлумачного словника.

5. Володій виразними засобами звукового і художнього мовлення (наголосом, паузами, темпами).

6. Умій оцінювати ситуацію спілкування й засоби, які найкраще підходять для неї. Завжди зважай на те, з ким розмовляєш, з якою метою, де.

7. Добирай слова і речення, які яскраво, емоційно можуть впливати на слухача, дивись в очі.

8. Дотримуйся літературних норм вимови та написання, словотворення, побудови речень.

Висновки. Сьогодні ставить перед учителем серйозні вимоги. Серед них – комунікативна компетентність, яка визначається як система внутрішніх ресурсів ефективного розв'язання завдань, а саме: позицій спілкування, ролей, установок, умінь, навичок тощо. Набуття комунікативної компетенції стає домінуючою метою навчання. Майстерність психологічного спілкування є інструментом гуманізації освіти.

В процесі підготовки майбутнього педагога обов'язковим є опитування ним ефективних технологій комунікативних навичок. Добре розвинені комунікативні вміння потрібні вчителю для створення оптимального педагогічного результативного навчання, збереження емоційного здоров'я, розвитку креативного, логічного мислення.

Рівень професійної педагогічної комунікації відображає загальну культуру педагога (освіченість, мовний етикет, соціальну поведінку в певній ситуації, педагогічну творчість тощо).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ашиток Н. Комунікативна компетентність педагога: структура, етапи, формування. *Молоді і ранок.* - 2015. - №6.
2. Кравченко-Дзондза О. Е. Комунікативна компетентність у контексті професійної підготовки сучасного вчителя. *Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти.* 2016. №2. С.38-54.

3. Емоційний інтелект у дитини/Джон Готтман, Джоан Деклер; пер. з англ. Х. Шиналь. Херсон. : Віват, 2023.

4. Іржі Томан «Мистецтво говорити» Київ: Політвидав України, 1989.

Стаття надійшла до редакції
19 січня 2023

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНІКИ КОЛАЖУВАННЯ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ДО ІНТЕРАКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З УЧНЯМИ НА УРОЦІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

УДК 373.5.011.3 – 51:81'243]:378.147

ГОЛОВСЬКА ІРИНА

кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри

германської та слов'янської філології

Комунальний заклад вищої освіти

«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Abstract. The article is aimed at illustrating the importance and effectiveness of the collage technique in preparing future teachers for interaction with students in a foreign language lesson. Attention is paid to the peculiarities of the technique as an element of art technology. The advantages of using collages in foreign language education are characterized.

Keywords: professional training of future English language teachers, interaction with students in a foreign language lesson, art technology, collage technique.

Актуальність: В умовах реформування сучасної вітчизняної системи освіти та посилення акценту на оволодінні англійською мовою як мовою міжнародного спілкування, вчителі покликані знайти ефективні та захоплюючі способи викладання англійської мови. Недооціненим залишається дидактичний потенціал арт-технології, до якої належить техніка колажування.

Мета: Метою статті є розкриття дидактичної цінності та потенціалу техніки колажування у підготовці майбутніх вчителів до інтерактивної взаємодії з учнями на уроці іноземної мови.

Виклад основного матеріалу.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Державного стандарту початкової освіти» від 24 липня 2019 р. № 688 метою іншомовної освіти є формування іншомовної комунікативної компетентності для безпосереднього та опосередкованого міжкультурного спілкування, що забезпечує розвиток інших ключових компетентностей та задоволення різних життєвих потреб здобувача освіти [3]. Виконання вимог Державного стандарту передбачає підготовку школярів до взаємодії та спілкування з носіями мови в умовах реальних життєвих ситуацій. Отримати такий досвід здобувачі освіти можуть лише під час активного навчання, де і учень, і вчитель є рівноправними суб'єктами освітнього процесу, що передбачає обмін інформацією, вміннями та досвідом.

Навчання, яке передбачає постійну, активну взаємодію всіх учасників, називають інтерактивним. Таким чином, важливим завданням професійної підготовки майбутніх вчителів іноземної мови є оволодіння ними різними методами та прийомами інтерактивної взаємодії з учнями на уроці.

Арт-технології пропонують широкий спектр організації інтерактивної взаємодії на уроці іноземної мови. У сучасному освітньому процесі використовують такі види і техніки арт-технології, як безпосередньо арт-терапію, музикотерапію, танцювальну терапію, драмотерапію, казкотерапію, бібліотерапію, маскотерапію, етнотерапію, ігротерапію, фототерапію, а також створення колажів.

Техніка колажування полягає у створенні візуальних семантичних ланцюжків з чіткою структурою з метою покрокового розкриття ключових понять теми, що вивчається. Колаж, як засіб навчання іноземної мови, був описаний у працях німецьких методистів Б.-Д. Мюллера, М. Зікманна та Р. Пула. Інтерес до вивчення дидактичного потенціалу техніки створення колажу був викликаний впровадженням комунікативного методу у викладання іноземної мови в 1980-х роках ХХ століття. Б.-Д. Мюллер був першим, хто описав структуру колажу, зробив спробу описати етапи роботи з його створення та переконливо довести ефективність використання цієї техніки в методиці навчання іноземних мов [4, с. 5-15]. Його ідеї

знайшли своє продовження у методичних працях М. Зікманна, який зазначав, що колаж є засобом, що дає змогу учням використати свій життєвий досвід, запропонувати суб'єктивне бачення проблеми, емоційно відреагувати як вербально, так і візуально, а тому відповідає завданням комунікативного навчання. Науковець наголошував на зв'язку процесу оволодіння іноземним мовленням з реальним життям, вивчав вплив картин, телевізійних роликів, рекламних брошур, журналів та коміксів на учнів.

У методичній літературі, присвяченій дослідженню питань впровадження інноваційних методів та прийомів у процес оволодіння іноземною мовою, зазначається, що колаж (від французького collage – наклеювання) – технічний прийом, комбінування на обраній основі різних за фактурою та забарвленням матеріалів; колажем також називають художній об'єкт, виконаний у цій техніці. Колаж застосовують переважно там, де він сприяє посиленню емоційної гостроти від сприйняття твору, створює ефект несподіванки від поєднання неоднорідних елементів. Також звертається увага на те, що колаж є прийомом, використання якого дозволяє із різноманітних частинок предметів, що несуть цілком конкретне смислове навантаження, створити нове зображення, наділене іншим сенсом, тобто по суті це поетична метафора, тільки не словесна, а образотворча. Колаж – це графічне ціле, витворене, змонтоване в композицію із різнорідних частин. У порівнянні з традиційним малюнком колаж надає своєму авторові велику свободу у виконанні. Так, наклеєні картини можуть виступати за краї основи, перекривати один одного, складатися гармошкою. Не обов'язково використовувати ножиці – картини можна відривати руками для створення належного ефекту. Головне в колажі – не акуратність (хоча її наявність чи відсутність може бути діагностичним критерієм), а широкий простір можливостей для самовираження думок, нових ідей щодо теми [2, с. 111].

Німецький методист Б.-Д. Мюллер запропонував оригінальну класифікацію видів колажу:

1) колаж типу А – проста сонячна система (Einfaches Sonnensystem), у центрі якого знаходиться ключове поняття / ядро і від нього розходяться промені сателітної інформації;

2) колаж типу В – сліпа пляма (Blinde Flecke), де в колажі є незайняті місця-плями, які учні повинні доповнити самостійно;

3) колаж типу С – сліпе ядро (Blinder Kern) відповідає типу А, тільки учні визначають ядерне поняття після знайомства з усім фоном колажа;

4) колаж типу D – спалах (Blitzlicht) будується на основі тексту, з якого учням пропонується вибрати актуальну інформацію, пов'язану з ядерним поняттям;

5) колаж типу Е – змінне ядро (Wechselkern) спрямоване на маніпуляцію сателітної інформації в залежності від того, яке поняття є ключовим [4, с. 24-26].

Аналіз наукової та методичної літератури дав нам змогу виокремити переваги впровадження техніки колажування в процес оволодіння іноземним мовленням: залучення двох типів сприйняття інформації (кінестетичного та візуального), комбінування звукового, образотворчого, схематичного, а також текстового ряду інформації, підвищення пізнавальної активності здобувачів освіти, створення позитивної мотивації, розвиток творчих здібностей, можливість активного обговорення проблеми в групах [1].

Реалізація техніки колажування в практиці навчання іноземної мови передбачає такі етапи:

1) Підготовчий: визначення мети моделювання; визначення сценарію повного циклу моделювання; вибір інформаційного середовища, в якому буде реалізовано візуальне моделювання; підготовка списку статичних візуальних моделей; визначення колірних і тональних відносин.

2) Основний: завдання палітри і системи візуальної передачі; завдання параметрів уявлення ракурсів і масштабів; виготовлення шаблону; робота над ескізом.

3) Завершальний: доопрацювання композиції у відповідності з початковим або видозміненим задумом; оцінка і презентація мистецького продукту (оформлення, експонування) [1].

Колаж може бути одним із видів проектної роботи, яка виконується індивідуально або в групі. Під час індивідуального міні-дослідження здобувач освіти самостійно працює з іноземними джерелами з метою пошуку інформації на тему, яка запропонована. При виконанні проекту в групі кожен із членів вивчає окремий аспект теми, а потім усі разом працюють на створення колажу. Саме створення колажу в групі дає можливість кожному проявити свої навчальні та пізнавальні здібності, активно взаємодіяти та спілкуватися, що сприяє збагаченню словникового запасу, розвитку зв'язного мовлення, зорової пам'яті та логічного мислення.

Необхідність оволодіння технікою колажування майбутніми вчителями іноземної мови пояснюється її високою дидактичною цінністю та потенціалом

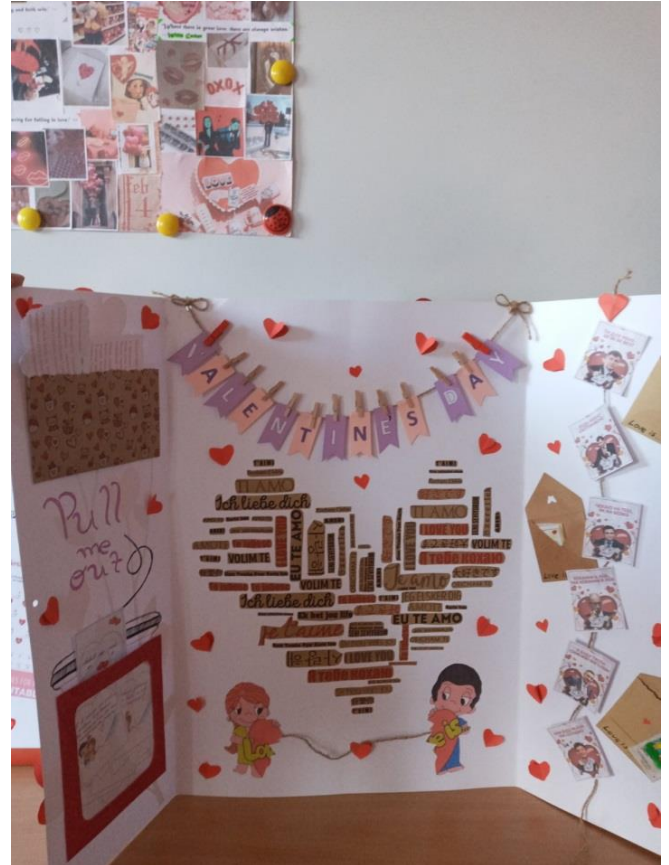
Ом до організації інтерактивної взаємодії з учнями. Важливо отримати практичний досвід створення тематичного колажу та оцінити можливість включення до нього елементів, що передбачають інтерактивну взаємодію учасників освітнього процесу.

Під час декади кафедри германської та слов'янської філології КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж» студентам другого та третього курсів філологічного факультету було запропоновано взяти участь у конкурсі на створення найкращого тематичного колажу «St Valentine's Day». Передбачалося виконання групових тематичних проєктів в рамках вивчення предметів «Методика викладання іноземних мов» (для студентів другого курсу) та «Інтерактивні технології навчання іноземної мови і культури» (для студентів третього курсу).

При оцінюванні результатів виконання увагу було звернено на вибір матеріалів візуального, графічного та текстового рядів, систематизацію обраних матеріалів для колажу, роботу над вивченням об'єктів та матеріалів колажу з метою формування адекватного уявлення про ключове

поняття, стрижень колажу, безпосереднє виконання та презентацію результатів діяльності. Визначення претендентів на присвоєння номінацій відбувалося відповідно до наступних критеріїв: найкраще змістове наповнення, оригінальність ідеї, естетика оформлення, романтична реалізація ідеї, дотримання єдиного стилю в оформленні.

Безсумнівною перевагою застосування техніки колажування у роботі з студентами стало те, що кожен із них мав можливість проявити власну фантазію та творчість, активність та самостійність. Кожен із колажів демонстрував не лише відображення сформованості соціокультурної компетентності майбутніх вчителів іноземної мови, а їхню готовність до здійснення інтерактивної взаємодії з учнями, оскільки містив різноманітні інтерактивні завдання. Члени журі відзначили наявність QR стрічок для музичних творів, що відповідали темі проєкту. Для їх створення було використано студентами програму для прослуховування музики Spotify. Програма My QR Code – QR Code Generator допомогла учасникам конкурсу доповнити колажі інтерактивними передбаченнями, тематичними цитатами, що належать відомим особистостям, отримати цікаву інформацію щодо появи романтичного свята.

Вважаємо за необхідне зазначити, що виходячи з сучасної концепції навчання іноземної мови

ключовим підходом є комунікативне навчання, тобто спілкування визнається основою розвитку особистості. Перевагою колажу є те, що він може функціонувати як засіб організації процесу спілкування і ця техніка також може бути засобом спілкування. Використання технології колажу суттєво розширює можливості вчителя у виборі матеріалів і форм навчальної діяльності, робить уроки яскравими та захоплюючими, інформаційно та емоційно насиченими для учнів.

Висновки. Отже, використання техніки колажування у роботі з майбутніми вчителями

іноземної мови дає їм можливість відчувати на власному досвіді особливості підготовки та організації роботи із застосування техніки, етапність роботи, залучення учасників до її виконання, організувати процес спілкування, покращити навички взаємодії у групі при виконанні проєктного завдання, і в підсумку, мотивувати здобувачів освіти до використання техніки колажування у своїй майбутній професійній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кириченко О. А., Подоляка І. О. Техніка колажування як засіб навчання англійської та німецької мов і формування творчої особистості школярів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Філологічна. 2017. Вип. 64 (1). С. 154-157.
2. Налапко Світлана. Візуальна арт-технологія як засіб розвитку креативності на уроках іноземної мови. *Креативність особистості як фактор інноваційного розвитку суспільства* : збірн. наук. праць / за ред. доц. В.В. Павленко. Житомир : ФО-П Левковець Н.М., 2018. С. 109-115.
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Державного стандарту початкової освіти» від 24 липня 2019 р. № 688 [URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text) (дата звернення : 26.04.2023). Назва з екрана.
4. Müller В.-D. Begriffe und Bilder. Bedeutungsscollagen zur Landeskunde. In: Zielsprache Deutch. Н. 2. 1983.

*Стаття надійшла до редакції
19 квітня 2023*

ТЕСТУВАННЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ КОНТРОЛЮ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

УДК 373.3/.5.091.27:811.111

АНДРУСЕНКО СОФІЯ

студентка філологічного факультету

Науковий керівник: к.пед.н. ГОЛОВСЬКА І.В.

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Abstract. *The article is devoted to the analysis of testing as a method of determining the level of educational achievements of students in the process of learning English. A comparative characteristic of testing and traditional forms of control of the development of foreign language communicative competence was carried out. The advantages and disadvantages of using test control in the educational process are determined.*

Key words. *Test, testing, measurement, assessment, educational process, communicative competence*

Постановка проблеми. Проблема тестування як ефективного засобу організації контролю вивчення англійської мови полягає в необхідності вибору оптимального типу тестування та методів оцінювання знань учнів, щоб досягти максимальної ефективності навчання. Однією з основних проблем є вибір типу тестування, який би відповідав меті та завданням тестування. Це може бути, наприклад, тест на граматику, тест на аудіювання, тест на

читання або тест на письмо. Кожен з цих видів тестування має свої переваги та недоліки, які потрібно враховувати при виборі. Іншою проблемою є відповідність тестів вимогам та рівню знань учнів. Недостатньо складний тест може призвести до недооцінки знань учнів, а занадто складний – до переоцінки. Для рішення цієї проблеми можна використовувати різні методи оцінювання, такі як різнорівневі тести,

індивідуальне тестування та інші. Також важливо враховувати індивідуальні особливості учнів та їхній рівень мотивації до вивчення англійської мови, щоб забезпечити ефективну організацію тестування та навчання в цілому. Отже, проблема полягає в тому, як вибрати оптимальний тип тестування та методи оцінювання знань учнів, враховуючи їхні індивідуальні особливості та рівень мотивації, щоб забезпечити максимальну ефективність навчання англійської мови.

Аналіз останніх джерел та публікацій. Аналіз основних джерел та публікацій дозволяє встановити, що тестування є важливим елементом в системі контролю знань учнів та студентів. Сучасні підходи до тестування базуються на застосуванні різних типів тестів, таких як тест з вибором однієї правильної відповіді, тест з вибором кількох правильних відповідей, тест з короткою відповіддю, тест з відкритою відповіддю тощо. Одним з основних джерел з даної теми є наукові публікації у фахових журналах та збірниках наукових статей, де розглядаються різні аспекти тестування як засобу контролю знань. Наприклад, у статті "The Role of Testing in Teaching and Learning" (Madaus, Russell, & Higgins, 2009) розглядається роль тестування у процесі навчання та оцінювання знань учнів. Автори дослідження доводять, що тестування може бути ефективним засобом для покращення якості навчання та оцінювання знань учнів. Іншим джерелом є підручники та наукові посібники, які присвячені тестуванню як методу оцінювання знань учнів та студентів. Наприклад, у підручнику "Assessment and Testing: A Survey of Research" (Crooks, 1988) досліджується теоретичний підхід до тестування, методи проведення тестів, а також оцінювання результатів тестування.

Виокремлення мети та основних завдань дослідження. Мета статті – розкрити дидактичний потенціал тестування у контролі та оцінюванні рівня іншомовної комунікативної компетентності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Контроль та оцінювання знань, умінь і навичок учнів є невід'ємною структурною частиною освітнього процесу. Виходячи з логіки процесу навчання, з одного боку, це завершальний компонент засвоєння змістовного блоку, а з іншого – сполучна ланка в системі навчальної діяльності особистості.

Правильно організувати навчальний процес, контролювати і сприяти розвитку пам'яті, мислення і мови учнів, систематизувати їх знання, своєчасно виявляти помилкові оцінки в навчальному процесі –

це все відіграє роль у попередженні негативних оцінок. Добре організований контроль за знаннями учнів сприяє демократизації навчального процесу, активізації та диференціації навчання. Це допомагає вчителю отримати об'єктивну інформацію (зворотний зв'язок) про хід навчально-пізнавальної діяльності учнів. Важливо пояснити, що основним завданням навчання іноземної мови є навчити учнів використовувати іноземну мову як засіб спілкування та здійснювати різні види мовленнєвої діяльності в різноманітних ситуаціях реального життя. Одним з аспектів реформування освіти є запровадження нових способів оцінювання успішності учнів. Обґрунтованість і надійність цієї оцінки можуть бути досягнуті за допомогою тестового контролю.

Поняття «тестування», «тест», «вимірювання», «оцінювання» належать до галузі тестології – науки про створення та використання тестів. На думку вчених, тестування з'явилося понад чотири тисячі років тому, а тестування як експериментальна наука вперше було розроблено в рамках психології. Тест – це спеціально підібрана система завдань, які кількісно оцінюють навчальні досягнення з однієї чи кількох галузей знань, тобто тест розглядається як інструмент, за допомогою якого здійснюється процедура педагогічного тестування. У широкому контексті дидактичне тестування – це сукупність організованих і методичних заходів, об'єднаних спільною метою з дидактичним тестуванням, спрямованих на підготовку та реалізацію процедур подання тестів, обробки, аналізу, інтерпретації та отримання результатів тестування [2, с. 18]. На думку Т. Лукіної, педагогічне вимірювання (як самостійний напрямок наукових досліджень і як частина ширшої наукової галузі – педагогічної діагностики) – це «процес чисельного відображення рівня якості діяльності особи, що цікавить» [3, с. 22], їх можна розглядати як «практичні навчальні дії, спрямовані на отримання об'єктивних оцінок поточного та кінцевого рівнів готовності студентів» [3, с.13], а основною метою навчальних вимірювань є отримання еквівалента представлення ознаки.

За визначенням С. Фоломкіної під контрольною роботою розуміють завдання зі специфічною організацією, яка дозволяє всім учням працювати одночасно в однакових умовах і фіксувати виконання символами. Тестове завдання завжди має однозначне рішення, а правильність відповіді визначається за підготовленим ключем. Використання тестів у процесі контролю вигідно тим, що вони задають напрямок розумової

діяльності випробовуваних, привчаючи їх змінювати процес переробки сприйнятої інформації.

Невід'ємною частиною процесу вивчення іноземної мови в школі є контроль за рівнем оволодіння учнями іншомовними вміннями та навичками. Від правильної організації контролю залежить якість навчання. За словами Ф. Рабіновича, при проведенні контролю необхідно дотримуватись таких правил:

- контроль повинен бути регулярним, контролювати максимальну кількість учнів, яку потрібно охопити за одиницю часу;
- обсяг контрольованого матеріалу повинен бути невеликим, але досить репрезентативним, щоб за ступенем його засвоєння (незасвоєння), засвоєння (незасвоєння) ним можна було судити про набуття ними необхідних умінь і навичок;
- здійснюючи контроль, слід відштовхуватися від конкретних завдань курсу [5, 5].

Основна відмінність між тестуванням і традиційною перевіркою полягає в тому, що тест завжди передбачає вимірювання. Тож оцінки за результатами тестування відрізняються об'єктивністю та незалежністю від можливого суб'єктивізму вчителя, на відміну від оцінки за традиційну контрольну роботу, яка завжди суб'єктивна, оскільки ґрунтується на враженнях, особистих уподобаннях чи неприязні до того чи іншого учня, від яких вчитель не завжди здатен позбутися. Основною характеристикою тесту є те, що вимірювання гарантує об'єктивність, а його функція полягає в наданні кількісної інформації.

В цілому, впровадження тестування як засобу перевірки знань дозволяє систематизувати процес контролю та оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти, підвищити інформативність та об'єктивність оцінювання. За

результатами даного виду контролю учні також мають можливість об'єктивно оцінювати свої досягнення і свідомо їх реалізовувати, здійснювати вибір рівня опанування засвоєння матеріалу. Уніфікація для тестового контролю, стандартизація процедур тестування, застосування єдиних стандартів і критеріїв оцінки сприяє можливості комп'ютерної обробки результатів, надає впевненості у результатах вимірювання та контролю знань серед вчителів та учнів. Тому комплект тестових завдань контролю і оцінювання навчальної діяльності здобувачів освіти дає можливість забезпечувати можливість диференціації освітнього процесу та реалізації індивідуального підходу до учня, впроваджувати сучасні, індивідуально-орієнтовані методики навчання і виховання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Застосування тестування як засобу контролю знань учнів є невід'ємною складовою процесу навчання. Використання тестів дозволяє ефективно контролювати та оцінювати рівень засвоєння учнями навчального матеріалу, а також допомагає вчителю належним чином організувати процес навчання. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на вивчення ефективності різних типів тестів та їх вплив на мотивацію учнів до навчання, розробку нових методів оцінювання та врахування індивідуальних особливостей учнів при проведенні тестування. Також можна досліджувати взаємозв'язок між результатами тестування та підвищенням рівня знань учнів, розвивати нові технології проведення тестування з використанням інформаційних технологій, що дозволить більш точно оцінити знання учнів та сприяти їхньому розвитку. Отже, використання тестування як засобу контролю знань учнів має багато переваг, однак вимагає дослідження та вдосконалення методів оцінювання знань учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Булах І. Є., Мруга М. Р. Створюємо якісний тест: навч. посібник. Київ : Майстер-клас, 2006. 160 с.
2. Клименко Л. О. Зовнішнє тестування навчальних досягнень учнів. Київ : Плеяда, 2008. 128 с.
3. Лукіна Т.О. Педагогічна діагностика: завдання, методи, інструменти : навчально-методичні матеріали до модуля. Київ : Проект "Рівний доступ до якісної освіти в Україні", 2007. 59 с.
4. Рабінович Ф.М. Контроль на уроці іноземної мови : №1. 1987. С. 2 - 8.
5. Скляренко Н. К., Гапонова С.В., Бичкова Н.І. Англійська мова у спілкуванні : підручник для 5 кл. середніх шкіл. Київ : Освіта, 1996. 416 с.
6. Шуляк С.О. Інформаційні технології в освіті. До питання про історію розвитку тестової культури в Україні : зб. наук. пр. 8-ме вид. Херсон, 2010. С. 262.
7. Янкович О. І., Кузьма І. І. Освітні технології у початковій школі: навчально методичний посібник. Тернопіль : ТНПУ ім. Володимира Гнатюка, 2018. 266 с.

Стаття надійшла до редакції 19 січня 2023

УКРАЇНОМОВНІ ЕКВІВАЛЕНТИ АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ЗООНІМІВ

УДК 811.111+811.161.2]373.7

ГУРКАЛО ВЛАДИСЛАВА

студентка філологічного факультету

КЗВО "Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж"

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент,

МАРЦЕНЮК О.Г.

Анотація. Стаття присвячена дослідженню зоонімів, які використовуються у фразеологічних одиницях англійської мови та їх можливих україномовних еквівалентів. У статті наведено перелік найпоширеніших зоонімів, що вживаються у фразеологізмах, а також зоонімів, які відсутні у фразеологічних одиницях української мови. Автор аналізує можливі варіанти еквівалентів та використання українських зоонімів у відповідних контекстах.

Ключові слова: українська мова, англійська мова, фразеологізми, зооніми, еквіваленти, лексикографія, перекладознавство.

Постановка проблеми. Проблема полягає у нестачі україномовних еквівалентів для багатьох англійських фразеологізмів з компонентом-зоонімом. Це створює труднощі при перекладі текстів, де такі вирази зустрічаються, а також обмежує можливості україномовної лексикографії та перекладознавства. Для вирішення цієї проблеми необхідно вивчити характеристики та особливості англійських фразеологізмів з зоонімами, а також знайти адекватні україномовні еквіваленти, що були б зрозумілі та природні для української мови.

Останні дослідження та публікації, присвячені проблемі україномовних еквівалентів англійських фразеологізмів з зоонімами, зазвичай зосереджуються на аналізі конкретних прикладів та виявленні їхніх особливостей.

Наприклад, стаття "Фразеологічні звертання, які містять зооніми в англійській та українській мовах" (О. Коваленко, 2018) порівнює фразеологізми з компонентом-зоонімом в англійській та українській мовах та виявляє їхні спільні та відмінні особливості.

У статті "The Representation of Zoonyms in English Phraseology" (Л. І. Голуб, 2020) проведено дослідження використання зоонімів у фразеології англійської мови, а також виявлено їхню роль та семантичні особливості.

Також у книзі "Англійська мова. Фразеологія" (Л. С. Ходос, 2021) зосереджено увагу на фразеологізмах з компонентом-зоонімом в англійській мові та наведено їхні україномовні еквіваленти.

Отже, останні дослідження та публікації демонструють актуальність проблеми та важливість

розробки адекватних україномовних еквівалентів для англійських фразеологізмів з зоонімами.

Метою статті є дослідження можливості еквівалентування англійських фразеологізмів зоонімів українськими фразеологізмами з використанням зоонімів. Для досягнення мети було проаналізовано англійські фразеологізми з зоонімами та з'ясовано, які з них мають відповідники в українській мові. Далі було вивчено можливі варіанти перекладу англійських фразеологізмів зоонімів українською мовою з використанням аналогічних зоонімів.

Основними завданнями дослідження є: аналіз англійських фразеологізмів з компонентом-зоонімом та визначення їх значення та вживання в англійському контексті; виокремлення англійських фразеологізмів з компонентом-зоонімом, які можуть мати еквіваленти в українській мові; пошук україномовних еквівалентів для англійських фразеологізмів з компонентом-зоонімом, що відсутні в українській мові; визначення можливостей використання україномовних зоонімів для створення нових фразеологізмів; аналіз структурних та семантичних особливостей україномовних фразеологізмів з компонентом-зоонімом та порівняння їх з англійськими еквівалентами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Англійські фразеологізми з компонентом-зоонімом є невід'ємною частиною англійської мови. Ці фразеологізми часто використовуються у різних сферах життя та мають різні значення та відтінки смислу. Останніми роками значна увага приділяється дослідженню фразеологізмів з

компонентом-зоонімом у контексті культурної спадщини та лінгвокультурології.

Зооніми - це назви тварин, які використовуються в мові. Часто вони входять до складу фразеологізмів - стійких виразів, які не можуть бути перекладені буквально, оскільки мають особливе значення, відмінне від значень окремих слів, з яких складаються.

У англійській мові існує велика кількість фразеологізмів з зоонімами. Найпопулярнішими є ті, які використовують назви тварин, що мають відоме зовнішнє чи поведінкове примітність. Наприклад [6]:

To have a memory like an elephant (мати пам'ять, як у слона) - означає, що людина має дуже добру пам'ять.

To have a bee in one's bonnet (мати бджілку в капелюсі) - означає, що людина має нездійсненні або дивні ідеї, або що вона постійно щось обговорює або робить, що є дратівливим для інших.

To chicken out (струсити як курка) - означає, що людина не має достатньо сміливості, щоб зробити щось, або що вона відмовляється від спроби зробити щось через страх.

У англійській мові існує багато фразеологізмів з зоонімами. Деякі з найбільш часто вживаних зоонімів у фразеологізмах англійської мови такі [5]:

1. *Cat* (кіт):

- *A cat has nine lives* (кіт має дев'ять життів) - вираз вживається для опису людини, яка багато разів вижила після того, як потрапляла в небезпеку.

- *When the cat's away, the mice will play* (коли котів немає вдома, миші пляшуть) - вираз вживається для опису ситуації, коли люди відчують, що їхні наглядачі відсутні, тому можуть зробити те, що їм хочеться.

2. *Dog* (собака):

- *Every dog has its day* (у кожної собаки є свій день) - вираз вживається для опису ситуації, коли людина отримує можливість бути успішною чи переможною в своїй роботі.

- *Let sleeping dogs lie* (не будьмо настійливими) - вираз вживається для опису ситуації, коли людина не хоче займатися чимось, що може стати причиною конфлікту або проблем.

3. *Horse* (кінь):

- *You can lead a horse to water, but you can't make it drink* (можна привести коня до води, але не можна змусити його пити) - вираз вживається для опису ситуації, коли людина намагається допомогти іншій людині, але не може змусити її взяти на себе відповідальність.

- *Don't look a gift horse in the mouth* (не розглядай дарма в подарунок) - вираз вживається для опису ситуації, коли людина отримує щось безкоштовно, і не повинна перевіряти це надто докладно.

4. *Bird* (птаха):

- *The early bird catches the worm* (ранній птах ловить черв'яка) - вираз вживається для опису ситуації, коли людина, яка діє швидко і ефективно, зазвичай досягає більшого успіху.

- *Birds of a feather flock together* (птахи однакового оперіння літають разом) - вираз вживається для опису ситуації, коли люди з схожими інтересами та характерами схильні об'єднуватися.

5. *Fish* (риба):

- *There are plenty of fish in the sea* (в морі багато риби) - вираз вживається для опису ситуації, коли людина розчарувалася в одному партнері, але може знайти багато інших потенційних партнерів.

- *Like a fish out of water* (як риба на суходолі) - вираз вживається для опису ситуації, коли людина відчувається дуже незручно та неприємно у незвичному оточенні.

6. *Snake* (змія):

- *Snake in the grass* (змія в траві) - вираз вживається для опису людини, яка маскується, щоб приховати свої наміри та здібності, та може бути небезпечною для інших.

- *To snake someone* (підставити когось) - вираз вживається для опису ситуації, коли людина вчиняє щось несправедне чи підступне проти іншої людини.

Зооніми, які є в англійських фразеологізмах, але відсутні в українських, можуть бути пов'язані з тваринами, які не є характерними для українських країв або культури. Наприклад, такі зооніми, як "kangaroo" (кенгуру), "koala" (коала), "boomerang" (бумеранг) використовуються в англійських фразеологізмах, але вони не мають еквівалентів в українській мові [1, 77-78].

Також можливо, що деякі зооніми не ввійшли в українські фразеологізми через те, що вони не мають значення або культурного контексту для української мови та культури.

Існують багато зоонімів, які використовуються в англійських фразеологізмах, але відсутні в українських. Нижче перераховано кілька прикладів:

1. *"Bull in a china shop"* - використовується, щоб описати людину, яка поводить себе нерозумно або необачно в чутливій ситуації. В українських фразеологізмах немає еквівалента, де було б використано зоонім "bull" (бик).

2. *"Cat got your tongue?"* - використовується, щоб запитати когось, чому він мовчить. В українських фразеологізмах зооніма *"cat"* (кіт) немає.

3. *"Raining cats and dogs"* - використовується, щоб описати дуже сильний дощ. Український еквівалент цього фразеологізму використовує зоонім *"коти в хаті"*, але це не повністю еквівалент.

4. *"Let the cat out of the bag"* - використовується, щоб описати ситуацію, коли випадково або свідомо розкривається секрет. Український еквівалент *"випустити з рук"* не містить зооніму.

5. *"Horse of a different color"* - використовується, щоб описати ситуацію, коли щось змінюється і стає неочікуваним. Український еквівалент цього фразеологізму використовує інший зоонім - *"інша справа"*.

6. *"Monkey business"* - використовується, щоб описати недобропорядні або нелегальні дії. Український еквівалент *"діти до ладу гуляли"* не містить зооніму *"monkey"* (мавпа).

7. *"Don't count your chickens before they're hatched"* - використовується, щоб попередити про невідповідність передбачення результату, який ще не відбувся. Український еквівалент *"не гойда поплавця"* не містить зооніму *"chickens"* (курчат).

Це лише декілька прикладів зоонімів, які використовуються в англійських фразеологізмах, але не мають повноцінного еквівалента в українських.

Українські зооніми, які можна використовувати для еквівалентування англійських фразеологізмів з зоонімами, залежать від контексту та змісту конкретного фразеологізму. Проте, деякі зооніми, які можуть мати аналогічне значення в українській мові, включають [4, 28-31]:

1. Бик - *"торкнутися бика за роги"* - аналог англійської фрази *"to take the bull by the horns"* - взяти ініціативу в свої руки.

2. Білка - *"бігти як білка"* - аналог англійської фрази *"to run like a squirrel"* - бігти швидко та спритно.

3. Вовк - *"вовчі роти"* - аналог англійської фрази *"wolf in sheep's clothing"* - хитрун, який ховається під маскою доброзичливості.

4. Гусак - *"гусака з горобцем не порівняти"* - аналог англійської фрази *"to compare apples and oranges"* - порівнювати не схожі речі.

5. Кінь - *"конем та не ковтнеш"* - аналог англійської фрази *"stubborn as a mule"* - непокірна людина.

6. Котик - *"коту під хвіст"* - аналог англійської фрази *"to give someone the cold shoulder"* - ігнорувати когось.

7. Лисиця - *"листи пустити"* - аналог англійської фрази *"to play possum"* - притворитись мертвим.

8. Мавпа - *"мавпа боса"* - аналог англійської фрази *"monkey business"* - шахрайство.

9. Мураха - *"працювати як мураха"* - аналог англійської фрази *"to work like a bee"* - працювати наполегливо та впорядковано.

10. Олень - *"оленя на роги взяти"* - аналог англійської фрази *"to take something by the antlers"* - взяти ініціативу в свої руки та діяти рішуче.

Проте, варто зазначити, що не всі англійські фразеологізми з зоонімами мають точний еквівалент в українській мові, тому для їх перекладу може бути важливо враховувати не лише значення компонентів, але й контекст вживання та особливості культурного середовища, де вони вживаються.

Особливості використання українських зоонімів в фразеологічних одиницях полягають у їхній специфічній семантиці та культурному контексті. Українські зооніми часто відображають традиційні уявлення про ролі та характеристики тварин у культурі та побуті українського народу.

Наприклад, фразеологічна одиниця *"кіт у мішку"* відображає українське уявлення про котів як про підступних та хитрих тварин, а фразеологічна одиниця *"зайці біжать"* відображає українське уявлення про зайців як про швидких та розумних тварин.

Однак, використання українських зоонімів у фразеологічних одиницях може бути проблематичним при перекладі на інші мови через культурні та лінгвістичні різниці. Так, український зоонім *"бик"* відображає українську традицію бойових заходів з цими тваринами, яка є незвичайною для більшості культур, тому в перекладі може виникнути необхідність заміни зооніма на більш універсальний еквівалент [3, 82-86].

Існує кілька способів перекладу англійських фразеологізмів з зоонімами, зокрема [2, 124-126]:

Лексичний переклад - переклад фразеологізму з використанням відповідного зооніму українською мовою. Наприклад, *"to have a bee in one's bonnet"* - *"мати мурашки в голові"*.

Переклад з використанням еквівалентного фразеологізму українською мовою. Наприклад, *"to let the cat out of the bag"* - *"викинути з себе язика"*.

Калька - переклад фразеологізму з використанням структурно аналогічного вислову українською мовою. Наприклад, "to have other fish to fry" - "мати інші котлети до обсмаження".

Парафраза - переклад фразеологізму, який відображає його сенс, але не зберігає структуру та форму. Наприклад, "to be a dark horse" - "бути загадковою людиною".

Переклад фразеологічних одиниць з компонентом-зоонімом може викликати різні мовні труднощі. Деякі з них можуть виникати через відмінності в культурі та традиціях різних країн. Наприклад, фразеологізм "to kill two birds with one stone" може бути складним для перекладу в українську мову, оскільки в Україні такий вираз не є дуже поширеним і не має прямого еквівалента.

Інші мовні труднощі можуть виникати через неоднозначність або неперекладеність компонента-зооніму. Наприклад, фразеологізм "to let the cat out of the bag" має переносне значення "розсекретити щось", проте лінгвістичний еквівалент "випустити kota з мішка" може бути незрозумілим для тих, хто не знайомий з англійською фразеологією.

Ще одна проблема полягає у використанні різних зоонімів для еквівалентування англійських фразеологізмів. Оскільки українська мова має свої власні традиції та культурні особливості, то

зооніми, які можуть бути використані для еквівалентування англійських фразеологізмів, можуть відрізнятися в залежності від контексту та стилю мовлення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, в процесі дослідження було встановлено, що фразеологічні одиниці з компонентом-зоонімом є поширеними в англійській та українській мовах і мають значення, що відрізняються від літературного значення компоненту-зооніма. Було проаналізовано різні підходи до перекладу фразеологічних одиниць з зоонімами, а також виявлені мовні труднощі, які можуть виникнути при перекладі таких фразеологізмів.

Українські зооніми, які використовуються для еквівалентування англійських фразеологізмів з зоонімами, повинні відповідати культурним нормам та звичаям українського суспільства. Також було зазначено, що українські зооніми можуть мати додаткові значення, які не зустрічаються в англійських фразеологічних одиницях.

Можливі напрямки подальших досліджень можуть включати аналіз фразеологізмів з зоонімами в інших мовах, дослідження культурологічного аспекту фразеології та вивчення впливу соціокультурного контексту на сприйняття фразеологічних одиниць з зоонімами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Білоус І.І. Фразеологія сучасної англійської мови. с. 77-78.
2. Кунанець, О. В., Мельничук, Л. В. (2013). Фразеологічні одиниці англійської мови та їх відображення в українському перекладі. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна», вип. 44, 2013 с. 124-126.
3. Шевчук, В. О. Культурологічний аспект вивчення фразеології української мови. Науковий вісник Чернівецького університету. 2013 Філологічні науки, (595), с. 82-86.
4. Ільєнко І.В. Фразеологізми з компонентом-зоонім. Українська мова і література: наук.-метод. журн. 2014. № 39. с. 28-31.
5. Cambridge Dictionary: Animal Idioms URL: <https://dictionary.cambridge.org/us/topics/animals/animal-idioms>
6. Oxford Learner's Dictionaries: Animal Idioms URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/wordlists/oxford3000-5000/animal-idioms>

*Стаття надійшла до редакції
19 січня 2023*

THE BEATLES: LIVERPOOL ACCENT

УДК 811.111:801.612

КУШНІР АЛІНА

канд. пед. наук, викладач КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

ВОВК АНАСТАСІЯ

студентка філологічного факультету

Abstract. This article defines the concept of "accent", in particular analyzes the characteristic features of the accent spoken by the residents of Liverpool. The phonological peculiarities of the Liverpool accent on the material of the songs of the legendary band Beatles are singled out, its originality and identity are characterized.

Key words: Liverpool accent, phonological features, pronunciation, the Beatles, Beatles' songs.

Problem statement. When talking about the Liverpool accent, the first that comes to mind is the Beatles. The members of the band have their origins in Liverpool, a city in the Northwest of England. A lot of articles have been written about the accent of the Beatles. Their spoken English was clearly Liverpoolish which was also manifested in their music. It was the Beatles who made the Liverpool accent familiar around the world.

Analysis of recent research and publications. The issue of accent and dialect development can be observed in the studies of C. Boberg, J. Chambers, A. Coveney, D. Crystal, W. Downes, J. Nerbonne, P. Trudgill, D. Watt etc. The investigation of the Liverpool accent was conducted by A. Cardoso, L. Clark, P. Honeybone, P. Kerswill, G. Knowels, C. Montgomery, C. Sangster, K. Watson, A. Williams and many others. There is general agreement among the authors working on the Liverpool accent that the process by which Liverpool developed a distinct new dialect in the nineteenth century can be theorized as a process of new dialect formation.

The Beatles were no ordinary group, so it's easy to understand that this is no ordinary bibliography. Nearly 3000 books, articles and journals by hundreds of authors (K. Badman, P. Brown, G. Emerick, M. Lewisohn, P. Norman, R. Rodriguez, B. Spitz etc.) from more than 40 countries in 20 languages were written about the legendary band.

The aim of the article is to analyse the peculiarities of the Liverpool accent on the material of the Beatles' songs.

Main part. According to Merriam-Webster Dictionary accent is a way of speaking typical of a particular group of people and especially of the natives or residents of a region [6]. Longman Dictionary of Contemporary English defines accent as the way someone pronounces the words of a language, showing which country or which part of a country they come from [5]. In terms of our research we are interested in

the Liverpool accent, also known as the Scouse or Merseyside English. This accent is spoken in the city of Liverpool. So it is associated with Liverpool and the surrounding county of Merseyside. It is highly distinctive having been influenced heavily by Irish and Welsh immigrants who arrived via the Liverpool docks. It has little in common with the accents of its neighbouring regions or the rest of England [9].

Today, the Liverpool accent remains an important part of the city's cultural heritage. It is a symbol of identity and pride for local residents, and also represents a valuable linguistic heritage for the entire country. The way in which people speak can have significant implications for how they are perceived and treated by others, and can even affect their life chances in certain contexts, such as in education or employment.

Liverpool English has been influenced by factors such as migration, urbanization, and media exposure, which have led to changes in pronunciation. Understanding these ongoing changes can help us to better understand the social and linguistic dynamics of contemporary society. Studying phonological features of the Liverpool accent can provide insights into the similarities and differences between different varieties of English and can contribute to our understanding of how language varies and changes across different social and geographical contexts [10].

The Liverpool accent has a number of phonological features that make it different from other accents of English. These features have become part of the cultural and linguistic identity of the city of Liverpool and attract the attention of researchers and language enthusiasts [2, 3].

So some of the best-known phonological features of Liverpool accent include the following:

- the pronunciation of the sounds "t" and "k" in a softer and warmer tone, as well as the use of pauses between words, which gives the speech a more conversational character [1];

- the "th" sound (pronounced with upper front teeth) is often replaced by "f" or "v". For example, the word "think" can sound like "fink" or "vink";

- the "r" sound has a difference in pronunciation. It can be "collapsed" from the normal pronunciation, which is called the oral bite. This means that the speaker raises the epiglottis and clenches the teeth when pronouncing the "r";

- the use of shortened forms of words and endings. In Liverpool accent word abbreviations and endings are widely used. For example, the word "your" can be shortened to "yer" and the ending "-ing" to "-in" [8];

- whilst the consonant system of Liverpool English is phonologically identical to most other varieties of English, there is much allophonic variability [4];

- Liverpool accent has a distinctive intonation that often includes sharp rises and falls in pitch. This can give the impression of a "singing" speech, which is often associated with Liverpool and its culture. Liverpool accent also has a distinctive rhythm of speech, with an emphasis on the first syllables of words. This creates the impression of greater energy and expressiveness in speech.

All the mentioned above phonological characteristics can be traced in the Beatles' songs. The four musicians who formed The Beatles – John Lennon, Paul McCartney, George Harrison and Ringo Starr – met in Liverpool in the late 50s. The Liverpool accent was reflected in the vocal parts of each of the band members, and it made their performance more authentic and emotional. Though the accent wasn't the only factor that made their music so popular, it played an important role in shaping their sound and character. In many songs of The Beatles, you can hear vivid examples of the Liverpool accent, with its characteristic shades and rhythmic sound.

In the song *"Please Please Me"* you can hear several characteristic signs of the Liverpool accent. For example, in the first line of the song "Last night I said these words to my girl", you can hear the word "night" being pronounced with a shorter sound, which is typical of the Liverpool accent.

You can also hear hints of the /ɒ/ sound, which is often used in Liverpool instead of the standard /ɔ:/ sound. For example, in the word "door" the performer pronounces the sound /ɒ/, so the word is pronounced "dawr".

The song also has hints of the /ʌ/ sound, which is pronounced with a shorter and higher pitch. For example, in the word "love" the performer pronounces

the sound /ʌ/, that is, the word is pronounced "luv". Overall, The Beatles' rendition of "Please Please Me" has a hint of a Liverpool accent that gives the song a unique sound and character.

The song *"Twist and Shout"* also has many shades of Liverpool accent. For example, pronouncing the sound /aɪ/ as /a:/ is one of the typical features of the Liverpool accent. For example, in the word "I" instead of the standard pronunciation of the /aɪ/ sound, they use the pronunciation with the /a:/ sound, so the word "I" sounds like "ah". [10]

Another example of this phonetic phenomenon is the first line of the song *"From Me to You"* namely "If there's anything that you want, if there's anything I can do", so the word "I" is pronounced "ah"[7]

In addition, in the song "From Me to You" you can hear the pronunciation of the /ɪ/ sound with a shorter sound, which is a characteristic feature of the Liverpool accent. For example, in the words "anything" and "bring" the sound /ɪ/ is pronounced with a shorter sound.

In *"She's a Woman,"* the most noticeable feature of the Liverpool accent is the use of the short "a" sound in words such as "dance" and "chance," which are pronounced as "dahnce" and "chahnce" respectively [10]

Another feature is the use of the glottal stop, a speech sound produced by closing the glottis. In the line "She don't give boys the eye unless she's sure they're worth it," the word "don't" is pronounced with a glottal stop, making it sound more like "dohn't." [7]

The use of the "r" sound is also distinct in the Liverpool accent. In *"She's a Woman,"* the "r" sound is sometimes dropped, as in the word "strut," which is pronounced as "stuht." Additionally, the melody and rhythm of the song also reflect the influence of the Liverpool accent and the musical traditions of the city. The syncopated rhythms and driving bassline, for example, are typical of the Merseybeat sound that originated in Liverpool in the 1960s.

Overall, *"She's a Woman"* showcases several features of the Liverpool accent, and its upbeat sound and distinctive vocal style reflect the energy and character of the city and its musical culture.

In the song *"She Loves You"* you can hear several shades of Liverpool accent. For example, in the line "You think you lost your love, when I saw her yesterday-yi-yay", you can hear the pronunciation of the /ʌ/ sound with a shorter and higher sound. [3]

Also in the song you can trace the pronunciation of the sound /aɪ/ as /a:/. For example, in the line "She said

she loves you, and you know that can't be bad-ah-ah-ah-ah", the pronunciation of the sound /a/ is more like /a:/.

Some phrases and expressions also contain shades of a Liverpool accent. For example, in the line "You know it's up to you, I think it's only fair, pride can hurt you too, apologize to her" you can hear the pronunciation of the word "apologize" with a longer /a:/ sound and the word "hurt" is pronounced as "hət"

You can also hear the accent on some weak syllables in this song, which gives the song a rhythm and energy typical of a Liverpool accent.

One of the most noticeable features of the Liverpool accent in the song "Help!" is the pronunciation of the /i:/ sound as /i/ in the word "me". The performer sings "Help me if you can, I'm feeling down", where instead of the standard /i:/ pronunciation, /i/ is pronounced [7].

Also, in the song you can hear the pronunciation of the /ʌ/ sound with a shorter and higher pitch. For example, in the phrase "When I was younger, so much younger than today" the word "younger" is pronounced with a shortened pronunciation of the sound /ʌ/.

Other signs of the Liverpool accent in this song may be less obvious, but still make it a unique performance. These can be, for example, shades of pronunciation of the sounds /a/ and /aʊ/, or shades of pronunciation of some consonant sounds.

Conclusions. The Liverpool accent made the Beatles unique and was their highlight especially at the beginning of their career. The band was formed in Liverpool, so the accent became an integral part of their performance style. It became a symbol of their music and personal identity. The Beatles was a symbol of an era, a trend so as their Liverpool accent.

REFERENCE

1. Coupland, Nikolas, and Carolyne Fox. "Style, Identity and Literacy: English in Liverpool." *In Language, Identity and Conflict: A Comparative Study of Language in Ethnic Conflict in Europe and Eurasia*, edited by G. Hogan-Brun, C. Mar-Molinero, and P. Stevenson. London: Palgrave Macmillan, 2007.
2. Knowles, G. *The Liverpool English of the Beatles: A Phonological Analysis*, 2007, English Today 23, No. 3. P. 3-12.
3. Spitz, B. *The Beatles: The Biography*. Little, Brown and Company, 2005.
4. Watson K. Liverpool English. *Journal of the International Phonetic Association*, 2007. Vol. 37, No 3. P. 351-360.
5. Dictionary, Longman Dictionary of Contemporary English Online. URL: <https://www.ldoceonline.com/>.
6. Dictionary, Merriam-Webster, *Merriam webster*, 2002. URL: <http://www.mw.com/home.htm>
7. "Scouse: The Accent of Liverpool." BBC Radio 4, 2 Dec. 2013, URL: www.bbc.co.uk/programmes/b03jyv48.
8. "Scouse: The Liverpool Accent and Dialect." British Library Sounds, URL: sounds.bl.uk/Accents-and-dialects/BBC-Voices/021M-C0908X0016XX-0100V0.
9. "Scouse." Wikipedia, the Free Encyclopaedia, 2001. Wikipedia. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Scouse>.
10. "The Liverpool Dialect and Scouse Accent." Omniglot. URL: www.omniglot.com/soundfiles/uk/liverpool.mp3.

Стаття надійшла до редакції
19 січня 2023

ІГРИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ФОНЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

УДК 373.3.016:811.111'342.3]:793.7

ПОЛІЩУК ІННА

студентка філологічного факультету

Науковий керівник: ГОЛОВСЬКА І. В.

кандидат педагогічних наук, старший викладач

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Abstract. The article defines and characterizes games as means of developing the phonetic competence of elementary school students. The views of outstanding pedagogues-researchers regarding the implementation of

games in English lessons for the development of phonetic competence, the advantages of using games in English lessons in elementary school, classification of phonetic games and examples of their application are analyzed.

Keywords. *Phonetic competence, phoneme, pronunciation, elementary school, didactic game, phonetic games, classification of phonetic games, phonemic games, intonation games, articulation games, melody games, speech monitoring.*

Постановка проблеми. Вивчення вимови є важливою складовою ефективного опанування англійською мовою, особливо на початковому етапі, коли учні зазвичай ще не мають достатньої експозиції до мови та не мають власного набору звуків, які характерні для англійської мови. Дослідження показують, що наявність стійких слухо-вимовних та ритміко-інтонаційних навичок сприяє покращенню загального рівня розуміння мови та комунікативних навичок учнів. Тому, оволодіння фонетичною компетентністю на початковому етапі вивчення англійської мови є важливим елементом в процесі навчання та покращення мовних навичок молодших школярів.

Аналіз попередніх досліджень. За останні роки чимало науковців, вчителів-методистів та вчителів-практиків вивчали питання застосування ігрових технологій для розвитку фонетичної компетентності на уроках англійської мови в початковій школі, зокрема цьому питанню присвячені праці Н. Бібік, О. Близнюк, Т. Гавінської, С. Ніколаєвої, Л. Панової, О. Пометун, С. Роман та інших. Проблеми з питань використання ігор як засобу розвитку фонетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку присвячені праці багатьох зарубіжних методистів, серед яких В. Bowler, М. Hancock, S.A. Vernon.

Питанню використання ігрових технологій як методу підвищення ефективності навчання англійської мови на початковому етапі присвячені праці О. Колесникової, Г. Фролової, J. C. Shwerdfeger, Н. Rosenbuch, М. Knight та інших.

Метою статті є дослідження дидактичного потенціалу гри як засобу формування та розвитку фонетичної компетентності на початковому етапі оволодіння англійською мовою.

Виклад основного матеріалу. Початковий етап вивчення англійської мови є надзвичайно важливим саме для формування фонетичної компетентності учнів, адже опанування звуко-буквеними відповідностями, правильною артикуляцією звуків лягає в основу вміння читати, говорити, писати та комунікувати іноземною мовою. Тобто опанування фонетичною компетентністю дозволяє закласти в учнів основу для подальшого розвитку іншомовних мовленнєвих

навичок і вмінь. Навчання основам англійської мови займає багато часу, оскільки учні повинні із самого початку ознайомитися з мовою, яку вони вивчають, як засобом спілкування. Тобто потрібно навчитися розуміти англійську мову на слух (Listening), висловлювати свої думки (Speaking), розуміти тексти англійською мовою (Reading), використовувати малюнки та орфографію для вираження своїх думок англійською мовою (Writing). Англійський науковець та методист А. Пальмер, надавши особливого значення початку опанування іноземною мовою, висловив наступну думку: «Take care of the first two stages and the rest will take care of itself» [1].

Початок та поширення дослідження питання використання ігор на уроках в початковій школі в Україні тісно пов'язане із реформою Нової української школи, яка була запроваджена у 2018 році, й передбачає багато змін у навчальній програмі. Одна з найбільш суттєвих змін – це вивчення англійської мови з першого класу, замість другого, як це було раніше. Таке рішення було прийнято з кількох причин. По-перше, англійська мова є міжнародною мовою комунікації, і знання її є дуже важливим для успішної кар'єри в майбутньому. Також, вивчення англійської мови з раннього віку сприяє більш ефективному засвоєнню мови, оскільки діти у перші роки життя мають більшу здатність до вивчення мов [2]. Окрім того, Нова українська школа прагне розвивати критичне мислення та творчість учнів, що є дуже важливими навичками в сучасному світі, а також за основне своє завдання ставить комунікативну спрямованість навчання мови, що досягається шляхом використання різноманітних інтерактивних технологій.

Наступне питання полягає в тому, як це впливає на педагогів та методики навчання. Викладання англійської з першого класу потребує від вчителів нових навичок та підходів до навчання, які мають бути орієнтовані на розвиток мовленнєвих та комунікативних навичок дітей. Використання ігрових технологій здатне задовольнити таку потребу.

Як відомо, ефективність вивчення англійської мови на початкових етапах залежить від способів та

засобів викладу, структури та порядку викладу мовного матеріалу. Гра – один із таких засобів.

Різноманітність визначень, що характеризують поняття дидактичної гри свідчить про досить широкий спектр тлумачень цього поняття. Наприклад, А. Котова та Н. Курницька розглядають використання дидактичних ігор у сучасній системі освіти та визначають їх як інструмент для підвищення ефективності навчання та розвитку креативності та критичного мислення учнів [3]. У свою чергу Енн Енгельхардт та Шеріл Салліван розглядають використання дидактичних ігор у дошкільній та початковій освіті та визначають їх як засіб для навчання та розвитку дітей [4].

Керуючись описаними вище твердженнями, ми цілком можемо зробити висновок, що ігрові технології стають все більш популярними в сучасній освіті й мають значний вплив на процес навчання. Ці технології можуть бути використані для покращення якісного та ефективного засвоєння знань, розвитку креативних та когнітивних навичок, підвищення мотивації учнів та покращення їх загальної успішності.

Однією з основних переваг ігрових технологій (що слугує однією з цілей освітнього процесу Нової української школи) є можливість індивідуалізації навчання. Віртуальні ігри та програми дозволяють кожному учневі вчитися власним темпом та на відповідному для нього рівні складності. Таким чином, можна забезпечити якісну та ефективну освіту кожному учню окремо, а не виходити з середнього рівня групи. Ігрові технології також можуть бути використані для розвитку комунікативних навичок та сприяти соціалізації учнів.

Т. Полонська стверджує, що поняття «ігрові технології» вміщує різні методи та прийоми організації освітнього процесу у формі ігор. Але навчальна гра має суттєву відмінність, яка характеризується чітко поставленою метою навчання та отриманням відповідного їй результату, який має навчально-пізнавальну спрямованість. Науковець зазначає, що «використання ігрових технологій є одним з основних способів мотивації усного іншомовного спілкування учнів початкової школи. Окрім того, ігрове навчання іноземної мови сприяє розвитку їхньої уваги, мовлення, мислення, рефлексії та забезпечує особистісне зростання кожного учасника гри. Ігри сприяють здобуванню знань і мовленнєвого досвіду не в разі потреби, а за бажанням самих школярів. Навчальна діяльність учнів молодшого шкільного віку має будуватися на

творчому використанні ігрових дій, які найбільше задовольняють їхні вікові потреби та інтереси» [5].

Науковці особливу увагу приділяють класифікації фонетичних ігор. Існує багато різних типів класифікацій фонетичних ігор, проте однією з найпоширеніших є класифікація за видом мовленнєвого процесу, що займає кожна гра. Ця класифікація включає наступні типи фонетичних ігор:

1. Фонематичні ігри. Ці ігри допомагають учням розрізняти та розпізнавати окремі звуки та фонемі мови. Прикладом можуть бути ігри, де учні повинні визначити, який звук промовляється на картинці, або скласти слова з окремих звуків.

2. Ігри на розуміння інтонації. Ці ігри допомагають учням розуміти важливість інтонації та тону мовлення. Прикладом можуть бути ігри, де учні повинні визначити, яка інтонація підходить до різних типів речень.

3. Артикуляційні ігри. Ці ігри допомагають учням вдосконалювати вимову окремих звуків та словосполучень. Прикладом можуть бути ігри, де учні повинні правильно вимовляти слова або висловлювання з різною складністю.

4. Мелодійні ігри. Ці ігри допомагають учням розвивати музичний слух та сприймання ритму мовлення. Прикладом можуть бути ігри, де учні повинні виконувати різні ритмічні вправи або співати пісні з правильною інтонацією та ритмом.

5. Ігри на розвиток моніторингу мовлення. Ці ігри допомагають учням контролювати своє мовлення та вдосконалювати навички самоконтролю. Прикладом можуть бути ігри, де учні повинні визначати та виправляти помилки в мовленні або робити аналіз свого власного мовлення.

Класифікації інших науковців-філологів ґрунтуються на подібних принципах. Наприклад, широко розповсюдженою у методичній літературі є наступна класифікація:

1. Ігри для тренування мовного слуху:

«Звукова пам'ять». Учасникам пропонують послухати послідовність звуків та повторити їх в тому ж порядку.

«Звуковий диктант». Учасники прослуховують текст та записують його, слухаючи звуки і відповідні їм букви.

«Помилки в тексті». Учасникам пропонують текст з помилками в написанні слів. Вони повинні виявити помилки та виправити їх.

2. Ігри для тренування артикуляції та інтонування:

«Підсилення голосу». Учасникам пропонують голосно повторювати певні звуки та склади.

«Інтонування речення». Учасникам пропонують прочитати речення з різними інтонаційними варіантами, виразно передавши їхнє значення.

«Вимова складів та слів». Учасникам пропонують повторювати склади та слова з різними звуками та наголосами.

3. Ігри для тренування вимови фонем та їх поєднань:

«Кросворди зі звуків». Учасники повинні заповнити кросворд зі словами, які містять певний звук або його поєднання.

«Карусель зі звуків». Учасникам пропонують картки зі звуками та їх поєднаннями. Вони повинні проходити карусель та говорити слова зі звуками, що зображені на картках.

Не можемо оминати увагою класифікацію фонетичних ігор, що базується на рівнях засвоєння фонетично матеріалу.

Основні рівні засвоєння фонетичного матеріалу, на яких можуть бути орієнтовані фонетичні ігри, такі:

1) Початковий рівень: графічне сприйняття звуків, розрізнення та розуміння їх значень. На цьому рівні рекомендовані такі ігри:

«Alphabet Match» - гра, яка допомагає дітям візуалізувати та засвоїти звуки літер алфавіту.

«Phonics Hop and Pop» - гра, яка розвиває вміння розрізняти звуки та пов'язувати їх зі зображеннями.

«I Spy» - гра, яка допомагає дітям розпізнавати звуки у словах та розуміти їх значення.

2. Середній рівень: вивчення правильної вимови звуків та їх поєднань у словах. На цьому рівні можуть бути корисними такі ігри:

«Phonics Bingo» - гра, яка допомагає дітям визначати звуки у словах та розрізняти їх.

«Word Scavenger Hunt» - гра, яка розвиває навички вимови слів та розуміння звукового складу слів.

«Rhyme Time» - гра, яка розвиває вміння розрізняти та створювати рими у словах.

3. Високий рівень: розвиток навичок вимови та розуміння інтонації та ритму англійської мови. На цьому рівні можуть бути корисними такі ігри:

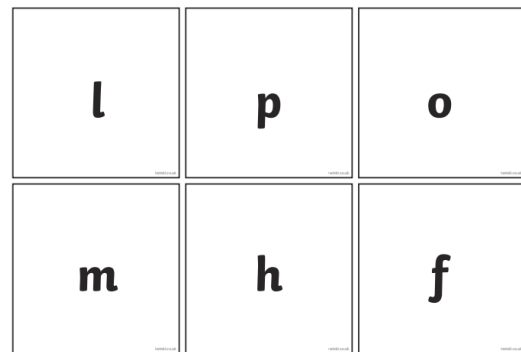
«Sentence Stress Scavenger Hunt» - гра, яка розвиває навички розуміння та використання інтонації в різних типах речень.

«Rhythm Clapback» - це ігровий метод розвитку ритміки та фонетичних навичок, де гравці повинні

повторювати ритмічний удар, який виконує ведучий, та відтворювати звуки, що відповідають цьому ритму. Гра допомагає удосконалювати слухові та мовленнєві навички, розвивати музичні та ритмічні здібності, а також покращувати спілкування та співпрацю гравців.

Для унаочнення описаного вище наводимо приклад використання гри «Phonics Bingo», яка може застосовуватися на середньому рівні засвоєння фонетичного матеріалу при вивченні правильної вимови звуків та їх поєднань у словах.

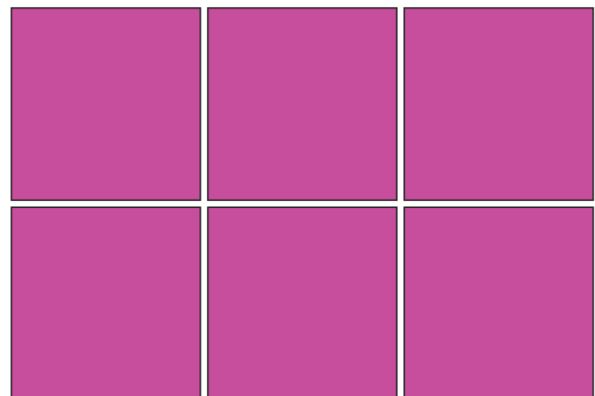
Гра використовувалася під час роботи з учнями першого класу при повторенні опрацьованих звуків та відповідних літер. Кожен з учнів отримує картку з переліком літер (Рис.1) Картки в кожного учня

різняються.

(Рис.1) Приклад картки для учня для гри «Phonics Bingo».

Також учні отримують кольорові клейкі картки (Рис.2), якими вони закривають літери, які збігаються із завданням вчителя.

(Рис.2) Приклад клейких карток для учня для гри «Phonics Bingo».

Після того як учні отримують комплект для гри, вчитель говорить репліку: «I have a cat». Учні

перевіряють свої картки та відмічають літери зі слова «cat», якщо такі літери є на їхніх картках. У прикладі (Рис.1) таких літер немає, тому картка учня залишається порожньою. Далі вчитель продовжує: «I have a ball». Учень з картою з прикладу (Рис.1) заклеює літеру I. Складність завдання полягає в тому, щоб учні правильно визначили звуко-буквені відповідності в названих вчителем словах.

Гра продовжується доти, доки хтось не заповнить свою картку повністю. Цей учень викрикує слово «Bingo!» та перемагає в грі. На картках замість літер можна розміщувати звуки.

Гра «I Spy» використовується на початковому рівні з метою формування фонематичного слуху. Для проведення гри не потребує жодних додаткових матеріалів. Наприклад, вчитель може сказати: «I spy with my little eye something beginning with the sound /t/ (я бачу щось зі звуком /t/)», якщо він обрав «стіл» (table). Інші гравці відгадують шляхом питань або спроб, який предмет був обраний. Гравець, який правильно відгадає, стає наступним, щоб обрати новий предмет та почати новий раунд.

Часто використовують роздатковий матеріал для тренування окремого конкретного звуку (Рис.3).

(Рис.3) Приклад роздаткового матеріалу для тренування звуку /n/.

Таку варіацію гри «I Spy» можна використовувати для самостійної роботи учнів, головне, щоб лексика, зображена на роздатковому матеріалі, була знайома учням.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Здійснене дослідження потенціалу гри як засобу формування та розвитку фонетичної компетентності на початковому етапі оволодіння англійською мовою дозволяє зробити висновок, що ігри є ефективним засобом формування англійської компетентності учнів. Ігри на уроці не лише організують процес іншомовного спілкування, але й максимально наближують його до реальної комунікації, посилюють інтерес до вивчення мови, мотивують учнів та сприяють швидшому та ефективнішому засвоєнню слухово-вимовних та ритміко-інтонаційних навичок. Перспективним напрямком для подальших наукових розвідок може стати використання ігрових технологій на основі штучного інтелекту. За допомогою штучного інтелекту можна створити ігрову платформу, яка буде адаптуватися до потреб і здібностей кожного учня окремо, використовувати голосове визнання, щоб аналізувати вимову учнів та давати рекомендації щодо поліпшення їхньої фонетичної компетентності, або ж містити інтерактивні вправи на вимову, наприклад, розпізнавання фонем, складів та слів. Учні можуть змагатися між собою, виконуючи завдання зі збільшенням складності, що дозволить їм покращити свою фонетичну компетентність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Шаповал О.В. Історія розвитку методики викладання англійської мови як іноземної. 19-20 століття. Неопрямі методи. Метод Г. Пальмера. URL: <https://vseosvita.ua/library/istoria-rozvitku-metodiki-vikladanna-anglijskoi-movi-ak-inozemnoi-19-20-stolitta-neoprami-metodi-metod-g-palmera-147773.html>. (дата звернення: 21.04.2023). Назва з екрана.
2. Орлова Н. Навчання англійської мови у початковій школі : особливості наповнення й організації в контексті НУШ. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 17 : Теорія і практика навчання та виховання*. 2019. Вип. 31. С. 121-126.
3. Котова А.В., Курницька Н.М. Гра як засіб організації навчальної діяльності студентів під час вивчення англійської мови. *Сучасні підходи до навчання іноземної мови: шляхи інтеграції школи та ВНЗ* :

зб. матеріалів доп. учасн. III Міжнар. наук.-метод. конф., 12.04.2013 р. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2013. С. 78-79.

4. Anne Engelhardt, Cheryl Sullivan. Playful Learning: An Alternate Approach to Preschool. LA Leche League Intl, 1986. 465 с.

5. Полонська Т.К. Сутність ігрових технологій у навчанні іноземних мов учнів початкової школи на компетентнісних засадах. *Проблеми сучасного підручника*. 2018. Вип. 20. С. 317-327.

*Стаття надійшла до редакції
18 січня 2023*

РОБОТА З ПІСЕННИМ МАТЕРІАЛОМ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

УДК 373.5.016:81'243]:784

СИНЧУК ДІАНА

студентка філологічного факультету

Комунального закладу вищої освіти

«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Abstract. *The article examines the peculiarities of the formation of foreign language grammatical competence of elementary school students, the advantages of using song material in working with teenagers.*

Keywords: *communicative competence, language competence, grammatical competence, song material.*

Постановка проблеми. Мета освіти сьогодні – формування гармонійної всебічно розвиненої особистості, розвиток її нахилів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових особливостей. Навчання в школі має стати процесом творчої взаємодії учнів з наставниками, де здобуття знань та оволодіння надбаннями людства приносить позитивні емоції та викликає захоплення. Використання творів музичного мистецтва в освітньому процесі має безмежні переваги. Мистецтво може бути джерелом натхнення, розвитку уяви та мотивації до навчальної діяльності.

Метою статті є розкриття дидактичного потенціалу пісенного матеріалу у формуванні граматичної компетентності учнів основної школи на уроках іноземної мови.

Аналіз попередніх досліджень. Дослідження О.Ветухова, Р. Мартинова, Н. Скляренко та інших присвячені визначенню змісту навчання граматичного матеріалу й пошуку ефективних методів викладання. Особливості використання пісенного матеріалу на уроках іноземної мови описані у наукових працях М. Беспалої, Ж. Веренінова, Н. Дяченко, О. Карпенко, Р.Маківчук та Л.Тишакової. Однак місце пісні у формуванні граматичної компетентності учнів основної школи на уроках іноземної мови ще недостатньо досліджене і потребує подальшої розробки.

Виклад основного матеріалу. Перехід учнів із початкової школи в середню справедливо

вважається кризовим періодом. Багаторічні спостереження педагогів і шкільних психологів свідчать про те, що цей перехід неминуче пов'язаний зі зниженням успішності, хоч і тимчасовим. Учень звик до певних особливостей організації освітнього процесу початкової школи і потрібен час, щоб пристосуватися до нового темпу і стилю життя. Усе це, насамперед, впливає на стан успішності. Навчальна діяльність доповнюється іншими видами діяльності, і все це впливає на психічний розвиток учнів. Навчальна діяльність при цьому залишається основною і продовжує визначати зміст мотиваційних сфер особистості. З початку навчання в середній школі розширюється саме поняття «навчання», оскільки тепер воно може виходити за межі класу, школи, може частково здійснюватися самостійно, цілеспрямовано. Якісно змінюються вимоги до мотивації навчальної діяльності. З'являється новий вид навчального мотиву – мотив самоосвіти, представлений у простіших формах (інтерес до додаткових джерел знань). Крім того, успішне навчання в середній школі вимагає глибших і змістовніших спонукальних сил: орієнтування на способи отримання знань, інтерес до закономірностей і принципів, розуміння сенсу навчання «для себе». На цьому етапі одним із пріоритетних завдань, які стоять перед освітою, є формування ключових компетенцій навчання. У вивченні іноземної мови найбільш актуальною є формування комунікативної компетентності. Вивчення складових

комунікативної компетентності засвідчує, що однією із складових є мовна компетентність, однією із ключових компонентів якої є граматична компетентність. [1]

Граматична компетентність – це вміння правильно будувати словосполучення і речення, правильно використовувати і узгоджувати часи, а також знання частин мови і того, як будуються речення різних типів. Серед характерних особливостей граматичної компетентності виокремлюють такі: здатність розуміти й виражати значення, продукуючи й розпізнаючи правильно оформлені, згідно з цими принципами, фрази й речення (що є протилежним заучуванню та відтворенню їх стійких формул); неусвідомлене вживання граматичних форм рідної та іноземної мови, згідно з законами і нормами граматики (рід, число, відмінок тощо), відчуття граматичної форми, наявність корекційних навичок щодо правильності вживання граматичних форм: внутрішнє невербалізоване знання граматичної системи мови, знання морфологічної й синтаксичної системи мови (типології форм), а також набору правил [3, с.112]. Як зазначає О. Вовк, граматична компетентність забезпечує системне знання лексичного, морфологічного, синтаксичного, фонетичного та орфографічного аспектів мови для побудови осмислених і зв'язних висловлювань; володіння граматичними поняттями, а також засобами вираження граматичних категорій; навички і вміння адекватно використовувати граматичні явища в мовленнєвій діяльності в різноманітних ситуаціях спілкування для розв'язання мовленнєво-розумових проблемних завдань. Отже, граматична компетентність – це наявність відповідних знань, умінь, навичок, особистісних якостей, які можна подати у вигляді конструкта таких компонентів: мотиваційного, гностичного, діяльнісного та особистісного [4, с 6]. Аналіз наукової та методичної літератури дав нам змогу виділити такі основні компоненти граматичної компетентності:

- граматичні навички (репродуктивні (навички говоріння й письма), рецептивні (навички аудіювання й читання), що характеризуються такими ознаками, як автоматизованість, гнучкість і стійкість та поетапна сформованість);

- граматичні знання;
- граматична усвідомленість [5, с 76].

Для ефективного формування граматичної компетентності потрібно добирати раціональну систему вправ, яка має забезпечити: підбір необхідних вправ, що відповідають характеру

навички чи вміння; визначення необхідної послідовності вправ; планування навчального процесу та співвідношення його компонентів; систематичність і регулярність виконання вправ; взаємозв'язок різних видів мовленнєвої діяльності. Щоб підібрати необхідні вправи, слід визначити типи й види вправ за певними критеріями. Отже, для формування граматичної компетенції використовують такі основні типи вправ:

1. Спрямовані на прийом або видачу інформації:

- рецептивні – вправи на впізнання, диференціацію, ідентифікацію, вибір за контекстом;
- репродуктивні – студент відтворює повністю або із змінами слово, речення, текст;
- рецептивно-репродуктивні – вправи на імітацію, підстановку, трансформацію, завершення поданого матеріалу;
- продуктивні – студент самостійно створює висловлювання різних рівнів (усні, писемні);
- рецептивно-продуктивні – студент спочатку сприймає, а потім репродукує інформацію повністю або частково.

2. За характером комунікативності вправи поділяють на:

- комунікативні – спеціально організована форма спілкування, коли студент реалізує акт іноземною мовою, що вивчається;
- умовно-комунікативні – передбачається в мовленнєвій діяльності студентів у ситуативних умовах;
- деякі не комунікативні вправи різних видів - вправи, де студенти виконують дії з мовним матеріалом поза ситуацією мовлення, зосереджуючи увагу лише на форму [5, с 76].

Паралельно з основними видами вправ для формування граматичної компетенції потрібно обов'язково використовувати додаткові типи вправ: за характером виконання: усні й письмові; за участю рідної мови: одномовні та двомовні; за функцією в навчальному процесі: тренувальні чи контрольні; за місцем виконання: класні, домашні, лабораторні.

Мовцю із сформованою мовною компетентністю будуть притаманні такі вміння й навички, що безпосередньо стосуються виявлення граматичної компетенції, а саме:

1. вибрати синтаксичні структури, які відповідають комунікативним намірам;
2. прогнозувати синтаксичні схеми висловлювання (забезпечує нормальний темп і автоматизм у мовленні, зводячи до підсвідомого й

машинального акту процес конструювання цілого речення за першим словом чи початком висловлювання);

3. подолати внутрішньомовну інтерференцію – фальшиву аналогію в утворенні й вживанні граматичних форм;

4. пов'язувати речення в межах над фразових єдностей (здатність граматично узгоджувати члени речення, узгоджувати їх форми в часі, вживати синтаксичні синонімічні структури);

5. узагальнювати граматичні поняття;

6. володіти засобами вираження зв'язків і відношень між фразами й лексемами висловлювання, тобто «знання граматичної структури мови», оскільки воно відображає рівень засвоєння граматичних засобів іноземної мови для вираження концептуальної і мовної картини світу;

7. автоматично «зчитувати» граматичні риси [5, с 76].

Практика засвідчує, що засвоєння граматичного матеріалу доцільно проводити у відповідності з наступними етапами: 1) пред'явлення мовного зразка (через аналіз і синтез граматичного явища); 2) тренування; і 3) вживання в мовленні. Для кожного з етапів характерні відповідні їх цілям вправи. На **першому** етапі засвоєння необхідно **осмислити граматичне явище**, з'ясувати його зміст, форму і вживання, тобто провести граматичний аналіз. Ознайомлення з новим навчальним матеріалом для продуктивного засвоєння здійснюється найчастішим в навчально-мовленнєвих ситуаціях. Необхідно створювати умови для демонстрації форми і конструкції як динамічної одиниці, що має певну функціонально-комунікативну роль у спілкуванні. На другому етапі відбувається тренування граматичного матеріалу і формування граматичних мовленнєвих навичок. На завершальному третьому етапі здійснюється остаточне оформлення граматичних мовленнєвих умінь і навичок. Вправи на цьому етапі повинні мати, перш за все, комунікативну цінність [6, с. 3-4].

Оволодіти граматику означає навчитись застосовувати відповідні правила на практиці. Одним з найкращих способів навчитись застосовувати знання на практиці є пісня. Використання пісень, мовою, яка вивчається, дуже актуально особливо на молодшій та середній ланках навчання іноземної мови: по-перше, учні з самого початку долучаються до культури країни, мову якої вивчають, оволодівають вмінням співвідносити культурні цінності мови, що вивчається, і рідної

мови, виявляючи позитивні тенденції і спільність культур, так як діти цього віку, на думку психологів, особливо чутливі і піддаються впливу чужої культури. По-друге, при роботі з цим своєрідним лінгвокраїнознавчим матеріалом створюється гарний поштовх для всебічного розвитку особистості учня, тому що спеціально відібрані пісні стимулюють образне мислення і формують гарний смак. [7, с. 2].

Введення пісні, яке пов'язане з вивченням граматичної теми, може включати такі пісні, наприклад: Present Simple – пісні з кінофільму «Love Story»; Present Progressive – «I'm sitting in the morning», Complex Object «I saw you dancing», Past Simple – «Lady in Red» (Chris de Burg); Past Simple – «Yesterday», «Hotel California» (Eagles), зворот there is – «Girl» (Beatles) тощо.

Пропонуємо перелік пісень, які можна використати на уроці англійської мови, коли працюєте з граматику:

- Пісня We Are the Champions підійде для вивчення часу Present Perfect;
- Yellow Submarine у виконанні The Beatles – для Past Simple;
- Для відпрацювання майбутнього часу: I Will Survive by Gloria Gaynor, I'll Always Love You by Whitney Houston або саундтрек до серіалу Friends – I'll Be There for You;
- Якщо потрібно розібратися з умовними реченнями: If I Were a Boy by Beyonce, If by Red Hot Chili Peppers або Hero by Enrique Iglesias.
- How Can I Miss You by Nelson – другий і третій тип умовних речень;
- The Reason by Hoobastank – used to і I wish;
- It Must Have Been Love by Roxette – модальне must с перфектним інфінітивом;
- Have not Met You Yet by Michael Bublé – Present Perfect;
- Grenade, Count on Me, Just the Way You Are by Bruno Mars – умовні речення;
- Романтична пісня If Tomorrow Never Comes by Ronan Keating допомагає позбутися will в умовних реченнях;
- Те ж правило, але вже з дієсловом to be після when, відмінно запам'ятовується з When I'm Sixty-Four by The Beatles.

Іноді можна не слухати всю пісню, а лише нагадати учневі якийсь шматочок, популярну фразу. Наприклад, фраза relax, take it easy допомагає пояснити значення слова easy-going. І зовсім не

обов'язково заучувати всі слова напам'ять. Достатньо ознайомитися з текстом пісні і відзначити для себе ті рядки, де міститься важливе для вивчення граматики. [8, с. 4-5].

Переваги використання пісень у процесі навчання :

- Створення певної атмосфери на уроці. Пісні можуть бути використані як фізкультхвилинки, засіб релаксації чи то створення приємної атмосфери на уроці. Працюючи з текстами пісень, учні почувуються впевненіше, ніж під час роботи зі звичайними текстами.

- Іншомовна пісня – це засіб формування фонетичних навичок (ритму, наголосу, інтонації, артикуляції), адже пісня – це природний та ефективний спосіб почути звуки, наголос та інтонацію носіїв мови, що слугує удосконаленню навичок вимови. Встановлено, що музичний слух, слухова увага та слуховий контроль, знаходиться в тісному взаємозв'язку з розвитком артикуляційного апарату.

- Пісні стимулюють монологічні і діалогічні висловлювання, служать основою розвитку мовно-розумової діяльності учнів та сприяють розвитку як підготовленого, так і спонтанного, мовлення учнів. .

- При роботі з цим своєрідним лінгвокраїнознавчим матеріалом створюється гарний поштовх для всебічного розвитку особистості учня, тому що спеціально відібрані пісні стимулюють образне мислення і формують гарний смак. Також у піснях часто зустрічаються власні імена, географічні назви, реалії країни. мова якої вивчається. Це сприяє розвитку у школярів

відчуття мови, пізнання її стилістичних особливостей.

- Введення лексики. Існує тісний зв'язок між ритмом та мовленням. Відчуття ритму – необхідний крок у вивченні мови. Популярні пісні мають приклади сучасної розмовної мови – і це є одним зі шляхів введення живої мови в класний ужиток. Також у них зустрічається вже знайома лексика в новому контексті, що допомагає її активізації.

- Пісні як допоміжний матеріал. Пісні можна використовувати і як допоміжний матеріал до підручника або в інших навчальних ситуаціях: використання пісні в особливих випадках або коли підручник не містить необхідного матеріалу. У сучасному житті популярні пісні мають сильний вплив на нас. Учителі заохочують учнів до вивчення іноземної мови, урахувавши «подвійний» інтерес: власний та інтерес учнів.

- У піснях краще засвоюється і активізуються граматичні конструкції.

- Пісні сприяють естетичному вихованню учнів, згуртуванню колективу і більш повному розкриттю творчих здібностей кожного. [9, с. 4-5].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, якщо під час уроків англійської використовувати матеріал англійської пісенної культури, то це сприятиме створенню сприятливої атмосфери, зацікавленню оволодіння мовою та вивченню нового матеріалу. Прослуховування пісень допомагає створити мовне середовище на уроці іноземної мови і сприяє підвищенню інтересу учнів до навчальної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Федорова З.І До питання формування граматичної компетенції в середніх загальноосвітніх школах : книга «Наукове мислення» .Вінниця , 2023 .
2. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання/ наук. ред. укр. Видання доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва; пер. з англ. О.М. Шерстюк. – К.: Ленвіт, 2003 – С. 273, С.112-113.
3. Вовк О.І. Сучасна стратегія формування англійської граматичної компетенції у студентів-філологів *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи.* - 2008. - № 27. - С. 5-10.
4. Тригуб І.П. Формування граматичної компетенції у студентів ВНЗ у процесі вивчення англійської мови. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету.* Сер.: Філологія. – 2014. – №10. – С.74-
5. Формування іншомовної лексичної компетентності учнів початкової школи з використанням інформаційно-комунікаційних технологій / М. О. Бойко та ін / за керівництва А. О. Зимовець.
6. Н. В. Авраменко Формування граматичної компетенції як засіб розвитку критичного мислення : 2018. с 3 – 4 .
7. Траїліна Л. П Використання пісень на уроках англійської мови, як прийом формування соціокультурної компетенції учнів : ЗНВК «Вибір» , 9 с.
8. І. М. Мищенко Вивчення англійської мови з піснями : деякі види роботи . 2021. С 4 – 5.

*Стаття надійшла до редакції
29 січня 2023*

ПРОБЛЕМАТИКА ПЕРЕКЛАДУ ПОЛІТИЧНИХ ТЕКСТІВ

УДК 811.111'255.2:32

ХОМЕНКО ЮЛІЯ

студентка філологічного факультету

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Науковий керівник:

викладач кафедри германської та слов'янської філології

к.пед.н., доц. **МОВЧАН Л.Г.**

Актуальність дослідження. В останні роки політичний дискурс займає особливе місце, і це можна пояснити тим, що наразі ми знаходимося в такій екстралінгвістичній ситуації, для якої характерні саме воєнні та політичні конфлікти. Політичний дискурс англійської мови, його лінгвістичні та соціокультурні особливості постійно знаходяться в центрі уваги лінгвістів, так як зв'язок між мовою і політикою є очевидним.

Політичний дискурс являє собою будь-які мовні утворення, суб'єкти, адресата, що належать до сфери політики. Таке визначення дискурсу передбачає вивчення політичного мовного матеріалу з урахуванням культурних, просторово-часових умов його існування, а також соціокультурних і особистісних характеристик його творців. Він виконує функцію впливу на слухача через привернення уваги, виклик певних емоцій. Прагматична спрямованість політичного дискурсу, його конкретна установка на реципієнта визначає не тільки відбір мовних і позамовних засобів, але і спосіб їх подачі і організації.

Досліджуючи політичні тексти, доводиться мати справу з різними політичними реаліями, що ускладнює адекватний переклад та аналіз тексту. Таким чином, аналіз теми роботи потребує більш поглибленого аналізу.

Метою статті є аналіз англомовних текстів у політичних медіа, а **об'єктом** - політичні англомовні тексти.

Предметом дослідження є лексико-семантичні особливості англомовних політичних текстів.

Виклад основного матеріалу. В перекладі з англійської *discourse* означає “мова, бесіда, виступ, діалогічна мова”, а у французькій мові *discours* – мовлення, прикметник “дискурсивний” одночасно набуває стійкого значення – “логічний, розумовий, опосередкований”. Своєю появою поняття “дискурс” завдячує З. Харрису, який запровадив дистрибутивний метод і на його основі розглядав дискурс, як висловлення, надфразну єдність у контексті інших одиниць і пов'язаною з ними ситуацію. У науковій літературі 70-х років слово дискурс переважно вживається, як синонім слова

текст. Ці два терміни – дискурс і текст ототожнювались, що пояснювалося відсутністю в деяких європейських мовах слова, відповідного франко-англійському “дискурс”, яке замінювалося терміном текст. Дискурс також називають “зануреним у життя” текстом, що вивчається разом з тими “формами життя”, які формують його: інтерв'ю, промови, виступи, дебати, конференції, тощо. У свою чергу, П. Серіо виокремлює 7 значень терміну “дискурс”:

- 1) еквівалент поняття “мовлення”, тобто будь-який конкретний вислів;
- 2) одиниця, яка за розмірами більша за фразу;
- 3) вплив висловлювання на його отримувача з урахуванням ситуації; вислів в межах прагматики;
- 4) бесіду, як основний тип висловлювання;
- 5) мовлення з позиції мовця в протилежність розповіді, яка не враховує таку позицію;
- 6) вживання одиниць мови, їх мовленнєву актуалізацію; — соціально чи ідеологічно обмежений тип висловлювань, наприклад, феміністичний дискурс;
- 7) теоретичний конструкт, який призначений для дослідження умов виробництва тексту.

Переклад політичного дискурсу є комплексним процесом, який потребує від перекладача вміння найближче передати зміст та сенс вихідного тексту у мові перекладу, тому далі слід розглянути основні труднощі при перекладі власне політичних текстів.

Однією з проблем, що може виникнути у перекладача під час роботи з будь-яким політичним текстом є переклад різного роду реалій, які не мають еквівалентів у іншій мові. Наприклад, мова політичних текстів рясніє різноманітними мовними лакунами, які підкреслюють особливості, притаманні лише англійській мові, наприклад: *Lord Mayor – лорд-мер; Superior court – вищий суд; Union Jack – державний прапор Великобританії*. Переклад подібної лексики є досить складним завданням для перекладача, бо під час перекладу відбувається не тільки зіставлення різних мовних систем, а й зіткнення різних культур, саме тому перекладач, спираючись на свої знання та досвід повинен обрати варіант, який найбільш підходить, а деколи є єдино

можливим. Беручи до уваги особливості, що виникають під час перекладу, Л. Бархударов виокремлює такі основні способи перекладу безеквівалентної лексики [1, с. 13-14]:

1) Транслітерація та транскрипція доцільні там, де важливо зберегти лексичну стислість позначення і разом з тим підкреслити специфічність названого об'єкту або поняття, яке відсутнє у мові перекладу. Ці способи перекладу застосовуються при передачі іншомовних власних назв, географічних назв та назв різних компаній, фірм, готелів, газет та журналів згаданих у політичних текстах [5, с. 14]. Наприклад, *"Our assessment of the situation in the former Yugoslavia could well change if and as the situation changes"* (George H. W. Bush) – *"Наша оцінка ситуації в колишній Югославії цілком може змінитися, якщо і яким чином зміниться сама ситуація"* (Джордж Герберт Вокер Буш).

2) Калькування — цей спосіб перекладу передбачає переніс лексики вихідної мови за допомогою заміни її частин прямими відповідниками у мові перекладу: *county* – *графство*; *sheriff* – *шериф*, *General Motors* — *"Дженерал моторс"*, *White House* — *"Білий дім"*, *maverick* — *"державний діяч, який займає відмінну від інших позицію"*.

3) Описовий переклад полягає у поясненні чи описі якісних характеристик того чи іншого слова за допомогою словосполучень та речень мовою перекладу, наприклад: *House of Lords* – *верхня палата Парламенту Великої Британії*;

4) Наближений переклад. Суть цього способу полягає в тому, що замість іншомовної реалії перекладач використовує реалію мови, яка має власну національну специфіку, але в той же час має багато спільного з реалією вихідної мови. [1, с. 14]: *Oval Office* – *президент США*; *The Crown* – *королева Великої Британії*.

Другою проблемою при перекладі політичних текстів є передача стилю оригіналу при перекладі політичних текстів. Текст політичної промови може містити в собі велику кількість стилістичних прийомів, які в першу чергу притаманні художньому стилю. Тому перед перекладачем постає важливе завдання – вміло інтерпретувати зміст промови, не втративши суті, але і не перетворивши його на художній твір, пересичений стилістичними засобами. Стилійстичний аспект перекладу полягає в правильному підборі лексико-граматичних засобів відповідно до загальної функціонально — комунікативної спрямованості

оригіналу і з урахуванням існуючих літературних норм мови, якою робиться переклад.

Досить часто перекладачі використовують трансформації, щоб не втратити зміст та форму в цілому. До таких трансформацій належать конкретизація та генералізація значень, смисловий розвиток, антонімічний переклад, доповнення чи опущення слів. Всі трансформації не існують окремо одна від одної, а навпаки поєднуються [4, с. 103]. Наприклад, *"Our economy crippled by reckless borrowing; our children destined to pay for it for years to come; the future of our United Kingdom in the balance once again"* (Nick Clegg) – *"Наша економіка скалічена нерозумними запозиченнями; нашим дітям судилося розплатитися за це в майбутньому; майбутнє нашої Великобританії знову у невизначеному стані"* (Нік Клегг).

Як приклад розглянемо переклад метафори, порівняння та гіперболізації у політичних промовах.

1) Метою метафори у тексті політичної промови є створення образу, який переконає реципієнта у сказаному та додавання експресивності до промови, наприклад: *"Poland is the geographic heart of Europe, but more importantly, in the Polish people, we see the soul of Europe"* (Donald Trump) – *"Польща це географічне серце Європи, але найголовніше те, що у поляках ми бачимо душу Європи"* (Дональд Трамп).

2) Наприклад, для підняття морального духу громадян Дональд Трамп використовував метафори, епітети, а також прийом градації та безліч лексичних повторів. Під час перекладу українською мовою, деякі засоби виразності були опущені: *they fill their heart with the same dreams* (метафора) — *'вони ... мріють про одне й те саме'*, *the breath of life* (епітет) — *'життя'*, *young and beautiful students* (епітет) — *'молодь'*, *glorious destiny* (епітет) — *'майбутнє'*. Перекладачі взяли на себе сміливість запропонувати свої варіанти перекладу зі спробою збереження цих стилістичних засобів, оскільки, на їх погляд, у разі їх опущення істотно знижується вплив на публіку. Таким чином, вони пропонують такі варіанти відповідно: *'їхні душі сповнені тих же надій'*, *'ковток життя'*, *'молоді та прекрасні студенти'*, *'видатне майбутнє'*. Прийом градації було збережено: *your voice, your hopes, and your dreams* — *'ваш голос, ваші надії та ваші мрії'*. Лексичний повтор так само був переданий перекладачем: *one heart, one home, and one glorious destiny* — *'спільне серце, спільний дім, спільне майбутнє'*. Також Дональд Трамп використовував "безсполуччя та багатосполуччя". Ці прийоми були також збережені

перекладачем: every decision on trade, on taxes, on immigration, on foreign affairs (безполуччя) — 'кожне рішення про торгівлю, податки, імміграцію, закордонні справи'; and your courage and goodness and love will forever guide us along the way (багатосоюзність) — 'і ваші мужність і любов завжди вказуватимуть нам шлях'. Але один з однорідних членів був опущений під час перекладу більш вдалим і точним є наступний варіант: 'і ваші мужність, і великодушність, і любов завжди вказуватимуть нам шлях'.

3) Майже всі політичні промови містять у собі порівняння – засіб художньої образності, один із видів тропів, що полягає у зіставленні одного предмета чи явища з іншими для того, щоб глибше його розкрити [2, с. 1066]. Політичні промови відносять до офіційно-ділового стилю, тому використання стилістичних засобів, таких як порівняння, дозволяють зробити спіч політика більш неформальним, тим самим наблизити його до своєї аудиторії слухачів, наприклад: *“Many allies, including Minister von der Leyen of Germany, recognized 2014 as a watershed year that awakened allies to a new reality” (James Mattis) – “Багато союзників, в тому числі міністр Німеччини фон дер Ляєн, визнали 2014 рік переломним, який побудив союзників до нової реальності” (Джеймс Меттіс).*

4) Наступною за частотою використання після порівнянь є гіперболізація, тобто використання гіпербол – стилістичний засіб навмисного перебільшення з метою посилення виразності [2, с. 240]. Переклад гіперболи не становить труднощів і є здебільшого повним лексичним перекладом. Іноді перекладачеві доводиться вдаватися до таких прийомів як додавання, конкретизація та лексична заміна, наприклад: *“But in the wake of the cold war, in a world where we are the only remaining superpower, it is the role of the United States to marshal its moral and material resources to promote a democratic peace” (George H. W. Bush) – “Але у розпалі холодної війни, у світі, де ми є єдиною супердержавою, що залишилась, роль США полягає в руйнуванні моральних і матеріальних ресурсів для сприяння демократичному миру” (Джордж Герберт Вокер Буш).*

Як приклад комплексного використання стилістичних засобів можна використати промову Дональда Трампа. Для підняття морального духу громадян він використовував метафори, епітети, а також прийом градації та безліч лексичних повторів. Під час перекладу українською мовою, деякі засоби виразності були опущені: *they fill their*

*heart with the same dreams (метафора) — 'вони ... мріють про одне й те саме', the breath of life (enimem) — 'життя', young and beautiful students (enimem) — 'молодь', glorious destiny (enimem) — 'майбутнє'. Перекладачі взяли на себе сміливість запропонувати свої варіанти перекладу зі спробою збереження цих стилістичних засобів, оскільки, на їх погляд, у разі їх опущення істотно знижується вплив на публіку. Таким чином, вони пропонують такі варіанти відповідно: 'їхні душі сповнені тих же надій', 'ковток життя', 'молоді та прекрасні студенти', 'видатне майбутнє'. Прийом градації було збережено: your voice, your hopes, and your dreams — 'ваш голос, ваші надії та ваші мрії'. Лексичний повтор так само був переданий перекладачем: *one heart, one home, and one glorious destiny — 'спільне серце, спільний дім, спільне майбутнє'. Також Дональд Трамп використовував “безполуччя та багатосполуччя”. Ці прийоми були також збережені перекладачем: every decision on trade, on taxes, on immigration, on foreign affairs (безполуччя) — 'кожне рішення про торгівлю, податки, імміграцію, закордонні справи'; and your courage and goodness and love will forever guide us along the way (багатосоюзність) — 'і ваші мужність і любов завжди вказуватимуть нам шлях'. Але один з однорідних членів був опущений під час перекладу більш вдалим і точним є наступний варіант: 'і ваші мужність, і великодушність, і любов завжди вказуватимуть нам шлях'.**

Третьою проблемою є переклад неологізмів, які є особливістю публічного мовлення. Неологізми — це нові слова, ще не зареєстровані в словниках або значення, не зареєстровані в словниках. Під час їхнього перекладу зазвичай використовують прийоми транскрипції, транслітерації, калькування або описового перекладу. Наприклад, приклади транскрибування неологізмів: *p.r. (public relations) — ніар; транслітерація: inauguration — інаугурація; калькування: shadow cabinet — тіньовий кабінет; описовий переклад: deterrent — засіб залякування [4]. Неологізми можуть утворюватися в різних умовах і набувати розширених значень. Так, слово "confrontation" спочатку означало очну ставку, зіставлення. Згодом воно стало вживатися в значенні "зіткнення збройних сил" — confrontation of armed. Нині воно набуло значення "відкрите зіткнення, протистояння".*

Висновок. Отже, нами було визначено, що дискурс – це складне комунікативне явище, що включає, крім тексту, ще й екстралінгвальні

чинники: знання про світ, думки, установки, цілі адресата необхідні для розуміння тексту. Поняття “дискурс” характеризується параметрами завершеності, цільності, зв'язності, тобто всіма властивостями тексту, він розглядається одночасно й як процес, й як результат у вигляді фіксованого тексту. Суттєвою рисою дискурсу, що розуміється у широкому смислі, є його співвіднесеність з конкретними учасниками акту (мовець і слухач), а також з комунікативним наміром мовця певним чином впливати на слухача. Також, слід підкреслити, що політичний дискурс має вкрай важливе значення не тільки для американського народу, а й для народів всього світу. Тому дуже уважно потрібно підходити до перекладу такого роду текстів, зважаючи на те, що вони є не звичайними текстами, а формуються згідно з умовами виступу та політичною ситуацією відносно конкурентів, маючи за мету здійснення певного впливу на. Тому в багатьох випадках не є доцільним використовувати окремі прийоми та засоби перекладу, а здійснювати розробку стратегії перекладу, яка має складатися з комплексу прийомів перекладу для найбільш повного відтворення вихідного тексту.

Після вивчення різноманітних текстів політичних текстів та промов, також був зроблений висновок, що подібні тексти налічують велику

кількість використання стилістичних засобів, таких як епітети, метафори, порівняння, гіперболи, використання займенників та риторичних запитань. Після дослідження різних класифікацій способів перекладу стилістичних засобів, було виокремлено низку способів перекладу, до яких належать: пошук відповідного еквіваленту, дослівний переклад та описовий та транслітерація, транскрибування та перекладацькі трансформації.

Англомовні політичні промови викликають певні труднощі при перекладі через те, що специфіка таких текстів поєднує у собі риси публіцистичного, наукового і іноді художнього стилів. Під час дослідження було виявлено, що поняття політичної промови та вибір адекватного способу перекладу буде актуальним ще протягом століть, оскільки мова розвивається і перекладачеві необхідно вміти обирати такий спосіб перекладу, який буде не тільки адекватно передавати суть висловлювання, а й відповідати певним нормам перекладу.

Перспективи подальших досліджень.

Незважаючи на велику кількість праць присвячених перекладу політичного дискурсу в англомовних текстах, значна кількість аспектів потребує більш детального дослідження, це пов'язано з тим, що в області перекладу, існує значна кількість міжмовних відповідностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Башук Н. П. Переклад безеквівалентної лексики у публіцистичних текстах. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя*. 2016. Кн. 2. С. 11-15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzfn_2016_2_4 (дата звернення: 01.25.2023)
2. Белих Д. І. Особливості перекладу англійських фразеологічних одиниць у політичному дискурсі. *Вісник Національного технічного університету "ХПІ". Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства*. 2018. № 4. С. 88-92. URL: <http://aprus.khpi.edu.ua/> (дата звернення: 12.17.2022)
3. Карабан В. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову. Вінниця, 2003. 608 с.
4. Омелюк О. А., Паращук В. Ю. Основи теорії мовної комунікації. Комунікативні стратегії і тактики. Навчальний посібник. 2010, 240 с. URL: http://info.library.com/content/1455_Komunikativni_strategii_i_taktiki.html (дата звернення: 01.10.2022)
5. Chaotic first debate: Taunts overpower Trump, Biden visions. URL: <https://apnews.com/article/election-2020-joe-biden-race-and-ethnicity-virusoutbreak-donald-trump-d8dd75752a0eef8c0311c6360d5d566a> (дата звернення 24.11.2021).

*Стаття надійшла до редакції
07 лютого 2023*

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ПРАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

УДК 373.5.091.12-051:811.161.2]:005.336.2

ВАСИЛЕВИЧ ІННА

*старший викладач кафедри української філології
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

БАГРІЙ ТЕТЯНА

*вчитель української мови та літератури
Копіївської філії Дашівського ліцею Дашівської селищної ради
Гайсинського району Вінницької області*

Постановка проблеми. Сучасному вчителю української мови та літератури вже недостатньо просто мати глибокі предметні знання, володіти практичними вміннями та навичками. Йому необхідно творчо використовувати набуті знання в нестандартній змінній ситуації, виявляти конструктивність в організації і плануванні педагогічного процесу. У сучасному освітньому процесі набувають великого значення такі чинники: особистісні якості педагога; професійна інноваційна компетентність вчителя; корпоративна культура; взаємодія з соціумом. Модель сучасного вчителя української мови та літератури передбачає готовність до застосування нових освітніх ідей, здатність навчатися протягом життя, бути у постійному творчому пошуку.

Стан дослідження проблеми. Дослідженням поняття «професійна компетентність», її розвиткові у педагогічній науці приділялося та приділяється достатньо багато уваги. Українські вчені займаються дослідженням питань розвитку професійної компетентності вчителя-філолога. Серед найвідоміших дослідників можна виділити: О. В. Мельник, Л. М. Петрушенко, О. В. Кучер, О. В. Гончар, О. І. Гуменюк та ін.

О. В. Кучер досліджувала проблему професійної компетентності вчителя у своїх наукових працях. У статті «Компетентнісний підхід у формуванні професійної компетентності майбутніх вчителів-філологів» О. В. Кучер розглядає питання формування професійної компетентності майбутніх вчителів-філологів на основі компетентнісного підходу. Вона висвітлює зміст поняття «компетентність», а також розглядає ключові компетенції, які повинен мати вчитель-філолог, такі як мовленнєва, комунікативна, культурологічна компетенції та інші. Вона підкреслює, що викладання філологічних дисциплін повинно забезпечувати розвиток не тільки знань про мову і літературу, а й формування ключових компетенцій вчителя-філолога [1, с. 52-56].

О. І. Гуменюк у праці "Формування професійної компетентності майбутніх учителів української мови та літератури" досліджує проблему професійної підготовки вчителів української мови та літератури, а також формування їх професійної компетентності. За словами О.І. Гуменюк, професійна компетентність вчителя української мови та літератури повинна ґрунтуватися на чотирьох основних складниках:

1. Знання і розуміння суті предмета, який він викладає. Вчитель повинен мати глибокі знання української мови та літератури, розуміти сутність предмета, його зв'язок з іншими науками та розуміти значення предмету для розвитку учнів.

2. Педагогічні знання і вміння. Вчитель повинен володіти педагогічними знаннями і вміннями, що дозволяють йому успішно викладати українську мову та літературу, формувати учнівські компетенції та інтерес до предмета.

3. Методичні знання і вміння. Вчитель повинен володіти методичними знаннями та вміннями, необхідними для розробки і використання різноманітних методик та форм роботи з учнями, що сприяють підвищенню ефективності навчального процесу.

4. Особистісні якості. Вчитель повинен мати високу моральну, етичну та культурну культуру, бути готовим до постійного самовдосконалення, професійного зростання та розвитку, мати позитивне ставлення до учнів та бути готовим до співпраці з батьками та колегами.

Гуменюк також зазначає, що професійна компетентність вчителя української мови та літератури повинна бути забезпечена не тільки високою якістю підготовки на стадії вищої освіти, але й постійним самовдосконаленням, участю у професійних заходах, використанням новітніх методик та технологій в навчальному процесі.

Також вона звертає увагу на важливість формування у вчителів української мови та літератури таких компетенцій, як критичне

мислення, творчість, комунікативність, а також готовність до розвитку професійних компетенцій у майбутньому, оскільки навчання – це процес постійного навчання та саморозвитку [2, с. 88-93].

Мета статті – висвітлення питання професійної компетентності вчителів-філологів та методів визначення її рівнів; з'ясування структури професійної компетентності педагога та планування розвитку його професійної компетентності.

Виклад основного матеріалу. Професійна компетентність учителя – поняття динамічне, багатогранне й багатоаспектне, його зміст змінюється у відповідності із процесами, що відбуваються у суспільстві й освіті. Структура професійної компетентності також повинна періодично видозмінюватися, корегуватися у зв'язку зі стрімким розвитком науки й практики.

Структура професійної компетентності вчителя української мови та літератури: 1) інформаційна компетентність; 2) продуктивна компетентність; 3) предметна компетентність; 4) полікультурна компетентність; 5) соціальна компетентність; 6) психологічна компетентність; 7) математична компетентність; 8) комунікативна компетентність; 9) особисті якості педагога; 10) моральна компетентність; 11) автономізаційна компетентність.

Виділяють такі **рівні професійної компетентності:**

1. Низький. Учитель не вміє пристосовувати виклад навчального матеріалу до особливостей аудиторії. Мету занять визначає стихійно, без урахування підготовленості учнів. Навчально-методичну літературу використовує мінімально. Переважають традиційні методи одностороннього пояснення, учні пасивно сприймають інформацію. Елементи організаційної структури уроку не обґрунтовані, не чіткі.

2. Середній. Учитель володіє стратегією навчання учнів наукам за розділами курсу. Мета та завдання діяльності обґрунтовані. Переважають традиційні методи і прийоми навчально-пізнавальної діяльності. Активізація діяльності учнів здійснюється без глибокого дидактичного обґрунтування.

3. Достатній. Учитель володіє стратегією компетентнісного підходу. Мета уроку формулюється у діяльній формі. Чітко визначає етапи уроку, форми і методи навчально-пізнавальної діяльності відповідно до етапів. Зміст, методи, прийоми та технології навчання відповідають меті та змісту уроку.

4. Високий. Учитель вміло використовує різні моделі (пасивна, активна, інтерактивна) навчання. Може засобами навчального предмета формувати в учнів ключові, загальнопредметні та предметні компетентності. Використовує діяльній, диференційований та особистісно-орієнтований підхід.

Сучасна модель професійного зростання педагога:

- Усвідомлення, розуміння, оцінювання власного педагогічного досвіду.
- Здатність бачити свою професійну працю в цілому.
- Оволодіння новими технологіями.
- Швидке та конструктивне приведення своєї діяльності у відповідність з новими ціннісними орієнтаціями.

Застосування *інтерактивних вправ* на уроках української мови та літератури є дуже важливим аспектом у сприйнятті інформації учнями та розвитку професійної компетентності вчителя-словесника. Чудовою програмою є **LearningApps.org**.

Прикладами таких вправ є:

✓ **«Філворд»** на тему «Життя та творчість Т. Г. Шевченка», 5 клас (серед розкиданих букв знайти слова на тему «Тарас Шевченко»),

✓ **«Пазл»** на тему «Творення прикметників», 6 клас (розподілити слова за способами творення, розкриваючи картинку),

✓ **«Установи відповідність»** (Василь Симоненко «Лебеді материнства», 7 клас) – розставити у правильному порядку рядки вірша,

✓ **«Вікторина»** (І. Карпенко-Карий «Сто тисяч», 8 клас) – дати відповіді на запитання вікторини,

✓ **«Просте упорядкування»** на тему «Двокрапка у безсполучниковому складному реченні», 9 клас (потрібно побудувати безсполучникове речення, розставляючи слова та розділові знаки в правильному порядку),

✓ **«Знайти пару»** (Леся Українка. Драма-феєрія «Лісова пісня», 10 клас) – з'єднати персонажа з його характеристикою (залишиться 3 зайвих персонажа),

✓ **«Класифікація»** на тему «Наголос», 11 клас (розподілити слова у 3 колонки відповідно до того, на який склад падає наголос у слові).

Також «підвищують ефективність сприймання школярами навчального матеріалу **дидактичні ігри, ігрові заняття і прийоми**, які й урізноманітнюють їхню навчальну діяльність,

вносять у неї елемент цікавості. Дидактичний матеріал з мови та літератури має відповідати таким вимогам:

1) задовольняти всі дидактичні принципи навчання, виховні і пізнавальні завдання вивчення мови;

2) бути бездоганим з погляду норм літературної мови, розкривати учням лексичне багатство мови, ілюструвати різноманітність форм і конструкцій, стилістичну доцільність їх використання тощо;

3) основою дидактичного матеріалу повинен бути зв'язний текст; він має не тільки навчальний ефект, а й значні виховні властивості.

Дидактичний роздатковий матеріал – це спеціальні картки з різними завданнями і вправами, розраховані на диференційований підхід до учнів. Тому за своїм характером вони не повинні дублювати практичної частини підручника, а диференціюватися відповідно до мовного і загального розвитку учнів» [3].

На сьогоднішній день є низка **сучасних і цікавих дидактичних матеріалів** для учнів з української мови та літератури. Це, зокрема:

1) кроссенс («кроссенс - це головоломка нового покоління, побудована на асоціаціях. Це асоціативний ланцюжок, що складається з дев'яти картинок. Зображення розташовують так, що кожна картинка має зв'язок із попередньою і наступною, а центральна поєднує за змістом зразу декілька картинок. Оскільки основне значення кроссенса – це певна загадка, ребус, головоломка, то він є гарною формою нетрадиційної перевірки знань із теми» [3]).

2) пазли за вивченими темами;

3) Facebook-профілі літературних героїв та письменників;

4) серії карток «Простими словами» та ін.

Професійним обов'язком учителя є постійне підвищення кваліфікації, удосконалення професійної компетентності.

Механізми розвитку професійної компетентності педагога:

- **Навчання на курсах підвищення кваліфікації, в тому числі в дистанційному режимі та ін.** (наприклад, на освітніх платформах «Освіторія», «Prometheus», «Всеосвіта», «На Урок» тощо).

- **Активна участь у педрадах, семінарах, вебінарах, конференціях** (наприклад, вебінар на освітній платформі «На Урок» «Штучний інтелект у школі: від загальної концепції до практичного застосування»).

- **Участь у різних конкурсах** (наприклад, Всеукраїнський конкурс «Учитель року» у номінації «Учитель української мови та літератури»).

- **Участь у дослідницьких роботах, створення власних публікацій** (наприклад, написання статей, доповідей у наукові газети та журнали, створення власних методичних посібників тощо).

- **Узагальнення і поширення досвіду** (наприклад, створення власного блогу або сторінки у соціальних мережах, де можна ділитися власним досвідом).

- **Атестація** (атестація педагогічних працівників проводиться не менше одного разу на п'ять років і є обов'язковою).

- **Творчий звіт** (опис свого досвіду роботи для атестації).

- **Використання сучасних методик, форм, видів, засобів навчання і нових технологій** (наприклад, використання інтерактивних методів навчання, ментальних карт, гейміфікації тощо).

- **Самоосвіта** (опрацювання методичних рекомендацій, вивчення новинок педагогічної літератури, відвідування відкритих уроків).

- **Розробка системи стимулювання діяльності вчителя** (наприклад, передбачувана винагорода тощо).

Висновки. Для вчителя володіння професійною компетентністю – це як зброя для військового. Без неї – ніяк. Тому удосконалюючись, ми навчаємось воювати на своєму, освітянському фронті. Ми воюємо за дитячі знання, за нашу українську мову та грамотність наших дітей. Навчившись створювати щось цікаве, нове та потрібне на уроках, навчившись гарно і з користю використовувати підручник, ми вчимося не лише якісно проводити урок, а й удосконалюємо себе як професіоналів. Хто ж як не вчитель української мови впорається з таким важким завданням – зберегти все українське в головах та серцях наших дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кучер О. В. Компетентнісний підхід у формуванні професійної компетентності майбутніх вчителів-філологів. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*. 2013. № 3. С. 52-56.

2. Гуменюк О. І. Формування професійної компетентності майбутніх учителів української мови та літератури. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2018. № 2 (37). С. 88-93.

3. Кроссенс – асоціативна головоломка нового покоління. URL: <https://naurok.com.ua/krossens-asociativna-golovolomka-novogo-pokolinnya-14603.html> (дата звернення: 29.03.2023).

4. Методика навчання української мови. Засоби навчання. URL: <https://subject.com.ua/ukrmova/method/32.html> (дата звернення: 29.03.2023).

5. LearningApps.org. URL: <https://learningapps.org/> (дата звернення: 29.03.2023).

Стаття надійшла до редакції

14 січня 2023

ФУНКЦІОНАЛЬНЕ НАВАНТАЖЕННЯ НАЗВ ТВАРИН В УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ПІСНЯХ

УДК 398.8(=161.2):59

КОЗЯР МІЛА

студентка філологічного факультету

Науковий керівник: канд. філол. наук **ПОХИЛЮК О. М.**

викладач Комунального закладу вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Анотація. У роботі визначено важливість і недостатню вивченість зооморфізмів в усній пісенній творчості українців. Вказано дослідників цієї тематики, починаючи з середини XIX століття і до наших днів. Подано методологію опису зооморфізмів для використання щодо різних тварин/птахів/риб в народній пісенній спадщині України.

Ключові слова: зооморфні образи, фольклор, символізація образу, зоосемізми.

Вступ. У вітчизняному мовознавстві помітне зростання інтересу дослідників до питання про роль української мови та її засобів у вираженні змісту, почуттів, тому фокус уваги в області народної пісні направлений на вивчення сукупності мовних явищ, однак іноді висловлюються суперечливі погляди щодо них. Події з життя й побуту, які було описано в чарівних текстах пісень про сонце, небо, квіти, тварини, наш народ з його хвилюваннями, поневіряннями, різними життєвими подіями, відображено завдяки українській мові, через що граматичні поняття в мові варто розглядати не лише з формально-граматичного погляду, а й позиції семантично-комунікативного аналізу.

Метою роботи є узагальнення результатів досліджень функціонального навантаження назв тварин в українських народних піснях.

Результати дослідження. Зооморфні образи в українській фольклористиці вивчалися багатьма дослідниками, серед яких базова праця І. Вагилевича «Слов'янська символіка» [11], де автор вперше здійснив поділ тваринного царства на класи, який відбиває народне розуміння зоокласифікації. Далі дослідження М. Костомарова «Об историческом значении русской народной поэзии» [4], у якому дослідник порушив питання походження та еволюції символіки як образного вияву народного духу, народного мислення. Варто

відмітити серію робіт про окремих тварин (тура, ворону, зайця, мишу, бджіл) М. Сумцова (з 1887 по 1893 рр.), де є досить вдалі на той час намагання систематизувати зібрані фольклорні матеріали, узгодити біологічні особливості тварини з її художнім образом, окремо згруповані лінгвістичні дані досліджуваного художнього явища, роль тваринного образу в певних фольклорних жанрах та обрядах. Також показові описи містять серії робіт польського фольклориста Е. Маєвського про окремі образи тварин у слов'янській народній традиції, зокрема про кажана, вужа, козу, рогату худобу, бджолу, лелеку, зозулю [10]. Сучасні дослідники, зокрема Н. Пастух «Зооморфні образи в українському фольклорі. Образ зозулі» [7], В. Пономаренко «Еволюція хтонічного образу в українському фольклорі» [8] поки що мало звертають увагу на ці символи, що спонукає до створення певного напрямку дослідження і потребує методологічного базису.

Звернемося до характеристики функціональних навантажень зооморфізмів.

Сьогодні вже незаперечним є той факт, що мовна картина світу є саме продуктом інтерпретації, суб'єктивним образом, а не дзеркальним відображенням навколишнього світу, який існує реально, незалежно від людини. На думку Т. Гончарової, «Ймовірно, це і стало основною

причиною конфлікту людини й природи у сферах людської діяльності. Одним із виявів цього конфлікту в мовній картині світу є переважання пейоративного оцінного значення в зоосемізмах над меліоративним, на чому неодноразово наголошували дослідники» [2, с. 7].

Особливості тваринного світу створюють наочну модель, елементи якої нагадують життя людського суспільства. Основою використання назв тварин у переносних значеннях є їхні різні властивості (часто вигадані): зовнішній вигляд, характерні звички. При цьому в кожного народу існує власна система кодування зоохарактеристик. «Народ для своїх образів бере здебільшого те, що має перед очима, і те, що вражає якою-небудь своєю властивістю» [5, с. 28].

Фольклорні зоосемізми є знаками ситуацій, що входять до когнітивної бази мовного колективу і є своєрідними ментальними корелятами між предметом, явищем, реалією й образним уявленням. Останні відображають предметний і непередметний світ (універсум) у знакових формах, позначенням яких є звукова (графічна) матерія. Тому, на думку І. Голубовської, «...не стільки є суттєвою їх зовнішня образність, скільки те, що вони

Загалом зооморфні описи за науковою класифікацією можна проводити згідно методології Н. Пастух, О. Гури (табл. 1).

позначають якусь життєву, мисленнєву ситуацію або передають лінгво- та національнокультурну інформацію, моделюючи факти ментального або матеріального світу. В основі фольклорної символізації і концептуалізації зоосемізмів лежить, по-перше, протиставлення вічних чеснот добра і зла через порівняння людини і тварини, зокрема оцінного способу життя людини, її дій, вчинків, рис характеру, зовнішності, стосунків з іншими людьми тощо та їхня символізація в образах і концептах тваринного світу, а також співвіднесення тварин з різними реаліями, суб'єктами, об'єктами як реального, так і уявлюваного світів» [1, с. 66].

Українська народна пісня, яка передавалася завдяки пересуванню козаків з куренів до своїх обійсть, сліпих бандуристів по різних містах та селах, мала нести певне функціональне, смислове та інформаційне навантаження на слухачів, викликати в них розуміння подій, які відбулися й донести правду, піднести дух, засоромити за зраду, гріх тощо. Тому використання ознак певних тварин, їх характеру, способу життя та поведінки мало пришвидшити розуміння слухачів про об'єкт чи суб'єкта пісні, билини.

Табл. 1

Зооморфні описи за науковою класифікацією Н. Пастух, О. Гури

Види опису	Класи опису	Підкласи опису
Міфологічний образ тварини/птаха/риби: структура і поетика	Морфологія фольклорного образу тварини/птаха/риби	1. Колірний код тваринного образу 2. Чоловічий – жіночий. Стать зооморфного образу. 3. Краса – потворність. Тілесні аномалії, знаки на тілі. 4. Сенсорні особливості міфологічного образу тварини/птаха/риби у фольклорі. 5. Вік, розмір та стан (живий – мертвий, ціле – частина) тваринного образу.
	Акціональні характеристики образу тварини/птаха/риби в українському фольклорі	1. Локуси (місце постійного перебування, місце руху). 2. Модуси (рух, спосіб руху, якісні характеристики руху тощо). 3. Час (час переміщення). 4. Надзвичайні здібності тварини/птаха/риби в уснопоетичній творчості українців (метаморфози, акустичні прояви, дар передбачення тощо).
	«Соціалізація» образу тварини/птаха/риби в народній словесності	1. Генеза міфологічного образу тварини/птаха/риби у фольклорних творах (народження, виникнення). 2. Дикий – домашній, земний – хтонічний –

	українців	божественний, свій – чужий. «Національність» тварини/птаха/риби. 3. Контакти та взаємозв'язки зооморфного образу у фольклорних текстах («тварина – тварина», «тварина – міфологічний персонаж», «тварина – людина»). 4. Функції міфологічного образу тварини/птаха/риби у фольклорі українців. 5. Образ тварини/птаха/риби як об'єкт (імітація тварини/птаха/риби, метаморфоза у тварину, дарування тварини/птаха/риби).
Поетична символізація образу тварини/птаха/риби в українському фольклорі	Тварина/птах/риба – символ лицарства	
	Символізація вірності та відданості тварини/птаха/риби	
	Тварина/птах/риба – вісник смерті	
	Тварина/птах/риба – свідок почуттів ліричного героя	
	Еротична символіка образу тварини/птаха/риби	
	Тварина/птах/риба – символ працьовитості	
	Сатиричний образ тварини/птаха/риби	
	Мовний образ тварини в системі народних уявлень українців	
	Функціонально-семантичні еквіваленти символічних значень образу тварини/птаха/риби в українських фольклорних текстах	
	Етноестетика фольклорного образу тварини/птаха/риби	

Використовуючи описану вище класифікацію, відзначимо, що в українському пісенному фольклорі нормативно закріпилася художньо-образна парадигма *козак, кошовий – орел, сокіл, ворон (крук, крячок), галка*. Орнітологічні символи пов'язані з міфологічними уявленнями про перетворення людей у птахів [3, с. 131], тому до них часто звертаються як до джерела знання про навколишній світ.

Орли в символічному означуванні імплікують не лише сміливого, а й гарного чоловіка. У символічному значенні орел співвіднесений з силою та могутністю влади: *Ой літа орел, літа сизокрилий / По глибокій долині, / Ой і засилає пан кошовий листи / Да по всій Україні* [9, с. 19]. У козацьких піснях соколом називали відважного, гарного юнака або чоловіка: *Ой мала вдова сина-сокола, / Вигодувала, в військо оддала* [9, с. 55].

Орбітальні символи найчастіше використовуються в українських народних ліричних піснях для змалювання образу матері, звідси і парадигма мати – *голубка, зозуля, соколиха*, яка міцно закріпилася в контексті козацьких пісень: *Щоб зачула матуся, / До утрени ідучи, / Як голубка гудучи!* [9, с. 21].

Символами-передвісниками у пісенній творчості українців виступають образи *півня, пугача, лебідки (лебедоньки): Злетів півень на*

ворота да й сказав: «Кукуріку!» / Не сподівайся, мати, сина з походу вже довіку! [9, с. 76].

Найуживанішим образом-символом смерті у пісенному фольклорі українців виступає **ворон**. У народному сприйнятті ворон пов'язаний з кровопролиттям, насильством і війною, він злий вісник смерті, горя, лиха: *Над річкою ворон криче / Смутнесенько, / Над козаком мати плаче / Ріднесенька* [9, с. 67].

Вірним товаришем і незамінним супутником козака здавна вважається **кінь**. Характерним для слов'ян загалом і для українців зокрема є фольклорний мотив коня – вісника смерті свого господаря: *«Ой рад би я, матусенько, скоріше вернуться, / Да вже щось мій вороненький в воротах спіткнувся...»* [9, с. 31].

Висновки. Таким чином, можемо стверджувати, що символи, які утворюють художньо-образні парадигми в українських козацьких піснях, надають їм особливої виразності та емоційності. Вони допомагають розкрити визначні риси української ментальності (доброту, лагідність, емоційність), пріоритетні цінності українців (вірність, взаємоповагу, щирість), особливості етнопсихології (сентиментальність, чуттєвість, вразливість), поглиблюють змалювання психічного стану людини, внутрішньої суті душі українського народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Голубовська І. О. Метафорико-символічні іпостасі зоонімів у рамках фрагмента мовної картини світу «царство тварин». *Мовознавство*. 2003. № 6. С.61– 68.
2. Гончарова Т. І. Спільність та специфіка мовних зооморфних картин світу: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15. Харків. держ. ун-т. Харків, 1996. 22 с.
3. Кононенко В. І. Символи української мови. Івано-Франківськ: Плай, 1996. 272 с.
4. Костомаров М. Об историческом значении русской народной поэзии. К., 1994. С. 44-200.
5. Крижко О. А. Образно-номінативна та оцінна характеристика фольклорних зоосемізмів української мови. *Вісник Житомирського національного університету*. 2008. № 1-2. С. 26-32.
6. Народна пісенна творчість в Україні: навч. посібник. Упоряд.: А. С. Пастушенко, М. І. Пономаренко. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2012. 300 с.
7. Пастух Н. Зооморфні образи в українському фольклорі. Образ зозулі. Автореф. дис... канд. філол. наук. Львів, 2001.
8. Пономаренко В. В. Еволюція хтонічного образу в українському фольклорі. Автореф. дис... канд. філол. наук. К., 1999.
9. Соціально-побутові пісні. Упоряд. і передм. О.М. Хмілевської. К.: Дніпро, 1985. 331 с.
10. Majewski E. Bydło (Pecus, Bos, Vacca, Vitulus) w mowie, pojęciach i praktykach ludu polskiego. *Wisła*. 1903. T. 17. Z. 2. S. 133-172; S. 313-348.
11. Wagilewicz I. Symbolika słowian'ska. ЛНБ ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Фонд І.Вагилевича. Т. 7. Спр. 34.

Стаття надійшла до редакції
28 березня 2023

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

УДК 373.5.016:821(477-87):37.091.31

СОБЧУК ВІКТОРІЯ

студентка філологічного факультету

Науковий керівник: канд. філол. наук **ПОХИЛЮК О. М.**

викладач Комунального закладу вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Abstract. *The paper defines the importance of implementing interactive technologies in foreign literature lessons. The list of modern services that will help improve the quality of lessons is indicated. A list of methods that will increase the effectiveness of education is presented.*

Keywords. *Interactive technologies, scribing, book trailer, mind map, inverse learning, storytelling, word cloud, lapbook, fishbone.*

Вступ. Оновлення процесу навчання у наш час є надзвичайно актуальним. Оновлення – це певного роду інновація. Інновація означає оновлення процесу навчання, який спирається на внутрішні фактори. У сучасних умовах гуманізації й демократизації навчального процесу, як ніколи, є актуальними дидактичні заповіді В. Сухомлинського. У книзі «Сто порад учителю» він писав: «Немає абстрактного учня. Мистецтво й майстерність навчання і виховання полягає в тому, щоб розкривати сили й можливості кожної дитини, дати їй радість успіху в розумовій праці...» [7, с. 304].

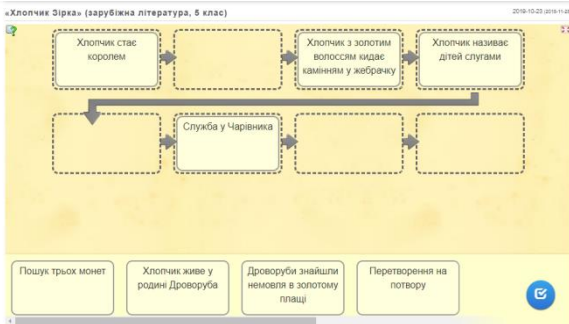
Проблема використання інноваційних технологій у вивченні зарубіжної літератури ще

недостатньо розроблена. Існує суперечність між потребами практики й науковим обґрунтуванням їхньої реалізації. І єдиним, на мою думку, найефективнішим засобом досягнення мети є інтерактивні технології навчання.

Інтерактивний підхід забезпечує позитивну мотивацію здобуття знань, активне функціонування інтелектуальних і вольових сфер, сприяє розвитку творчої особистості.

Метою роботи є узагальнення результатів досліджень особливостей проведення уроків зарубіжної літератури з використанням інтерактивних технологій навчання.

Результати дослідження. Метою кожного вчителя є підвищення якості й результативності

освіти, забезпечення всебічного розвитку особистості дитини. Цього можна домогтися через системне використання сучасних інформаційних технологій навчання. Сучасний інструментарій вчителя має суттєві переваги: урок з його використанням створюється як мультимедійно наповнений та інтерактивний. Крім того, учні отримують можливість глибше проникнути в структуру складних процесів і об'єктів, які вивчаються, досягти практично будь-якого ступеня деталізації, включаючи внутрішню структуру процесу, що вивчається. За допомогою сучасних інтернет-ресурсів у процесі викладання зарубіжної літератури можна формувати навчальні компетенції шляхом пошуку додаткової інформації, створювати проекти, розробляти та виконувати веб-квести, мовно-літературні флешмоби, буктрейлери, створювати сайти, блоги тощо.

Цікавими та простими у використанні для вчителя є сучасні сервіси Google, які дозволяють не тільки виконувати пошук усередині сервісу, а й легко переходити від одного сервісу до іншого. Зупинимося на деяких із тих, які, на мою думку, сприяють розвитку критичного мислення учнів, їх компетентностей, творчості.

LearningApps.org – онлайн-сервіс, який дозволяє створювати інтерактивні вправи з літератури. На сайті <http://learningapps.org/> можна детальніше ознайомитись із різними вправами та спробувати створювати власні [1].

Наприклад, для уроку в 5 класі під час вивчення теми «Хлопчик Зірка» Оскара Уайльда можна використати інтерактивну вправу на відтворення ланцюжка подій (хронології подій у творі).

Рис.1 «LearningApps»

Скрайбінг (від англ. scribe «розмічати») – нова техніка презентації, винайдена британським художником Ендрю Парком. Особливість скрайбінгу полягає в тому, що одночасно

залучаються різні органи чуттів: слух та зір, а також уява людини, що сприяє кращому розумінню та запам'ятовуванню. Саме ці особливості роблять скрайбінг одним із методів сучасних технологій, який допомагає доступно та легко пояснювати складний матеріал [2].

Буктрейлер (від англ. book – книга, англ. trailer – тягач, причіп) – короткий відеоролик за мотивами книги, кліп за книгою. Метою створення буктрейлера є спонукання до прочитання книги. Його особливістю є те, що розповідь про книгу подається в образній, інтригуючій формі. Для прикладу, буктрейлер, створений Логвиною Л. С. та її учнями:

1) Буктрейлер «Поліанна»

<https://drive.google.com/file/d/1zEKIs4XnNWA1kVk8911WRZdnKYENX8Jv/view?usp=sharing> [2].

Інтелект-карти – це зручна й ефективна техніка унаочнення мислення та альтернатива звичайному (лінійному) запису. Їх застосовують для формулювання нових ідей, фіксування та структурування даних, аналізу та впорядкування даних, прийняття рішень тощо. На відміну від лінійного тексту, карти знань не лише зберігають факти, але й демонструють взаємозв'язки між ними, тим самим забезпечуючи швидше й глибше розуміння матеріалу [1].

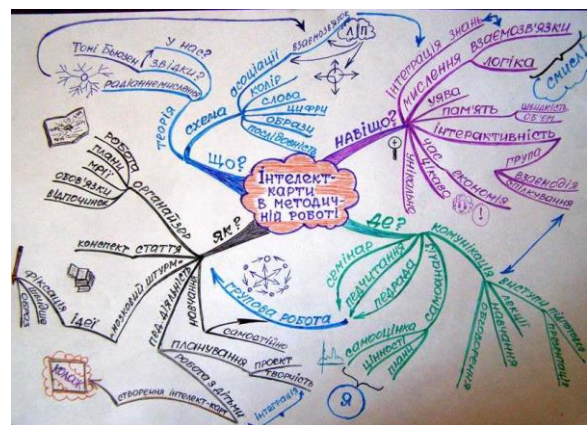

Рис.2 «Інтелект карта»

Однією з технологій, яка допомагає видозмінити традиційну технологію проведення уроку є технологія «**перевернутий клас**». Дана технологія являє собою педагогічну модель, в якій типова подача навчального матеріалу й організація домашніх завдань міняються місцями.

У ході інверсного навчання учень отримує знання самостійно, опрацьовує матеріал у власному темпі й готується до виконання завдань. Учитель, у свою чергу, в ході проведення занять за «перевернутою» технологією вже не може просто перевіряти засвоєння знань, тут вже потрібні

завдання на застосування отриманих знань, на визначення умінь і компетентностей.

Дуже доречні в «перевернутому» навчанні групові форми роботи та проекти. А головна цінність даної технології – це розвиток самостійності учня, уміння застосовувати отриману інформацію, розвиток аналітичної діяльності, системної роботи. Адже головне завдання сучасної школи – розвиток умінь і навичок до самоосвіти [5].

Метод *сторітелінгу*, або розповідання історій, що передбачає вкраплення власного або чужого досвіду, комунікацію та емоційне співпереживання. Донесення ідеї, а не лише інформації.

Учням пропонується обрати одного героя чи героїню з твору, який вони прочитали, та приготувати невеличкий виступ-розповідь на тему «Який я персонаж?». У виступ учень включає цікаві факти про героя, його пригоди і ту історичну епоху, про яку учні дізналися з твору. Мета цієї технології – допомогти учням більш повно уявити час та події, описані в літературному творі, проаналізувати й зіставити важливі факти, продумати структуру публічного виступу. [3].

Наприклад, під час вивчення роману «Острів скарбів» Роберта Стівенсона у 6 класі один із учнів виступає у ролі Джима Гокінса, який повідомляє про свої враження та переживання під час подорожі до острова зі скарбами.

Один із способів візуалізації текстової інформації – це *«хмара слів»*.

Кольорова хмара зі слів привертає погляд учня й змушує зосередитися на матеріалі. Цей вид роботи буде доречним на будь-якому етапі уроку. «Хмари слів» можна використовувати, демонструючи на екрані чи інтерактивній дошці, для фронтальної роботи з класом. Наприклад: у «хмару» записано тему уроку, яку учні повинні сформулювати самостійно.

Рис.3 «Хмара слів»

Лепбук (або скрапбук) – це новітній спосіб організації навчальної діяльності. Він являє собою книжку, в якій є багато кишеньок та конвертиків, що містять необхідний систематизований матеріал (у тому числі ілюстрований) для вивчення й закріплення знань з теми.

Лепбуки допомагають швидко й ефективно засвоїти нову інформацію і закріпити вивчене в пізнавально-ігровій формі [4].

«Фішбоун» дослівно перекладається з англійської як «скелет риби». Суть даного методичного прийому встановлення причинно-

наслідкових взаємозв'язків між об'єктом аналізу і факторами, що на нього впливають, вчинення обґрунтованого вибору.

Голова риби – це поставлене проблемне питання. Вздовж хребта риби записують основні теми, факти, поняття, які призвели до проблеми (верхні кістки) та факти, які підтверджують наявність сформульованих причин (нижні кістки). Хвіст риби – це відповідь на поставлене запитання,

узагальнення, висновки.

Рис. 4 «Фішбоун»

У наш час важко уявити сучасний урок без використання інформаційно-комунікаційних технологій. Тому такі, на перший погляд, уже звичні презентації та відео значно урізноманітнюють та полегшують підготовку до уроку та засвоєння учнями знань. Завдяки мультимедіа на уроках літератури можна:

- демонструвати репродукції картин та портрети письменників;
- здійснювати віртуальні екскурсії музеями світу, країнами;

- проводити словникову роботу;
- досліджувати поведінку літературного героя;
- працювати з уривками фільмів, мультфільмів;
- виразно читати твори [2].

За словами І. Небеленчук «сучасні комп'ютерні технології – велика допомога учителю літератури. Але ні в якому разі не можна перетворювати урок літератури на перегляд численних презентацій, фільмів тощо. Це лише інструментарій, засіб, який допомагає привернути увагу до художнього тексту. Адже урок літератури – це урок сприйняття мистецтва слова. І тому головними діючими особами мають бути авторський текст і читач» [6].

Висновки. Таким чином, можемо стверджувати, що під час вивчення літератури варто

активніше використовувати інтерактивні технології. Вони збільшують пізнавальну самостійність учнів та мотивують потребу розвитку їхньої читацької культури. Серед інтерактивних форм роботи на уроках зарубіжної літератури поширення набуває навчальна взаємодія учнів у парах, мікрогрупах, групах, що здебільшого застосовується під час пошуку та аналізу інформації, виконання практичних завдань, підготовки різноманітних форм роботи та творчих завдань. З метою надання школярам більших можливостей для спілкування, висловлювання власних почуттів домінантною формою навчання на уроках літератури в усіх класах мають бути інтерактивні технології навчання, під час яких виявляється рівень знань учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Використання інноваційних технологій при перевірці знань учнів на уроці зарубіжної літератури : веб-сайт. URL: <https://naurok.com.ua/vikoristannya-innovaciy-nih-tehnologiy-pri-perevirci-znan-uchniv-iz-zarubizhno-literaturi-75705.html> (дата звернення 29.04.2023). Назва з екрана.
2. Використання скрайбінгу та бук трейлерів в освітньому процесі : веб-сайт.URL: <https://alina09v.wixsite.com/mysite/buktrejleri> (дата звернення 29.04.2023). Назва з екрана.
3. Гричаник Н.І. Аналіз художнього твору як педагогічна проблема : педагогічний альманах, 2014. Випуск 24. С. 48-52.
4. Лепбук – нова форма організації для розвитку пізнавальної активності учнів і розвитку їхньої самостійності : веб-сайт. URL: <https://vseosvita.ua/library/lepbuk-nova-forma-organizacii-dla-rozvitku-piznavalnoi-aktivnosti-ucniv-i-rozvitku-ihnoi-samostijnosti-7915.html> (дата звернення 10.03.2023). Назва з екрана.
5. Москаленко А. А. Інноваційні технології на уроках зарубіжної літератури : 2019. С. 3-6.
6. Староста В. І., Гардубей М. В. Інтерактивні методи навчання : практичний аспект. Збірник наукових праць ЗОППО. 2017. №1. С. 2-3. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/16019/1/2017_1%2827%29_Starosta_Gardubey_Zaporizza.pdf (дата звернення : 06.03.2023). Назва з екрана.
7. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям. Вибрані твори : У 5 т. Т.2. Київ : Рад. школа, 1988. С. 304.

*Стаття надійшла до редакції
19 січня 2023*

ФОЛЬКЛОРИЗМ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЯК ДЕСКРИПТИВНИЙ КОД

УДК 821.161.2:398

СІЛКО ДІАНА

студентка філологічного факультету

Науковий керівник: канд. філол. наук **ПОХИЛЮК О. М.**

викладач Комунального закладу вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Анотація. У статті розглянуто, систематизовано та проілюстровано прояви фольклоризму в українській літературі як дескриптивний код, що дає можливість довести походження родо-жанрової та художньо-виразальної систем із синкретичних магічних текстів. Марковано передвісники формування цих систем. Встановлено основні прийоми, за допомогою яких здійснювався перенос уснопоетичних

елементів до художньої літератури. За посередництвом літературних творів відновлено контекст побутування деяких типів українських фольклорно-магічних текстів.

Ключові слова: фолькоризм, література, філогенез, дескрипція, код, синкретизм, замовляння.

Вступ. Питання про фольклоризм української літератури порушується час від часу, зазвичай в контексті одного твору або творів одного автора чи періоду. Заслужують на увагу дослідження «Фольклоризм як визначальний стильовий засіб в українській прозі першої половини ХІХ століття» Жанни Янковської, «Міфологічний фольклоризм в українській літературі початку ХХ століття (на матеріалі творів Ольги Кобилянської, Михайла Коцюбинського, Лесі Українки)» Руслана Марківа, «Фольклоризм козацьких літописів: джерела і художній дискурс» Тетяни Пастух. Однак комплексного дослідження фольклоризму як дескриптивного коду української літератури досі не було здійснено. При цьому достатньо взяти літературні твори, віднайти у них магічні тексти, реконструювати обрядовий контекст та співставити із фольклорними творами, тобто реалізувати філогенетичний принцип аналізу компаративним шляхом, чого не було здійснено у названих вище публікаціях.

У дискурсі української літератури різних періодів помітне домінування того чи іншого типу фольклоризму. Так, наприклад, давній літературі притаманне вкраплення оригінальних фольклорних творів, мотивів, образів із орнаментальною метою. У добу романтизму внаслідок зближення уснопоетично та літературної традицій відбувалася стилізація авторських творів під фольклорні завдяки запозиченню сюжетів та символів. У ХХ ст. осмислення фольклору стає ґрунтовнішим і набуває більш вигадливих форм, що вимагають глибокого знання української культури, зокрема міфології, і розуміння національної картини світу. У літературі ХХІ ст. фольклоризм літератури найчастіше набуває форми символу, який можна дешифрувати безкінечно. Однак і досі залишається поза науковою увагою питання про походження самих цих художніх засобів, які виступають містками між фольклором та літературою. Цю теоретичну проблему можемо пов'язати із недостатнім дослідженням найдавнішого синкретичного за своєю природою корпусу фольклору, а саме магічних текстів.

Замовляння як фольклорні тексти досі ставали об'єктом дослідження передусім у зв'язку

зі своїм призначенням. Диференційовані за цією ознакою, вони були об'єктом досліджень поверхових і не розглядалися як архаїчні витoki родожанрової системи українського фольклору та літератури, і, тим паче, як прародителі художньо-зображальних засобів. На сьогодні не знайдено жодної публікації щодо функціонування народно-магічних текстів у літературних текстах. Тому постановка проблеми постає складним, але цілком посильним завданням. Цим зумовлена *актуальність* обраної теми.

Мета статті – описувати фольклорний код в українській літературі. Основними завданнями дослідження є: з'ясування специфіки переродження замовлянь в інші фольклорні та літературні жанри, визначення критеріїв наукового підходу до вивчення проблеми художньої інтерпретації замовлянь в літературних творах, характеристика причин, які зумовлюють формозмістову мінливість магічних жанрів та можливість використання їх у літературі.

З огляду на те, що магічні тексти є архаїчними і синкретичними (дородовими, дожанровими), постає питання про їхню роль у становленні сучасної типологічної системи класифікації художніх вербальних творів. Для цього розглянемо детальніше структуру магічного тексту. Оскільки магія відрізняється від інших галузей культури своїм практичним призначенням, основною розрізнявальною рисою її назвемо *інтенцію (намір)*. Водночас оскільки магія належить до культури, їй притаманна і *художність*. Таким чином виходить, що магічні формули – це художньо оформлені наміри. У такому найзагальнішому вимірі під це визначення підпадає замовляння, структуру якого В. Жайворонок визначає як вступ (зачин), побажання, порівняння реального з ідеальним, закінчення (закріплення) формули [3, с. 234]. У такому повному вигляді замовляння відомі нині рідко. Такі «класичні» тексти типувалися зазвичай за своїм призначенням на лікувальні, любовні, господарські, демонологічні, тобто вирішували найпростіші і найзрозуміліші завдання: позбавити хвороби, привернути чиюсь увагу, встановити необхідні стосунки із надприродними силами тощо.

Через контакти із іншими народами,

наприклад, із греками, на територію Київської Русі проникали нові мотиви і уявлення. Так, наприклад, за допомогою договорів русів із греками привнесені були клятви і присяги, тобто звичай свідчитися іменем бога або чимось дорогим (наприклад, власним життям чи здоров'ям). Людський мозок неможливо начисто переписати в одну мить під новий світогляд, тому усі такі нашарування утворювали палімпсести у свідомості українців. У зв'язку з цим відколовся «зачин» замовлянь і дав початок божбі («*Богом свідчусь, що сьогодні з ним і не говорила*» [1, с. 401]), клятвам («*Богом тобі кленуся, що я не хотів*» [1, с. 34]), присягам («*Якщо ми не дотримаємо попереду сказаного... то будемо прокляті богом, в якого віруємо, в Перуна і в Волоса, бога худоби, і хай зробимося жовті, як золото, і будемо посічені власною зброєю*» [5, с. 45]), які сконцентрували семантику цілого замовляння до кількох слів. Із християнством був привнесений мотив розплати (відплати) за погані та хороші вчинки, що відкололо від замовлянь компонент «побажання» (добре чи зле, залежно від суб'єктивної оцінки чийось вчинків). Часто з ним фіксується й компонент «порівняння реального з ідеальним», який традиційно слугує основним «механізмом» дії магії. Звідси ж беруть початок і етикетні формули, які мали на меті соціотворчу функцію.

Паралельно із християнськими нашаруваннями витіснявся зі свідомості у підсвідомість утилітарний елемент (інтенція), перетворюючись залежно від рівня естетичності на забобони, календарно-обрядову, родинно-обрядову творчість тощо. Таким чином на перший план виходила орнаментальна функція словесних творів. Людський фактор зробив своє діло і у процесі змагання талантів література стала авторською. За великого нагромадження різноманітних текстів виникла потреба у їхній класифікації і виявилось, що існує кілька родів літератури, безліч жанрів, проте не слід забувати, що всі вони постали із синкретичного замовляння.

Живучість та здатність до численних трансформацій замовляння зумовлені тим, що в них закладено достатньо продуктивні моделі мислення, актуальні і зараз. Ці моделі естетичного мислення ми називаємо тепер тропами. Серед них виділимо персоніфікацію, паралелізм, метафору, символ, відомі магії і широко представлені в її текстах. Так, наприклад, персоніфікували хвороби, місяць, зорі, сонце тощо з метою

встановлення з ними «людських» договірних стосунків: «*Золотниче, золотниче, добрий чоловіче! Ти тут не уживай, червону кров не спивай! Іди на Чорне море, там, де ніхто не ходить, де кури не запівають, де люди не зачувають, де дзвони не надзвонюють, де голос не заносять. Там для тебе чорні столи чорними скатертями застелені, чорні миски, чорні ложки накладені, чорна страва насиплена. Там то уживай, та й сюди до Івана не вертай! Бо тут сидить Михаїл на воротях у червоних чоботях*» [4, с. 129].

Паралелізм був і є стрижневим принципом магичного тексту, реалізованим часто у формі зіставної конструкції «*як..., так би й...*»: «*Ти, місяцю, Адаме, молодик: Питай ти мертвих і живих: у мертвого зуби болять?*» – «*У мертвого зуби ніколи не болять: кості задубили, зуби заніміли, ніколи не будуть боліть*». – «*Даруй, Господи, щоб і у мене, раба Божого, народженого, молитвяного, хрещеного зуби заніміли, ніколи не боліли!*» [2, с. 6]

Метафора як словосполучення у переносному значенні є нормою для магичного тексту, виходячи з міркувань щодо персоніфікації. Вербальний символ як замітник матеріального предмета у магії набуває особливого значення. Таким чином, основні сучасні тропи функціонували вже у дохристиянських архаїчних магичних текстах. Тому не викликає подиву той факт, що ці художні засоби й стали тими «містками», які з'єднали фольклор у його класичному розумінні із авторською літературою. Тоді розуміння фольклоризму літератури як дескриптивного коду набуває актуальності, оскільки розкриває глибини до релігійної синкретичної картини світу носіїв мови.

Оскільки розгляд фольклоризму як коду може бути сегментований за функціональними рівнями на сюжетне запозичення, формозмістове наслідування, використання фольклорних тем, ідей, мотивів, переосмислення архетипів в образній системі твору, символічне переосмислення фольклорних міфологічних першоелементів, необхідне розуміння самих принципів магичного мислення, які реалізуються передусім в поняттях персоніфікації, паралелізму, метафори, символу як *естетичних маркерів*. Розглядаючи у кожному з основних етапів засвоєння літературою фольклору – стилізації, психологічній інтерпретації фольклорних мотивів, переосмисленні народної міфології –

вищезазначені естетичні маркери, ми зможемо реконструювати живе народне побутування замовлянь як контекст, що, в свою чергу, дасть можливість глибше осягнути функцію того чи іншого естетичного маркера у тому чи іншому творі. Завдяки цьому все, що у сучасному літературознавстві називається індивідуально-авторською літературно-психологічною інтерпретацією фольклорного джерела, може бути описане через декодування фольклорно-магічних маркерів як архаїчних естетичних моделей мислення.

Висновки. У результаті проведеного дослідження було вирішено поставлені на його початку завдання. З'ясовано специфіку

переродження замовлянь в інші фольклорні та літературні жанри, що пояснюється синкретизмом магічних текстів, який робить їх високо адаптивними та варіативними. Критеріями наукового підходу до вивчення проблеми художньої інтерпретації замовлянь в літературних творах названо естетичні маркери персоніфікації, паралелізму, символу, завдяки яким можна реконструювати філогенетичний контекст. З огляду на це, причинами, які зумовлюють формозмістову мінливість магічних жанрів та можливість використання їх у літературі, названо передусім ці ж естетичні маркери як продуктивні і досі моделі магічного та естетичного мислення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Драматичні твори: антологія / уклад. О. М. Савченко. Київ : Елібре, 2008. 608 с.
2. Ефименко П. Сборник малороссийских заклинаний. Москва : Катков и Ко, 1874. 70 с.
3. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : Словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 703 с.
4. Москаленко М. Н. Українські замовляння. Київ : Дніпро, 1993. 307 с.
5. Чижевський Д. І. Історія української літератури (від початків до доби реалізму) / Дмитро Іванович Чижевський. – К. : Видавничий центр «Академія», 2003. – 568 с. – (Альма-матер)

*Стаття надійшла до редакції
14 квітня 2023*

ФОЛЬКЛОРНІ ОБРАЗИ ТА МОТИВИ У ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

УДК 821.161.2.09 шевченко:398

ЯКОВЕНКО ТЕТЯНА

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри української філології
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

ФОРОСТЯНА КАТЕРИНА

*здобувачка освітнього ступеня «бакалавр»
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

Анотація. У статті розкривається вплив українського фольклору на творчість Тараса Шевченка, аналізуються його твори в аспекті поетики народної творчості та міфологізації України, досліджуються особливості творення українського національного міфу заради пробудження національної самоповаги у своїх співвітчизників.

Ключові слова: Тарас Шевченко, література, Кобзар, твори, поет, український національний міф.

Актуальність. Тарас Григорович Шевченко — центральна постать українського літературного процесу XIX ст. Його творчість мала вирішальне значення в становленні й розвитку нової української літератури, утвердивши в ній загальнолюдські демократичні цінності та піднісши її до рівня передових літератур світу. У своїй поезії Шевченко

звернувся до тем, проблем та ідей (соціальних, політичних, філософських, історичних, художніх), які до нього ще не порушувалися в українській літературі або порушувалися надто несміливо й соціально обмежено. Його поетична творчість міцно корениться в природному ґрунті народної пісні, з якої виросло все українське письменство

нової доби. В душі тодішніх поглядів на значення фольклору на роль і пряме покликання "співця", що відображає "душу народу", яка знайшла свій найдосконаліший вираз якраз у народній творчості, Шевченко й був проголошений воістину "цілком народним".

Актуальність цієї статті зумовлена необхідністю нового прочитання поезії Тараса Шевченка в дискурсі усної народної творчості з метою поглиблення сучасної рецепції творчості Великого Кобзаря.

Аналіз наукових досліджень. Проблемі дослідження фольклорних образів та мотивів у творчості Тараса Шевченка значну увагу надано у працях І.Дзуби, Ю.Івакіна, П.Кралука, С.Федоренко та ін. Зокрема відображення подільських вражень у поезії Т.Шевченка досліджували П.Лісовий, Я.Поліщук, Є.Назаренко. Фольклор і специфіка ранньої поетичної творчості Т. Шевченка аналізували Є.Шаблювський, Ярмоленко Н. На даний час ця проблема перебуває в активній фазі вивчення. Більшість сучасних дослідників розглядають її як один з потужних чинників розвитку новітньої української поезії.

Мета публікації полягає у дослідженні поезії Т.Шевченка в аспекті впливу усної народної творчості на його поетичний світ в точки зору сучасності.

Виклад основного матеріалу. Безсмертна творчість великого поета й художника, революціонера-демократа Т. Г. Шевченка увійшла в золотий фонд української прогресивної культури. На його творчій спадщині виховувались цілі покоління українських письменників. В особі Шевченка його сучасники та письменники наступних поколінь бачили виразника дум і прагнень народу, натхненника в революційній боротьбі за визволення знедолених мас з-під соціального і національного поневолення. Наслідуючи бунтівне слово великого вчителя, вони далі розвивали його давні традиції в українській літературі — традиції реалізму, народності, демократизму й гуманізму.[3, 34 с.] Збагачуючи українську літературу новими життєвими темами й ідеями, Шевченко став новатором і в пошуках нових художніх форм та засобів. Автор "Кобзаря" виробляв і утверджував нове художнє мислення. Його значення в розвитку передової вітчизняної суспільної думки, соціальної і національної свідомості народу не менше, ніж в історії поезії.

Ще за життя Шевченка було помічено й переконливо доведено, що його поетична творчість міцно корениться в природному ґрунті народної пісні, з якої виросло все українське письменство нової доби; зокрема, після того, як романтизм підняв народну словесність на рівень творчого зразка, майже ідеалу. В душі тодішніх поглядів на значення фольклору на роль і пряме покликання "співця", що відображає "душу народу", яка знайшла свій найдосконаліший вираз якраз у народній творчості, Шевченко й був проголошений воістину "цілком народним".

Глибоку внутрішню спорідненість з фольклором Тарас Шевченко відчував ще з раннього дитинства. Ще хлопчиком Тарас полюбив чарівну народну пісню, чув від кобзарів думи та історичні пісні, які знайомили його з героїчним минулим рідного краю. Дитячі враження залишили глибокий слід у свідомості Шевченка й мали величезний вплив на формування його особистості й на всю творчість. Уже в дитинстві він відчув на собі, що таке кріпацтво, сваволя поміщиків, знущання сильного над слабким, голод, сирітство й виснажлива праця. Героями його перших малярських і поетичних творів стануть прості люди, образи яких сповнені фольклорних рис. Щирим співчуттям і трепетною любов'ю сповнені його картини, що принесуть йому перші успіхи в Академії мистецтв - срібні медалі за картини "Хлопчик-жебрак, що дає хліб собаці" (1840), "Циганка ворожка"(1841), "Катерина" (1842). Його перші поетичні спроби теж наскрізь пронизані фольклорним духом. Вірші, що увійшли до його першого "Кобзаря"(1840) стали свідченням органічної єдності поета з поетичною стихією його народу.

Це була подія величезного значення не тільки в історії української літератури, а й в історії самосвідомості українського народу. Хоча "Кобзар" містив лише вісім творів ("Думи мої, думи мої", "Перебендя", "Катерина", "Тополя", "Думка — Нащо мені чорні брови", "До Основ'яненка", "Іван Підкова", "Тарасова ніч"), усе ж він засвідчив, що в українське письменство прийшов поет великого обдаровання. Такої непідробної природності, щирого ліризму й художньої майстерності українська поезія ще не знала. Пізніше І. Франко писав: "Поява Шевченкового "Кобзаря" 1840 р. в Петербурзі мусить уважатися епохальною датою в розвою українського письменства, другою після "Енеїди" Котляревського. Ся маленька книжечка відразу відкрила немов новий світ поезії, вибухла

мов джерело чистої, холодної води, зяєніла невідомою досі в українському письменстві ясністю, простою і поетичною грацією вислову". Враження, яке справив "Кобзар", підсилюється, коли наступного року вийшла історична поема Шевченка "Гайдамаки" (написана в 1839-1841 рр.). Цими творами захоплювались Г.Квітка-Основ'яненко, М.Костомаров, П. Гулак-Артемівський, студентська молодь. Критичні відгуки на "Кобзар" і "Гайдамаки" були, за окремими винятками, позитивними. Майже всі рецензенти визнали поетичний талант Шевченка, хоча деякі консерватори докоряли, що він пише українською мовою..

У 1844 р. вийшло друге видання "Кобзаря". Усі ці твори належать до раннього періоду творчості Шевченка, коли він виключно заманіфестував себе як поет "мертвого" українського слова й "громади в сіряках".

В основі творів фольклорно-історичної течії лежать народні думи, історичні пісні, їхні героїзовані персонажі по-різному поєднані з інонаціональними фольклорними та літературними типами (оссіанівським, гайдуцьким, ідеалізованим козацьким української школи в польській літературі, байронічним тощо). Не йшлося про художнє дослідження минушини, а про її міфологізацію — вираження національного духу, створення українського національного міфу заради пробудження національної самоповаги або хоча б національної туги за минулим.

Шевченко нікого не наслідує. Творчо перетопивши в собі численні історичні, фольклорні, літературні джерела кількох слов'янських літератур, він далеко відривається від попередників міццю поетичного таланту, відчуттям органічної спорідненості з козацтвом та гайдамацтвом, побратимства з ним. Це дає йому змогу відтворити цілу симфонію настроїв, загальний дух Січі лаконізмом, точністю, стислістю й милозвучністю мови та вірша, "геніальною пластичністю" та "сміливістю поетичних помислів-образів" (П. Зайцев), бурхливістю співпереживання з тим, що зображує.

Яскраво виявляється неповторна художня індивідуальність поета з тільки йому властивими образним мисленням, стилем, колом улюблених тем, мотивів і образів; їхній синтез маємо в індивідуально шевченківському різновиді елегії— "Думи мої, думи мої...", написаної як програмовий вірш першого "Кобзаря", де вперше яскраво постає образ ліричного героя-поета з автобіографічними

моментами власної долі (сирітство, самотність, чужина) й виразно окресленими поетичними темами, що його хвилювали: ліричною темою кохання й героїчною темою козацької слави,— тобто власною творчою програмою.

Народні перекази й пісні були основним джерелом романтичної героїко-історичної епопеї "Гайдамаки", присвяченої Коліївщині— антифеодальному повстанню (1768) на Правобережній Україні проти польської шляхти (використав поет також історичні праці й художні твори українських, російських і польських істориків і письменників про Коліївщину). В умовах кріпосницької Росії поема, в якій возвеличувалося народне повстання проти соціального, національного й релігійного гноблення, сприймалася як політичний твір. Головним героєм поеми є повсталий народ, узагальнений образ якого конкретизований в індивідуальних образах-персонажах Яреми, Гонти, Залізняка, Волоха та ін. Сюжетна лінія наймита Яреми — рядового учасника Коліївщини — це історія того, як народне повстання розпрямило пригноблену людину, в якій в боротьбі за волю "виросли крила".

Другий видатний твір цього періоду — поема "Катерина", в якій поет уперше звертається до розробки сюжету про жінку-страдницю, покритку. Поема побутова за тематикою, етологічна за проблематикою, причому в основі передусім морально-етичного конфлікту поєднано національний та соціальний плани. Між літературними попередниками — європейська міщанська драма й сентиментальна повість (мотив кохання пана й "простолюдинки" з трагічним кінцем), байронічна поема— європейська й слов'янська (мотив кохання туземки з чужинцем, ліризм розповіді, особливості композиції та стилю). Ранній Шевченко — поет-романтик. Це романтизм протесту проти існуючої дійсності, в основі якого — мрії поета про кращу долю народу й утвердження його права та права окремої людини на свободу. У поезіях Шевченка знаходимо розробку образів і мотивів, характерних для його попередників (образи народного співця, козака, гетьмана, могили тощо). Оригінальність Шевченка-поета визначає не тільки його величезний і неповторний талант, а й соціальна позиція співця поневоленого українського народу. Романтичний герой раннього Шевченка— це насамперед борець за волю — Тарас Трясило ("Тарасова ніч"), Підкова ("Іван Підкова"), Гонти, Залізняк, Ярема ("Гайдамаки"), Гамалія ("Гамалія"). "Романтизм

його,— писав Євген Маланюк,—завжди проектується на реальну Україну, він має сталий контакт з дійсністю, з пейзажем, з історією, з долею народу. Був це романтизм, що знайшов своє адекватне органічно-реальне втілення. ... Романтизм Шевченка— завдяки національній повнокровності поета— був завжди доведений до кінця, опуклий, яскравий, живий і реальний".

Висновки. Отже, у поезіях Шевченка знаходимо розробку образів і мотивів, характерних для його попередників (образи народного співця, козака, гетьмана, могили тощо). Романтизм Шевченка позбавлений містичних і казково-екзотичних мотивів, настроїв жаху, невиразно-абстрактного красномовства, туманної загадковості. Його фантастика— фольклорно природна, лагідна, є органічною народному побуту; характери його героїв, навіть гіперболізовано пристрасні й сповнені

контрастів,— усе ж не є відчужено індивідуалістичними, а природно виростають із народного середовища. "У ранній творчості Шевченка фольклорні образи, мотиви, типи відразу, вже "на корені", романтизуються", "або, навпаки, мотив романтичний фольклоризується" [9, С. 69, 70.]. З традиціями української і російської літератур Шевченка пов'язують насамперед розуміння високого суспільного призначення поезії, громадянське трактування історичної теми, "учительна" настанова пробудити в читача соціальну й національну свідомість. Однак будь-які впливи — літературні й фольклорні — входять у поезію Шевченка творчо переосмисленими. Вже його твори є новаторськими. Оригінальність Шевченка-поета визначає не тільки його величезний і неповторний талант, а й соціальна позиція співця душі українського народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Дзюба І. Тарас Шевченко. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 2005. – 704 с.
2. Зайцев П. Життя Т. Шевченка. - Париж-Нью-Йорк-Мюнхен, 1955. – 356 с.
3. Івакін Ю. Нотатки шевченкознавця., К., 1986. – 398 с.
4. Крالیук П. Волинь та Поділля в житті Тараса Шевченка: Монографія, оповідання. – Луцьк, ПВД «Твердиня», 2007. – 108 с.
5. Лісовий П. Т. Г. Шевченко і подільська літературна школа 50-60 років XIX ст. Т. Г. Шевченко і Поділля: Тези доповідей науково-практичної конференції, присвяченої 175-річчю від дня народження Т. Г. Шевченка. – Кам'янець-Подільський, 1999. – С. 21-23.
6. Назаренко Є. Про датування відвіданя Т. Шевченком Кам'янця Шевченко і Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1999. – С. 226-229.
7. Поліщук Я. Художнє осмислення вражень Подільсько-Волинської подорожі у творчості Тараса Шевченка. Т. Г. Шевченко і Поділля: Тези доповідей науково-практичної конференції, присвяченої 175-річчю від дня народження Т. Г. Шевченка. – Кам'янець-Подільський, 1999. – С. 11-13.
8. Сваричевський А. На прекрасній Подолії. Сторінки подільської Шевченкіани. – Хмельницький, 2001. – 141 с.
9. Смаль-Стоцький С. Шевченкова етика («Варнак», «Марина», «Між скалами неначе злодій...», «Якби тобі довелось...», «Якби ви знали, паничі») Смаль-Стоцький С. Тарас Шевченко. Інтерпретації. – Черкаси: Брама, 2003. – С. 160-172.
10. Федоренко С. Т. Г. Шевченко у Кам'янці-Подільському (вересень-жовтень 1846) Шевченко і Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1999. – С. 229-235.
11. Федоренко С. Т. Г. Шевченко по дорозі до Кам'янця (вересень 1846) Шевченко і Поділля. – Кам'янець-Подільський, 1999. – С. 221-226.
12. Шевченко Т. Кобзар. – К., 1977. – 547 с.
13. Ярмоленко Н. Фольклор і специфіка ранньої поетичної творчості Т. Шевченка Тарас Шевченко і європейська культура. – К.: Черкаси, 2000. – С.123-13

*Стаття надійшла до редакції
25 січня 2023*

ОБРАЗНИЙ СВІТ ПОЕМИ МАКСИМА РИЛЬСЬКОГО

«МАНДРІВКА В МОЛОДІСТЬ»

УДК 821.161.2-1.09 рильський

ЯРЕМЕНКО ЯРОСЛАВА

студентка філологічного факультету Комунального закладу вищої освіти

«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Abstract: *Poet, translator, scientist, public figure Maksym Tadeyovych Rylskiy is a true chronicler of the tragic era of the history of the Ukrainian people of the 20th century. The synthesis of individual and universal beginnings in the poems of the neoclassical poet, the image of a person with the consciousness of a citizen, whose lyrical self consciously represents its genetic code, are the pillars of Maksym Rylskiy's originality. The article examines the figurative world of Maksym Rylskiy's poem "Journey to Youth" in terms of the conceptual foundations of the formation of his poetic talent in its neoclassical and symbolist expression in the context of the artist's biography and the development of Ukrainian spoken word art of the 20th century.*

Keywords: *historicism of creativity, autobiography, absolute creative freedom, aesthetics of "great simplicity", Ukrainian neoclassicism, evolutionist culture.*

Актуальність. Оптимістична концепція творення портрету людини на тлі доби, поєднання розлогих, емоційних роздумів та любовних переживань, що характеризують поему Максима Рильського "Мандрівка в молодість", заслуговують на особливе пошанування та вивчення в системі шкільної освіти. Однак, поема не отримала належного поцінування через ряд причин, зокрема й ту, що довгий час в підрадянській Україні було не дозволено реабілітувати чисто мистецькі, політично незаангажовані твори видатних митців. Зважаючи на недостатню з'ясованість проблеми висвітлення образно-структурного та естетичного змісту поем Максима Рильського, тема дослідження: «Образний світ поеми Максима Рильського «Мандрівка в молодість», безперечно, є актуальною.

Аналіз наукових досліджень. Дослідженням творчості Максима Рильського, зокрема його поеми «Мандрівка в молодість» активно займалися відомі українські літературознавці, такі як В. Агеєва, Л. Булаховський, М. Зеров, В. Зінич, І. Ільєнко, В. Костюченко, В. Левицька, В. Неділько, Л. Новиченко, Б. Остапенко, Д. Павличко, Т. Яценко та інші, що розглянули біографічні, народознавчі, фольклорні та релігійні аспекти поезики Максима Рильського. Творчість видатного українського майстра слова і нині є предметом актуальних наукових обговорень і дискусій, що й зумовлює доцільність даної статті [3, с. 56].

Мета публікації полягає у цілісному висвітленні образного та філософського світу поеми Максима Рильського "Мандрівка в молодість" та значення його творчості для розвитку української сучасної літератури

Виклад основного матеріалу. Максим Тадейович Рильський – один з найвидатніших поетів ХХ сторіччя. Його творчість відзначається різноманітністю тем і образів. У ній відбилися найкращі українські народні традиції, які у поєднанні із оригінальною образністю поета витворили яскраву особистість в історії української літератури ХХ ст. Поет, перекладач, вчений, громадський діяч, він все своє життя присвятив служінню рідній культурі. Поезія Максима Рильського – зразок високої політичної культури, яка акумулює в собі кращі традиції української та європейської літератури в цілому. Як перекладач Максим Рильський є основоположником української школи перекладу. Як вчений, він упродовж двадцяти років очолював Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії. Його поетична творчість відзначається багатством тем, жанровою різноманітністю, досконалою технікою вірша. Кращим поетичним творам Рильського, великого майстра і чарівного володаря слова, властива мудрість простоти і дохідливості. У них висвітлено життя й діяльність людини, її найскладніші почуття та переживання відтворені з легкістю і невимушеністю народної пісні. Все це характеризує Рильського як справжнього народного письменника і забезпечує все зростаючий успіх його творам [2, с. 80].

На долю Рильського випав страшний та жахливий життєвий досвід. На початку 1920-х, письменник ледь не загинув у Болотянній Лукрозі, що під Києвом, де він вчителював і його мали вполювати чекісти. Згодом, у 1930 році його саджають у в'язницю, а потім, у період війни, Рильський пише свою дуже зворушливу і правдиву

біографічну поему «Мандрівка в молодість», яка стане однією з найкращих поем ХХ століття.

У ній поетові, відірваному від України, схотілося з усією щирістю розповісти про початок свого життєвого шляху, про ту пору, коли він жив, як «сучасності короткозорий син», коли, за його визнанням, його світогляд був сумішшю ліберального демократизму батьків з впливами «занепадницьких» гуртків «золотої молоді». Поет не виправдовував цього, але й не осуджував. Про своє дитинство і юність він розповів так, нібито прожиті роки не перетворили його самого на "нову людину" радянської доби. Панівним у поемі стало почуття безмежного гуманізму і всепрощення. Але тогочасне матеріалістичне розуміння дійсності вимагало партійності в оцінках і виключало об'єктивістський підхід до життя, тому поема не раз піддавалася грубій критиці [1, с. 47].

Поетичний світ Максима Рильського вчувається у суворому зверненні до найвищого суду, перед яким постав ліричний герой «Мандрівки в молодість»:

«Чи в час, коли твої сивіли скроні,
 Ти міг сказати, що перша сивина
 Не тільки вицвіт дикої погоні
 За радістю, яка себе лиш зна,
 За піснею, яка тобі лиш мила?
 Чи у твоїм доробку хоч одна
 Сторінка є, що кров'ю обкипіла?» [4, с. 169].

Варто відзначити, що й оповідні стратегії, і просторово-часова організація, й основні засади творення автобіографічного міфу в «Мандрівці в молодість» де в чому схожі з художніми інтенціями Довженкової «Зачарованої Десни». Міфологія земного раю в обох текстах конструється головним чином через звернення до спогадів дитинства й поетизацію природи. За Максимом Рильським, людині не уникнути спокус і гріхопадінь, але, попри все, життя очищується, підноситься й набуває небуденного сенсу завдяки мистецтву, незрадливому служінню своєму талантові.

Сюжет «Мандрівки в молодість» закріплюється поверненням до визволеної Романівки, до рідних могил, до раю дитинства, до витоків творчості. Саме тут герой має сподівання на поновлення вселенської гармонії у світі, який ніби трохи налагодився, одужав після страшних викрутів і вивихів знавіснілої історії, – і з'являється образ світового дерева й мотив вдячності долі, яка вберегла поета у тяжких випробах доби. З певністю

стверджуючи незмінність філософських засад, спадкоємність культурно-естетичних поглядів, адже вся риторика 1930-х рр. була вимушеною поступкою грубому зовнішньому примусові, доволі складно окреслити власне стильову еволюцію поета [5, с. 28].

Отож, найсвітліші хвилини з минулого, пристрасне бажання увічнити їх у слові, врятувати од забуття, перетворити особистий досвід на повноцінну частину досвіду національної української культури диктуються у творчості Максима Рильського передвоєнного та воєнного періоду ще й психологією старшого віку, коли в часто минулому тільки й можна було знайти і віраду, й ліки на завдані рани, і відчуття беззнайдення, цілісності власного життєпису, спасенної неперервності безжально крайного жорстокою історією на непокєднувані шматки індивідуального емоційного досвіду.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, розрив між реальним біографічним досвідом і його художньою репрезентацією для покоління Максима Рильського особливо травматичний, адже він поглиблювався повсякчасним культурним насильством. І представляючи у творчості 1940–1960-х рр. власну ідеальну біографію, «виправляючи» її, поет здійснює ще й автопсихоаналітичну процедуру, переписуючи до того ж і саму історію, якою вона могла і мала б бути за щасливіших обставин національного буття, по змозі повертаючи викреслені з неї факти, замовчані культурні звершення [6, с. 98].

В «Мандрівці в молодість» згаданий засіб іронічного дистанціювання – крізь прожиті десятиліття – від часами наївних, а часами й ілюзорно-фальшивих захоплень дитинства та юності так само, як і в ліриці 1940-х, уможлиблює введення у розповідь історичної, навіть і побутової конкретики, а відтак і зниженої чи просторічної лексики, коли вірогідність представлення пізнаваних речей, настанова на реалістичну предметність водночас посилює й читацьку довіру до опису емоцій, переживань, усього індивідуального досвіду ліричного героя.

Отже, саме «Мандрівка в молодість» видатного українського поета Максима Рильського засвідчили опанування нової стильової манери, істотно відмінної від неокласичного письма часів «Синьої далечини» чи «Тринадцятої весни».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Волкова М. Тема рідного краю в творчості Максима Рильського. Острог: ВНУ "Острозька академія", 2014. 47 с.
2. Коваль М. Максим Рильський: життя, творчість, мистецтво. Київ: Либідь, 2003. 80 с.
3. Павличко Д. Велетень української культури 20 ст. Максим Рильський. *народна творчість та етнографія*. 2004. Т.11, № 3. С. 54 – 57.
4. Рильський М. Мандрівка в молодість: Поема. Київ: 1933.156-171 с.
5. Стрілець В. Художня система Максима Рильського: вірші різних років. Київ: *Наукова думка*. 2011. С. 23-35.
6. Черняк В. Світ Максима Рильського: Нариси про поета та його творчість. Київ: Факт, 2011. 98 с.

*Стаття надійшла до редакції
01 травня 2023*

**ФЕНОМЕН І КУЛЬТУРОЛОГІЧНА МІСІЯ
ПРОЄКТУ «MUSICA SACRA UKRAINE: ПАРТЕСНИЙ ВИМІР**

УДК 783(477)+784

ЛЮБЧИК КАТЕРИНА

студентка факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва

Науковий керівник: канд. пед. наук АГЕЙКІНА-СТАРЧЕНКО Т.В.

викладач КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Постановка проблеми. Останнім часом мистецька спільнота все активніше та чіткіше ставить питання національної ідентифікації. З кожним роком з'являється все більше проєктів та подій, що вивчають унікальні зразки і шукають ті неповторні особливості, які відрізнятимуть українську культуру, зокрема хорову, від пострадянського простору. Одним з таких проєктів є «Musica Sacra Ukraina: партесний вимір» від формації Open Opera Ukraine, яка займається популяризацією українського багатоголосного (партесного) співу XVII століття.

Мета статті. На прикладі аналізу проєкту «Musica Sacra Ukraina: партесний вимір» привернути увагу якомога більшої кількості виконавців та слухачів до малодослідженого спадку українського бароко – партесних концертів.

Виклад основного матеріалу. Український партесний спів – одне з найбільших досягнень національного мистецтва доби Бароко. Кандидатка мистецтвознавства, доцентка кафедри старовинної музики Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського, наукова консультантка, співаторка програми, лекторка проєкту «Musica Sacra Ukraina: партесний вимір» Євгенія Ігнатенко наголошує, що партесний спадок є вагомою часткою української музичної культури XVII-першої половини XVIII століть. Науковиця констатує, що, на жаль, цей спадок досі є малознаним, недостатньо дослідженим і

малодоступним для виконавців і слухачів. Переважна частина партесних творів перебуває в архівах, чекаючи на розшифрування, наукове опрацювання і видання. За свідченням Є. Ігнатенко нині з київської колекції партесних рукописів розшифровано, опрацьовано і видано менше 10 % творів. Те, що видано завдяки зусиллям науковців – Ніни Герасимової-Персидської, Мирослава Антоновича, Євгенії Ігнатенко, Наталії Плотнікової, Ірини Герасимової, Ольги Шуміліної – переконує в тому, наскільки прекрасною, досконалою і актуальною є українська партесна музика. Саме це й надихнуло засновників створити проєкт «Musica Sacra Ukraine: партесний вимір». В інтерв'ю відомої української музичної журналістки Аліни Плахтієнко оджна зі співорганізаторів проєкту Є. Ігнатенко зазначила його мету так: «Ми хочемо зробити цю музику сучасною і актуальною – у сенсі знаною і зрозумілою частиною нашого музичного життя» [4].

«Musica Sacra Ukraine: партесний вимір» – перший проєкт, який об'єднав у співпраці науковців, музикантів, музичних журналістів та різноманітні культурні інституції, в результаті чого вдалось дослідити низку музичних творів – від етапу розшифрування рукописів до їх виконання. Хорові партії (поголосники) записувались київським знам'ям (квадратною нотацією), а текст – скорописом (тип письма, для якого характерне зв'язне написання літер у слові та велика кількість лігатур). Оскільки всі твори в архівах зберігаються

за окремими партіями, усі партії (партеси) після розшифрування тексту «збиралися разом» в цілісну партитуру. Згодом йшов найважчий етап у роботі – виправлення помилок переписувача. Часто зустрічаються розбіжності у тексті, неправильно написані вступи голосів або ж взагалі недописані такти. Саме тому процес розшифрування твору може бути довготривалим, адже потрібно орієнтуватись в стилі та музичній теорії того часу, враховувати словесний текст, тональний план, фактуру обраного твору [2]. Тобто, для того, щоб хоровий твір зазвучав, необхідна дослідницька робота цілої групи спеціалістів – мистецтвознавців, істориків, мовознавців, культурологів, джерелознавців, релігієзнавців тощо. Організацією цього творчого процесу і займалися Анна Гадецька (співзасновниця та програмна директорка Open Opera Ukraine, кандидатка мистецтвознавства, музикознавиця), дослідниця Євгенія Ігнатенко, та Наталія Хмілевська (художня керівниця, співзасновниця та артистична директорка Open Opera Ukraine, хормейстерка, диригентка першого в Україні барокового хору Б.А.Х).

Під їх орудою у червні 2019 року відбулось відкриття проекту «Musica Sacra Ukraina: партесний вимір» концертом з творів Миколи Дилецького під назвою «Житель града Києва», що пройшов у Софії Київській. Наступного року було записано диск партесних концертів, профінансований Українським культурним фондом. Запис відбувався в музеї «Кирилівська церква» Національного заповідника «Софія Київська». Ця локація є визначною пам'яткою архітектури XVII століття, унікальною за акустичними властивостями – можна стояти в будь-якій точці храму та чути однаково рівний та чіткий звук без зайвої реверберації. Тоді ж було створено сайт українською та англійською мовами, де можна знайти інформацію про проект та команду, опис аудіодиску, коментарі та переклади кожного з концертів [1].

Основу програми (13 творів) становлять 9 чотириголосних та один восьмиголосний концерт до свята Трійці «Прийдіте, людіє» Миколи Дилецького – українського музичного теоретика, композитора, автора праці «Музикійська граматика», у якій узагальнюються музично-теоретичні знання, вперше пояснюється лінійна нотна система та принципи партесної композиції.

Дані твори підготувала і видала музикознавиця Ірина Герасимова у Варшаві в 2018 році на основі рукописів, зокрема, з архіву Інституту рукопису Національної бібліотеки імені В. Вернадського. Також представлено розшифровані Євгенією Ігнатенко три дванадцятиголосних концерти анонімних авторів першої половини XVIII століття «Скорбі сердца моего», «Воспойте Господеві песнь нову» і однойменний з Дилецьким «Прийдіте, людіє».

Потреба поділитися досвідом, набути у роботі над партесами, спонукала ініціювати новий освітній проект. Так, у 2021 році з'явився освітній проект «Open partes. Комунація без меж». Головною ідеєю стало об'єднання музичних спільнот географічно різних територій – Чернігова, Острога, Кривого Рогу та Северодонецька. Також організатори прагнули зробити акцент на молодь – студентські й молодіжні хорові колективи. Саме з ними Наталія Хмілевська проводила майстер-класи та ознайомлювала хористів із специфікою виконання барокової музики, зокрема партесних концертів. «Ми подумали, що самі партеси є тим архітектурним простором, що виникає під час виконання, – говорить співавторка проекту, програмна директорка Open Opera Ukraine Анна Гадецька. – Ми будемо цей храм тоді, коли співаємо – у реальному часі, спілкуючись з певною громадою. Ідентичність відбувається тут і зараз, у момент пізнання цієї музики» [3].

Висновки. Аналіз проекту «Musica Sacra Ukraina: партесний вимір» дозволив зробити наступні висновки. По-перше, унікальна методологія проекту дала змогу нам почути давно забутий спадок української культури доби Бароко – партесний концерт. Завдяки усій команді творчого процесу ми вкотре можемо переконуватись в цінності та професійності української музики та потребі її відродження. По-друге, важливим є донесення творчих здобутків до незнайомих з даним жанром людей, особливо молоді. Це стосується як і професійних виконавців, так і звичайних слухачів. По-третє, такі проекти, як «Musica Sacra Ukraina: партесний вимір» допомагають не тільки вивчати національну культурну спадщину, але й популяризувати українське мистецтво.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Musica Sacra Ukraina: онлайн-презентація нового CD URL: <https://choircommunity.com.ua/musica-sacra-ukraina-online-presentaciya-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B3%D0%BE-cd/>.

2. Пальцевич Ю. Дослідниця партесних концертів Євгенія Ігнатенко: «Наукова робота має конвертуватись у те, що почують слухачі» URL: <https://moderato.in.ua/malenki-muzychni-istoriyi/doslidnitsya-partesnih-kontsertiv-yevgeniya-ignatenko-naukova-robota-maye-konvertuvatis-u-te-shho-pochuyut-sluhachi.html>.

3. Пальцевич Ю. Музична спадщина України. Проект Open partes відкриває красу українського партесного співу URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/partesniy-spiv-open-opera-ukraine-ta-ukf-znayomlyat-ukrajinciv-z-tradicijnim-cerkovnim-spivom-50189786.html>.

4. Плахтієнко А. Безмежні партеси від Open Opera Ukraine: від Чернігова до Северодонецька URL: <https://theclaquers.com/posts/7882>.

Стаття надійшла до редакції

19 січня 2023

ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ЗЗО: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

УДК 373.5.016:78]:792

ГОНЧАР ТЕТЯНА

студентка факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва

ЧОРНА НАТАЛІЯ

кандидат педагогічних наук,

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Abstract. The article highlights the domestic and foreign experience of using theatrical activities in music lessons in general secondary education institutions. Types and forms, methodological aspects of the organization of theatrical activity and staging in the educational process are proposed. The system of music education in Poland is considered.

Key words: theatrical activities, dramatization, musical education, music lessons, institutions of general secondary education.

Постановка проблеми. Театралізована діяльність є унікальним засобом музичного розвитку особистості, її інтелектуальної й емоційної сфери, що сприяє самовираженню й самореалізації, вчить відчувати себе впевненими й успішними. Так, за твердженням відомого драматурга К. Станіславського, «театр – це найкращий спосіб спілкування, це диво здатне розвивати задатки й здібності дитини» [5].

Зміни в освітній та культурній галузях передбачають нові вимоги до всебічного розвитку кожної дитини. Так, Державний стандарт початкової загальної освіти у розділі «Освітня галузь «Мистецтво» містить напрям «Театральне мистецтво». Змістом цієї освітньої галузі є ознайомлення школярів зі специфікою образної мови театрального мистецтва, формування навичок акторської майстерності, залучення учнів до сценічної творчості [2].

Ідеї впровадження театрального мистецтва до освітнього процесу в закладах освіти активно використовують й вчителі західної Європи як ефективний засіб формування й розвитку здібностей та естетичної свідомості школярів, що

впливає на їх емоційну, інтелектуальну й моральну сфери [3].

З огляду на це, слід зазначити, що проблема організації театралізованої діяльності в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти є надзвичайно актуальною.

Аналіз наукових досліджень та публікацій свідчить про те, що проблема впровадження елементів театрального мистецтва в освітній процес була в центрі уваги вчених й видатних педагогів ще з давніх часів (В. Верховинець, Я. Коменський, Г. Сковорода, В. Сухомлинський та ін.).

Про взаємодію педагогіки і театру наголошували й видатні практики сцени: І. Карпенко-Карий, Лесь Курбас, Єжи Гротовський, Тадеуш Кантор, а також відомий польський педагог й науковець Януш Корчак у своїх праці «Життя заради дітей» [5].

Актуальні проблеми музичного мистецтва в загальноосвітній школі окреслено в працях Л. Кондратової, Я. Кушки, Л. Масол, Н. Миропольської, Е. Печерської, О. Ростовського, Л. Хлебнікової та ін.

Однак, незважаючи на вагомий результати наукових пошуків потребує подальшої наукової та

методичної розробки проблема організації театралізованої діяльності на уроках музичного мистецтва в ЗЗСО.

Мета статті полягає у теоретичному визначенні сутності й змісту театралізованої діяльності школярів та висвітленні методичних аспектів її організації на уроках музичного мистецтва в ЗЗСО.

Театральне мистецтво здавна супроводжує людство, організовує дозвілля людей різного віку, виховує всебічно розвинену особистість.

Історія виникнення театру – це тривалий процес розвитку, що сягає корінням у Стародавню Грецію як видовищна розвага публіки, святкові сценки ряджених акторів й не припиняється й донині як складова світової художньої культури спосіб відпочинку вищого суспільства, місце культурного просвітництва.

Щодо виникнення театрального мистецтва в Україні відомо також, що воно бере початок з глибокої давнини в народних іграх, танцях, піснях та обрядах. Ще з VI ст. відомі театральні вистави скоморохів. В епоху Київської Русі елементи театру були в церковних обрядах. Про це свідчать фрески Софійського собору в Києві (XI століття). Перші зразки драми публічно виголошували учні київських Братської (Києво-Могилянська Академії) та Лаврської школи (XVI-XVII століття). Важливими центрами розвитку релігійної драми у цей час вважалася також Львівська братська школа та Острозька академія [3].

Щодо історії використання театру у школі є відомості, що цей вид мистецтва з'явився в давні часи і застосовується протягом усього її існування з метою навчання і виховання учнів. Так, для навчання мистецтва риторики, яке вважалося ознакою освіченості у школах Спарти та Афін обов'язково ставилися трагедії і комедії. І в епоху Відродження драматичне мистецтво широко використовувалося у процесі навчання. До риторики додається обов'язкове вивчення поезики, музики.

Перші відомості про шкільний театр на території України датуються 30-ми роками XVII ст., коли театр був створений у Київській духовній академії після реорганізації її Петром Могилою. Шкільні драми були абстрактні, сюжети були біблейської тематики. Винятком у ряді сухих драм була трагікомедія викладача Київської академії Феофана Прокоповича (1681-1736) про князя Володимира [3].

Видатний чеський педагог Ян Коменській вважав театральні шкільні виставки обов'язковим компонентом виховання учнів. У числі 25 «Законів добре організованої школи», створених ученим, є і «Закон про театральні виставки», сенс яких автор вбачає в тому, щоб «...привчати вихованців спостерігати відмінність у мові, вміти відразу реагувати на цю відмінність, робити пристойні рухи, тримати обличчя і руки, тай усе тіло відповідно до обставин, змінювати й пристосовувати голос, словом, проводити будь-яку роль пристойно...» [3].

Кожний клас відповідно до закону мав давати 4 виставки на рік, у яких повинні були брати участь усі без винятку учні.

Цікаві думки про шкільну драму знаходимо у німецького вченого І. Гамана (1730-1788), який вважав драматизацію шляхом до оновлення молодої людини, інструментом, який сприяє вихованню людської особистості [5]. І. Гаман вважав, що після двох років участі у шкільному театрі діти можуть грати на сцені площі – ринку.

Прогресивні педагоги вітчизняної школи теж шукали шляхи розвитку дитячої театральної самодіяльності, яка була завжди популярна серед учнів. Так, вже на початку XX ст. шкільні театральні колективи перетворювали у театральні студії. Пізніше з 60-х років самодіяльні шкільні театри перейшли поступово у різноманітні студії, тобто мистецтво театру відійшло від школи.

Слід зауважити, що сьогодні, театральному мистецтву не приділяється належної уваги, тому важливим напрямом дослідження є організація театралізованої діяльності школярів на уроках музичного мистецтва.

У сучасних наукових дослідженнях багатьох вчених (Л. Бегас, І. Рогальова, Н. Казмірчук, Л. Серих, Т. Турчин, І. Швець та ін.) визначено, що театралізована діяльність має величезні можливості для збагачення та розкриття творчого потенціалу дітей шкільного віку. Сила театрального впливу на дитину пояснюється гармонійним синтезом поезії, живопису, музики, сценічного мистецтва, яке створюється одночасно режисерами, акторами, художниками, музикантами і, звичайно, глядачами. Адже, театральне мистецтво (слово «*театр*» з грец. «*місце для видовищ*» – вид мистецтва, особливістю якого є художнє відображення життя за допомогою драматичної дії, виконуваної автором перед глядачами) – є надзвичайнішим з усіх видів мистецтва.

Театралізована діяльність – це художня діяльність, що пов'язана зі сприйманням творів театрального мистецтва і відтворенням в ігровій формі набутих уявлень, вражень, почуттів [1].

Театралізована діяльність у шкільному віці є одним із найефективніших засобів педагогічного впливу на розвиток особистості дитини. Водночас, театралізована діяльність виступає як специфічний вид дитячої активності, один із найулюбленіших видів творчості.

Театралізована діяльність впливає на розвиток різних сторін життєдіяльності дитини. Вона сприяє розвитку інтелектуальної сфери, адже засобами театру збагачуються знання дитини про театр та людей, які там працюють, вона вчиться порівнювати героїв різних казок, планує власні дії щодо реалізації задуму майбутньої вистави.

Розвиток *фізичної сфери* містить залучення дитини до показу окремих дій (з іграшками, персонажами казок), імітації рухів, дій поетичних героїв, використання рухових дій у процесі театралізованих ігор, добір рухів відповідно до характеру персонажа.

Комунікативна сфера — це узгодження власних дій із діями інших дітей, участь у спільних із вихователем діях за сюжетами літературних творів, усвідомлення колективного характеру дітворення.

Театралізована діяльність передбачає також *розвиток морально-вольової сфери*, тобто вміння впізнавати героїв та персонажів у знайомих казках, висловлювати своє ставлення до них, робити самостійні оцінні судження, давати морально-етичні та естетичні оцінки, визначати альтернативу в оцінці героїв.

Щодо *поведінкової сфери*, то під час походів до театру дитина опановує правила поведінки в театрі, ідентифікує почуття і вчинки персонажів із власним [3].

– Відповідно до видів, організація театралізованої діяльності передбачає три основних напрями роботи:

– *пізнавальний* – формування у дитини певних знань, умінь, уявлень про театр, театральну термінологію; передбачає ознайомлення з театром, художньо-естетичне сприймання;

– *ігровий* – створення сприятливих умов для ігрової діяльності, спонукання дитини до імпровізації, використання набутих знань у грі; містить ігри-драматизації та імпровізовані ігри;

– *сценічний* – у дитини відбувається формування театральних дій, елементів сценічної

виразності, майстерності; містить репетиції, вправи, роботу в театральному гуртку, підготовку вистави [4].

Видатний педагог С. Русова була однією з перших, хто систематизував різні види театралізованої діяльності і вбачала в ній ефективний засіб розвитку мовлення і творчих здібностей [1].

Театралізована діяльність, за її визначенням має такі види:

– сприймання театрального видовища, що сприяє засвоєнню найкращих форм літературного мовлення;

– театралізована гра, спрямована на активізацію словника і зв'язного мовлення, сюжетоскладання;

– підготовка театральної вистави (репетиції, відпрацювання виразності мовлення).

Вчителі музичного мистецтва пропонують на уроках музичного мистецтва використовувати такі види театралізованої діяльності як:

– *інсценізація* – передбачає переробку твору, який призначений для читання, для сценічної дії;

– *драматизація* – це спосіб відображати які-небудь події в драматичній формі, надавати якому-небудь твору драматичної форми;

– *театралізація* – пристосування музичного твору для подання в театрі, надання йому театральних властивостей [6].

На думку сучасних вчителів музики, доцільно в практичній діяльності ЗЗСО активно впроваджувати різноманітні види театралізованої діяльності. Адже, їх використання допомагає ефективному оволодінню знаннями в галузі музичного мистецтва, а при педагогічно доцільній організації має стати дійовим чинником формування естетичної культури дітей, набуття різноманітних умінь та навичок.

Зміст освітньої галузі «Мистецтво», вкладений у театральний вид мистецтва, полягає у наступному: «Основні особливості театрального мистецтва та їх взаємодія з іншими видами мистецтв. Сприймання театральної вистави. Засвоєння основної термінології, ознайомлення із специфікою образної мови театрального мистецтва.

Формування елементарних навичок акторської майстерності у практичній творчій діяльності. Висловлювання оцінних суджень щодо театрального спектаклю. Формування і розвиток цілісного театрального мислення» [7].

Організація театралізованої діяльності в освітньому закладі попередньо має на меті визначення певної цілі та завдань, які необхідно

реалізувати вчителю музичного мистецтва й педагогічному колективу.

Метою використання театралізованої діяльності є: залучення дітей до творчої діяльності шляхом ознайомлення з театральним мистецтвом, використання театралізації для розвитку творчих, акторських та сценічних здібностей школярів, формування в них мовленнєвої компетентності, навичок театральньо-виконавської діяльності тощо.

Реалізації цієї мети сприятимуть такі завдання:

- ознайомити молодших школярів зі специфікою театрального мистецтва, формувати в них емоційно-ціннісне ставлення до театру;
- виховувати зацікавлене та відповідальне ставлення до підготовки, проведення та оцінювання театралізованої діяльності;
- сформувати навички щодо сприймання й розуміння композиції та особливостей літературного твору, розвивати уявне мислення;
- розвивати вміння «входити в образ» та спонукати перебувати в ньому до кінця театралізованого дійства;
- формувати виразне та дикційно чисте сценічне мовлення;
- удосконалювати вміння та навички передачі характерних особливостей різних художніх образів;
- надавати знання й практичні навички володіння акторськими, сценічними здібностями (мімікою, жестами, інтонацією, пантомімою);
- стимулювати прагнення школярів до творчої самореалізації та самовираження [1;7].

Слід зауважити, що організація театралізованої діяльності має враховувати вікові особливості школярів й визнання індивідуальності кожного школяра та надання йому можливостей реалізувати свої здібності у творчому процесі.

Для успішного реформування загальної середньої освіти важливим сьогодні є використання європейського досвіду, вивчення шляхів реорганізації та імплементації законів та інших державних нормативних документів у країнах, які успішно вдосконалюють міжнародний простір демократичної європейської освітньої моделі в умовах політичних та соціально-економічних змін XXI століття.

Особливого значення у цьому контексті набуває вивчення досвіду Польщі, яка є найближчим сусідом України, має тісні споконвічні історичні та культурні зв'язки. Окрім того, у Польщі, як і в Україні, порівняно недавно було розпочато та активно продовжується сьогодні дієве реформування освіти, що дає змогу спостерігати чимало схожих аспектів у діяльності закладів загальної середньої освіти й організації системи музичного виховання молодого покоління.

Слід зауважити, що система музичного виховання молодого покоління в Польщі має власні багатовікові традиції.

В усі часи існування держави педагоги підкреслювали надзвичайну роль музики в вихованні та розвитку особистості. Зокрема, С. Добровольський, директор Вищих педагогічних студій (Wyższe Studia Pedagogiczne) у Варшаві зауважував, що лише музика, з-поміж інших видів мистецтв, здатна впливати на розвиток психіки в цілому, а також на соціалізацію індивіда [8].

Система музичного виховання Польщі, насамперед, спрямована на розвиток художньо-естетичного світогляду учнів, їх здатність до сприймання, оцінювання й творчої діяльності у мистецтві.

Найпоширенішим методом навчання, що застосовується на уроках музики, сучасні вчителі вважають театралізовану діяльність та музичні ігри. Популярними також є уроки з використанням інсценізації фольклорно-пісенного матеріалу одночасно з формуванням уявлень про особливості народної музики, що сприяють розкриттю творчого потенціалу й розвитку здібностей і можливостей молодого покоління.

Висновки. Отже, можна стверджувати, що в педагогічній практиці існує дуже багато видів театральної діяльності, які можливо впроваджувати в освітній процес ЗЗСО. Головною метою вчителів музичного мистецтва не тільки зацікавити школярів театром, а й викликати у них бажання брати участь у театралізованій діяльності, яка є джерелом розвитку відчуттів, глибоких переживань, що розвивають емоційно-ціннісну сферу молодого покоління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Борисова Т. В. Специфіка музично-театральної діяльності школярів : зб. наук. праць Кам'янець-Подільського державного університету. Сер. Педагогічна. Кам'янець-Подільський: ПП Мошак М.І., 2005. №4. С. 141-145.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 20.04. 2011 р. № 462. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-%D0%BF>

3. Мистецтво у розвитку особистості : монографія / за ред., передмова і післямова Н. Г. Ничкало. Чернівці: Зелена Буковина, 2006. 224с.
4. Назаренко І. М. Сутність і зміст музично-театральної діяльності молодших школярів в умовах навчально-виховного процесу. *Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України*. 2011, 45.
5. Ніколаї Г.Ю. Художньо-естетичне виховання молодших школярів Польщі: позитиви і негативи інтегрованого навчання. *Матеріали Міжнародної науково-методичної конференції 1-2 квітня 2004р.* / укл. Л.Л.Макаренко, М.С.Севастьяк, О.П.Симоненко]. К.: НПУ ім.М. Драгоманова 2004. С.145–146.
6. Турчин Т. М. Використання різних форм театралізованої діяльності на уроках музичного мистецтва в початковій школі. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*, 2015, 125: 375-378.
7. Хмелюк Я. В. Музично-драматична діяльність як засіб формування творчої індивідуальності. 2017. URL : <http://lib.ndu.edu.ua>
8. Wojnar I. Wychowanie estetyczne – wycowanie człowieka. *Edukacja estetyczna w perspektywie przemian szkoły współczesnej*; pod red. A. Białkowskiego. – Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 1997. – S. 15-25.

*Стаття надійшла до редакції
19 січня 2023*

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОБЛЕМНИХ СИТУАЦІЙ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

УДК 37.016:78]:37.015.3

ВИЛКО ДАРІЯ

студентка факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва

Науковий керівник: МАЗУР А.М.

викладач КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Abstract. *The article highlights the specifics of implementing problem situations as an effective means of developing students' cognitive activity in music lessons. Based on the analysis of scientific and pedagogical literature, the essence of the concept of cognitive activity as a need for the intellectual and creative development of the individual is revealed.*

Key words: *problem-based learning, problem situation, cognitive activity, creative thinking, educational-musical activity.*

Постановка проблеми. Сьогодні динамічний розвиток сучасної освіти вимагає нового бачення побудови усього навчально-виховного процесу. У центрі уваги педагогів-новаторів постає питання розвитку особистості школяра, його допитливості, інтересу до навчання, формування потреби в інтелектуальному і творчому самовдосконаленні.

Відповідно, одне з головних завдань вчителя – створити стійкий інтерес дитини до навчання, зоохотити її до нових відкриттів, підвищити її пізнавальну активність.

Беззаперечним є той факт, що знання стають міцніші тоді, коли учні самі включені у процес пізнання, тому виникає потреба введення в практику вчителя нових методів та технологій, що сприяли б активізації пізнавальної активності учнів.

Успішне вирішення цієї проблеми вимагає переосмислення методологічних підходів до самого

процесу навчання і виховання школярів. Психолого-педагогічною наукою доведено, що розумовий розвиток людини здійснюється в умовах подолання перешкод, інтелектуальних труднощів, а тому педагогічно правильне організоване навчання не може бути не проблемним. У багатьох дослідженнях показано, що саме проблемне навчання є одним із кращих способів активізації пізнавальної активності учнів.

Центральною ланкою проблемного навчання є проблемна ситуація, яка робить учнів безпосередніми учасниками інтелектуального процесу у пошуку вирішення певних суперечностей. Використання проблемних ситуацій дає можливість педагогу вирішити чимало завдань, а саме: урізноманітнити навчально-виховний процес, активізувати пізнавальну активність учнів,

направити навчально-виховний процес у творче русло.

Підґрунтям пізнавальної активності виступає потреба не тільки в набутті нових знань, а й у формуванні творчої багатогранної особистості. Тому дану проблему доцільно розглядати через призму музичного мистецтва, оскільки саме на уроці музики на передній план виступає пізнавальна активність продуктивного типу, яка виявляється учнями при розв'язанні ними проблемних ситуацій та проблемних творчих завдань.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. У педагогічній науці до проблеми пізнавальної активності одними з найперших зверталися такі видатні педагоги, як: Джон Локк, А. Дістерверг, Я. Коменський, І. Песталоцці, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський. Широке вивчення проблеми пізнавальної активності відображено у працях І. Лернера, В. Лозової, Г. Сироти, Г. Щукіної та інших.

На думку видатних педагогів головна мета навчання має бути зосереджена на тому, щоб активізувати дитину до активної мислительної діяльності, розвинути в неї прагнення до пізнання.

Мета статті полягає у висвітленні методичних особливостей проблемного підходу, а саме проблемних ситуацій, як ефективного засобу розвитку пізнавальної активності учнів на уроці музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні перед закладами освіти постає важливе завдання – створити стійкий інтерес дитини до навчання, заохотити до наукових відкриттів, підвищити її пізнавальну активність.

Саме від рівня пізнавальної активності залежить і навчальна успішність, адже активні школярі відзначаються ініціативністю, самостійністю та більшою креативністю під час виконання навчальних завдань.

Особливу увагу на доцільності використання навчально-пізнавальних завдань наголошує також і В. Буряк. На його думку їхнє використання є важливою умовою, що забезпечує успішний розвиток пізнавальної активності учнів [1].

На думку М. Ігнатенко поняття навчально-пізнавальної активності можна трактувати як «властивість особистості, яка виявляється в прагненні до самостійної навчальної діяльності, а також у якості здійснення діяльності, у виборі раціональних шляхів до досягнення поставленої мети» [6].

Варто зазначити, що з віком пізнавальна активність дитини видозмінюється, стає більш цілеспрямованою та має чіткі прояви. Одним з основних показників пізнавальної активності є прояв інтересу до предмета, формування прагнення безпосередньої участі в інтелектуальному та творчому пошуку. Якнайкраще ці завдання можна реалізувати за допомогою впровадження технологій проблемного навчання.

Під проблемним навчанням розуміється така система методів і засобів, які створюються під керівництвом викладача з метою активізації інтелектуального та творчого потенціалу учнів, а також оволодіння ними знаннями, уміннями і навичками [2].

Урок музичного мистецтва організований з допомогою методів проблемного навчання сприяє не тільки розвитку пізнавальної активності учнів, а й створює можливості для більш глибокого емоційного розуміння творів мистецтва.

На уроці музики проблемне навчання можна організувати наступним чином:

- метод проблемного викладу, в якому вчитель розкриває логіку вирішення проблеми, а учні включаються в цей процес;
- частково-пошуковий або метод евристичної бесіди, при якому вчитель за допомогою підготовлених до уроку проблемних запитань спрямовує мислення учнів у необхідне русло, завдяки чому їх вирішення призводить до відкриття учнями чогось нового;
- дослідницький метод, що передбачає повну творчу самостійність учнів.

Центральною ланкою в проблемному навчання є проблемна ситуація. Проблемною можна назвати ту ситуацію, коли для вирішення поставленого завдання в учня не вистачає власних знань, що спонукає його до пошуку способів пояснення чи розв'язання даної проблеми [7].

Використання проблемних ситуацій на уроках музичного мистецтва – одна з найважливіших умов розвитку творчого мислення учнів. Важливо, щоб усі учні включалися в пошук рішень поставленої проблеми, висловлювали власні думки.

Доречно виокремити основні правила створення проблемних ситуацій:

1. Перед учнями повинно бути поставлене таке завдання, яке б стимулювало б їх до відкриття нових знань або дій.
2. Проблемне завдання має відповідати інтелектуальним можливостям учнів.

3. Проблемне завдання має передувати поясненню нового навчального матеріалу.

4. Проблемну ситуацію має формувати вчитель шляхом введення протиріччя чи певної суперечності [4].

При створенні проблемних ситуацій важливо враховувати наступні фактори:

- рівень розвитку учнів;
- характер матеріалу, що вивчається;
- педагогічні цілі;
- пізнавальні і творчі здібності учнів, їхні інтереси і потреби;
- організація пошукової роботи;
- активізація пізнавального інтересу учнів.

Така організація навчання сприяє розвитку у учнів пізнавальної активності, виробленню системи умінь і навичок самостійної пізнавальної діяльності [5].

Доречно виокремити найбільш дієві способи створення проблемних ситуацій на уроці музичного мистецтва:

- висвітлення учням інформації, яка містить у собі суперечність. Для прикладу можна запропонувати пояснити відмінність двох понять «класичне мистецтво» та «сучасне мистецтво» [3].
- порівняння одного і того ж музичного твору у різному стилістичному виконанні. Учень має проаналізувати ці твори та обрати той варіант, що йому буде до вподоби. Свою відповідь учень має пояснити та аргументувати. Такі дії він зможе здійснити тільки на підставі наявних у нього знань про стиль композитора, епоху, особливості музичної мови, можливості інструмента тощо;

- використання типових помилок учнів при розучуванні інструментального чи вокального твору і залучення їх до міркувань про способи їхнього виправлення. Наприклад, при виконанні інструментального твору учень не дотримується вірних штрихів та аплікатури. Це унеможливає його правильне технічне виконання. Така ситуація потребує активізації додаткових знань учня, спонукає його до виявлення неточностей та невідповідностей у власному виконанні.

- виконання однієї і тієї ж музичної фрази різними штрихами. Це дасть змогу викладачу перевірити якість засвоєного раніше матеріалу та ступінь його розуміння в усіх учнів.

Іноді при розв'язанні проблемних ситуацій може спостерігатись певна ідентичність думок, коли відповіді учнів є схожими. Це трапляється у випадку, коли мова йде про настрій, характер музики. Причиною цього є асоціативність мислення, де будь-яка відповідь може бути вірною, адже кожна дитина сприймає музику по-різному.

Головний компонент музичного сприймання співтворчість. Дуже важливо, щоб атмосфера на уроці була невимушеною, творчою, аби діти могли вільно, не боячись висловити свої думки, ідеї, переконання.

Висновки. Таким чином, найвищим проявом самостійної пізнавальної діяльності учнів на уроці музичного мистецтва є вияв творчої пізнавальної активності, а використання проблемних ситуацій на уроці музичного мистецтва є ефективним засобом розвитку пізнавального інтересу, творчого мислення та емоційно-ціннісного відношення дітей до музичного мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Буряк В. Система дидактичних умов ефективно організації навчальної пізнавальної діяльності. *Рідна школа*. 2007. № 9. С.25-27.
2. Гергун Н. Проблемне навчання як засіб формування пізнавальних і творчих здібностей учнів. *Директор школи*. 2006. № 27-28, липень. С. 33.
3. Олексюк О.Н. Музична педагогіка: Навчальний посібник. К.: КНУКІМ, 2006. 188 с.
4. Павленко В.В. Проблемні ситуації: поняття і типи. Нові технології навчання: Збірник наукових праць. Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України, Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. Київ, 2014. Вип.83. 292 с. С. 196-202.
5. Проблемне навчання як засіб формування пізнавальних і творчих здібностей учнів. *Директор школи* №27-28. 2006.
6. Терлецька Л. Формування навчально-пізнавальної активності учнів у контексті реалізації мети і завдань української освіти. актуальні питання гуманітарних наук. Випуск 9. 2014. С.131.
7. Фурман А.В. Методика застосування проблемних ситуацій на уроці. *Проблемні ситуації в навчанні*. К., 1991. С. 67-152.

Стаття надійшла до редакції
19 січня 2023

ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ МУЗИЧНО-ОБДАРОВАНИХ УЧНІВ

УДК 37.091.212.3:78]:[37.015.3:005.32

ЧЕХОВСЬКА ДАРИНА

студентка факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва

Науковий керівник: МАЗУР А.М.

викладач КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Abstract. The article reveals the essence of the concept of "motivation" and substantiates its role as an important component in the development of the abilities of gifted students. The main stages, principles and forms of working with gifted students in a music lesson are defined.

Key words: motivation, need, giftedness, development, creative abilities of students, musical art.

Постановка проблеми. В умовах модернізації освітньої діяльності центральною ланкою концепції розвитку навчальних закладів є творча особистість, що здатна генерувати нові ідеї та нестандартні рішення. Майбутнє кожного суспільства залежить від інтелектуально-творчого потенціалу молодого покоління.

Тому одним з головних завдань закладів освіти є пошук шляхів педагогічного супроводу розвитку обдарованих дітей, створення умов для розкриття їх здібностей та реалізації творчого потенціалу.

Робота з обдарованими дітьми має свої особливості, адже такі учні потребують особливого професійного підходу з боку викладача. Кожен вихованець – це неординарна творча особистість. Завдання вчителя – підтримати таких дітей, створити сприятливі умови для розвитку їхніх здібностей та творчого самовираження.

Відомо, що ефективність навчальної діяльності в першу чергу залежить від мотивів, які спонукають учня до активності і визначають подальшу спрямованість його особистості. Важливою проблемою у вивченні психолого-педагогічних особливостей особистісного розвитку школяра є дослідження становлення його мотиваційної сфери, яку багато вчених вважає стрижнем особистості.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Методичний аспект дослідження проблеми обдарованості досить ґрунтовно розкритий у працях дослідників: Д. Богоявленської, Д. Ельконіна, В. Кузьменко, В. Кульчицької, О. Моляко, О. Матюшкіна, О. Музики, Г. Чистякової та інших.

Актуальність даної теми полягає не тільки у побудові професійного алгоритму роботи з обдарованими учнями, а й у активізації мотиваційного компоненту особистості кожного учня.

На вивченні проблеми мотивації зосереджували свою роботу також Г. Костюк, К. Ушинський, В. Сухомлинський, Ж. Піаже, А. Маслоу.

Сучасні науковці, а саме: С. Гончаренко, І. Зязюн, Н. Ничкало, О. Рудницька особливу увагу зосереджують саме на вивченні природи музичної обдарованості, аналізі її структури, визначенні педагогічних умов, що сприяють її розвитку.

Мета статті полягає у висвітленні мотивації як важливого компоненту у розвитку здібностей музично обдарованих учнів.

Виклад основного матеріалу. Головним напрямом розвитку сучасної школи є загальнодержавна програма пошуку, практичної діагностики, виховання і розвитку обдарованих дітей, націлена на підготовку творчої людини [3, с.12].

Проблема обдарованості була предметом дослідження багатьох педагогів. Зокрема, роботі з обдарованими дітьми надавав великого значення і видатний педагог В. Сухомлинський, який розглядав обдарованість як сукупність природніх задатків та інтелектуальних здібностей, що сприяють поглибленому розумінню навколишнього світу, забезпечують якісне навчання і творчість учнів [6].

Відомо, що шкільний період найбільш сприятливий для розвитку здібностей дитини, формування її умінь та навичок. Проте невід'ємним елементом будь-якої діяльності є мотивація, яка відіграє вагомий роль у розвитку та становленні особистості.

Такої ж думки дотримується і психолог Ф. Монкс, який зазначає, що обдаровані учні потребують підтримки та мотивацію до успіху [5].

Розвиток в учня позитивної навчальної мотивації є основою ефективності навчального процесу. Керування процесом учіння потребує від

учителя розуміння сутності мотивації навчальної діяльності, основних закономірностей її функціонування та розвитку.

Як зазначає С. Занюк, мотивація – це сукупність спонукальних факторів, які визначають активність особистості: мотиви, потреби, стимули, ситуативні чинники, що спонукають поведінку людини. Потужним мотиваційним фактором є запланований результат діяльності [4].

Існує думка, що обдаровані діти не потребують особливої допомоги та мотивації, але в силу своїх особливостей такі діти є найбільш чутливими до оцінки їх діяльності, вони більш вимогливі як до себе так і до оточення.

Тому організовуючи навчально-виховний процес вчитель має враховувати загальні особливості обдарованих дітей:

- здатність швидко розуміти навчальний матеріал;
- потреба зосереджуватись на сторонах проблеми, що зацікавили;
- здатність помічати найменші деталі, висловлювати власні припущення.

Своєрідним видом обдарованості виступає творча обдарованість, яка найповніше розкривається засобами музичного мистецтва. Заняття музичним мистецтвом розвивають практично всі види дитячої обдарованості: практичну, духовну, інтелектуальну, твору, художню.

Структура музичної обдарованості містить:

- загальні здібності (образність сприйняття, переважаюче творче мислення);
- музичні здібності (музичний слух, пам'ять, відчуття ритму);
- когнітивні здібності (інтерес до навчальної діяльності, пізнавальна і пошукова активність, результативність);
- художньо-виконавські здібності (артистичність, емоційність, віртуозність виконання, оригінальність подачі) [6].

Виявлення музично-обдарованих учнів – процес тривалий та клопіткий і вимагає уваги та професіоналізму з боку вчителя. Загалом роботу з музично обдарованими учнями можна поділити на такі основні етапи:

1. Перший етап – діагностичний. На цьому етапі вчитель проводить індивідуальну оцінку спеціальних здібностей учня: за допомогою вправ, поспівок перевіряє музичний слух, голосові дані, почуття ритму.

2. Другий етап – формувальний. Цей етап відповідає за формування та розвиток спеціальних умінь і навичок, що дозволять учневі розкрити власні музичні здібності.

3. Третій етап – творчий. Він передбачає створення спеціальних умов для успішної самореалізації учнів [1].

Мотивація музично-обдарованих учнів тісно пов'язана з активізацією музичних здібностей. Тому серед найголовніших завдань є створення умов для формування позитивної мотивації учня, і максимального розкриття його творчого потенціалу [2].

Для формування мотиваційної сфери музично-обдарованих учнів особливо важливо забезпечити наступні умови:

- створювати творчу атмосферу, де кожен учень може висловити власні думки, переконання;
- наповнювати заняття сучасним цікавим матеріалом, що відповідає пізнавальним інтересам та особистісним потребам учнів;
- уникати «шаблонів» в побудові навчально-виховного процесу, використовувати нестандартні форми уроку, такі як: «урок-подорож», «урок-концерт», «урок-казка»;
- розвивати асоціативне мислення учнів. Як приклад можна використати прийом «Асоціативний лабіринт», коли учні зіставляють музичний твір з літературним, образотворчим, коментують та аргументують свої відповіді;
- використовувати дидактичні ігри, ритмічні вправи, театралізовані постановки;
- залучати учнів до участі у вокальних, інструментальних, хореографічних ансамблях;
- надавати можливість реалізувати інтелектуальний та творчий потенціал учнів (науково-дослідні проекти, позакласні виховні заходи, творчі конкурси, вікторини тощо);
- розвиток музичної обдарованості повинен включати творчу взаємодію учителя та учня, активізувати навчально-пізнавальну та виконавську діяльність.

Суттєве значення для розвитку музичної обдарованості має уява, адже засвоєння музичного матеріалу неможливе без здатності уявити те, що граєш чи співаєш. Розвинена творча уява дає можливість учню сформувати здібність мислити образами.

Залучення школярів до музичного мистецтва на уроках музики йде через знайомство з елементами музичної мови, основу якого складають інтонація, мотив, мелодія, лад, гармонія, тембр. Знайомлячи

дітей з темами музичних творів, допомагаючи їм зрозуміти музичні образи, їх музичну форму, жанри і стилі, вчитель тим самим допомагає їм досягнути духовні цінності закладені в музичних творах, формує їхній естетичний смак та творче мислення.

Значимим компонентом музичної обдарованості школяра є діяльнісно-творчий, який включає навички та вміння, що виступають як інструмент реалізації музичних знань на рівні індивідуальної, групової чи колективної діяльності. Необхідно підкреслити, що для творчої діяльності дитини необхідною є наявність основних музичних здібностей.

У якості основних музичних здібностей вчені називають ладове почуття, здатність до слухового уявлення, музично-ритмічне почуття. При цьому комплекс музичних здібностей виявляється по-різному в залежності від виду музичної діяльності. Так, наприклад, у вокальній та хоровій діяльності велике значення мають наявність слуху, голосу, відчуття ритму; для гри на музичному інструменті вирішальними є відчуття ритму, слухове уявлення, виконавська техніка.

Ще одним важливим компонентом музичної обдарованості школяра є емоційний. Складовими

його змісту є емоційно-позитивні реакції школяра на музику, що проявляється у здібностях як емоційного сприйняття музичного твору, так і емоційного його відтворення. Доведено, що ефективність навчальної діяльності великою мірою залежить від того, як дитина емоційно відноситься до предмету, які почуття у неї виникають під час музичного заняття.

Важливо, щоб взаємодія учителя з обдарованими учнями будувалася на основі творчої співпраці, взаємодовіри, поваги та ідеї досягнення мети в спільній продуктивній діяльності.

Висновки. Таким чином, для формування мотивів навчання потрібна раціональна організація навчально-виховного процесу, при якій школярі виступали б активними учасниками пізнавального процесу. Це сприяє не тільки активізації пізнавальних інтересів, а й є важливим компонентом у творчому розвитку обдарованих учнів. Головне завдання вчителя – своєчасно помітити, розкрити здібності своїх вихованців, розпізнати в кожному його покликання; створити умови для розвитку самодостатньої, багатогранної творчої особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Босенко М.І. Психолого-педагогічні умови розвитку обдарованості. *Шкільний світ*. №24. 2001. с. 9-10.
2. Бочарова О. Роль мотивації у розвитку здібностей обдарованих учнів. *Педагогіка, психологія і соціологія* №1 (16). 2015. С.30-36.
3. Горай Ю. Творчі здібності та обдарованість. *Психолог*. 2006. №25. Занюк С. Психологія мотивації : навч. посіб. Київ : Либідь, 2002. 304 с.
4. Монкс Ф. Шкільна мотивація обдарованих учнів. Краків: «Імпульс», 2005. Т. 2. С. 95-107.
5. Сухомлинський В.О. Сто порад учителям. Вибрані твори: В 5-ти т. Т. 2. К.: Рад. школа. С. 419-452.
6. Ярема І. Розвиток музичної обдарованості дітей молодшого шкільного віку. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. № 9-10.(28-29).2014. С.39

*Стаття надійшла до редакції
19 січня 2023*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ МЕТОДИКИ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ У СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ З УРАХУВАННЯМ ВИМОГ НУШ

УДК 378.016:67[68]:37.014.3 НУШ

КАЛЬНІЧЕНКО НАТАЛІЯ

викладач фахових методик

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Викладання методики трудового навчання є важливою складовою підготовки майбутніх педагогів, які в майбутньому будуть вчителями трудового навчання в школах. Оскільки з 2018 року в Україні запроваджується Нова українська школа

(НУШ), викладачам педагогічних коледжів необхідно урахувати вимоги цієї реформи при викладанні методики трудового навчання.

Однією з основних вимог НУШ є інтеграція знань з різних предметів, а також забезпечення активної пізнавальної діяльності учнів. У зв'язку з цим, викладання методики трудового навчання у студентів педагогічного коледжу має бути спрямоване на формування компетенцій, що стосуються виробничих технологій, здоров'я та безпеки праці, а також зв'язку між трудовою діяльністю та здоров'ям.

Одним із основних завдань викладання методики трудового навчання у студентів педагогічного коледжу є формування навичок організації навчального процесу з урахуванням вимог НУШ. Зокрема, необхідно орієнтуватися на індивідуальні особливості учнів, використовувати різноманітні методи та форми навчання, забезпечувати активну пізнавальну діяльність.

Викладання методики трудового навчання повинно бути спрямоване на формування в учнів практичних навичок та вмінь, зокрема з виготовлення виробів з різних матеріалів, ремонту побутової техніки, організації робочого місця тощо. В сучасному світі важко уявити успішне функціонування будь-якої сфери життя без наявності висококваліфікованих працівників. У зв'язку з цим, особлива увага приділяється навчанню трудових навичок в освітніх закладах, зокрема у педагогічних коледжах. В даній статті буде розглянуто особливості викладання методики трудового навчання у студентів педагогічного коледжу з урахуванням вимог Нової української школи (НУШ).

Перш за все, необхідно зазначити, що педагогічні коледжі мають велике значення в підготовці майбутніх педагогів. Саме тут студенти отримують базові знання та навички, які дозволяють їм в подальшому працювати з дітьми в школах. Тому важливо, щоб у навчальному процесі була врахована методика трудового навчання.

Основна мета трудового навчання полягає в тому, щоб студенти змогли здобути необхідні знання та навички для практичного використання у своїй майбутній професійній діяльності. До того ж, навчання трудових навичок розвиває творчі та пізнавальні здібності студентів, формує у них вміння працювати в колективі, організовувати свою роботу та вміння розв'язувати проблеми.

Одним з ключових аспектів методики трудового навчання є практична робота. Студенти повинні мати можливість взяти участь у різних трудових процесах та вирішувати практичні

завдання. Для цього необхідно створити належні умови у навчальному закладі

У сучасних умовах розвитку суспільства та зміни вимог до кваліфікації працівників, методика трудового навчання є однією з ключових складових педагогічної освіти. У педагогічних коледжах вона набуває особливого значення, оскільки наших студентів готують для роботи зі школярами в системі Нової української школи (НУШ).

В сучасному світі, де технології швидко розвиваються та проникають у всі сфери життя, важливо забезпечити належний рівень підготовки майбутніх фахівців, які зможуть ефективно працювати в різних сферах. Для цього важливо навчити студентів не тільки теоретичним знанням, але й практичним навичкам, в тому числі й трудовим. Особливо це стосується студентів педагогічних коледжів, які мають навчитися викладати трудове навчання у школах.

У зв'язку зі змінами в освітньому процесі, пов'язаними зі впровадженням Нової української школи (НУШ), методика викладання трудового навчання також потребує змін. Відтепер, навчання повинно бути спрямоване не тільки на формування практичних навичок, а й на розвиток креативності та самостійності учнів. Тому важливо, щоб студенти педагогічних коледжів мали достатній рівень компетенцій у методиці викладання трудового навчання з урахуванням вимог НУШ.

Тому можна виділити ось такі основні принципи викладання методики трудового навчання.

Перш за все, викладання трудового навчання повинно бути орієнтоване на практику. Студенти мають навчатися не тільки теорії, а й практикуватися у різних технологіях та методиках викладання. Навчальний процес має бути побудований таким чином, щоб студенти отримали практичні навички в роботі з різними матеріалами та інструментами.

Другим важливим принципом є індивідуальний підхід до кожного учня.

В сучасних умовах освіти важливою задачею є формування компетентності вчителя, яка дозволить забезпечити високий рівень професійної підготовки майбутніх педагогів. Одним з ключових напрямів підготовки вчителів є викладання методики трудового навчання, яка є невід'ємною частиною професійної підготовки майбутніх педагогів. У даній статті ми розглянемо особливості викладання методики трудового навчання у студентів

педагогічних коледжів з урахуванням вимог Нової української школи (НУШ).

Отже, викладання методики трудового навчання у студентів педагогічного коледжу є важливим завданням, яке потребує особливої уваги та підходу. Для успішного викладання необхідно враховувати теоретичні засади, практичні навички, використання "професіограми", роль викладача як ментора та наставника. Викладач повинен

підтримувати інтерес до навчання та виробничої діяльності, вчасно надавати необхідну допомогу, а також навчати студентів розв'язувати складні завдання. Окрім викладання методики трудового навчання, важливою роллю вчителя є виховання та наставництво студентів. Викладач повинен бути прикладом для студентів у відносинах з колегами, а також виховувати в них повагу до працівників виробництва.

Стаття надійшла до редакції

19 січня 2023

ПІДХОДИ ТА СТРАТЕГІЇ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ ЗРІВНЯННЯ МЕТОДИК ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ЗАРУБІЖНИХ ДОСЛІДНИКІВ

УДК 37.043.2-056.2|.3(477+100)

ВАЛЕВСЬКА ОЛЬГА

студентка заочного відділення

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Анотація: У статті розглядаються підходи, стратегії та технології навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти. Проведено теоретичний огляд досліджень зарубіжних авторів та останніх напрацювань науковців. Найбільш популярними були визначені комунікативний, системно-діяльнісний, конструктивний та індивідуалістичний підходи. Також з'явилися інноваційні альтернативні підходи.

Ключові слова: діти з особливими освітніми потребами, інклюзивна освіта, теоретичний огляд.

Метою цієї публікації є огляд підходів та стратегій навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти на матеріалах дослідників. Почнемо з одного з ключових термінів "інклюзивна освіта". Відповідно до Закону України "Про освіту" п.2 ст.3 «В Україні створюються рівні умови доступу до освіти. Ніхто не може бути обмежений у праві на здобуття освіти. Право на освіту гарантується незалежно від віку, статі, раси, стану здоров'я, інвалідності, громадянства, національності, політичних, релігійних чи інших переконань, кольору шкіри, місця проживання, мови спілкування, походження, соціального і майнового стану, наявності судимості, а також інших обставин та ознак.», "інклюзивна освіта - це процес забезпечення рівного доступу до освіти всіх учнів з особливими освітніми потребами та індивідуальними здібностями", під дитиною з особливими освітніми потребами (ООП) розуміють дітей, які потребують спеціальної психолого-педагогічної допомоги та особливих умов у вихованні та навчанні. Серед європейських законодавчих актів, що регулюють питання освіти дітей з особливими потребами, є документ "Досконалість для всіх дітей: задоволення

особливих освітніх потреб" (Зелена книга, 1997 р.) Саме цей документ започаткував розробку питання інклюзивної освіти. Документ охоплював наступні теми:

- огляд літератури, який би розширив розуміння різних навчальних профілів дітей з ООП та визначив найкращі способи їх навчання відповідно до різних теоретичних поглядів на викладання та навчання

- ефективність різних підходів/стратегій у покращенні результатів навчання дітей з ООП;

- рекомендації щодо напряму та розвитку майбутніх досліджень у цій галузі. Найбільший інтерес для нас становлять підходи та стратегії навчання дітей з РАС, запропоновані зарубіжними та українськими науковцями. Особливий акцент зроблено на розвитку комунікативних навичок.

П. Девіс та Л. Флоріан стверджують, що для роботи з дітьми з ООП необхідні специфічні підходи, серед яких:

- Поведінкові: методи, що включають імітацію, формування, підкріплення при повторенні, як правило, для конкретних завдань або навичок. Цілі розробляються таким чином, щоб їх можна було ідентифікувати та виміряти.

- Когнітивні: тут основна увага зазвичай приділяється використанню та розвитку основних когнітивних процесів для покращення здатності зберігати, обробляти, організувати та знаходити інформацію. Це може відбуватися на рівні фонологічної обробки, на рівні слова (семантика і граматики або синтаксис) або на рівні речення. Інші пов'язані підходи включають різні моделі слухової пам'яті та підходи, які досліджують, як різні аспекти мови зберігаються і пригадуються за потреби.

- Віковий: аналіз стадій розвитку, через які, як вважається, проходить дитина. Хоча цей підхід все ще широко використовується в деякій літературі, він більше не є ексклюзивним: натуралістичні підходи, на противагу "прямим" методам навчання, іноді можуть бути включені в цю структуру.

- Інтерактивний: цей підхід відомий під різними назвами, включаючи експериментальне навчання. Він наголошує на розвитку значущих стосунків з оточенням дитини, а не на ізольованому тренуванні навичок. Дитину заохочують використовувати позитивний досвід спілкування та взаємодії, вирішувати проблеми, розвивати і використовувати дедалі складніші комунікативні наміри та стратегії.

Активне впровадження інклюзивної освітньої пов'язане з популяризацією міжнародного руху "Освіта для всіх", ініційованого ЮНЕСКО і спрямованого на надання всім дітям, молоді та дорослим можливості реалізувати своє право на освіту.

Положеннями Саламанської декларації метою інклюзивної освіти визнано подолання соціальної сегрегації, проявами якої є визнання відмінностей статі, раси, культури, соціального класу, національності, релігійних уподобань, індивідуальних можливостей і здібностей. Однак такий підхід був звужений до розуміння інклюзивної освіти як процесу задоволення освітніх запитів осіб з особливими потребами (особливостями розумового та фізичного розвитку) у загальноосвітніх навчально-виховних закладах у межах єдиної вікової групи.

Аналіз нормативно-правових актів розвинених країн довів, що міжнародна стратегія інклюзивної освіти спрямована на реалізацію права людини на освіту, формування суспільства, трансформацію освітніх систем, підтримку державних стратегій інклюзивної освіти, модернізацію професійно-педагогічної підготовки вчителів професійно-педагогічної підготовки педагогів, розробку механізмів інвестування інклюзивної освіти.

Програмні дії ЮНЕСКО полягають у розробці методологічних, організаційних, технологічних підходів переходу до моделі інклюзивної освіти. Це передбачає формування цілісної концепції інклюзивної освіти, формування міжнародної політики розвитку інклюзивної освіти, системи управління та підтримки національних стратегій інклюзивної освіти, популяризацію ідей інклюзивної освіти.

В Україні інклюзивна освіта активно розвивається протягом останнього десятиліття. Вважаємо, що цей процес умовно поділяється на такі періоди: стихійний, або перехідний (1991-2003), інтеграційний (2003-2010), період "включення", або інклюзії (2010-2013).

Ратифікація Україною Конвенції ООН "Про права дитини" врегулювала права на освіту дітей та молоді з особливими потребами. Відповідно до положень Саламанської декларації, розпочався процес формування державної законодавчої бази, популяризації міжнародних стандартів у цій сфері. Діяльність міжнародних та всеукраїнських фондів, заснованих протягом перехідного періоду, за сприяння та підтримки державних органів забезпечили інтеграцію дітей з особливими потребами в освітній процес в закладах освіти та зниження рівня сегрегації в Україні протягом періоду інтеграції. Правового визнання та поширення інклюзивна освіта набула протягом третього періоду.

Основними стратегічними орієнтирами державної освітньої політики визнано діагностику та аналіз проблем освіти дітей та молоді з особливими потребами; формування законодавчої бази врегулювання права на освіту осіб з особливими потребами; популяризація ідей інклюзивної освіти, стимулювання та активізація громадських ініціатив; впровадження проєктів і програм розвитку інклюзивної освіти та надання їм підтримки на місцях; підготовка педагогічних працівників; підготовка педагогічних кадрів до діяльності в умовах інклюзивної освітньої моделі; модернізація системи управління освітою.

У межах чинного законодавства інклюзивна освіта розуміється як система освітніх послуг, яка ґрунтується на принципі реалізації основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами, зокрема дитини з особливостями психофізичного розвитку, в умовах загальноосвітнього закладу.

Основним документом, який регламентує процес впровадження інклюзивної освітньої моделі в Україні, є Концепція розвитку інклюзивної освіти в Україні (2010), яка визначає метою впровадження нової освітньої моделі формування нової філософії суспільства, спрямованої на позитивне ставлення до дітей та осіб з порушеннями психофізичного розвитку та інвалідністю; створення умов для реалізації державної політики в частині забезпечення конституційних прав і державних гарантій дітям з особливими освітніми потребами у сфері освіти.

С. Краукле стверджує, що комунікативні проблеми створюють потребу в моделі комунікативного підходу до роботи з дітьми з особливими потребами. Оскільки діти з особливими потребами знаходять свій шлях до школи, викладач повинен взяти на себе відповідальність і погодитися на застосування принципів інклюзивної освіти. Авторка переконана, що "здібності викладача є дуже важливими, адже викладач має бути готовим до роботи з дітьми з особливими потребами". Дослідження С. Краукле підтверджує, що європейським вчителям бракує комунікативних навичок під час роботи з дітьми з особливими потребами (особливо з дітьми з обмеженими комунікативними навичками). Отже, саме комунікативний підхід є найбільш популярним. Ряд інших зарубіжних авторів, представлених у дослідженні П. Девіса та Л. Флоріана, виділяють конкретні стратегії, такі як комунікативний підхід до роботи з дітьми з особливими потребами.

- раннє виявлення та втручання, що є ключовим для впровадження ефективних стратегій навчання для учнів з особливими освітніми потребами та дітей з мовними труднощами

- залучення батьків і сімей до партнерської роботи

- співпраця з іншими організаціями в рамках підходу, орієнтованого на дитину. Це особливо важливо, оскільки служби підтримки можуть по-різному ставитися до форми та мети передбачуваного втручання;

- стратегії навчання, які використовують додаткові (візуальні) методи підкріплення на додаток до вербального навчання і повинні використовуватися з однолітками, які нормально розвиваються

- акцент на лінгвістичному і когнітивному навчанні та стратегіях, необхідних для ефективного узагальнення через різні ступені структури, розроблені відповідно до потреб дитини. Також

серед науковців є чималий досвід інклюзивної освіти, хоча робіт, присвячених підходам і стратегіям, не так багато. Д.Ш. Жумагалієва стверджує, що сучасна модернізована система будуватиметься з урахуванням досвіду зарубіжних колег, тобто освіта "будуватиметься з використанням активних стратегій навчання, застосуванням методів організації спільного навчання, педагогічної рефлексії та ефективних форм зворотного зв'язку, реалізацією диференційованих підходів для задоволення різних освітніх рівнів дітей". Найбільш ефективними у роботі з дітьми з ООП автор визначає системно-діяльнісний та конструктивістський підходи.

В.А. Пшеницина, спираючись на власний досвід роботи вчителем-логопедом у "Рудненській спеціальній школі для дітей з особливими потребами", стверджує, що "мова і спілкування є основою соціальної взаємодії, основою корекційної освіти", тому "використання альтернативних засобів комунікації" є важливим і необхідним. Під альтернативною комунікацією автор розуміє "будь-який засіб комунікації, який доповнює або замінює мовлення людей, якщо вони не в змозі задовільно пояснитися з його допомогою"

Таким чином, можна виокремити підхід "альтернативної комунікації", до якої автор відносить такі специфічні методи, як система жестів, система символів, глобальне читання, PECS-картки, дидактичні ігри.

Схожої думки дотримується Л.Є. Бродельщикова, яка вважає, що формування комунікативної компетентності дітей з ООП необхідне не тільки на етапі набуття загальних знань в освітньому закладі, а є "умовою і ресурсом ефективності та благополуччя в подальшому житті"

У роботі з дітьми з ООП необхідно враховувати "емоційно-особистісну сферу та загальні особливості діяльності, такі як пізнавальна активність, цілеспрямованість, контроль, доцільність".

Д. З. Ахметова, Т. А. Челнокова, Г. В. Мігранова, В. А. Корвяков, Д. Г. Мухамбетов у спільній монографії Інституту економіки, управління і права (м. Казань, РФ) та Алматинської академії економіки і статистики (м. Алмати, РК) звернули особливу увагу на те, які технології і методи не можна використовувати при роботі з дітьми з ООП. У навчальному процесі слід уникати наступного:

- форм навчання (лекція, розповідь), які орієнтовані на тривале пояснення

матеріалу педагогом, що зумовлює роль дітей як пасивних слухачів

- надмірні вимоги до порядку і тиші на уроках, наповнених пасивними формами репродуктивної діяльності дітей (списування, переписування текстів з підручників, читання з підручника тощо)

- виклад нового матеріалу одним блоком і за один урок, звертаючись не лише до найзагальніших підрозділів теми, а й до окремих фактів і деталей;

- оцінювання результатів і якості діяльності дітей з продукуванням стресової ситуації.

При цьому автори роблять особливий акцент на персоналізованих та адаптивних технологіях навчання з наявністю супроводу, вказуючи, що ігрові технології та метод проектів можуть ефективно використовуватися в інклюзивній освіті.

Висновки: Таким чином, за роки незалежності в Україні відбулася зміна освітніх моделей.

Процес трансформації зумовив зміни законодавчої бази; активізацію громадського руху, спрямованого на впровадження інклюзивної освіти; оновлення змісту на впровадження інклюзивної освіти; професійно-педагогічної підготовки викладача; модернізацію управління освітою.

Встановлено, що пріоритетними формами освітніх трансформацій стали експериментальні програми та соціально-освітні проекти. Аналіз позитивних змін у досліджуваній сфері дозволив конкретизувати проблеми, подолання яких сприятиме оптимізації подальшого розвитку інклюзивної освіти.

Вважаємо основними перешкодами відсутність ефективних механізмів фінансування системи інклюзивного навчання, недостатнє матеріально-технічне та кадрове забезпечення педагогічного процесу, низький рівень пристосування будівель загальноосвітніх закладів до навчання дітей з особливими потребами, низький рівень психологічної готовності суб'єктів педагогічного процесу до запровадження інклюзивного навчання.

Аналіз, стратегій та технологій навчання дітей з ООП в умовах інклюзивної освіти показав спадкоємність у дослідженнях, проведених науковцями. При цьому кожен дослідник визначає власний ефективний метод або підхід, спираючись на особистий досвід. Найбільш поширеними підходами є комунікативний, системно-діяльнісний, конструктивістський та індивідуалістичний підходи, які виділяють і зарубіжні автори.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Закон України «Про освіту» п.2 ст.3 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Ініціатива з прискороного досягнення цілей освіти для всіх (ІУП ОДВ ФТІ) 3 URL: <http://portal.unesco.org/education/en/ev.phpIRD>.
3. Подолання відчуження через інклюзивні підходи в освіті. Виклик і бачення. Концептуальний документ/ Секція з питань раннього дитинства та інклюзивної освіти Відділу базової освіти. 3 URL: <http://www.unesco.org/education/inclusive>
4. Концепція розвитку інклюзивної освіти. 3 URL: <http://www.inclusion.vzaimodeystvie.ru>
5. Інклюзивна освіта: як зустрічає дітей з особливими освітніми потребами українська школа? www.eura.org.ua Step by Step Program. 3 URL: <http://www.stepbystep.bitex.com/engProgiets.htm>
6. Всеукраїнський фонд "Крок за кроком". 3 URL: <http://ussf.kiev.ua/index.php?go=Inklus&id=4>
7. Всеукраїнський фонд "Крок за кроком". Програма "Інклюзивна освіта". 3 URL: <http://www.ussf.kiev.ua/index.php/go=Inklus>
8. Канадсько-український проект "Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні". 3 URL: www.education-inclusive.com/uk/index.php
9. Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні. Офіційний сайт проекту. 3 URL: <http://www.clientcenter.youcandothat.com/www-dev/ccds/uk/components.php>
10. Закон Республіки Казахстан від 27 липня 2007 року № 319-III "Про освіту" (зі змінами та доповненнями станом на 08.01.2021 р3 URL: <https://online.zakon.kz/document/>
11. McCall S. DfEE: How Green Was My Future? Revisiting the 1997 Green Paper on Children with SEN, Excellence for All Children // British Journal of Visual Impairment, 2000, Vol 18, Issue 3. 3 URL: <https://doi.org/10.1177/026461960001800307>
12. Davis P., Florian L. Teaching Strategies and Approaches for Pupils with Special Educational Needs: A Scoping Study. - Queen's Printer 2004. - 90 P. 3 URL: <https://dera.ioe.ac.uk/6059/1/RR516.pdf>
13. Kraukle S. Комунікативний підхід до інклюзивної освіти в дошкільному закладі // Discourse And Communication For Sustainable Education, 2015, 4(1). - P. 50-56. 3 URL: <https://doi.org/10.2478/dcse-2013-0004>

Стаття надійшла до редакції 19 січня 2023

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО РОБОТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

УДК 378:373.2.011.3-051:37.043.2-056.2|.3

ЮРТИН ВІКТОРІЯ

студентка заочного відділення

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Abstract. In article features of preparation of future tutors of preschool educational institutions to introduction of inclusive forms of education in educational practice reveal, namely: components of professional and personal readiness of future teacher to work in the conditions of inclusive education, professional and valuable orientations, professional and personal qualities, abilities and professional competences which the teacher effectively to carry out training and education of children with features of psychophysical development in general educational space should own are described.

Key words: inclusive education, children with special educational requirements, professional and personal readiness of future tutor for work in the conditions of inclusive education.

Постановка проблеми. Реформування національної системи освіти, що нині відбувається в Україні, актуалізує проблеми підготовки майбутніх педагогів, здатних працювати згідно з новими методологічними орієнтирами, які окреслює Концепція Нової української школи. Серед них чільне місце посідає інклюзивна освіта, яка виступає у якості освітньої парадигми, що базується на світоглядних засадах соціальної інклюзії, оскільки рівноправність, доступність та забезпечення якості є основоположним імперативом її функціонування.

Розроблення теоретико-методологічних засад розбудови інклюзивної освіти в Україні та технологічних основ впровадження інклюзивного навчання було започатковано науковцями Інституту спеціальної педагогіки та психології імені М. Ярмаченка (В. Засенко, А. Колупаєва, О. Таранченко, Е. Данілавичоте, О. Федоренко, Л. Коваль та ін.). Сьогодні визначення окреслює інклюзивну освіту як освітню систему, що забезпечує здобуття якісної освіти на всіх рівнях та у всіх освітніх ланках усім дітям без обмежень та винятків, базується на визнанні рівноправності та урахуванні розмаїтості на основі особистісно-зорієнтованої освітньої моделі шляхом впровадження інклюзивного навчання (А. Колупаєва).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз зарубіжної та вітчизняної практики впровадження інклюзії в освітній процес дав можливість виокремити праці вчених, які зробили вагомий внесок у розробку теоретико-методичних основ інклюзивної освіти (В. Засенко, Д. Депплер, Т. Дмитрієва, А. Колупаєва, Т. Лорман, Н. Назарова, Є. Пургина, М. Семаго, Н. Семаго, Д. Харві, В.

Хитрюк, Н. Шматко, О. Ярська-Смирнова та ін.); умов забезпечення сприятливого характеру міжособистих стосунків і психологічного клімату в інклюзивному середовищі (Т. Кожекіна, В. Циренов та ін.); шляхів професійної підготовки майбутніх педагогів до роботи в умовах інклюзивної освіти (Д. Ахметова, О. Денисова, Є. Кутепова, О. Мартинова, В. Понікарова, Н. Романович та ін.). Проблему підготовки майбутнього педагога закладу дошкільної освіти до професійної діяльності вивчали О. Абдуліна, А. Беленька, О. Богінч, А. Богуш, Л. Зданевич, О. Кучерявий, Л. Кондрашова, Н. Кузьміна, К. Крутій, О. Писарчук та ін. Питання готовності майбутнього педагога до роботи з дітьми в умовах інклюзивної освіти досліджували Н. Назарова, І. Хафізулліна, Ю. Шумилівська та ін.

Мета статті: аналіз системи професійної підготовки майбутніх вихователів до роботи з дітьми в умовах інклюзивної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні практика впровадження інклюзивних форм освіти в систему загальноосвітніх навчальних закладів є досить складною, що пов'язано з наявністю бар'єрів загальної освіти, які заважають успішній реалізації інклюзивних процесів. До таких бар'єрів належать: загальна освіта не має реальних стимулів і не виявляє активного інтересу до проблем інклюзії; відсутність системного бачення проблеми інклюзії і шляхів її вирішення в різних освітніх структурах; невідповідність педагогічного корпусу загальної освіти (дидактична, психологічна, особистісна) до участі в інклюзивних процесах; недостатній рівень компетентності в межах цієї проблеми педагогічного корпусу вищих педагогічних навчальних закладів; особливості традиційної

слов'янської ментальності з її пріоритетом соціального захисту над освітою і вибудовування в такому ракурсі соціальної політики стосовно осіб з особливостями психофізичного розвитку відводять на другий план державну підтримку реформування освіти під завдання інклюзії (яка, наразі, зводиться практично до будівництва пандусів) [3].

Г. Кравченко, Г. Сіліна виділяють наступні умови і шляхи подолання перешкод і труднощів у вирішенні проблем інклюзії: правильне діагностування розвитку дитини та врахування її потенційних можливостей; психологічна підготовка дитини з особливими потребами та її батьків до навчання спільно зі здоровими однолітками; розробка методики інтеграції дитини залежно від виду дизонтогенезу; тісна співпраця з батьками, надання їм необхідного мінімуму дефектологічних знань, психотерапевтичної та консультативної допомоги; відповідна підготовка педагогів загальноосвітніх закладів; створення спеціальних умов у групі, навчальному закладі (необхідне обладнання, охоронний режим тощо); підготовка здорових дітей групи до взаємодії з дитиною з особливими потребами; супровід інклюзивного дошкільника фахівцем-дефектологом, надання дитині кваліфікованої колекційної допомоги; забезпечення комплексного медико-психолого-педагогічного супроводу [2].

Інклюзивна освіта є однією з тих концепцій, яка вимагає зміни усталених уявлень, що формувалися протягом багатьох десятиліть, в усіх учасників системи освіти. Її гуманістична і правозахисна складова має на увазі зміну системи соціальних відношень і ґрунтується на інших цінностях, ніж звична для нас традиційна освіта.

Розгляд освіти через призму інклюзивності означає зміну уявлень про те, що проблемою є дитина, і перехід до розуміння того, що змін потребує сама система освіти. Цілі інклюзивної освіти знаходяться принципово в іншій системі координат, яка кардинально відрізняється від усталеної системи загальної і спеціальної освіти. Варто наголосити на тому аспекті, що інклюзивна освіта не буде побудована швидко, це довготривалий проект, який передбачає, насамперед, формування професійно-особистісної готовності усіх учасників педагогічного процесу, і зокрема педагогів з дошкільної освіти до роботи в інклюзивних умовах.

З метою формування у студентів професійної компетентності у сфері розвитку, навчання і виховання дітей з особливими потребами в

навчальні плани напряму підготовки «Дошкільна освіта» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» введено навчальні дисципліни «Основи логопедії та дефектології», «Основи корекційної педагогіки», «Основи інклюзивної освіти».

Пропоновані дисципліни покликані вирішити низку завдань у підготовці майбутніх вихователів: розкриття методологічних і теоретичних основ дефектології як інтегрованої галузі наукового знання, що поєднує клініко-фізіологічні і психолого-педагогічні напрями досліджень процесів розвитку, навчання та виховання дітей з особливостями психофізичного розвитку; корекційної педагогіки, зокрема дошкільної, як науки про виховання і навчання дітей з особливими освітніми потребами як в умовах спеціальних освітніх закладів, так і в умовах масових освітніх закладів, реабілітаційних центрів, сім'ї; інклюзивної освіти як основної інноваційної технології кінця ХХ – початку ХХІ століття; вивчення особливостей та закономірностей фізичного і психічного розвитку різних категорій аномальних осіб; висвітлення науково-теоретичних основ корекційно-реабілітаційної допомоги дітям з порушеннями та відхиленнями в розвитку; ознайомлення з ефективними шляхами та засобами профілактики аномалій розвитку, попередження дитячої дефективності; вивчення способів поліпшення життя і діяльності дітей з обмеженими можливостями у соціальному оточенні; розкриття особливостей психолого-педагогічного супроводу дітей з обмеженими можливостями в умовах дошкільних навчальних закладів загального типу, специфіки надання їм необхідної допомоги; формування у студентів знань, умінь та навичок організації і проведення ефективної корекційно-розвивальної роботи з дітьми в інклюзивних групах дошкільних навчальних закладів.

Отримані знання і вміння надають можливості майбутнім вихователям дошкільних навчальних закладів забезпечувати моніторинг психофізичного і соціального розвитку дітей, враховувати індивідуальні особливості кожної дитини при складанні індивідуальної програми розвитку, навчання і виховання з метою корекції процесів розвитку і соціалізації дитини, у якій в результаті дії різних чинників ці процеси є ушкодженими; ефективно організовувати взаємодію з сім'ями, які виховують дітей з особливими освітніми потребами [4].

Безперечно, цілеспрямована підготовка вихователів сприятиме успішному розв'язанню

проблеми інклюзивного навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітніх закладах. Під час організації і проведення освітнього процесу у вищому навчальному закладі слід особливу увагу приділяти формуванню у майбутніх вихователів професійно-ціннісних орієнтацій, професійно-особистісних якостей, умінь та професійних компетенцій.

У майбутніх вихователів необхідно сформувати навички психологічної підтримки дітей з особливостями психофізичного розвитку; вміння організовувати безконфліктну соціальну взаємодію

з різними рівнями психофізичного розвитку; вміння співпрацювати з різними типами сімей; навички взаємодії з колегами.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підготовка студентів до професійно-педагогічної діяльності в умовах інклюзивної освіти є складним, тривалим, багатоетапним процесом. Цілеспрямована модернізація змісту вивчення нормативних дисциплін і дисциплін за вибором, вибір найбільш адекватних педагогічних технологій безумовно сприятиме позитивній динаміці в становленні професійної компетентності студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія. Київ : «Саміт-Книга», 2009. 272 с.
2. Кравченко Г.Ю. Інклюзивна освіта в ДНЗ Харків : Вид-во «Ранок», 2014. 176 с.
3. Мартинчук О.В. Підготовка майбутніх педагогів до професійної діяльності в умовах іклюзивної освіти *Вісник психології і педагогіки* Збірник наук. праць / Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка, Інститут психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка. – Випуск 8. К., 2012. URL: <http://www.psyh.kiev.ua>.
5. Основи інклюзивної освіти : навчально-методичний посібник Київ : « А. С. К. », 2012. 308 с.

Стаття надійшла до редакції

19 січня 2023

ТЕМА: «БОГДАН ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ, ЯК ПОЛІТИК І ЛЮДИНА»

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

УДК 373.5.016:94(477)

КОЗЛОВА ОЛЕНА

*вчитель історії Обласного наукового ліцею-пансіону
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

Очікувані результати: після цього уроку учні зможуть:

- оцінити історичну постать і діяльність гетьмана Б.Хмельницького;
- визначати яке місце посідає гетьман в історичному процесі України;
- вміти давати характеристику видатним діячам, спираючись на знання здобуті під час аналізу різних джерел;
- практично застосовувати теоретичні знання та закріпити знання з даної теми;

- висловлювати власну думку щодо діяльності Б. Хмельницького як політика, дипломата, полководця;
- виховувати почуття гордості до славного минулого нашого народу, любові до героїв-козаків, славних захисників української землі проти загарбників.

Тип уроку: практичне заняття.

Обладнання: портрет Б.Хмельницького, підручник, карта, мультимедійний проектор, презентація (картина Миколи Івасюка "В'їзд Богдана Хмельницького до Києва 1649 року"), уривок з документального фільму «Гетьман Богдан Хмельницький / пишемо історію».

Хід уроку.

I. Організаційний момент

Клас заделегідь поділений на 2 команди, обрані капітани.

Вступне слово вчителя.

На відміну від багатьох народних повстань XVI- XVII ст., які були жорсткою придушені, війна за суверенітет Козацької держави другої половини XVII ст. була довготривалою і набула великого розмаху. Її очолив Богдан (Зеновій) Хмельницький - один з найрішучіших політиків та воєначальників свого часу.

Б.Хмельницький ввійшов в історію нашого народу як видатний державний, політичний і військовий діяч. „Таких людей привидіння Боже віками породжуєв людстві для особливих його намірів і призначень"- писав автор „Історії Русів".

Сьогодні ми проводимо незвичайний урок, який не тільки виявить ваші знання про період національно-визвольної боротьби українського народу , але і допоможе краще засвоїти вивчений матеріал.

2.Практична робота.

Урок буде складатися з 6 етапів.

I етап. Розминка. Повторення всіх ключових запитань, в яких враховуються знання про українську козацьку державу /Проводиться з метою зняття напруги/.

Запитання для команд у конвертах.

Запитання I команди:

1. Що означає слово „козак"?
2. Хто був гетьманом України в 1648-1657рр.?
3. Назвіть найвірогіднішу дату народження Б.Хмельницького.
4. Кого ви знаєте із сподвижників Б.Хмельницького?
5. Вибери правильну відповідь: „Держава Б.Хмельницького була.... (монархією, республікою, демократичною державою".

Запитання II команди:

1. В якому році Б.Хмельницького обрано гетьманом на Запорізькій Січі?
2. Назвіть прізвище польського магната, який розграбив хутір Суботів, в час відсутності Б.Хмельницького.
3. Які причини початку національно-визвольної війни 1648-1657рр.?
4. Яка столиця української козацької держави під проводом Б.Хмельницького?
5. Вибери правильну відповідь:" Кого на Січі називали джурою..." (слугу, вартового, воїна, майбутнього козака).

II етап «Про що говорять дати історії»./ Завдання в конвертах/.

Запитання I команди

1. 1620 рік...
2. 1637 рік...
3. 5 лютого 1648 рік...
4. Літо 1649 року...
5. 28 вересня 1651 року...

Запитання II команди

1. 1648 рік...
2. 26 квітня 1648 року..
3. Сподвижники Б.Хмельницького....
4. Літо 1649 року...
5. Березень 1654 рік...

III етап. Бліц-контроль «Так чи ні»:

Запитання I команди

1. Національно-визвольну війну очолив Б. Хмельницький (так)
2. Після перемоги під Жовтими Водами військо Б.Хмельницького одержало поразку під Корсунем. (ні)
3. Генеральна військова канцелярія – вища адміністративна установа Гетьманщини. (так)
4. 8 січня 1954 р. на міському майдані відбулася Переяславська військова рада? (так)
5. Гетьманщина – це козацька держава на чолі з наказним гетьманом? (ні)

Запитання II команди

1. Національно-визвольна війна розпочалася у січні 1648 р. (так)
2. Битва на Жовтих Водах для козацького війська була переможною. (так)
3. Битва під Пилявцями відбулася у 1653 р (ні)
4. Статті які уклалися від гетьмана і Війська Запорізького із Москвою називалися Березневими? (так)
5. Бунчук, литаври, хоругви, булава – це є козацькі клейноди. (так)

IV етап. Творчий.

Завдання для обох команд.

Складіть історичний портрет Б.Хмельницького.

V етап. Дослідницький. Робота з візуальним джерелом.

Розгляд картини Миколи Івасюка "В'їзд Богдана Хмельницького до Києва 1649 року", яку художник творив два десятиліття, закінчив більш ніж 100 років тому - 1912-го.

«2 січня 1649-го гетьман Війська Запорозького Богдан Хмельницький після переможного для нього року під церковні передзвони й гарматні постріли в'їхав до Києва через Золоті ворота. Попереду кількатисячного натовпу гетьмана зустрічали єрусалимський патріарх Паїсій, який був проїздом у місті, і київський митрополит Сильвестр Косів із духовенством. Патріарх у привітальній промові

називав козацького ватажка "ясновельможним князем" і "князем Русі". А спудеї Києво-Могилянської колегії в ораціях величали його "Мойсеєм, спасителем і збавителем народу руського з неволі лядської, Богом даним - тому то й Богданом названим".

Правда є, що я малий і незначний чоловік, але це Бог мені дав, що нині я єдиновладець і самодержець руський, - шокував Хмельницький у лютому 1649-го комісарів, які прибули на переговори від короля Речі Посполитої, Яна Казимира. - Я вже довів, про що ніколи не думав, а далі доведу, що задумав. Виб'ю з лядської неволі увесь руський народ. А що раніше я воював за свою шкоду й кривду, то нині воюватиму за нашу віру православну.»

Запитання: Як зустрічали Б.Хмельницького в Києві? Чим це пояснюється? Яку мету своєї боротьби проголошував гетьман?

VI етап.

Виконання інтерактивної вправи (біографія Б. Хмельницького)

Життєвий шлях Б. Хмельницького можна визначити рядом дієслів. Щоб картина була повною, доповніть їх іменниками і прикметниками.

Народився...

Здобув...

Потрапив...

Очолив...

Відзначився...

Підняв...

III. Підсумки уроку

8 вересня 1657 року перестало битися серце Богдана Хмельницького. Поховали його у побудованій за його наказом церкві в Суботіві.

«На зріст він скоріше високий, ніж середній, широкої кості й міцної будови. Його мова і спосіб правління показують, що він наділений зрілим судженням і проникливим розумом... У поведженні він м'який і простий, чим викликає до себе любов вояків, але, з іншого боку, підтримує серед них дисципліну суворим стягненням...» Із записок венеційського дипломата Альберто Віміна. Для українського філософа XVIII ст. Г. Сковороди Б.Хмельницький - герой й батько вольності. Для М.Грушевського - великий діяч, людина, що дійсно володіла чудовими можливостями й здібностями. Історики В.Смолій, В.Верстюк, В.Горань, О.Гуржій вбачають значення його наступному: Він зумів об'єднати навколо себе всі політичні сили для досягнення головної мети - національне визволення; спрямував енергію народних мас на будівництво соборної держави та боротьбу за незалежність; першим розробив головні принципи національної державної ідеї; виявив себе блискучим полководцем, створивши добре організовану армію, збагатив українське військове мистецтво; Відіграв вирішальну роль у процесі становлення розвідки і контрозвідки;

Створив дипломатичну службу, що забезпечила прорив на шляху до визнання козацької України правителями інших країн.

Спробуємо розтлумачити кожну літеру імені славетного гетьмана. Відповідь на це запитання ми знаходили в ході нашого уроку.

Б – бойовий, безстрашний;

О – організатор;

Г – герой;

Д – дисциплінований;

А – амбіційний;

Н – надійний, ненависний до ворогів.

Підсумки і визначення кращої команди.

Приєм «Незакінчене речення»

Сьогодні на уроці я зрозумів...

Сьогодні на уроці я дізнався про ...

Мене дуже зацікавило ...

IV. Домашнє завдання:

Підготувати есе на тему «Мое ставлення до Б. Хмельницького як політика і людини», виконати інтерактивні вправи та познайомитись з документальним фільмом за посиланням.

Біографія Богдана Хмельницького

Документальний
фільм « Гетьман Богдан
Хмельницький / пишемо
історію».

фільм « Гетьман Богдан
історію».

Стаття надійшла до редакції
19 січня 2023

МИХАЙЛО ДРАЙ-ХМАРА ЯК ПРЕДСТАВНИК УКРАЇНСЬКОГО НЕОКЛАСИЦИЗМУ

УДК 821.161.2.09 Драй-хмара

ЯКОВЕНКО ТЕТЯНА

*канд. філол. наук, доцент кафедри української філології
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

ФОРОСТЯНА КАТЕРИНА

студентка філологічного факультету

Постановка проблеми. Проблема полягає в комплексному дослідженні новаторства Михайла Драй - Хмари, зокрема - загальної концепції його творчості в дискурсі неокласицизму крізь призму естетичних ціннісних орієнтацій поета, що дозволить краще зрозуміти значення творчості Михайла Драй-Хмари та її вплив на українську літературу, а також виявити спільні риси та відмінності між неокласичною літературою та іншими стилістичними напрямками.

Стан дослідження проблеми. У роботі використано спеціальні розвідки про М.Драй-Хмару (О.Ашер, С.Гальченко, І.Дзюба, М.Жулинський, І.Заславський, В.Іванисенко, Е.Райс, Ю.Шерех) та наукові дослідження вузлових проблем історії української літератури періоду 20-30-х років ХХ століття (О.Білецький, В.Брюховецький, З.Геник-Березовська, В.Дончик, С.Єфремов, М.Ласло-Куцюк, С.Крижанівський, Ю.Ковалів, Г.Костюк, Ю.Лавріненко, Є.Маланюк, М.Неврлий, Л.Новиченко, А.Шамрай та ін.).

Інтерпретація творчості М.Драй-Хмари, репрезентована працями авторитетних дослідників (О.Ашер, І.Дзюба, М.Жулинський, І.Заславський, В.Іванисенко, С.Крижанівський, Ю.Шерех та ін.), і нині є предметом актуальних наукових обговорень і дискусій. Історіографія питання змушує констатувати, що недостатньо з'ясованою залишається проблема висвітлення українського світу – образно-структурного ядра його естетичної системи в неокласичному дискурсі. Саме цим і зумовлена **актуальність** нашого дослідження.

Мета статті полягає у всебічному осягненні неокласичних рис поезики Михайла Драй - Хмари, що виявилися, зокрема, в зображенні образу України, місця поета в літературному процесі кінця ХІХ - початку ХХ століть, а також у встановленні зв'язків між його творчістю та художніми напрямками того періоду.

Виклад основного матеріалу. Поети, котрі в 20-х рр. склали ядро групи неокласиків, – Микола Зеров, Максим Рильський, Павло Філюювич, Михайло Драй-Хмара, Освальд Бургардт – світоглядно й естетично формувались на зламі двох

епох. Ясна річ, що на той час вони навіть не були знайомі між собою, і кожен ішов до літератури власним шляхом. Але вже тоді сформувалися певні життєві фактори, що сприяли спільності їхніх інтересів, які за тодішньої суспільної атмосфери привели до одного, умовно кажучи, угруповання. Які саме ці фактори? Передусім, національна культурна традиція, родинне виховання, освіта, володіння іноземними мовами, обізнаність із світовою літературою, студіювання античності, нахил до наукового мислення, а дещо згодом – потяг до перекладацької праці [7, с.47].

В умовах войовничого культурного, а далі й національного нігілізму неокласики сміливо й прозріливо ставили питання, аби «всі дійсно великі твори старої культури... завести до вжитку до нашої, української мислі», висловивши при цьому надто актуальне застереження: «якщо тільки надалі не хочемо залишатися простаками й провінціалами, творцями цінностей виключно для «домашнього вжитку» чи навіть зовсім для вжитку негодящих» [4, с.93].

Неокласиків вирізняє свідомо-раціональне, осмислене ставлення до власної творчості, а також доволі рідкісний у нас (хоча й заповіданий у нашій традиції і І.Франком, і Лесею Українкою) «дослідницький» підхід до цієї творчості у культурному та літературному контексті, при тому не лише у контексті «тут і зараз», а й у найширшому. Тобто їм притаманна та здебільшого недосяжна для митця об'єктивність поцінування власного поетичного доробку, яка одразу нам виявляє і скептичні та іронічні самохарактеристики, і нескінченну полеміку «з самими собою», і компактність доробку, і неможливість порозуміння з літературним середовищем.

Отже, неокласикам властивий цілком особливий тип творчої саморефлексії – він вельми далекий від домінуючого в їхній добі, але близький до того типу творчої особистості, що визначає поета-мислителя, поета-філософа як Лі Бо, ДуФу, Бгартрігарі чи Скворода, надто ж у ХХ столітті.

Начебто далекі від політики, беззахисні перед наскоками вульгарно-соціологічної критики, неокласики, проте, самою своєю появою відбивали об'єктивну дію політико-ідеологічних механізмів, виявлялися втягненими в ці процеси. Перед загрозою духовного занепадництва, закладеному в найглибшому суспільному стресі, яким є революція, вони, як інтелігентні і толерантні люди виявилися речниками опору неабиякої сили. Його природа – необхідність, знову-таки об'єктивна, «серйозних зусиль по підтриманню інтелектуальної напруги суспільного буття» [1, с.18]. Для України це було тим важливіше, що й до революції інтелектуальна напруга послідовно й цілеспрямовано тамувалася імперською політикою царизму, і період української державності виявився закоротким для пробудження нагромаджених потенцій. «Надолужуючий» розвиток на основі культурних здобутків людства так і не відбувся – неокласики, отже, стали оазою, острівцем його, ховали в собі, у своїй діяльності «полігісторів» його доконечну потребу. Вивільнення духовної енергії, як говорив М.Драй-Хмара, «чорноземної сили» стало, таким чином, їхньою місією.

Спільну естетичну позицію з неокласиками займав і Михайло Драй-Хмара, хоча безпосередньо цього він і не декларував ні у виступах, ні в статтях та рецензіях. Про його погляди щодо європеїзації української літератури і схильність до поетів модерністських та неоромантичних течій можна судити з філологічних праць, зокрема про Тетмайера, Тичину, Богдановича. Сприяло виробленню естетичних смаків і поглядів Драй-Хмари навчання у Західній Європі. Наближала його до неокласиків спільність художніх смаків, що виявилася у перекладацькій сфері; він є одним з майстерних перекладачів Пушкіна, Верлена, Малларме та ін.

У 1926 р. Драй-Хмара видає невелику поетичну збірку «Проростень». Найзагальніше враження від неї – Драй-Хмара йде в поезії від філології. Поверхово-анатомічний розтин показує, що ця поезія складається із слова і настрою. Власне, це й зумовило саму композицію збірки «Проростень», композицію, досить дивну і своєрідну: в ній вірші подані не в хронологічному порядку, і взагалі без будь-якої внутрішньо-логічної послідовності. Порівняно з іншими неокласиками, і, зокрема, М.Рильським, котрий особливу увагу приділяв композиції збірок, створюється враження, ніби М.Драй-Хмара навмисне відходить від дбайливо продуманої стрункості й послідовності. Поза

поетичними рядками лишається образ самого автора; у жодному з віршів збірки не наголошується на власних естетичних смаках, нахилах, вподобаннях. Тут непросто, як скажімо, у М.Зерова, окреслити коло улюблених тем чи мотивів. У збірці і данина народній поезії («За водою зозуля кує...»), «Ой колом сонце догори...»), і прекрасні медитації, є і рафінована у почуваннях «Шехерезада», в поезії якої, власне, як і в декотрих інших його віршах, відчувається захоплення літературою й культурою Сходу. Беззастережно можна лише сказати, що немає у М.Драй-Хмари залежності від суспільної атмосфери доби, нема тут і «сучасності», котрої так вимагали у цей час від неокласиків, до героїв якої вимушено звертався М.Рильський у поемі «Сашко», змальовуючи «брудних, замурих титанів», запевняючи газету «Більшовик», що в ньому «сучасність заговорила». Є, правда, у М. Драй-Хмари поезія «Горять священні орифлами революційної весни...», але датована 1924 р., а також несподіваним штрихом у поезії «В село» раптом проходить Ленін, схоже до того, як Ісус Христос у поемі Блока «Дванадцять».

Не виступає М.Драй-Хмара і оборонцем класики та краси, не віддає переваги еллінським цінностям і античним образам (лише де-не-де зустрічаються «вогненні сльози Персеїд», чи біблійний Ной). Натомість, кохаючись у слові, він витворює власні неологізми, типу «Проростень», «безматень» та ін., на що М.Рильський зауважив: «Автор кохається в словах маловживаних або й (маю підозріння) невживаних зовсім» [8, с.15].

Отже, маємо просто поета, з його любов'ю до слова, спонтанними настроями і станами, що вільно виявляє свої особисті нахили. І тим не менш, саме в плані стильовому, простежується його спорідненість з неокласиками, що виражалась у любові до слова, до форми, до устійненості в рамках класичного вірша. Поети „п'ятірного грона" розглядали долю митця в конкретній українській ситуації, вибудовуючи концепцію Поета („універсального митця"), що „формує свій неповторний світ, свій космос, виключно на духовних цінностях" [2, с. 10]. Мета поета – дати те сильне, потужне слово, що, подібно Орфєєвому співу, вмiло б зачаровувати і звіра і камiнь. Це висока недосяжна цiль, яку повинен собі ставити поет: дiяти на людськi серця так, щоб з камiнних вони ставали живими. Власне, гуманiзм визначив спрямованiсть поетичного пошуку усiх „неокласикiв".

Підключення культурологічного контексту вказує на те, що погляди М. Драй-Хмари на класичну спадщину, на роль поета в суспільстві сформувалися під впливом традицій вітчизняних теоретиків, зокрема Г. Сковороди, за переконанням якого – ніщо так не потребує внутрішньої свободи, як мистецтво: „неспорідненість вбиває художество". Така позиція натрапляла на спротив поширеної серед українського письменства, історично зумовленої практики, коли соціальна заангажованість вимагала від письменника бути іншим – „заступати керманіча держави, посла, священика чи евгеніка" [3, с.43]. В інтерпретації М. Драй-Хмари доля митця мала свою специфіку, зумовлену несприятливими для справжньої творчості умовами більшовицького режиму. У записниках поета занотовано: „Але часи, часи! щоб ніхто й не посмів не то, щоб друкувати вільне слово, а навіть думати вільно! Для чого ж напружувати зголомділі мізки, коли є готова система думання й філософування? Відкривай книжку К. Маркса й читай, учись аж досхоchu – страви вистачить на всіх" [3, с.14]. Тож ідеться про „адаптацію" митця, точніше, його пристосування до середовища.

За умов літературної дискусії 1925–1928 років, яка вимагала від митця самоідентифікації, порушувався принцип цілісності художньої ментальності поета, а отже, і його образного світу. Причину цього слід шукати в абсурдності становища митця, змушеного творити у тоталітарному суспільстві. Звідси й мотиви громадянського сумніву, духовної кризи та внутрішнього розпачу, що інколи виявляються через „дезорієнтацію на місцевості" (поезія „В село", 1925). М. Драй-Хмара використовує топос „шляху", нерозривно пов'язаного із літературними творами, в яких відбивається процес шукання. Поезія набуває трагічно-реалістичного забарвлення („шляхів нема, немов хто вилетів, – а треба йти!" [9,

с.50]). За аналогією утворена картина „На побережжі" (1924), де на пейзажний малюнок нашаровується психологізована метафора „благословляють незримі руки/ тих, в кого серце болить" [5, с.61] – і логічно замикаються на різкому зізнанні „Я загубив дорогу". Маємо відповідні образи і картини, що передають ставлення автора до абсурдної, прикрашеної міленарними гаслами дійсності, його стурбованість та біль.

На нашу думку, у цих „тужливо-трагічних" мотивах виявляється романтичне світобачення поета. Життєрадісний за природою, М. Драй-Хмара вірив у національну революцію (не випадкове сполучення кольорів голубого і золотого у його творах), але невдовзі побачив, що замість відродження почалось руйнування України. „У революції інтелігенція українська не пережила в повній мірі національного моменту (не закріпила своїх позицій) і через те відчуває себе „ні в сих, ні а тих" перед явищами соціального порядку" [9, с.39], – зазначив М. Драй-Хмара (13.08.1924 року). Усі суперечні й болісні стани душі поета, що відбилися на його творах, а також самокритика й самовироки, які знаходимо у щоденнику, підводять до думки, що нещастя, під гнітом якого живе суспільство, накладає свій відбиток і на митця. В цьому аспекті слушна думка І. Тена: „...середовище, тобто загальний ментальний і моральний стан, у якому перебуває населення, зумовлює тональність художніх творів і допускає тільки ті, котрі йому відповідають, а інші – усуває, ставлячи ряд перешкод та нападок на кожному кроці в їхньому розвитку" [6, с. 16].

За всієї диференційованості індивідуальних нахилів неокласиків творчість Драй-Хмари підлягала загальним закономірностям тих естетично-стильових шукань, в річищі яких розвивалась українська поезія початку ХХ ст. Стильовий шлях Драй-Хмари – це шлях від романтизму, символізму до неокласицизму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ашер О. До 100-річчя з дня народження Михайла Драй-Хмари. *Сучасність*. 1989. № 10 (342). С.19-25.
2. Драй-Хмара М.П. Літературно-наукова спадщина. Київ: Наукова думка, 2002. – 590 с.
3. Зварич В. Про традиційні образи в поезії М.Драй-Хмари *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колежіах*. 2001. С.144-149.
4. Іванисенко В. Михайло Драй-Хмара. Про творчість поета Дніпро. 1989. С.93-106.
5. Ковбасенко Ю. Михайло Драй-Хмара. Гроно нездоланих співців. К., 1997. С. 61-72.
6. Райс Е. Поезія М.Драй-Хмари. *Сучасність*. 1965. С.16-18.
7. Славутич Я. Михайло Драй-Хмара. Розстріляна муза. Київ, 1992. С.43-47.
8. Томчук О. Естетична система М. Драй-Хмари: генезис, творча реалізація. Ізмаїл, 2001. 19 с.

9. Черіпко С. Дуалізм естетики поезії Михайла Драй-Хмари. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2007. С.39-50.

Стаття надійшла до редакції
18 січня 2023

ПЕДАГОГІЧНА СИСТЕМА М. МОНТЕССОРІ

УДК 37.091.4 монтессорі

ЦИМБАЛ ТЕТЯНА

студентка заочного відділення

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Вступ. Педагогіка видатної італійської гуманістки Марії Монтессорі (1870-1952), як справедливо стверджують, «завоювала весь світ». У всьому світовому педагогічному досвіді не було і немає такого органічного поєднання різних знань, як у розробленій нею технології. Загалом педагогічна система М. Монтессорі репрезентує теорію вільного виховання й сенсуалізму (напряму теорії пізнання, який визнає відчуття єдиним джерелом знань) у педагогіці. Глибина реалізованих у цій технології теоретичних положень, досконалість методичний і дидактичний інструментарій дають змогу використовувати їх у різних педагогічних умовах.

Не багатьом ученим і педагогам пощастило за життя здобути світове визнання і повагу, побачити, як поширюються та реалізуються їхні ідеї. М. Монтессорі належить до таких постатей у світовій педагогіці. Засади Монтессорі-педагогіки реалізують спеціалізовані дитячі садки і школи. Функціонують вони в країнах Європи, Америки, Азії, Австралії. На початку ХХ сторіччя такі навчально-виховні заклади діяли в нашій країні, однак згодом у зв'язку з уніфікацією типів освітніх закладів, програм і методів роботи з дітьми, а також через різку критику теорії Монтессорі за її невідповідність комуністичній ідеології їх було заборонено. На початку 90-х років ХХ ст. вітчизняну Монтессорі-педагогіку відроджено. Нині в окремих дошкільних закладах України принципи Монтессорі-педагогіки інтегруються з традиційними для вітчизняної педагогіки виховними та освітніми програмами.

Світове визнання технологія М. Монтессорі здобула завдяки гуманістичному підходу для виховання і навчання дітей, вірі у безмежні можливості розвитку дитини, опорі на її самостійність та індивідуальність. Виховна мета цієї технології полягає в розкритті духовного та інтелектуального потенціалу дитини, засобами її

досягнення є не зовнішні впливи на особистість, а спеціально сформоване середовище, своєрідна «духовна екологія».

1. Перші етапи розвитку педагогічної системи М. Монтессорі

Марія Монтессорі народилася 1870 р. неподалік портового міста Анкона, в сім'ї військового. Батьки її були глибоко релігійними людьми, неухильно дотримувалися католицьких правил і звичаїв. У такому дусі виховували і свою єдину дочку. Шістнадцятилітньою вона вступила до Технічної школи М. Буанаротті з наміром здобути професію інженера, однак невдовзі її інтереси переорієнтувалися на медицину, і Марія стала студенткою медичного факультету університету. На той час це був ризикований вчинок, оскільки вища освіта жінок не схвалювалася. У липні 1896 року М. Монтессорі отримала (перша серед жінок Італії) диплом доктора терапії та хірургії Римського Університету. Після закінчення Університету вона створила спеціальну школу, а згодом і медико – педагогічний інститут для дітей з бідних сімей та сиріт, де розробила та застосувала різноманітний дидактичний матеріал, який пізніше увійшов в історію як «Золотий матеріал» Монтессорі.

За власною методикою М. Монтессорі навчила дітей читати і писати так, що на вступному іспиті до народної школи вони виявляли значно кращі результати, ніж діти з нормальних сімей. Це викликало справжню педагогічну сенсацію. Успішність, як вважала Монтессорі, залежить від методів навчання: психічний розвиток занедбаних дітей підтримували і стимулювали, а розвиток дітей з нормальних сімей затримували через відсутність індивідуальних програм навчання.

Вона почала працювати зі звичайними дітьми, становище яких у школах було набагато гіршим, ніж її вихованців. Після багаторічних наукових пошуків М. Монтессорі задумалася над створенням системи, яка була б строго індивідуалізованою,

давала б змогу педагогові спостерігати за дитиною і вивчати її. Посередником між педагогом і дитиною, за її переконанням, має бути дидактичний матеріал, покликаний пробудити самодіяльність дитини, допомагати її самовихованню, самонавчанню, саморозвиткові.

У 1907 р. М. Монтессорі трапилася нагода застосувати на практиці свою теорію та результати перших спостережень і дослідів. Генеральний директор Римської домобудівної асоціації, талановитий інженер Едуардо Таламо, наважившись на соціальний експеримент, запропонував їй відкрити в реконструйованих Асоціацією будинках новий тип дошкільного закладу – денний притулок, школу для малюків. Створений «Будинок дитини» М. Монтессорі використала як своєрідний експериментальний майданчик. Спеціальне середовище в ньому стимулювало природний розвиток дітей. Навчалися вони з 9 до 16 год. ; а їхні заняття поєднували вільні ігри з молитвами, різноманітну пізнавальну діяльність – зі співами. Все в школі було зорієнтовано на те, щоб привчити дитину до самостійності, сприяти її різнобічному вдосконаленню, допомогти їй організувати свою діяльність, реалізувати свою природу.

Не визнаючи класно-урочної системи, М. Монтессорі змінила інтер'єр приміщень, у яких навчалися діти. Переставляти відповідно до своїх потреб легкі переносні столики, маленькі стільчики й крісла могла навіть трирічна дитина. Різновікові Монтессорі – групи об'єднували вихованців від 2-х з половиною до 6-ти років. Кожен із них вчився працювати наодинці або разом з іншими. Цей вибір дитина робила сама, дотримуючись основних правил групи і спонукаючи до цього інших. Новачкам допомагали старші, досвідченіші. Здобувши згодом навчальні навички, вони вже допомагали тим, хто цього потребував. Так малюки вчилися поводитися у товаристві різних людей, тобто набували навичок соціальної поведінки.

За таких умов у дітей швидко з'являвся довільний, внутрішній інтерес до занять, що й було метою виховання. Цей досвід М. Монтессорі виклала в книзі «Метод наукової педагогіки, застосований до дитячого виховання у Будинках дитини» (1909) через кілька років стало зрозуміло, що її соціально-педагогічний експеримент завершився великим заслуженим успіхом.

Популярність нової педагогічної системи ширилася за межі Італії. Щоб ознайомитися з нею, до Риму прибували вихователі, вчителі з Іспанії,

Голландії, Англії, Швеції. Педагогічні ідеї Монтессорі стрімко здобували прихильників у різних країнах.

2. Технологія саморозвитку теорії М. Монтессорі

Методика Монтессорі є моделлю особистісно орієнтованого підходу до навчання і виховання. В її основі лежить ідея про те, що кожна дитина, з її можливостями, потребами, системою стосунків проходить свій індивідуальний шлях розвитку.

Сутність педагогічної теорії М. Монтессорі характеризують три провідних положення виховання повинно бути вільним;
виховання повинно бути індивідуальним;
виховання повинно спиратися на дані спостережень за дитиною.

Звернення дитини до вчителя: « Допоможи мені це зробити самому » – девіз педагогіки Монтессорі.

Феномен педагогіки Марії Монтессорі полягає в її вірі у природу дитини в її прагненні виключити будь-який авторитарний тиск на людину, яка формується, в її орієнтації на ідеал вільної, самостійної, активної особистості.

Біологічною передумовою тут є ідея про те, що життя будь-якої людини є існуванням вільної активності, а, отже, дитина, яка розвивається, має природжену потребу в свободі і спонтанності. Виходячи з цього, Монтессорі відмовилася бачити сутність виховання у формуючому впливі на дитину, протиставивши йому проблему організації середовища, найбільш відповідного дитячим потребам, здібностям та інтересам. При цьому обов'язково враховувалися перспективи того, що Л. С. Виготський назвав «зоною найближчого розвитку».

Монтессорі була переконаним противником класно-урочної системи. Вона відмовилася від парт, за якими діти повинні сидіти нерухомо, від кафедри, що ставить учителя на авторитарну позицію, від колективних уроків, що не враховують індивідуальних здібностей конкретної дитини. Вона виступала проти єдиних для всіх навчальних програм, що не дозволяють дитині просуватися своїм темпом і реалізувати свої інтереси.

Принципами, сповідуваними нею в навчанні і вихованні, були:

Усе життя дитини – від народження до громадянської зрілості – є розвиток її незалежності і самостійності.

Урахування сенситивності і спонтанності розвитку.

Єдність індивідуального і соціального розвитку.

У розумі не має ні чого такого, що колись не було б у почуттях.

Сутність розуму в упорядкуванні і заставленні.

Замість навчання дітей потрібно надати їм умови для самостійного розвитку й освоєння людської культури.

За цією системою мислення дитини повинно проходити всі необхідні стадії від предметно-діючого до наочно-образного, і тільки після цього досягається абстрактний рівень.

3. Дидактичний матеріал педагогічної системи М. Монтессорі

Центральне місце у педагогічній технології М. Монтессорі належить дидактичному матеріалу, який є важливим засобом становлення фізичних і психічних функцій дитини, розвитку її творчості, уваги, волі, навчання письма та елементарної математики. Головно його цінність М. Монтессорі вбачала у сприянні впорядкуванню попереднього досвіду дитини. Матеріал не лише знайомить дитину з предметами та їх ознаками (якостями), а й дає їй змогу самостійно працювати, міркувати, помилятися і виправляти помилки, зосереджувати увагу на зробленому, порівнювати. Його привабливість розвиває інтерес до речей і дій з ними, прагнення до самостійної діяльності. Допомога педагога при цьому незначна, а керівництво діяльністю дитини є опосередкованим.

Дидактичний матеріал Монтессорі не вважають навчальним обладнанням у загальноприйнятому розумінні, оскільки його головна мета полягає не в навчання дітей навичок і передаванні знань через правильне використання, а втому, щоб допомагати само будівництву, духовному розвитку дитини. Дидактичний матеріал є зовнішнім стимулом, що повертає увагу дітей, ініціює процес їхнього зосередження. Запропонувавши матеріали, які повертали б дитячу увагу, педагог зможе надати дитині свободу, необхідну для її розвитку.

Монтессорі – матеріали засновані на концепції активної особистості, яка розмірковує і спілкується, розвивається у процесі вільної діяльності. Усі вони розроблені експериментально. Лише після тривалої і ретельної перевірки, відкидаючи все, що не фіксувало інтересу та уваги і не стимулювало самостійних повторних вправ дітей, М. Монтессорі визнавала їх придатність. Матеріал повинен задовольняти реальні потреби дитини, враховувати її здібності, бути доступним їй у потрібний момент розвитку. Тому для кожного М. Монтессорі

запропонувала вікові рівні. Оптимальний час для дитини педагог має визначати шляхом спостереження та експериментування.

Діти, здатні до самовиховання, дуже чутливі до своїх внутрішніх потреб. У зв'язку з цим, щоб підібрані засоби відповідали їх певним потребам, а також викликали « довільний розвиток внутрішньої енергії дитини ». у кожному сенситивному періоді домінує певна потреба, яка стимулює активність дитини щодо її задоволення. Педагог повинен знаходити предмети для вивчення дитиною в різні вікові періоди розвитку, передбачати відповідно до сенситивних періодів програми навчання.

Робота з Монтессорі-матеріалами дає дітям змогу самостійно визначати помилки, усувати їх, відновлюючи порушений порядок. Ці матеріали мають різний ступень складності. Дитина займається з кожним з них стільки, скільки їй цікаво, а згодом приступає до складнішого. Важливо, щоб вона мала змогу вільно вправлятися з матеріалом, що є суттєвою умовою формування її особистісної незалежності. Не варто побоюватися, що, працюючи тривалий час із одним матеріалом, дитина відстане в іншому. Приступаючи з належно сформованими навичками до іншого матеріалу вона швидше досягне успіху.

Крім вертикального структурування (за складністю), Монтессорі-матеріали логічно впорядковані й горизонтально, що передбачає паралельні вправи, до яких дитина надовго зберігає інтерес. Зміна форм діяльності дає змогу розглянути одне й те саме навчальне завдання під іншим кутом, глибше усвідомити проблему, відкрити нові її грані.

Самодіяльність, вільний вибір матеріалу, вдосконалення методів роботи сприяють розвитку організаційних можливостей дитини. Адже вона вчиться самостійно планувати, розподіляти, узгоджувати, виконувати домовленості, працювати разом з іншими, тобто поводити себе диференційовано (по-різному, неоднаково), ефективно і цілеспрямовано.

Користування Монтессорі-матеріалами має бути підпорядковане таким основним правилам:

діти повинні ставитися до матеріалів з повагою; використовувати матеріали охайно і лише зрозумівши як;

для виконання певної вправи дитина має взяти всі необхідні матеріали, а закінчивши вправу, повернути їх на місце у первинному вигляді;

дитина має право користуватися матеріалом самостійно, без участі інших дітей і педагога.

Дидактичний матеріал Монтессорі опосередковано готує дитину до майбутнього учіння. Він не навчає письма – письмом, читання – читанням, малювання – малюванням, а надає дитині змогу самостійно «скласти з елементів» ці складні дії, причому кожна – у свій час, відповідно до сенситивного періоду. Наприклад, опосередкована підготовка дитини до письма передбачає оволодіння « елементами », втіленими в конкретних Монтессорі – матеріалах, які не мають прямої мети готувати дитину до письма. Однак сукупно вони забезпечують необхідний рівень інтелектуальної та моторної готовності до письма. Цьому сприяє робота з блоками циліндрів (координація рухів трьох пальців руки, що беруть участь у письмі), робота з металічними вкладками (обведення олівцем, штрихування контурів), звукові ігри, робота з буквами з піщаного паперу, що розвиває м'язову пам'ять на зразки букв, тощо. У процесі непрямой підготовки дитина переживає успіх, розвиває впевненість у собі, ініціативність. Маючи змогу самостійно « скласти з елементів » нове вміння, дитина переживає незрівнянне радісне почуття, що супроводжує її успіхи у пізнанні світу. Так відбуваються її кроки з пізнаного в непізнане, із зробленого – у ще не зроблене.

Висновки. В основі методу Монтессорі лежать спостереження за дитиною і природні закони розвитку її психіки. Досвідом своєї роботи М. Монтессорі довела, що в кожній дитині існує свій

природний внутрішній потенціал, який може розвинути тільки у взаємодії з навколишнім середовищем та за наявності свободи.

Одним із висновків методу Монтессорі є те, що домінувати у навчанні та вихованні дітей має середовище. Діти вивчають середовище в класі і знаходять у ньому те, що відповідає їхньому інтересові саме на даному етапі розвитку.

Готує середовище вчитель, керуючись знанням відкритих Марією Монтессорі сензитивних періодів. Це періоди особливого чуттєвого сприйняття та настрою психіки у житті дитини, коли вона на перевагу всім іншим видам діяльності обирає щось одне. Послугуючись методом спостереження, вчитель постійно змінює середовище в класі так, щоб воно відповідало потребам дитини. Навчання відбувається через самостійну роботу дітей з Монтессорі-матеріалом.

Особливості техніки виховання Марії Монтессорі полягають в розподілі стимулів: починати треба з небагатьох, сильно контрастуючих стимулів і переходити до декількох стимулів одночасно в поступовій градації їх до все більш тонких і непомітних.

Життя М. Монтессорі обірвалося в 1952 р. у Голландії, однак її ідеї популярні й нині. У світі існують десятки тисяч шкіл Монтессорі (дитячих садків, початкових шкіл, гімназій, ліцеїв), у деяких університетах та інститутах є відділення, які готують Монтессорі – вчителів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Борисова З., Семерникова Р. Спадщину Марії Монтессорі – сучасним дошкільним закладам *Дошкільне виховання*. 1996. №№ 5-6.
2. Дичківська І. Через свободу і самостійність: розвиток індивідуальності дитини в теорії і практиці М. Монтессорі. *Дошкільне виховання*. 1993. № 5.
3. Освітні технології: навчально-методичний посібник / за редакцією О. М. Пехоти. Київ : А. С. К., 2003.
4. Степанов О. М., Фіцула М. М. Основи психології і педагогіки: навчальний посібник Київ, Академвидав, 2005.
5. Стрюк К. Система Марії Монтессорі – нове чи старе? *Дошкільне виховання*. 1996. № 3.

Стаття надійшла до редакції

21 лютого 2023

ВИМОГИ
до підготовки науково-методичних статей
Збірника «ВІСНИК НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»
Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу»

До оформлення статей висуваються такі вимоги (Бюлетень ВАК України.2009. № 5):
Матеріали, надіслані до редакції, повинні торкатися актуальної проблематики, факти мають бути викладені з максимальною точністю.

Поданий рукопис **наукової статті** мусить бути структурований у такий спосіб: Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виокремлення мети та основних завдань дослідження. Виклад основного матеріалу дослідження. Висновки та перспективи подальших досліджень та містити УДК.

Рукопис **статті з методики** повинен містити: методичну доцільність задекларованої розробки, аналіз попередньо набутого досвіду, розбудову заняття в розгорненому вигляді, практичну вагомість напрацювання та результати впровадження.

До рукопису додаються анотації (українською та англійською мовами), у яких повинна бути чітко сформульована основна ідея статті та стисло обґрунтована її актуальність (обсяг 6-8 рядків), а також ключові слова та словосполучення. При викладанні матеріалу необхідно дотримуватися норм сучасної літературної мови та стандартизованої термінології, уникати позанормативних форм і конструкцій.

Робочі мови журналу: українська, російська, англійська, німецька.

До друку у Віснику приймаються статті – результати оригінальних науково-методичних здобутків, які раніше ніде не друкувалися (мінімальний обсяг – 7 А4, максимальний – 12 сторінок, з урахуванням списку літератури, таблиць, графіків, схем та ілюстрацій).

До редакції подавати рукописний варіант статті (з підписом автора чи авторів) та електронну версію публікації.

Рукопис готується за допомогою текстового редактора версії Microsoft Word 7 і вище.

Параметри сторінки: розмір паперу – А4 (книжна орієнтація), усі поля – 2 см, шрифт Times New Roman, 14 pt, міжрядковий інтервал – 1,5.

До статті додаються: короткі відомості про автора (авторів): прізвище, ім'я, по батькові; науковий ступінь, вчене звання, категорія, педагогічне звання, повна назва установи, де працює чи навчається автор; посада, номер контактного телефону.

Редакційна колегія залишає за собою право редагування та коректури поданих матеріалів. Однак, відповідальність за зміст статей несуть автори.

Список використаної літератури оформляти відповідно до Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 та в порядку цитування.

Шановні дописувачі Вісника!

Для отримання довідок, надання зауважень та пропозицій просимо звертатись на

Viber 097-211-64-54 або e-mail: heorhiivna@gmail.com

Медіа-редактор: к.пед.н., доц. Марценюк Олена Георгіївна

НАУКОВО-ВИРОБНИЧЕ, НАВЧАЛЬНЕ, ДОВІДКОВЕ ВИДАННЯ

Вісник науково-методичних досліджень Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу

Відповідальність за підбір, точність наведених на сторінках журналу фактів, цитат, статистичних даних, дат, прізвищ, географічних назв та інших відомостей, а також за розголошення даних, які не підлягають відкритій публікації, несуть автори опублікованих матеріалів. Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій. Матеріали публікуються в авторській редакції. Передрукування матеріалів, опублікованих в журналі, дозволено тільки зі згоди автора та видавця. Будь-яке використання – з обов'язковим посиланням на журнал.

ВИПУСК 2 (43)

Засновник та видавець:

Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Реквізити редакції та видавця:

Адреса: 21019, м. Вінниця, вул. Нагірна, 13

Телефон: (0432) 57-50-42, 68-62-25

<https://vgpk.edu.ua/>

Ціна: договірна